

*Revista
M.M.*

GLĂSUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGŢROVLAHIEI

ANUL XLIII, Nr. 7-9, IULIE — SEPTEMBRIE 1984

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XLIII, Nr. 7 — 9
IULIE - SEPTEMBRIE
1984

Redacția și Administrația : Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul IV

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

IUSTIN

Mitropolitul Ungrovlahiei și
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

I. P. S. Dr. ANTIM
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos

P. S. EPIFANIE
Episcopul Buzăului

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. C. Pr. OCTAVIAN POPESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. ILIE GEORGESCU
Consilier cultural mitropolitan

REDACTOR :

Drd. MIHAI HAU

C U P R I N S

	<u>Pag.</u>
Redacția, 23 august 1944—1984	465
Pr. Dr. N. V. Dură, Patruzeci de ani de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă	469
Pr. I. I. Georgescu, Memoria sacrificiilor românești	477

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Parabola Păstorului Celui Bun (Ioan X, 1—18), — Comentar, Pr. Prof. I. Constantinescu	479
La Schimbarea la față — transfigurare, Pr. Dr. V. Vlăduceanu	482
La Adormirea Maicii Domnului, Arhim. B. Ghiuș	495
Cuvînt la duminica a XVII-a după Rusalii — despre datoria părinților față de copii, Pr. Dr. N. V. Dură	500
La Înălțarea Slintei Cruci, Diac. Em. Cornițescu	502
Suferința, Pr. Vicar O. Popescu	505

DIN SCRIERILE SFINȚILOR PĂRINȚI

Omilia I-a și a II-a, despre caracterul tainic al profețiilor, traducere de Pr. Dumitru Fecioru	508
---	-----

ARTICOLE ȘI STUDII

Salcia : simbolul morții și al vieții, Lector dr. Remus Rus	537
Materiale arheologice paleocreștine din Muntenia, Drd. Nicolae Dănilă	546
Nume de creștini daco-romani din secolul IV, Pr. I. Ionescu	584
Revolta lui Vitalian în contextul politicii religioase și economice a lui Anastasius (491—518), Drd. Iulian Miculescu	569

DOCUMENTARE

Colecția de obiecte bisericesti a M-rii Sinaia, Protos. drd. Irineu Pop	584
Constantin Brâncoveanu — 270 de ani de la moartea sa, Pr. I. Ionescu	592

<i>Ecumenismul interreligios</i> , Pr. Dr. N. V. Dură	611
---	-----

IN MEMORIAM

† <i>Visarion Aștileanu al Aradului</i> , Drd. N. Dănilă	622
--	-----

ȘTIRI DIN CUPRINSUL
MITROPOLIEI UNGROVLAHIEI

<i>Translarea bisericilor «Schitul Maicilor» și «Olari»</i> , Pr. V. Bria	624
<i>Conferințe administrativ-bisericești, 1984</i>	635
<i>Slinșiri și redeschideri de biserici</i>	639
<i>Adormiți în Domnul</i>	646
<i>Vizite la palatul Patriarhal</i>	655
ȘTIRI DIN CUPRINSUL ARHIEPISCOPIEI TOMISULUI	656
ȘTIRI DIN CUPRINSUL ARHIEPISCOPIEI BUZĂULUI	667

NOTE ȘI RECENZII

<i>Origen, Scrieri alese, Partea a IV-a, Contra lui Celsus</i> , studiu introductiv, traducere și note de Pr. T. Bodoșogae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1984, 585 p., Pr. Asist. dr. N. V. Dură	677
Pr. Prof. Ioan Bunea, <i>Cuvînt de învățătură la Duminici și sărbători</i> , tipărit cu binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Teofil, Arhiepiscopul Clujului, Vadului și Feleacului, Sibiu, 1983, 370 p., Diac. prof. O. Bucevschi	680

23 AUGUST 1944—1984

Fiecare eveniment din viața poporului nostru este un prilej de amintire și aniversare, de împliniri și nădejdi pentru viitor.

În neîntrerupta sa existență bimilenară, poporul român a trecut prin atâtea încercări și în același timp, prin jertfe nenumărate și a ajuns la treptele pe care trăim noi cei de astăzi. Fiecare clipă aniversară pentru fiecare locuitor al acestui pământ înseamnă o evocare a trecutului nostru încărcat de glorie, de lupte eroice, de sacrificii fără egal pentru păstrarea ființei naționale și configurației spirituale, pentru unitate și independență, libertate socială și națională.

Cu orice prilej și mai ales la jubilee — cum este și cel de acum — ne reamintim de toți eroii neamului — știuți sau neștiuți — ce și-au sacrificat viața pe cîmpurile de luptă, de toți temerarii noștri revoluționari călăuziți de idealurile emancipării sociale și naționale cărora și-au închinat fără ezitare și ultima lor suflare.

Nu sînt uitați nici muncitorii, nici țărani acestui pământ, care, la fel ca oastea, și-au pus pieptul lor în apărarea dreptății cu mîinile lor au scos hrana din glie cu sapa, seceră sau coasa.

Nemuritoare sînt jertfele țăranilor de la Bobilna, rugul lui Gheorghe Doja, roata lui Horia, sublimul sacrificiu al lui Tudor din Vladimiri și al pașoptiștilor, victimele sărăciei din 1907, frunțașii greviștilor petroliști, mineri, siderurgiști sau ceferiști ce și-au dat viața în lupta pentru făurirea unei lumi mai drepte și mai bune, unui trai mai demn și fericit al urmașilor lor.

Acestea și multe altele sînt pentru noi momente de evocare istorică și popas ce intră sub cupola aniversară și în simfonia jubiliară a celei mai Mari sărbători naționale a poporului nostru: 23 August 1944—1984.

*

În acea zi de August incandescent, la chemarea celor mai înaintați și clarvăzători fii ai țării, întregul nostru popor a înțeles că sosise ziua istorică atât de mult așteptată, de eliberare socială și națională definitivă și irevocabilă. Din acea clipă memorabilă, toată obștea românească s-a angajat cu toate resursele sale materiale, umane și militare, cu întregul potențial economic pentru înfrîngerea fascismului, avînd un rol decisiv în accelerarea victoriei în cel de-al doilea război mondial ce puse capăt holocaustului nazist.

Actul înțelept, revoluționar al insurecției din August 1944, imprimase o nouă orientare întregii noastre țări, făcând posibilă participarea armatei române la eforturile generale ale coaliției antifasciste, acoperindu-se de glorie eternă în luptele pentru alungarea trupelor hitleristehortiste de pe întreg teritoriul Patriei. Monumentele înălțate în Capitală și mai ales în Transilvania în memoria celor căzuți la datorie în vara și toamna aceluia an (Păuliș, Moisei etc.) perpetuează eroismul impresionant și jertfa de sfințe a tinerilor elevi de la școala de subofițeri din Rodna ce încă nu cunoscuseră botezul focului, a victimelor odioaselor crime hortisto-fasciste etc.

Pînă la sfîrșitul războiului, ostașii noștri au dat un greu tribut de viați pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, alături de armatele celorlalte state din coaliția antihitleristă și a luptătorilor din rezistența antifascistă. În cele 260 de zile și nopți de lupte grele, eliberînd cu brațul lor 3831 localități și forțînd 12 mari cursuri de apă, oastea românească a lăsat pe cîmpurile de bătăie aproape 170.000 morți, răniți și dispăruți ce și-au immortalizat numele definitiv în filele de aur ale istoriei României. În aceeași măsură, familiile acestora, rudele și toți românii au simțit durerea dispariției, dar și mîngierea triumfului dreptății și eliberării.

Și iată că de la acel memorabil August incandescent care a înlăturat întunericul exploatării și negura discriminărilor au trecut patru decenii. În această perioadă s-a trecut la o uriașă refacere a țării și ridicarea ei în rîndul statelor dezvoltate. Transformări fundamentale în viața economică și socială a Patriei, programe vaste elaborate în toate domeniile de activitate, exploatarea rațională a tuturor resurselor solului și subsolului, o dezvoltare industrială multilaterală, o atenție deosebită agriculturii și zootehniei, atîtea reforme ale învățămîntului etc., au format temelia unui cuprinzător proces de modernizare a vieții. În același timp, urbanizarea ritmică cu noi dimensiuni edilitare, a modificat substanțial profilul așezărilor noastre, aducînd și o distribuție echilibrată a mediului uman în funcție de idealurile majore ale noii societăți aflată în construcție, dispărînd treptat-treptat diferența dintre sat și oraș. Aceasta se observă și în mărirea producției industriale care, în ultimii ani, a crescut de peste 100 de ori față de cea interbelică, cea agricolă de aproape 7 ori, cifre ce reflectă și puternica sporire a venitului național care a asigurat mijloacele necesare dezvoltării economico-sociale a țării și a veniturilor populației. Tărînimea beneficiază azi de venituri nelimitate, iar cei ce lucrează în industrie au prilejul unei retribuții deosebite datorită și muncii în acord și antreprize. De asemenea, au fost construite aproape 6 milioane locuințe noi de diferite conforturi în vederea bunăstării materiale a tuturor fiilor Patriei. Angajarea întregii națiuni în marea front al muncii entuziaste și rodnice pentru îndeplinirea programului multilateral al țării noastre este cu adevărat o operă fără precedent înscrisă pe răbojul istoriei contemporane, deoarece la ea participă și sînt chemați toți cetățenii țării, egali între ei și în fața legii și fără nici un fel de discriminare caracteristică vechilor orînduirii.

Toate reformele și mutațiile spirituale, tot ce s-a realizat în cei 40 de ani și planurile pentru viitor au sursă în *Actul istoric de la 23 August 1944*: eliberarea națională și socială, antifascistă și antiimperialistă. În anul 1945, s-a ales primul guvern democratic, în 1947, s-a abolit monarhia, în 1948 s-a înfăptuit naționalizarea principalelor mijloace de producție, apoi în 1950—56 diferite reforme (monetară, agrară etc.); în 1964 s-a încheiat cooperativizarea agriculturii, ca în 1965, România să fie proclamată prin dorința întregului popor: Republica Socialistă România.

*

De o importanță deosebită în istoria noastră a fost alegerea Primului Președinte al României (24 martie 1974) în persoana celui mai iubit fiu al poporului, Domnul *Nicolae Ceaușescu*. Și aproape jumătate din această epocă de pace și progres multilateral fără precedent, traversată de întreaga noastră țară, se datorează Domniei Sale, ctitorul României socialiste contemporane. În aceste ultime decenii — ce au inaugurat o adevărată «Eră Ceaușescu» — România se înfățișează lumii întregi ca o țară cu o economie puternică, în plin avânt, cu un popor stăpîn pe destinele sale ce și-a asigurat conștient și definitiv istorica misiune de a făuri pe pământul nostru o societate nouă, de a înscrie Patria noastră în rîndul țărilor cu o înaltă civilizație, prin înflorirea continuă a științei și culturii, prin dezvoltarea industriei și agriculturii, prin munca eroică a întregii noastre națiuni. Ne străduim permanent să înfăptuim societatea multilateral dezvoltată, spre o treaptă cît mai înaltă în ierarhia valorilor. Pentru aceasta, grija Înaltei Conduceri a Statului nostru este evidentă pretutindeni, în toate sectoarele de activitate: cercetare, învățămînt, cultură. S-au creat înlesniri, s-au încurajat talentele, s-au dezvoltat aptitudinile tuturor fiilor acestui pămînt în vederea desăvîrșirii lor profesionale și satisfacerii lor spirituale. S-au organizat universități în toate orașele mari, cu cadre de specialitate pregătite în țară și în străinătate. S-a trecut la încurajarea și accentuarea vechilor îndeletniciri românești, artizanatul fiind unul din compartimentele deosebite.

În cincinalul 1980—1985 se prevăd o serie de măsuri pentru toate domeniile și în special revalorificarea resurselor naturale (hidroenergie, helioenergie, eolioenergie etc.), reducerea combustibilului și trecerea cît mai rapidă la folosirea energiei nucleare. În acest sens Statul a investit sume importante.

În cei 40 de ani de la eliberare, spiritualitatea românească și-a întărit mijloacele ei, revalorificînd tradiții, obiceiuri și datini mai ales prin mișcarea culturală de masă «*Cîntarea României*», prin formarea tineretului pentru muncă prin muncă și sport, printr-o dezvoltare armonioasă psihofizică prin *Daciadă* și *Universiadă*, afară de educația fizică și disciplinele sportive cunoscute.

Fapt deosebit în cununa celor 40 de ani, pentru viața religioasă, se înscrie Decretul nr. 177/1948, pe baza căruia s-a alcătuit Legea cultelor, fiind recunoscute în România, cu drepturi egale, 14 culte religioase. Libertatea de conștiință ca și garantarea acesteia este înscrisă în Legea fundamentală a țării, *Constituția* (art. 30 și 31). În contextul «drepturilor fundamentale ale omului», țara noastră a participat și a fost receptivă la convenții internaționale în legătură cu libertatea religioasă (Ziua drep-

turilor omului, 10 Decembrie 1948; Convenția de la Paris 1962 — vezi Decretul nr. 149/1964; Conferința de la Helsinki 1975 — art. VII). De asemenea, Statul român respectă vestigiile trecutului (monumente, cronici, acte, veșminte, vase liturgice, icoane, relicve etc.) și asigură prin lege conservarea lor (Legea nr. 63/1974). Așadar, «Epoca Ceaușescu», epocă-pisc în noua istorie a Patriei cuprinde, dezvoltă și înfrumusețează toate ramurile de activitate, aceasta și pentru politica înțeleaptă de pace, independență națională și prietenie cu toate popoarele, indiferent de regimul politic al acestora. În acest sens, România are relații diplomatice cu peste 130 de state și relații comerciale cu peste 150 de state. Prestigiul țării noastre a crescut considerabil datorită Președintelui României socialiste Domnul Nicolae Ceaușescu. Numai o vizită sau o cercetare a Muzeului de istorie a României, copleșește pe oricine; cu adevărat gândirea creatoare, acțiunea personală a Celui mai iubit fiu al poporului român și-au pus amprenta pe tot ceea ce s-a făcut în ultimele decenii. Dar politica de pace și colaborare, pentru o viață demnă a poporului nostru, dusă de România, corespunde nu numai țării noastre, ci întregii lumi contemporane. Vocația internațională a României, prin personalitatea distinsului ei Președinte, este unanim recunoscută, iar participarea noastră la viață internațională este o expresie a progresului general al țării — dovadă inaugurarea în primăvara aceasta jubiliară a Canalului Dunăre-Marea Neagră — și a voinței de a contribui la soluționarea problemelor lumii contemporane.

În sfârșit, trebuie să reținem contribuția deosebită a Capitalei României, București, care se înnoiește pe zi ce trece și a fost adusă la strălucire în acești 40 de ani. «Capitala să devină un oraș socialist modern, îndemna Președintele Nicolae Ceaușescu, demn de epoca societății socialiste multilateral dezvoltate, să constituie o mândrie a întregului nostru popor!» De fapt inaugurarea lucrărilor de construcție a «Casei Republicii» și Bulevardului «Victoria Socialismului» a fost făcută de însuși Președintele României în ziua de 25 iunie în cinstea marii sărbători. În contextul reînnoirii dar și conservării monumentelor Capitalei, toate cartierele noi (Titan, Berceni, 23 August, Floreasca, Grivița, Casa Scintei, Giulești, Militari, Drumul Taberei, Rahova etc.) sînt orașe-satelit ale Capitalei. Bucureștiul este un nou oraș, Capitala unei noi României, iată numai cîteva statistici: O industrie de 63 de ori mai puternică decît în 1938, *anul cu cel mai înalt nivel de producție din perioada antebelică*; de peste 6 ori mai mult decît întreaga industrie a României din 1938; peste o cincime din producția industriei constructoare de mașini a țării se realizează în Capitală; ponderea industriei constructoare de mașini în producția industrială a Capitalei de la 18,8 la sută în 1938 a crescut la 44 la sută în 1982; comparativ cu anul 1950, productivitatea muncii din industria bucareșteană a fost în 1983 de aproape 12 ori mai mare; în 1983, valoarea fondurilor fixe a fost de 3 ori mai mare decît în 1970; produsele noi și modernizate introduse în fabricație în actualul cincinal reprezintă 47 la sută din valoarea producției marfă.

Industria Capitalei a făcut să lărgescă temelia înfloririi arhitectural-urbanistice. Astfel, din anul 1948, și pînă în prezent, în Municipiul București, s-au construit 577.791 locuințe, din care peste patru sute de mii începînd din anul 1965; Numai din anul 1970 și pînă în 1983 s-au

construit și dat în folosință 57.929 locuri în cămine de nefamiliști ; cele trei tronsoane ale primei magistrale a Metroului — date în folosință în 1979, 1981 și respectiv 1983 — însumează peste 25 km ; suprafața comercială a crescut de la 420.990 mp în anul 1965 la 1.046.000 mp la sfârșitul anului 1983 ; în prezent, în București sînt 52 de spitale cu 27.446 locuri, 50 de policlinici și 443 dispensare medicale ; numărul sălilor de clasă construite din anul 1951 și pînă în 1983 este de 4011 ; rețeaua sistemului de termoficare, începută în 1960, a ajuns astăzi la 428,1 km ; rețeaua traseelor de transport în comun s-a extins din 1950 pînă în prezent de la 213 km la 439,5 km pentru tramvaie și de la 4 km la 243,1 km pentru troleibuze.

Se înțelege că la aceste realizări au contribuit, în sectorul de muncă al fiecăruia, și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, ei fiind în același timp și cetățeni devotați ai Patriei.

*

Și la acest jubileu și Mare popas aniversar : 23 August 1944—1984, Biserica noastră strămoșească își reafirmă adeziunea deplină față de realizările, aspirațiile și năzuințele poporului român, așa cum a făcut-o totdeauna. Participarea Bisericii Ortodoxe Române ca de fapt a tuturor Cultelor în Frontul Democrației și Unității Socialiste — creație a Epocii Ceaușescu — dovedește o deplină libertate religioasă și angajare și responsabilitatea politică a tuturor cetățenilor Patriei spre tot lucrul bun : «Prin politică înțelegem să contribuim cu specificul muncii noastre la edificarea noii vieți în țara noastră», spunea Prea Fericitul Patriarh Iustin la Congresul al II-lea al F.D.U.S.

Pentru toate aceste motive, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, devotați fii ai Patriei, se bucură împreună cu întregul popor de alesele realizări în cinstea Marii sărbători și își iau angajamentul că nu vor precupeți nici un efort pentru realizarea pe mai departe a sarcinilor de muncă și responsabilităților patriotice. Și ca cei ce avem «strămoși de seamă», cu o civilizație și spiritualitate înaltă : dacii și romanii, noi cei de azi urăm României socialiste cu prilejul Jubileului de 40 de ani : 23 August 1944—84 : vivat, crescat, floreat.

REDACTIA

**PATRUZECI DE ANI DE LA REVOLUȚIA DE ELIBERARE SOCIALĂ
ȘI NAȚIONALĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ
(23 August 1944—23 August 1984)**

Aflată în centrul de interes al istoriografiei românești, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a făcut obiectul unei bogate literaturi care a reconstituit originile, desfășurarea și consecințele ei pe plan intern și internațional. Lărgirea bazei documentare, prin explorarea sistematică a arhivelor din țară și străinătate a fost și continuă să fie una din principalele direcții ale anchetei istoriografice.

Aruncată de evenimentele tragice din vara anului 1940 în primejdioasa strînsoare a brațelor germane, România și poporul ei au luptat pentru restabilirea independenței naționale, răsturnarea regimului de dictatură, instaurat în umbra baionetelor Wehrmachtului, abolirea Dictatului de la Viena și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste. Într-o telegramă strict secretă din 1 noiembrie 1943, Ministrul Germaniei la București constată că «situația în România se agravează... Celule comuniste lucrează intens. Puternică difuzare de manifeste. Și între studenți o evoluție care dă de gîndit». În 1944, același diplomat constata în privința situației politice că aceasta «nu s-a îmbunătățit» și adăuga, «că acum ca și în trecut cercurile influente liberale se străduiesc să ridice în calea solicitărilor economice de război germane toate greutățile posibile».

În Apelul lansat de Partidul Comunist Român la 1 ianuarie 1944, pentru unirea tuturor eforturilor în vederea scoaterii țării din război, răsturnarea guvernului antonescian și alungarea hitleriștilor din România, se preciza, printre altele: «...Muncitori din fabrici și ateliere, organizați-vă pînă nu e târziu! Țărani, ascundeți recolta muncii voastre! Intelectuali! Voi, prin grai și scris, înainte pentru o Românie liberă și democratică!».

Memoriul intelectualilor adresat lui Ion Antonescu în aprilie 1944 preciza, printre altele, că «în actualele împrejurări, tăcerea noastră ar însemna o crimă. Avem datoria să rostim răspicat gîndul nostru cinstit, în fața conducătorului statului. Războiului nostru cu Rusia, Marea Britanie și Statele Unite, trebuie să-i punem de îndată sfîrșit».

Rapoartele trimise din România de către diplomați militari și agenți hitleriști, în vara anului 1944, constată — toate — o intensificare a activității forțelor ce se opuneau regimului de dictatură și Germaniei naziste. Opoziția tot mai pronunțată a opiniei publice românești față de scopurile urmărite de cel de al treilea Reich era sesizată și într-un raport al unui agent al Abwehrului întocmit la 20 octombrie 1943, care constata că ideea reunirii «acestei părți a României (nordul Transilvaniei, smuls prin dictatul de la Viena) găsește în opinia publică românească un mult mai mare răsunset decît lupta în est».

O importanță hotărîtoare pentru victoria luptei de eliberare națională a poporului român a avut-o retragerea armatelor de partea forțelor patriotice. Nemulțumirile generale ce domneau în toate straturile societății și-au pus amprenta puternică și asupra armatei, în cadrul căreia s-a accelerat pregătirea pentru eliberarea țării de sub dominația fascistă. Moștenitoare de milenii a patriotismului străbunilor ei, întreaga armată română s-a încadrat de la început în acțiunea desfășurată la 23 August 1944. În a doua jumătate a lunii iunie 1944 — pe baza hotărîrilor luate și conform prevederilor planului de pregătire a insurecției armate — generalul Sănătescu s-a deplasat în Moldova pentru a lua legătura cu comandanții de mari unități aflați pe front. Din discuțiile avute cu ei rezulta că ofițerii și soldații manifestau o vădită dorință de a se termina războiul dus împotriva U.R.S.S. și de a se răfui cu trupele hitleriste.

Condițiile concrete din România și starea de spirit antifascistă a maselor largi au constituit terenul fertil pentru activitatea tuturor forțelor antifasciste în vederea atragerii întregii armate la acțiunea de răsturnare a dictaturii antonesciene și de lichidare a ocupației hitleriste. Pentru pregătirea armatei în vederea răsturnării dictaturii antonesciene a fost creat, în vara anului 1944, Comitetul militar. În vara anului 1944, condițiile interne și externe deveniseră favorabile trecerii la înfăptuirea Revoluției de eliberare socială și națională. Factorii principali care indicau această realitate erau: starea de efervescentă a maselor; adâncirea crizei politice și militare a regimului de dictatură militarofascistă; atitudinea profund ostilă a majorității armatei române față de continuarea războiului hitlerist; înfăptuirea în ansamblu a măsurilor politice și militare de pregătire a insurecției. Pe plan extern existau condiții favorabile create de succesele militare hotărâtoare ale armatei sovietice, de acțiunile ofensive ale armatelor anglo-americane în vestul Europei după deschiderea celui de al doilea front, în iunie 1944, de amploarea luptei antifasciste a popoarelor Europei, de mișcarea de partizani, ce dădea puternice lovituri mașinii de război hitleriste, de forțele populare care au adus o contribuție de mare însemnătate la cauza generală a victoriei în războiul antifascist. Arestarea principalelor căpetenii fasciste, în după-amiaza zilei de 23 August 1944 și răsturnarea guvernului dictaturii antonesciene au marcat începutul insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste. Odată cu răsturnarea dictaturii fasciste întreaga armată a întors armele împotriva Germaniei hitleriste. O asemenea schimbare a rămas unică în analele celui de-al doilea război mondial. În strînsă colaborare cu armata și alături de ea au participat masele populare de la orașe și sate, indiferent de convingerile lor politice sau religioase. Sub politica celor patru partide din Blocul național-democrat s-a constituit noul guvern, avîndu-l ca președinte pe generalul Constantin Stătescu, iar ca miniștri fără portofoliu pe Lucrețiu Pătrășcanu din partea P.C.R., Constantin Titel Petrescu (P.S.D.), Iuliu Maniu (P.N.Ț.) și C. I. C. Brălianu (P.N.L.), celelalte ministere fiind atribuite unor militari și specialiști.

În declarația elaborată în noaptea de 23—24 August 1944 și publicată în ziarul «România Liberă», se arăta că «încheierea imediată a armistițiului, scoaterea României din Axă și curățirea teritoriului românesc de ocupația hitleristă, instaurarea unui regim de drepturi și libertăți publice «sînt obiective care formează programul respectivului guvern. În seara zilei de 23 August, începînd de la orele 22,00, s-a difuzat la radio proclamația care aducea la cunoștința țării și a lumii întregi evenimentele istorice petrecute în România. Vigoarea și fermitatea cu care întregul popor s-a ridicat la luptă, largă participare a tuturor forțelor patriotice la insurecție, demonstrează că August 1944 a reprezentat un energic și determinant act de voință al întregii noastre națiuni, o strălucită afirmare a hotărîrii poporului român de a zdrobi orice dominație străină, de a fi liber și deplin stăpîn în țara sa, de a-și hotărî singur destinele.

Prin înfăptuirea actului istoric de la 1944, România s-a alăturat cu întreaga forță armatelor aliate împotriva Germaniei hitleriste, pentru

eliberarea deplină a patriei de sub dominația hitleristo-hortistă și a luptat pentru eliberarea Ungariei și a Cehoslovaciei, pînă la deplina victorie asupra Germaniei fasciste. Așa cum se arăta în Hotărîrea plenarei Comitetului Central al P.C.R. privind cea de a 40-a aniversare a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, alăturîndu-se coaliției antihitleriste, luptînd cu eroism și dînd grele jertfe pentru victoria finală de la 9 mai 1945 împotriva fascismului, «poporul nostru și-a afirmat încă o dată, cu strălucire, glorioasele sale tradiții de luptă pentru scuturarea jugului dominației străine, pentru dezvoltarea liberă și suverană, împotriva forțelor asupritoare, de înrobire a popoarelor».

Insurecția română, care în numai 8 zile a aplicat Wehramacht-ului hitlerist o înfrîngere considerabilă, a avut un impact remarcabil asupra desfășurării de ansamblu a celui de-al II-lea război mondial. Aripa de sud a frontului sovieto-german a fost mutată în acest interval cu 400—800 km. spre vest. Dispozitivul strategic german din Peninsula Balcanică a fost pus în fața unei iremediabile dezagregări, iar linia Dunării, culoarul cel mai direct de pătrundere militară din S-E către centrul Europei, a putut fi valorificată cu eficiență de trupele sovietice în strînsă alianță de luptă cu armata română. Totodată, disponibilitățile economice ale României, în primul rînd petrolul de care a fost lipsită mașina de război germană, au fost puse integral în slujba victoriei împotriva fascismului. După strălucita biruință din august 1944, continuînd operațiile împotriva trupelor hitleriste și horthyste, armata română, umăr la umăr cu armata sovietică, a acționat pentru eliberarea părții de N-V a teritoriului național — răpit la 30 august 1940 de Ungaria cu sprijinul Germaniei hitleriste și Italiei mussoliniene — iar apoi a luptat pe teritoriile Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, pînă la înfrîngerea definitivă a Reichului. În cursul a peste 260 zile de luptă, de la 23 August 1944 pînă la 12 mai 1945, armata română s-a acoperit de glorie nepieritoare. Ea a fost permanent sprijinită de întregul popor român, care și-a mobilizat toate resursele sale economice și morale sub înflăcărata deviză: «Totul pentru front, totul pentru victorie!». Înscriind pagini de eroism legendar, ostașii români, animați de un înălțător patriotism, au înfrînt dușmanul pe Mureș și Arieș, pe Someș și pe Crișuri, la Cluj. Oradea. Arad și Timisoara. zdrobindu-l în munții Mezeș și Făget; la 25 octombrie 1944 ultima brazdă de pămînt a vetei străbune a fost eliberată, restabilindu-se frontiera firească și veșnică în partea de vest a patriei. Odiosul Dictat de la Viena, din 30 august 1940, a fost astfel anulat. Pentru eliberarea părții de nord-vest a României au luptat 28 de divizii românești; au căzut morți, răniți și dispăruți aproape 50.000. Un prdin de zi din epocă scotea în evidență, în cuvinte emoționante, dinamismul luptelor și eroismul ostășesc general: «La chemarea țării pentru dezrobirea Ardealului răpit prin Dictatul de la Viena, ați răspuns cu însuflețire și credință în izbînda dreptății neamului românesc. Tineri și bătrîni ați pornit spre hotarele sfinte ale patriei și cu pieptul vostru ați făcut zăgaz de neînfrînt dușmanului care vroia să ajungă la Carpați. Apoi, alături de marea armată sovietică, ați trecut la atac și după lupte grele, de zi și nopțe, fără răgaz, ați înfrînt dîrza

apărare a Mureșului. Zdrobit de focul năpraznic al artileriei și de neconținutele voastre asalturi, inamicul a fost gonit din Ardealul scump. Prin ploii, prin noroaie și drumuri defundate zi și noapte ați luptat cu un dușman dîrz și hotărît și l-ați învins... Peste veacuri veți fi slăviți, voi, ofițeri și ostași care ați eliberat Ardealul. Pe cei ce au căzut la datorie îi vor preamări urmașii și numele lor va fi scris în cartea de aur a neamului». Efectivele românești care au înfruntat inamicul în Ungaria s-au ridicat — între 4 oct. 1944 și 15 ianuarie 1945, — la 210.000 de oameni, pierderile cifrîndu-se la peste 42.000 de morți, răniți și dispăruți.

În decursul celor 3 luni de lupte aprige, trupele noastre au cucerit trei masivi muntoși, au forțat patru cursuri de apă, au eliberat 1237 de localități și puncte populate, între care 14 orașe, provocînd inamicului pierderi care se cifrează la peste 30.000 de militari (prizonieri și morți). La luptele din Cehoslovacia au participat 248.430 de militari români, din rîndurile cărora s-au jertfit aproape 67.000 de luptători. În faza finală a războiului un regiment blindat românesc a participat la lupte pe teritoriul Austriei, eliberînd localități din partea de sud-est și est a Vienei. Totodată, un important număr de militari români au efectuat lucrări de reparații și întreținere a sistemului de comunicații din Austria, necesar desfășurării cu succes a operațiilor militare. De la 23 August 1944, pînă la sfîrșitul războiului, efectivul total al trupelor române, direct angajate în lupte și bătălii s-a ridicat la 540.000 de militari. În această perioadă, armata română a parcurs o distanță însumînd peste 1700 km, a escaladat 20 de masivi muntoși, a forțat 12 cursuri importante de apă, a eliberat 3831 de localități (în afara celor eliberate în cursul insurecției), dintre care 53 de orașe importante, a provocat dușmanului pierderi echivalente cu efectivul a 14 divizii ale Wehrmacht-ului. Pe acest drum de jertfă și glorie, pierderile armatei române au fost de aproape 170.000 de oameni. Acestor sacrificii umane considerabile, România a adăugat o contribuție economică la marea victorie din mai 1945 estimată la peste 1 miliard de dolari (cursul valutar din 1938).

Evenimentele istorice declanșate în România la 23 August 1944 au contribuit la prăbușirea sistemului de apărare hitlerist din Balcani, au deschis direcția strategică a văii Dunării spre Budapesta și Viena, au grăbit înfrîngerea definitivă a fascismului în Europa. «Importanța ieșirii României din Axă — scria ziarul sovietic Pravda la 28 august 1944 — depășește cadrul României. Ea are o importanță covîrșitoare nu numai pentru această țară, ci pentru întreg Balcanul, deoarece prin aceasta se prăbușește întregul sistem de dominație german din sud-estul Europei... Ar fi greu să se subestimeze importanța acestei lovituri date întregului sistem de dominație german din Peninsula Balcanică». La rîndul său, cotidianul francez «Le Figaro» din 25 august 1944, arăta : «este prematur să evaluăm toate consecințele pe care le poate avea răsturnarea de situație produsă de România. În orice caz, este un eveniment de mare importanță, care a dat una din cele mai sensibile lovituri celui de al treilea Reich». Totodată, ziarul american «New York Times» din aceeași

zi, sublinia că istoria va consemna actul de la 23 August 1944 «ca unul din cele mai hotărâtoare evenimente ale întregului război». La 24 august 1944, «Journal de Genève» considera că «evenimentele din România au provocat prăbușirea întregului dispozitiv de apărare german».

Imaginea lumii postbelice a fost și este într-o continuă schimbare. Zguduită de ororile celui de al doilea război mondial, omenirea voia ca, în viața internațională, să fie intronat un climat de securitate și cooperare, care să-i permită să se dezvolte în pace, pe calea progresului și bunăstării. Dezideratul major al umanității avea să fie înscris în Carta noii organizații mondiale, creată tocmai pentru a feri «generațiile viitoare de flagelul războiului, care, de două ori pe parcursul unei vieți umane, a adus omenirii suferințe nemăsurate...». Evoluția politică imediată avea să fie contradictorie, și nu cea dorită de popoare. Securitatea se fundamenta nu pe o destindere reală, pe o încredere reciprocă și o colaborare pașnică, ci pe echilibrul forței, care avea să dea frâu liber cursei înarmărilor. În această situație deosebit de gravă, țara noastră a militat și militează — prin acțiunea neobosită a Președintelui ei, Domnul Nicolae Ceaușescu — pentru reluarea politicii de destindere. În concepția României, a Președintelui ei, pentru ca să fie trainică, destinderea trebuie să se bazeze pe principiile deplinei egalități în drepturi, respectării suveranității și independenței naționale, neamestecului în treburile interne ale altor state, renunțării la forță sau la amenințarea cu forța, pe dreptul fiecărui popor de a se dezvolta liber, pe calea progresului economic și social. Orice încălcare a acestor principii, a independenței popoarelor este de natură să pună grav în pericol cauza destinderii și păcii.

Învățămintele istoriei, rememorate cu prilejul sărbătoririi a 40 de ani de la victoria revoluției de eliberare socială și națională, învederează încă o dată necesitatea respectării neabătute în relațiile dintre state a principiilor egalității, respectului independenței și suveranității, neamestecului în treburile interne, renunțării la forță și la amenințarea cu forța. În condițiile în care lumea contemporană este confruntată în prezent cu fenomenele continuării sau chiar agravării diferitelor conflicte militare, inițiativele constructive ale României, contribuția personală a Președintelui ei, privind căile de soluționare a problemelor vitale, care afectează interesele omenirii, se bucură de un larg ecou pozitiv, de o înaltă apreciere în rîndul opiniei publice internaționale. După cum se știe, țara noastră acționează consecvent pentru oprirea cursei înarmărilor, asigurarea unui climat trainic de pace și securitate în Europa și în întreaga lume, promovarea unei colaborări largi, reciproc avantajoase între toate statele, realizarea unei ordini economice internaționale, sporirea rolului O.N.U. și al organismelor sale în soluționarea problemelor majore ale contemporaneității. «Avem ferma convingere — arăta Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea la recenta plenară a Consiliului Național al Oamenilor Muncii — că forțele progresiste antiimperialiste, forțele realiste, popoarele care se pronunță pentru pace, acționînd unite, pot să schimbe cursul periculos al evenimentelor, să determine reluarea politicii de destindere, solu-

ționarea problemelor pe calea tratativelor, pot și vor asigura triumful păcii și colaborării internaționale».

Problema prioritară pe care și-o pun, astăzi, oamenii de pretutindeni, este asigurarea păcii, împiedicarea dezlănțuirii unui holocaust nuclear. Poporul român — care a cunoscut consecințele grave ale celor două războaie mondiale, — acționează ferm și statornic pentru triumful rațiunii, al colaborării și păcii în lume. În spiritul idealurilor de pace și libertate, de progres și civilizație, ce caracterizează viața poporului nostru, Președintele țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, dă mărturie lumii întregi despre vocația de pace a națiunii noastre.

În cele 4 decenii ale revoluției și construcției socialiste, România a parcurs, într-o perioadă relativ scurtă, mai multe etape istorice, de la o țară cu o industrie slab dezvoltată și o agricultură înapoiată la o țară industrial-agrară, în plină înflorire și a trecut la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Dezvoltarea puternică a forțelor de producție, industrializarea, dezvoltarea celorlalte ramuri economice au asigurat premise trainice ale întăririi forțelor materiale și spirituale a patriei, a independenței și suveranității ei.

Astăzi, harta țării se înfățișează cu realizarea unor uriașe obiective de interes național, ultimul și cel mai grandios fiind Canalul navigabil Dunăre-Marea Neagră.

La Plenara Consiliului Național al Oamenilor Muncii — din mai a.c. — Președintele țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, declara că «la 23 August vom sărbători 40 de ani de la victoria revoluției de eliberare socială și națională, moment care a pus capăt pentru totdeauna dictaturii militar-fasciste, dar și dominației imperialiste, și a deschis calea marilor transformări revoluționare din patria noastră, a trecerii puterii politice în mâinile clasei muncitoare în alianță cu țărănimea, intelectualitatea și celelalte forțe progresiste, a transformării poporului nostru într-un popor stăpîn pe destinele sale, constructor conștient al socialismului, făuritor liber al propriului său viitor comunist».

Numeroase și dificile au fost obstacolele pe care moștenirea trecutului și devastările ultimului război mondial le-au pus în fața României. Dar, prin munca dăruită a cetățenilor patriei noastre au fost înălțate, pe tot cuprinsul României, grandioase obiective industriale, și social-culturale, au apărut orașe și localități noi, au cunoscut o armonioasă dezvoltare toate județele țării. Chiar și o evocare succintă a coordonatelor dezvoltării României, în acești 40 de ani, este concludentă pentru noua realitate istorică a patriei, pentru marele salt făcut într-o perioadă relativ scurtă, de societatea noastră socialistă. De la o țară agrară, cu o industrie slab dezvoltată, cum era ea în urmă cu 40 de ani, România s-a transformat într-o țară industrial-agrară, cu o industrie modernă, cu o agricultură modernă, în plin progres. S-au dezvoltat aproape toate ramurile moderne ale industriei. Azi, producția industrială este de 150 de ori mai mare decât acum 40 de ani. Dacă înainte de eliberare, România producea circa 280.000 tone metal, anul acesta ea produce aproape 16 mil. tone. În urmă cu 40 de ani, existau în țară 2 sau 3 mi! de tractoare de import; azi, România produce 100.000 tractoare de diferite tipuri, cărora li se adaugă camioane și

autoturisme, vagoane și locomotive — electrice și Diesel, de diverse tipuri și mărimi. Se produc mașini — unelte și utilaje de toate tipurile, iar industria chimică este de 250 ori mai mare decât cea de dinainte de eliberare. Toate acestea au permis dezvoltarea pe un front larg a construcțiilor de locuințe, instituțiilor sociale, de învățămînt, de sănătate. Există astăzi puternice institute de cercetare, în toate domeniile, ce cuprind peste 200.000 de oameni, practic neexistînd sector în care cercetarea românească să nu se poată angaja în soluționarea oricăror probleme.

Actul istoric de la 23 august 1944 a avut urmări fericite și pentru viața și lucrarea Bisericii Ortodoxe Române. De aceea, la acest popas aniversar, împreună cu toții fiii patriei, clericii și credincioșii Bisericii noastre își exprimă hotărîrea de a conlucra, în strînsă unitate, și de acum înainte, pentru realizarea binelui comun al întregii națiuni.

Pentru a se asigura coeziunea și unitatea de acțiune a tuturor forțelor sociale care compun poporul român, din inițiativa Președintelui țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, s-a creat *Frontul Democrației și Unității Socialiste*. Acest organism politic are menirea de a asigura colaborarea — sub conducerea Partidului Comunist — a tuturor organizațiilor de masă și obștești. Prin uriașa sa forță de organizare și mobilizare a maselor în lupta pentru dezvoltarea României pe noi trepte de progres material și spiritual, Frontul Democrației și Unității Socialiste reprezintă — așa cum sublinia Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea la recenta plenară a Consiliului Național al acestui organism, — «expresia societății noastre actuale, de diversitate, atît în ce privește apartenența sau neapartenența la Partidul Comunist Român, cît și în existența diferitelor organizații de masă și obștești, a unor convingeri sau credințe religioase diferite, constituie expresia unității întregului popor, a tuturor oamenilor muncii — români, maghiari, germani și de alte naționalități — care, în strînsă unitate, au realizat tot ce s-a înfăptuit... pe pămîntul României...».

În cadrul acestui organism, Biserica Ortodoxă Română și-a exprimat — prin reprezentanții ei — adevărată totală la politica internă și externă a țării, asigurînd patria și poporul, pe conducătorul său, de neprețuită dragoste și jertfelnicie.

Animați de profunde sentimente patriotice, toți oamenii din țara noastră — inclusiv slujitorii Bisericii Ortodoxe strămoșești — întîmpină cea de a 40 aniversare a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă cu bucurie și succese în activitatea lor de zi cu zi.

Victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, de la 23 August 1944, a marcat un moment epocal în istoria țării noastre, a avut un rol excepțional pentru destinele poporului, pentru independența și suveranitatea patriei.

Pr. Asist. Dr. Nicolae V. DURĂ

MEMORIA SACRIFICIILOR ROMÂNEȘTI PENTRU LIBERTATE

Actul istoric de la 23 August 1944 a izvorit din dorința întregului popor de a îndepărta dictatura și de a contribui la lichidarea nazismului din Europa. El a fost actul unui întreg popor care a suferit pentru libertatea popoarelor. Nu se poate uita jertfa de sînge și de bunuri materiale adusă de poporul nostru pentru triumful forțelor antihitleriste. În numai nouă zile ce au urmat actului istoric de la 23 August 1944, forțele militare române au eliberat cea mai mare parte a teritoriului patriei de trupele germane, au provocat inamicului pierderi importante în oameni și material de război (60.000 militari, 222 avioane capturate, 438 nave capturate etc.). De la 23 August pînă la ziua Victoriei la 9 mai 1945, circa 540.000 ostași români au participat la lupte grăbind astfel înfrîngerea inamicului. Eliberînd Transilvania de Nord ruptă vremelnic din trupul patriei prin Dictatul odios de la Viena, trecînd apoi la eliberarea Ungariei hortiste și a Cehoslovaciei, ajungînd pînă la porțile Vienei, armatele române și-au adus contribuția de sînge fiind la un moment dat cea de a patra forță armată angajată în Europa în lupta pentru înfrîngerea lui Hitler, deși după înfrîngerea Germaniei, la Conferința de pace de la Paris i s-a refuzat României statutul de țară beligerantă în războiul antihitlerist. Din octombrie 1944 pînă la 15 ianuarie 1945 trupele noastre s-au angajat în luptele pentru eliberarea a 1237 localități din Ungaria — între care 14 orașe — a adus contribuție masivă la eliberarea Budapestei și a altor mari centre maghiare, lăsînd pe cîmpul de luptă peste 42.000 eroi.

La eliberarea Cehoslovaciei au participat 248.430 militari români înaintînd peste 400 km în dispozitivul inamic, forțînd în vreme de iarnă foarte aspră masivele muntoase ale Cehoslovaciei, lăsînd jertfe de sînge și dînd dovadă de eroism în Matra și Tatra, în masivele Bükk și Hegyialja, eliberînd peste 1700 localități între care 31 orașe importante.

Pentru libertatea popoarelor din Europa centrală, pentru triumful forțelor aliate și pentru viitorul fericit al popoarelor din Europa scăpate de amenințarea nazismului și-au vărsat sîngele aproape 168.000 ostași români, floare a tineretului entuziast. Curajul și eficiența intervențiilor românești au provocat stima și admirația partenerilor la războiul antihitlerist, militarii noștri primind peste 300.000 ordine și medalii românești, sovietice, maghiare și cehoslovace pentru actele de eroism.

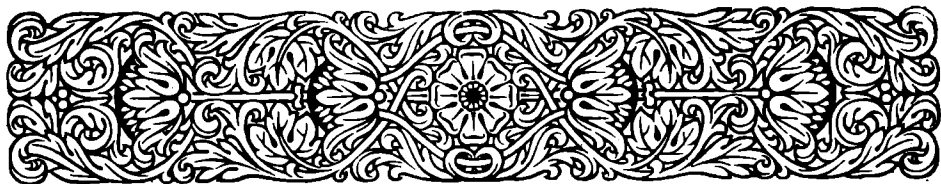
În afara acestor jertfe de sînge se cere amintit că România a contribuit economic la victoria forțelor aliate după 23 August 1944 cu un miliard de dolari — la cotele anului 1938 — pierderile suferite de economia națională și de populație în aceeași perioadă a războiului antihitlerist ridicîndu-se tot la circa un miliard de dolari. Toate acestea demonstrează fără putere de tăgadă, că România s-a angajat sincer și plener la frontul antihitlerist aducînd astfel o contribuție importantă la zdrobirea mașinii de război a lui Hitler în Balcani și în Europa Centrală, grăbind sfîrșitul fără glorie al Germaniei hitleriste, favorizînd acțiunile grupărilor antifasciste din Bulgaria care a putut fi eliberată la 9 sep-

tembrie 1944, eliberînd împreună cu armatele sovietice Ungaria și Cehoslovacia.

Din numeroasele mărturii contemporane care au judecat și au apreciat Actul de la 23 August 1944 merită a fi amintit raportul înaintat lui Hitler de către feldmareșalul Keitel și generalul Guderian, care referindu-se la însemnătatea pentru Germania a trecerii României în tabăra aliată afirma : «...În afară de consecințele imediate de ordin militar s-a produs în același timp o răsturnare periculoasă a frontului care va antrena nu numai pierderea teritoriului României ci și pierderea teritoriilor Bulgariei, Iugoslaviei și Greciei, amenințînd armata germană ce se află în Balcani. În afara pierderilor pozițiilor din Carpați — fapt ce va permite trupelor rusești să ajungă numai în câteva săptămîni la Budapesta, pierderea grîului și a petrolului românesc reprezintă o altă gravă lovitură, foarte dură».

După cum aprecia Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu cu prilejul Ședinței solemne consacrate celei de a 40-a Aniversări a Revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, «Putem afirma cu îndreptățită mîndrie că, prin lupta sa eroică, prin angajarea sa hotărîtă, cu întreaga armată, în marile bătălii pentru înfrîngerea Germaniei hitleriste, a fascismului, poporul român a demonstrat, cu puterea faptelor, că nu a avut niciodată nimic comun cu dictatura militar-fascistă și cu participarea la războiul împotriva Uniunii Sovietice. Participarea României cu întreaga forță, la războiul împotriva Germaniei naziste, luptele grele purtate de ostașii români, sacrificiile uriașe făcute de întregul popor pentru obținerea victoriei finale asupra fascismului au demonstrat cu putere hotărîrea poporului român de a lupta pentru zdrobirea fascismului și lichidarea politicii imperialiste de dominație și asuprire, pentru democrație, pentru cauza independenței și libertății popoarelor, a înțelegerii și colaborării în întreaga lume».

I. I. G.

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

PARABOLA PĂSTORULUI CELUI BUN

Ioan X, 1—18 — Comentariu

Domnul Hristos în răstimpul activității Sale pămîntești a expus învățătura Sa fie prezentînd-o în mod direct, clar și explicit prin anumite precepte cum au fost acelea din Predica de pe munte sau alte cuvîntări, fie mai voalat prin parabole, maxime, gnome numite la evrei printr-un nume general de pilde, paremii.

Astfel, în Noul Testament avem o serie de pilde mai ales în Evangheliile sinoptice, cum sînt pilda semănătorului, a neghinei, a fiului risipitor, a vameșului și a fariseului etc. Evanghelistul Ioan nu amintește decît de două din aceste pilde, în alt mod prezentate, care sînt totuși de o netăgăduită frumusețe, anume : parabola păstorului celui bun (Ioan X, 1—18) și vița cea adevărată (Ioan XV, 1—11), care conțin învățături înălțătoare.

Vom stăruii în rîndurile ce urmează asupra pildei păstorului celui bun, ca din justa ei interpretare să desprindem învățăturile dogmatice morale și mai ales pastorale ce le conține.

Evanghelia după Ioan a fost scrisă mai tirziu decît cele sinoptice ca o completare a lor și înfățișează mai mult viața spirituală a Domnului Hristos și din relatarea faptelor Sale el dovedește divinitatea Sa. Cuvîntările Mîntuitorului din Cuprinsul Evangheliei a patra sînt mai mult cuvîntări dogmatice spirituale care abundă în metafore și alegorii. Aici, Mîntuitorul este înfățișat ca Dumnezeu-Cuvîntul (Ioan, I, 1), ca «pîinea vieții» (Ioan, VI, 35), «lumina lumii» (Ioan, VIII, 12), ca «păstorul cel bun» (Ioan, X, 11) etc.

În legătură cu minunea vindecării orbului din naștere (Ioan, IX, 1—41), Domnul Hristos vrînd să arate fariseilor și cărturarilor cît sînt de depărtați de poporul pe care vor să-l păstorească, cît de false sînt metodele prin care vor să conducă poporul, El rostește pilda păstorului celui bun, relevînd însușirile bunului păstor și arătînd că în ultimă instanță adevăratul păstor este El și de la El și prin El vor sta, se vor inspira și păstori adevărații păstori.

În adevăr, plecând împreună cu ucenicii la Ierusalim cu ocazia sărbătorii Corturilor, în apropierea templului stătea un orb din naștere și cerșea. Din milă pentru orb și spre a se arăta prin el slava Domnului, precum spune Domnul Hristos (Ioan, IX, 3), El îi unge ochii orbului cu tină și-l trimite să se spele la lacul Siloamului, după care acesta se întoarce văzînd, fiind vindecat definitiv. Minunea vindecării orbului stîrnește senzație. El este întreat și cercetat de farisei asupra faptului vindecării, cît și părinții lui, toți mărturisind că a fost orb și a fost vindecat de Iisus. Orbul este îndemnat de farisei să renege pe binefăcătorul său, care-l vindecase, afirmînd că acesta ar fi un păcătos. Dar, fostul orb susținînd că este un mare profet că l-a vindecat, săvîrșind o minune, fariseii îl exclud din sinagogă. Mîntuitorul întilnește pe fostul orb și auzind că a fost izgonit din sinagogă, îl întreabă dacă crede că binefăcătorul său este Mesia, Fiul lui Dumnezeu, acesta își mărturisește cu umilință credința în El și I se închină. Cu această ocazie, Mîntuitorul afirmă în fața fariseilor că El a venit în lume spre a da lumină orbilor «ca cei orbi să vadă, iar cei care văd să fie orbi» (Ioan, IX, 39, cf. Matei, XIII, 13—14), acuzînd pe farisei de orbire spirituală, din invidie și îndărătnicie, față de adevărul evident al minunilor Sale și deci de divinitatea Sa. Și pentru a învedera acest fapt, de a le arăta falsitatea metodelor lor de conducere a poporului căci ei trebuiau să descifreze din minunile Mîntuitorului mesianitatea Sa și s-o reveleze mulțimilor și nu să le îndepărteze de El — rostește parabola păstorului celui bun.

Parabola cuprinde pericopa de la Ioan (X, 1—18) și este una din paginile minunate din Evanghelia după Ioan, este o perlă, împreună cu parabola viței celei adevărate (Ioan, XV, 1—11), din aceeași Evangheligie.

Pilda a dat naștere la multe discuții între exegeți în legătură cu cele ce preced în Evangheligie — cu contextul — cît și cu structura literară, afirmîndu-se de mulți că pericopa nu cuprinde o parabolă ci o alegorie¹. Este adevărat, precum se va vedea, că pericopa ce relatează parabola păstorului celui bun are altă structură decît pildele obișnuite din Evangheliile sinoptice, pentru că ea cuprinde și multe alegorii, însă ea este o parabolă, precum recunosc exegeții cei mai autorizați².

Parabola cuprinde două părți: Partea I-a, vers. 1—6, este relatarea pildei și Partea a II-a vers. 7—18 expune explicația ei.

Mîntuitorul Hristos văzînd cu durere cum orbul din naștere a fost expulzat din sînul comunității iudaice din cauza adeziunii sale la credința în mesianitatea Sa, arată prin zugrăvirea bunului păstor și a păstoririi turmei sale, în contrast cu intrușii — în staulul turmei — hoții și mercenarii — adică fariseii și cărturarii — modul cum va trebui să fie păstorită turma care va adera la noua sa credință și la noul păstor care va fi El în persoană și care ca păstor își va da viața pentru turmă, instituind un nou model de păstor și de conducere a turmei.

Pilda cuprinde un tablou pastoral, o zugrăvire fidelă a vieții păstorești din Palestina, descrisă cu multă măiestrie de Mîntuitorul și care

1. Cf. Alfred Durand, *Evangile selon Saint Jean*, Paris, 1938, p. 286 s.u., L. Cl. Fillion, *Vie de N. S. Jesus Christ*, Tome III, Paris, 1929, p. 77; L. Cl. Fillion, *La Sainte Bible commentée*, Tome VI, *L'Evangile selon S. Jean*, Paris, 1925, p. 534.

2. Cf. P. M. Lagrange, *Evangile selon S. Jean*, Paris, 1936, p. 272.

era familiar auditorilor săi, explicînd-o și aplicînd-o la sine în contrast cu păstorirea fariseilor.

Vers. 1—2, «Adevărat, adevărat zic vouă : Cel ce nu intră pe ușă, în staulul oilor, ci sare pe aiurea, acela este fur și tilhar. Iar cel ce intră pe ușă este păstorul oilor». Mîntuitorul își începe pilda Sa, vorbind despre un păstor și modul cum își păstorește turma sa : Ocupația de predilecție a locuitorilor din Palestina era păstoritul. De aceea, multe din imaginile și exemplele întrebuițate de Mîntuitorul, în predicile Sale erau în legătură cu păstorul și turmele. Astfel, pilda cu oaia cea rătăcită (Matei, XVIII, 12—13) sau împărțirea turmei la judecata generală de către Mîntuitorul în două cete, cum desparte păstorul oile de capre (Matei, XXV, 32—33).

În vastele stepe ale Iudeei și ale Perei turmele petreceau noaptea sub cerul liber, în mari staule închise cu garduri, făcute din oarecare îngrădituri — pereți de pămînt amestecate cu pietre sau simple scînduri. Acolo veneau noaptea turmele, adunîndu-se din diferite părți ale cîmpiei, unde pășteau ziua, împărțite în diferite grupuri sub supravegherea unui păstor și rămîneau pînă dimineața păzite de un portar³.

Evident, în timpul nopții, la orice oră poate veni în staulul oilor, stăpînul lor spre a le controla din grijă pentru ele. El intră pe ușa staulului. În schimb, cîteodată intră în staul, cu gînd de a prăda sau ucide, anumiți indivizi ; aceștia sînt furii și tilharii, care se introduc în staul prin escaladarea gardurilor sau prin sfărîmarea lor, dar nici intr-un caz pe ușa staulului.

Deci, în aceste prime două versete este vorba despre caracteristicile adevăratului păstor, în legătură cu intrarea la oi : păstorul adevărat intră pe ușă, în mod normal, furul, pe aiurea, în mod nenormal.

Cuvintele «ἀμὴν, ἀμὴν», formulă tipic ioanică, arată că este vorba despre o cuvîntare nouă, cu o nouă temă, dar nu deosebită total, ci chiar în strînsă legătură cu cele precedente.

Vers. 3—5. «Acestuia portarul îi deschide și oile ascultă de glasul lui și oile sale le cheamă pe nume și le mîină afară. Și cînd le scoate afară pe toate ale sale, merge înaintea lor și oile merg după el, căci cunosc glasul lui. Iar după un străin ele nu vor merge ci vor fugi de la el, pentru că nu cunosc glasul străinilor».

În continuare, Mîntuitorul arată că atunci cînd vine păstorul, adică proprietarul turmei, care de obicei nu doarme în staul ci acasă — aici stau numai paznicii sau unul singur — portarul. Acesta recunoaște pe stăpîn și-i deschide ușa staulului. Însă, de obicei, păstorul vine dimineața, cînd portarul îi deschide ușa, iar el intră la oi, le mîngîie, le strînge, chemîndu-le pe nume. În adevăr, unor oi mai deosebite păstorul le dă nume și le cheamă cu acest nume. Oile cunosc pe cel ce le cheamă, îi cunosc glasul. Apoi, după ce le-a strîns lîngă sine, le-a ales, le scoate afară, le împinge fără nici o violență și cînd este sigur că

3. Cf. L. Cl. Fillion, *L'Evangile selon S. Jean*, p. 334, A. Durand, *op. cit.*, p. 287.

sînt toate se aşează înaintea lor. Incepe să vorbească cu ele şi turma cunoscîndu-i glasul îl urmează de aproape ⁴.

În Palestina este obiceiul ca păstorul să meargă înaintea oilor, după cum alteori ei o preced. Sf. Scriptură semnalează ambele obiceiuri ⁵. Deci este un strîns ataşament între păstor şi turmă: el le strigă pe nume, vorbeşte cu ele, iar oile îi cunosc glasul şi-l urmează de aproape.

Dacă se introduce un străin şi ar căuta să le atragă, ele nu numai că nu-l urmează, dar chiar fug de el, mai ales atunci cînd propriul lor păstor le cheamă ⁶. Căci ele nu cunosc glasul străinilor, fie ei hoţi sau falşi păstori. În adevăr, oile sînt foarte fricoase şi fug de străini, de acei al căror glas le este necunoscut

În aceste ultime trei versete ale expozeului pildei este vorba despre legătura strînsă reciprocă dintre păstorul adevărat şi turmă spre deosebire de repulsia turmei faţă de străini.

Vers. 6. «Această pildă le-a spus-o Iisus, dar ei n-au înţeles ce înseamnă cuvintele Lui». Acest verset constituie o cezură, o întrerupere în cuvîntarea Mîntuitorului, între expunerea parabolei şi explicarea ei, printr-o reflexie a Evanghelistului. El arată că Domnul Hristos relatînd pilda adevăratului păstor şi punînd-o în contrast cu falsul păstor, hoţul sau străinul, fariseii şi cărturarii care constituiau auditoriul său nu au înţeles că Mîntuitorul prin păstorii cei falşi, cei răi, se referea la ei.

Evanghelistul precizează deci că în cuvintele amintite — Ioan, X, 1—5 — este vorba de o parabolă, adică acea istorioară fictivă care prin mijlocirea unui tablou verosimil şi servindu-se de o comparaţie se relevă un adevăr înalt, religios sau moral. În cazul de faţă precum se va vedea mai departe, prin explicaţia dată de însuşi Mîntuitorul Hristos, în continuarea cuvîntării (vers. 7—18) este vorba despre păstorul adevărat, păstorul ideal — Domnul nostru Iisus Hristos — şi păstorii falşi, fariseii şi cărturarii şi mulţi asemenea lor, care vor urma în conducerea turmei dreptcredincioşilor creştini.

Cuvîntul «pildă» de aici este traducerea cuvîntului evreiesc «masal», proverb (Pildele lui Solomon, I, 1; XXV, 1; II Petru II, 22), care este tradus în greceşte prin «*προιμίαι*», proverb, dar şi prin «*παραβολή*», parabolă (Marcu, IV, 11; Matei, XIII, 11), Masalul evreiesc are o mare varietate de însemnări: proverb, parabolă, zicere populară, maximă morală. Toate vor să arate altceva decît se spune în text.

Din aceste motive, în cazul de faţă exegeţii sînt în dezacord dacă pericopa despre care vorbim — (Ioan, X, 1—18) este o parabolă sau o alegorie, pentru că — spun ei — cuvîntul pildă de aici este confuz. Unii afirmă că ea este «un mic tablou parabolic, susceptibil, în parte, de aplicaţii alegorice» ⁷.

Parabola este o istorioară — precum s-a spus — fictivă dar verosimilă, — spre a se deosebi de fabulă — cu elemente luate din natură, prin care se compară două evenimente luate din mediul ambiant,

4. Cf. Le P. M. J. Lagrange, *Evangile selon S. Jean*, p. 276; A. Calmet, *Commentaire littéral sur tous les livres de l'Ancien et du Nouveau Testament, L'Evangile de S. Jean*, Paris, 1715, p. 236 ş.u.

5. A. Calmet, *op. cit.*, p. 237.

6. Le P. M. J. Lagrange, *op. cit.*, p. 276.

7. Cf. M. Lepin, *La valeur historique du Quatrième Evangile*, Paris, 1910, p. 109.

sau din viața familială ori două situații oarecare și din care se desprinde o învățătură religioasă sau morală.

Comparația este citeodată destul de dezvoltată, altădată indicată în mod simplu. Ea se enunță prin formule, «asemenea este» amintită la început sau : «după cum» ori «tot așa» amintită la sfârșit. Oricum, parabola se compune din două membre, un tablou și o explicație; tabloul care ne descrie scena respectivă cu membrele de comparat, iar explicația care duce analogia la un adevăr de ordin religios sau moral. Fiecare dintre cele două membre sau termeni de comparație se completează unul pe altul, se ajustează și se încopciază unul în altul. În parabole trebuie să se dea atenție ideii principale, să fie reliefată, iar ideile secundare să-i fie subordonate ⁸.

Alegoria este o serie de metafore organizate, aceasta fiind la rîndul ei o comparație închisă. În parabolă pot exista și anumite metafore care ilustrează tabloul parabolic; ele pot fi strinse între ele, pot constitui alegorii, dar parabola rămîne cu specificul ei.

În Evangheliile sinoptice parabolele păstrează tehnica lor obișnuită: cutare lucru este asemănător cu altul. La Evanghelistul Ioan se omite introducerea, totuși situația nu se schimbă. Pericopa de la Ioan (X, 1—18), rămîne o parabolă presărată cu unele alegorii ⁹.

Ver. 7. «A zis deci iarăși Iisus : «Adevărat, adevărat zic vouă : Eu sînt ușa oilor». Prin vers. 7 Domnul Hristos trece la partea explicativă a parabolei. Dovadă, cuvintele obișnuite ale lui Ioan : «Adevărat, adevărat» care înseamnă că se trece la un alt șir de idei. În adevăr, vers. 7—9 constituie primul paragraf din explicarea parabolei, iar introducerea sînt cuvintele : «adevărat, adevărat zic vouă», urmînd ca în vers. următoare 7—9 să se explice «ușa staulului» din vers. 1 și 2. «Ușa» prin care se intra în staulul oilor este o metaforă care înseamnă însuși Iisus Hristos. El este «ușa oilor», precum El este «calea» (Ioan, XIV, 6); numai prin El trec toți fiii — se mîntuiesc — lui Dumnezeu. Iisus este mijlocitorul necesar între oameni și Tatăl Său, precum va afirma mai tîrziu Sf. Pavel : «Unul este Dumnezeu, unul este și Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni : Omul Iisus Hristos» (I Timotei, II, 5) ¹⁰.

Deci, prin Iisus Hristos se intră în noua teocrație, în împărăția lui Dumnezeu, în noua comunitate, înființată de Mesia, atît oile cît și conducătorii lor. Oile primesc de la El — precum se va vedea — lumină și ajutor necesar — hrană, iar păstorii adevărata vocație, adevărata autoritate. Deci, El este «ușa oilor» amintită în vers. 1, prin care se pătrunde în staulul oilor. Mulți Sfinți Părinți bisericești printre care și Sf. Ioan Gură de Aur afirmă că prin «ușă» Domnul Hristos înțelege Sf. Scriptură. Căci prin autoritatea și puterea Scripturii, spune el, îl cunoaștem pe Dumnezeu. Scripturile ne garantează adevărul și ne păzesc de greșală. Prin ea cunoaștem ușor cine sînt adevărații păstori și acei care nu sînt. Ea este cheia care deschide inimile, cînd păstorii probează prin autoritatea ei, învățătura pe care o anunță turmei. Mai mult, Iisus in-

8. Cf. P. Buzy, S. C. J., *Les paraboles, Traduites et commentées*, Neuv. ed. Paris, 1932, p. III—V.

9. Cf. P. M. Lagrange, *op. cit.*, p. 273.

10. Cf. A. Durand, *op. cit.*, p. 290.

vocînd mărturia Scripturilor arată unirea Sa cu Tatăl. Pentru acest motiv spunea Iudeilor: «Citiți Scripturile» (Ioan, V, 39), luînd pe Moise ca martor al divinității Sale: «Că dacă voi ați fi crezut în Moise, ați fi crezut și Mie» (Ioan, V, 46)¹¹.

Și totuși, cei mai mulți exegeți înțeleg prin «ușă» pe Însuși Domnul Hristos în calitatea Sa de Mesia, de mare Păstor, avînd autoritatea și chemarea de la Dumnezeu. Căci nimeni nu trebuie să-și atribuie cîntea preoției «dacă nu este chemat de Dumnezeu ca Aaron» (Evrei, V, 4). Iar Mîntuitorul a fost «Preot în veac după rînduiala lui Melchisedec» (Evrei, V, 6).

S-a spus că Domnul Hristos nu putea fi prefigurat și ca «ușă» și ca «păstor» (vers. 11) în aceeași parabolă, căci atunci aceasta ar fi alegorie. «Însă, El poate fi și una și alta, sub diferite aspecte, după funcțiile pe care le deține sau și le atribuie. Astfel, cînd se oferă Părintelui Său, El se numește ușă, cînd are grijă de noi, El se numește păstor¹². Deci, avînd această înaltă chemare El a trimis pe toți profeții Vechiului Testament și apărînd în lume ca Mesia și dînd probe prin minunile și doctrina Sa de mesianitatea Sa autentică, Lui îi revenea toată autoritatea de a învăța, explica și depune pe preoții Legii Vechi. Nimeni nu avea dreptul să învețe decît prin autoritatea și misiunea Sa¹³. Avînd această calitate se poate afirma că «portarul îi deschide» (vers. 3). Adică, sub numele de «portar» se înțelege, după unii Sfinți Părinți, Moise sau chiar Sfîntul Ioan Botezătorul, care au pregătît opera mesianică a Mîntuitorului¹⁴.

Vers. 8: «Toți cîți au venit înainte de Mine sînt furi și tîlhari, dar oile nu i-au ascultat». Mîntuitorul continuă explicarea parabolei, relevînd confruntarea Sa cu furii și tîlharii din versetele începătoare. Cei care au venit înaintea Sa prin fraudă, adică fără chemare divină în calitate de păstori și conducători sînt denunțați de Mîntuitorul ca furi și tîlhari.

Evident, Domnul Hristos nu se referă aici la Moise, căci acesta — precum s-a văzut — a fost un pregătitor al căii Sale mesianice, ca și ceilalți profeți adevărați (Ioan, VI, 45), precum și Ioan Botezătorul (Ioan, V, 33). El denunță, în primul rînd pe acei revoluționari și falși Hristoși care au fost înaintea Sa ca Teudas și Iuda Galileianul (Fapte, V, 36—37), precum și pe proorocit falși din epoca profeților, care veniseră înaintea lui și nu erau chemați pentru misiunea lor prin vreo chemare și minuni. Printre aceștia se numărau autorii tradițiilor fariseice, legiuitorii ca și adepții numeroaselor secte care dominau mediul iudaic¹⁵. În adevăr, pe aceștia amintiți, iudeii adică cei conduși de ei nu i-au ascultat. Însă, Mîntuitorul demască aici și pe fariseii și cărurarii care nu vor să recunoască pe Iisus ca Moise, ca Fiul lui Dumnezeu și împiedică pe cei

11. Cf. Saint Jean Chrysostome, *Oeuvres complètes*. Trad. sous la direc. de M. Jeanin, Tome Huitième, Commentaires sur l'Évangile selon S. Mathieu et sur l'Évangile selon S. Jean, Paris, 1865, p. 38.

12. Cf. S. Jean Chrysostome, *op. cit.*, p. 290; A. Calmet, *ibid.*, p. 236.

13. Cf. A. Calmet, *op. cit.*, p. 236.

14. Cf. A. Durand, *op. cit.*, p. 289.

15. Cf. Aug. Calmet, *op. cit.*, p. 239.

simpli — cum era fostul orb din naștere — să-L recunoască. Mulți dintre aceștia fiind conducători ai sinagogilor au luat cu violență locurile pe care le ocupau¹⁶. Fariseii, înaintea cărora vorbea, erau contemporani cu Iisus, nu fuseseră înaintea Mîntuitorului, dar El îi găsisse acolo, în funcțiile lor. Deci, într-un anumit sens ei se puteau număra ca cei ce fuseseră înaintea sa¹⁷. Printre aceștia — prin extindere — s-ar putea număra toți ereticii și ereziarhii din toate timpurile și acei care-și asumă printr-o falsă chemare rolul de conducători ai credincioșilor.

Vers. 9 : «Eu sînt ușa : de va intra cineva prin Mine, se va mîntui ; și va intra și va ieși și pășune va afla». Mîntuitorul revine asupra faptului capital, că El este ușa, accentuînd că numai prin El, prin autoritatea Sa se poate intra la turmă (vers. 2). Numai acei care vor primi autoritatea de la El, a căror misiune va fi întărită prin credința și harul Lui se vor mîntui, se vor afla sub sprijinul Lui și se vor mîntui acum și în eternitate¹⁸.

Deci, acei păstori care vor fi aleși de Mîntuitorul — este vorba despre viitor — vor participa la mîntuirea adusă de El, vor putea să îndrumeze pe credincioși printr-o înaltă hrană duhovnicească la o viață evlavioasă și înălțătoare. Este vorba despre Apostoli și urmașii acestora, adică episcopii și viitorii ierarhi ai Bisericii, care prin autoritatea și chemarea lui Iisus își vor îndeplini cu succes misiunea.

Cuvintele «a intra și a ieși» sînt expresii frecvente în Sf. Scriptură, care înseamnă «libera întrebuintare a unei locuințe» (Deut. XXVIII, 6) ; «a intra» înseamnă bucuria, nevoia de a se odihni ; «a ieși» satisfacția produsă de o hrană (Ps. XXII, 1—2)¹⁹. Deci, este vorba de o hrană spirituală pe care turma și-o va putea însuși «din belșug», în mod liber, de la păstoriile lor adevărate.

Vers. 10 : «Furul nu vine decît să fure și să junghie și să piardă. Eu am venit ca viața să aibă și din belșug să aibă».

În contrast cu păstoriile ce conduc turma prin chemarea, prin orînduirea lui Iisus, a lui Mesia sînt cei care se instalează la conducerea turmei prin acapararea sufletelor (furt), prin exploatare și uciderea morală a credincioșilor de către conducătorii ambițioși, lacomi și incompetenți, care nu erau alții decît fariseii și cărturarii din vremea Mîntuitorului și ereziarhii din viitorul Bisericii.

În adevăr, aceștia intrați în posturile lor prin ambiție și mindrie nu caută decît propria lor plăcere și nu vin decît cu gîndul să fure, să omoare și să piardă. Prin viața lor față de cei simpli sînt, o cursă și un scandal ; învățătura lor este o hrană a morții. Crimele lor atrag asupra lor înșiși și asupra turmei lor minia lui Dumnezeu. Ei se aseamănă cu acei falși păstori zugrăviți de Iezechiel, care spune : «Vai de păstoriile lui Israel, care s-au păstorit pe ei înșiși ! Păstoriile nu trebuiesc ei oare să păstorească turma ? Dar voi ați mîncat grăsimile și cu lîna v-ați îm-

16. Cf. A. Durand, *op. cit.*, p. 291.

17. Cf. F. Godet, *Commentaire sur l'Evangile de Saint Jean*, Tome III, Quatrième ed. Neuchâtel, p. 85.

18. Cf. L. Cl. Fillion, *l'Evangile selon S. Jean*, p. 534.

19. Cf. F. Godet, *op. cit.*, p. 87.

brăcat; oile cele grase le-ați junghiat, «iar turma n-ați păscut-o» (Iezechiel, XXIV, 2—3)²⁰.

În schimb, păstorul adevărat — Domnul Hristos — oferă turmei Sale — precum s-a amintit în vers. anterior — o hrană abundentă, adică o învățătură curată, o viață exemplară. El le dă harul și ajutorul Său pentru a viețui pașnic în această lume și spre a putea moșteni viața fericită și eternă în ceruri²¹.

Cu vers. 11—18 începe partea a II-a a explicației parabilei. Aici se relevă măreția păstorului celui adevărat și se menține polemica contra fariseilor. De aici reiese figura Bunului Păstor care se impune peste adversarii Săi. Explicația are caracterul unei cuvîntări didactice, arătînd misiunea soteriologică a Domnului Hristos²².

Vers. 11: «Eu sînt păstorul cel bun. Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oile sale». Aici se accentuează caracterul de păstor al lui Iisus. În adevăr, în Vechiul Testament Dumnezeu nu este reprezentat numai ca împărat (Ps. XXIII), ci și ca păstor al lui Israel (Ps. XXII, 1—2); iar profeții anunțînd grija viitoare a lui Dumnezeu pentru poporul său o aseamănă cu aceea a unui bun păstor pentru turma sa; «Domnul va paște turma Sa ca un Păstor și cu brațul Său o va aduna. Pe miei îi va purta la sînul Său și de cele ce alăptează va avea grijă» (Isaia, XL, 11; Cf. Ieremia, XXXI, 10). David care a fost tipul lui Mesia, a îndeplinit funcțiunea de împărat al lui Israel, dar a fost și păstor. «Voi pune peste ele un singur păstor care le va paște; voi pune pe robul meu David; el le va paște și el va fi păstorul lor» (Iezechiel, XXXIV, 23). Deci, în misiunea lui Mesia este implicată și acțiunea de împărat și cea de păstor²³. Și în Noul Testament, Mîntuitorul rostește pilda cu oaia cea pierdută (Matei, XVIII, 12) și afirmă că a venit în lume, a primit misiunea de a mîntui «oile cele pierdute ale casei lui Israel» (Matei, IX, 36). Deci, Iisus este Păstorul cel bun, cel adevărat și care se expune la primejdia spre a-și salva turma sa, suferind frigul, ploaia și căldura spre a nu-și părăsi turma, lăsînd-o pradă lupilor, precum arăta patriarhul Iacov lui Laban, socrul său: «Vite sfișiate de fiare nu ți-am adus» (Fac., XXXI, 39; cf. I Regi, XVII, 34). Mai mult, Domnul Hristos, ca păstorul cel bun — în grecește «*καλός*» — frumos însemnează bunătatea ca frumusețe morală — și-a dus iubirea pînă la sacrificiu. Mai mult decît toți păstorii amintiți, s-a oferit victimă — preț de răscumpărare Părintelui Său pentru oile Sale, și-a sacrificat viața pentru mîntuirea turmei Sale²⁴.

Dar și după moartea Sa El susține turma Sa prin revărsarea harurilor Sale în sufletele credincioșilor și prin ridicarea de buni păstori în Biserica Sa. Întîi pe Apostolii Săi apoi a multor episcopi sfinți. Sfinții Părinți, ca și urmașii și contemporanii lor de mai mic rang, dar mari

20. Cf. A. Calmet, *op. cit.*, p. 239; L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Jean*, p. 534.

21. Cf. A. Calmet, *op. cit.*, *ibid.*, L. Cl. Fillion, *ibid.*

22. Cf. Pius-Ramon Tragan, *La Parabole du Pasteur et ses explications*, Jean X, 1—18; La Genese, Les Milieux litteraires, Lille, 1977, p. 40.

23. Cf. Lagrange, *op. cit.*, p. 279.

24. L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Jean*, p. 534.

prin iubire, zel și abnegație întru conducerea turmei²⁵. Deci, calitatea primordială a adevăratului păstor trebuie să fie bunătatea, iubirea dusă pînă la abnegație, sacrificiu pentru turma sa, asemănătoare cu a Bunului Păstor, Domnul nostru Iisus Hristos.

Vers. 2—13 : «Iar cel plătit și cel care nu este păstor și ale cărui oi nu sînt ale lui, vede lupul venind și lasă oile și fuge ; și lupul le răpește și le risipește. Dar cel plătit fuge, pentru că este plătit și nu are grijă de oi».

În opoziție cu Păstorul cel Bun — Mesia — explicația continuă cu zugrăvirea falsului păstor. Dar nu a furului și tilharului din vers. 1, 8 și 10, ci a celui năimit, plătit, mercenar. Mai întîi aceluia nu-i aparține turma, nu este proprietarul ei, «oile nu sînt ale lui», ci el este plătit pentru slujba sa de păzitor al turmei.

Aici se arată, spune Sf. Ioan Gură de Aur, egalitatea Mîntuitorului cu Tatăl în putere și autoritate, căci oile îi aparțin, ca și Tatălui^{25bis}. Spre deosebire de adevăratul păstor, care-și iubește turma și se jertfește pentru ea stă «năimitul». Acesta este un alt aspect al păstorului fals. La vers. 10 era amintit păstorul hoț, aici este păstorul mercenar. Acesta nu păzește turma, nu se gîndește decît la interesul lui, fuge dinaintea lupului și părăsește turma în loc să i se opună, să-l alunge, cu glasul și cu mîinile²⁶. Lupul este dușmanul tradițional al oilor, care profită de neinteresul păstorului, «năimit», risipește oile prin atacuri și apoi le răpește.

Evident că aici este vorba despre o metaforă, de păstorul de suflute, despre care Fer. Augustin afirmă că acei păstori care în anumite împrejurări tac, înseamnă că fug și fug pentru că le este teamă ; adică nu vor să se expună, să sufere, să se jertfească pentru turmă.

Cîteodată, spune un exeget, ades citat, învățătorul și chiar mercenarul care și-a apropiat într-o oarecare măsură pe ai săi, se expune la unele pericole pentru a-și păstra turma (Isaia, XXXI, 4), însă devotamentul lor nu merge pînă la a-și da viața voluntar pentru turmă, cum s-a întîmplat cu Mîntuitorul, care știa dinainte că va trebui să-și dea viața ca răscumpărare pentru turmă²⁷.

Oricum, aici prin năimiți și mercenari, Mîntuitorul arată pe farisei și cărturari, care precum s-a mai amintit, nu aveau în vedere decît interesul lor, păstorind turma (Iezechiel, XXXIV, 2—4), vizînd și pe păstorii următori, despre care Sf. Pavel spunea : «Fiindcă toți caută ale lor, nu ale lui Hristos» (Filip., II, 21). De aceea, Sf. Ioan Gură de Aur spune că : mercenarul, cînd vede lupul, adică în caz de pericol, lasă oile și fuge ; Iisus a făcut contrariul. Cînd a fost prins a zis : «Lăsați-i pe aceștia să plece, ca să se împlinescă Scriptura» (Ioan, XVII, 12)²⁸. Pentru aceasta adaugă el, este o grea sarcină paza Bisericii ; ea cere mult curaj și înțelepciune de la conducători : ei trebuie să nu părăsească turma, să reziste

25. A. Calmet, *op. cit.*, p. 241 ; F. Godet, *ibid.*, p. 89 ; Cl. Fillion, *Vie de N. S. Jesus-Christ*, p. 81.

25. bis. Cf. S. Jean, Chrysostome, *op. cit.*, p. 391.

26. Calmet, *op. cit.*, p. 241 ; A. Durand, *ibid.*, p. 293 ; Fillion, *Evangile selon S. Jean*, p. 534.

27. A. Durand, *op. cit.* ; p. 293.

28. Cf. Saint Jean Chrysostome, *op. cit.*, p. 391.

cu curaj lupilor și să-și dea viața pentru oi. În aceasta diferă adevăratul păstor de năimit. Acesta nu are în vedere decît propriile sale interese, iar celălalt uită de sine și veghează turma sa. De aceea și păstoriții trebuie să asculte de adevărații lor păstori și să le asculte și urmeze învățătura lor ²⁹.

Vers. 14—15 : «Eu sînt păstorul cel bun și cunosc pe ale Mele și ale Mele Mă cunosc pe Mine. Precum Mă cunoaște Tatăl și Eu cunosc pe Tatăl. Și sufletul Îmi pun pentru oi».

Iisus revine asupra metaforei din vers. 11. a Păstorului celui Bun, aplicînd-o la Sine și subliniind legătura strînsă dintre El și turmă, bazînd-o nu numai prin jertfa Sa pentru turmă, ci și pe cunoașterea reciprocă dintre El și «oile sale».

Cuvintele : «Și cunosc pe ale Mele și ale Mele mă cunosc pe Mine», sînt o explicație a vers. 4 : «Oile merg după El căci cunosc glasul Lui». Mîntuitorul nu vorbește aici despre o cunoaștere speculativă care se găsește uneori și la un păstor plătit, mercenar și care conduce prost turma sa. Cuvîntul a «cunoaște» nu înseamnă a distinge, ci este ceva mai profund.

Interesul acestei cunoașteri este mai adînc, adică o cunoaștere plină de afecțiune. Iisus pătrunde cu privirea cunoștinței sale ființa interioară a fiecărei oi și discerne perfect toate slăbiciunile lor, toate nevoile lor și suferă cu ele. Este o confirmare a spuselor lui Moise : «Domnul cunoaște pe cei care sînt ai Lui» (Numeri, XVI, 5). Aceeași cunoștință mistică o au și oile Sale pentru El. Ele Îl cunosc, Îl iubesc, Îl caută și-L ascultă cu dragoste și cu bune rezultate. Deci, credincioșii cunosc ce este păstorul lor, tot ceea ce el face pentru ei. Următorii lui trăiesc și ei în această lumină netulburată a unei perfecte cunoștințe ³⁰.

Sf. Ioan Gură de Aur adaugă că cuvîntul «oi» se referă numai la cei prezenți, ci și la cei care vor urma pe Iisus, la acei pe care Dumnezeu i-a cunoscut în preștiința Sa, precum spune Sf. Pavel : «Nu a lepădat Dumnezeu pe poporul său pe care mai înainte l-a cunoscut» (Romani, XI, 1).

De la această relație intimă între El și oile Sale, Mîntuitorul se urcă la aceea care este model și izvor : relația cu Tatăl. Cunoașterea și iubirea care unește pe Fiul cu Tatăl este asemănătoare cu aceea care unește pe Păstorul Iisus cu credincioșii Săi : o comuniune reciprocă de dragoste. «Și slava pe care Tu Mi-ai dat-o le-am dat-o lor, ca să fie una, precum noi sîntem una» (Ioan, XVII, 22). Însă de aici nu trebuie să conchidem la egalitatea credincioșilor cu Hristos, nici să deducem că Hristos nu este egal cu Tatăl Său. Mîntuitorul nu ne arată aici altceva decît că cunoașterea reciprocă este perfectă, așa cum natura celor doi o poate cere : infinit perfectă între Hristos și Tatăl Său. Mult mai puțin perfectă între credincioși ³¹.

Deci, în virtutea acestei relații de cunoaștere reciprocă intimă Mîntuitorul consimte să-și dea viața pentru oi. «Și sufletul Îmi pun pentru oi»

29. *Ibidem*, p. 393.

30. Cf. A. Calmet, *op. cit.*, p. 92 ; Fillion, *ibid.*, p. 553.

31. Cf. A. Calmet, *op. cit.*, p. 242 ; F. Godet, *ibid.*, p. 92 ; A. Durand, *op. cit.*, p. 293.

este un refren din vers. 11, 17, 18. «Pentru oi», adică pentru credincioși. Însă aceasta nu contrazice faptul că Iisus se jertfește pentru toți : «El este jertfă de ispășire pentru păcatele noastre, dar nu numai pentru ale noastre, ci și pentru ale lumii întregi» (I Ioan, II, 2), căci numai cei credincioși se vor împărtăși din ea ³².

Vers. 16 : «Am și alte oi, care nu sînt din staulul acesta. Și pe acelea trebuie să le aduc și vor auzi glasul Meu și va fi o turmă și un păstor». Iubirea jertfelnică de care a dat dovadă Mîntuitorul prin întruparea și activitatea Sa mîntuitoare nu se putea restrînge numai la poporul iudeu, numai la scaunul teocratic al lui Israel. În vers. 16 privirile lui Iisus extind în spațiu acțiunea Sa și cuprind și alți credincioși dintre păgîni. Refuzul unei părți din Israel la credința în noua învățătură trebuia compensată prin convertirea păgînilor (Romani, XI, 11). Expresia «mai am și alte oi» arată, după Sf. Ioan Gură de Aur nu ca o necesitate, ci că se va întîmpla negreșit ³³. «Staulul acesta» este poporul lui Israel care formează un grup separat, singurul pînă atunci sub conducerea păstorului divin. Deci oile care trebuiau să vină în staulul lui Iisus erau păgînii convertiți și care împreună cu iudeii credincioși aveau să formeze o singură turmă, o singură Biserică, sub un singur păstor, Domnul nostru Iisus Hristos ³⁴.

Expresia : «Și ele vor auzi glasul Meu» amintește cuvintele profetice ale Sf. Pavel spuse compatrioților săi : «Deci cunoscut să vă fie vouă că această mîntuire a lui Dumnezeu s-a trimis păgînilor și ei vor asculta» (Fapte, XXVIII, 28). Deci aceste oi noi, această nouă turmă va fi compusă din iudei și păgîni convertiți, formînd o singură turmă (vers. I), adică unica turmă care este Biserica lui Hristos formată din reuniunea tuturor popoarelor grupate pașnic sub conducerea Mîntuitorului Hristos (Iezechil, XXXIV, 23 ; XXXVII, 22) ³⁵. Despre această turmă mică amintește și Sf. Pavel în Epistola către Efeseni, II, 15, cînd spune că El a desființat vrăjmășia și peretele din mijloc «ca întru Sine pe cei doi — două popoare — să-i zidească într-un singur om».

De altfel, pentru îndeplinirea spuselor Mîntuitorului referitoare la formarea unei singure turme au activat și activează toți Apostolii Săi și urmașii acestora, Sf. Părinți, scriitorii bisericești și ierarhia bisericească de totdeauna, prin opera lor dezinteresată de misionari. Ea s-a realizat în trecut în parte și se realizează neîncetat sub același impuls tainic al harului divin și sprijinului nevăzut al marelui Păstor, Mîntuitorul Hristos.

Vers. 17—18 : «Pentru aceasta Mă iubește Tatăl, fiindcă Eu Îmi pun sufletul, ca iarăși să-L iau. Nimeni nu-l ia de la Mine, ci Eu de la Mine Însuși îl pun. Putere am Eu ca să-l pun și putere am iarăși să-l iau. Această poruncă am primit-o de la Tatăl Meu».

Versetele 17—18 sînt o concluzie a parabolei Păstorului celui Bun. Domnul Hristos arată că Tatăl îl iubește pentru că el își dă viața pentru turma Sa (ver. 16), El își îndeplinește misiunea Sa. Tatăl iubește din eternitate pe Fiul, dar odată făcut om, Domnul Hristos își ia o nouă misiune,

32. Cf. F. Godet, *op. cit.*, p. 93.

33. Cf. S. Jean Chrysostome, *op. cit.*, p. 395.

34. A. Calmet, *op. cit.*, p. 243.

35. Fillion, *Evangile selon S. Jean*, p. 535.

aceea de răscumpărător al neamului omenesc, prin jertfa Sa. Și pentru îndeplinirea perfectă a acestei misiuni ca Fiul al Omului, din iubire către lume, Părintele ceresc îl iubește cu o iubire deplină. De aceea, Sf. Pavel spune că jertfirea Mântuitorului pentru lume a fost bine primită de Dumnezeu : «Hristos ne-a iubit pe noi și S-a dat pe Sine pentru noi prinos de jertfă lui Dumnezeu» (Efeseni, V, 2) ³⁶. Deci devotamentul pentru turmă și îndeplinirea misiunii ca Fiul Omului, din iubire pentru Tatăl Îl face scump Părintelui Său. De aceea, afirmă un exeget : «Tatăl iubește în același timp și ascultarea Sa și dragostea care-l însufleștește. Se vede aici bogăția dogmatică a afirmației lui Iisus. Moartea acceptată de El liber din iubire pentru oameni și totuși din iubire pentru Tatăl Său» ³⁷.

Cuvintele «ca iarăși să-l iau» înseamnă că El își părăsește viața din iubire pentru Tatăl și pentru turmă, — evident ca om — dar o părăsește în mod liber ; El moare pentru că vrea să moară, dar moartea Sa nu este constrângătoare și El își va relua viața, va învia. În adevăr, Mesia nu va fi atins de moarte ca ceilalți oameni. Vechile profeții o afirmaseră (Ps. XV, 10 ; Isaia LIII, 11—12 ; Fapte, II, 24) ³⁸. Deci Iisus nu-și părăsește rolul Său prin moarte, nu se retrage definitiv din lume, ci prin înviere și înălțare își va continua, ca preaslăvit misiunea Sa de păstor în Biserică.

Particula «*iva*», ca să, nu înseamnă un scop vizat, ci o împrejurare care va urma.

Și pentru a accentua că moartea Sa pentru lume, pentru turmă este absolut liberă, Mântuitorul adaugă că : «Nimeni nu-l ia (sufletul) de la Mine, adică nici o creatură, nici chiar Tatăl care este egal nu-L poate constrînge, ci o face liber, din iubire. Și adaugă : «Putere am ca să-l pun și putere am iarăși să-l iau». Adică puterea pe care o are de a-l da este tot așa de sigură ca și aceea de a o relua, de a învia. Deci Mântuitorul a murit de bună voie, nimeni nu L-a silit, precum arată și ceilalți evangheliști (Matei, XXVII, 50 ; Marcu, XV, 37 ; Luca, XXIII, 46 ; Ioan, XIX, 30) și aceasta a fost un act de iubire. Iar puterea de a-și relua viața, de a învia a fost un act ce corespunde calității Sale de Fiul al lui Dumnezeu, identică cu persoanele Sf. Treimi. De aceea, Ev. Luca (Fapte, II, 24 ; III, 15) și Sf. Pavel (Romani, IV, 24 ; VIII, 11 ; II Cor. IV, 14 o atribuie Tatălui și chiar Sf. Duh, iar aici Ioan o atribuie Fiului. Opera mîntuitoare s-a îndeplinit prin moartea Sa și se desăvîrșește prin viața nouă, slăvită a lui Hristos ³⁹.

«Această poruncă am primit-o de la Tatăl Meu». Asupra acestor două acte ale Mîntuitorului — moartea, jertfa Sa pentru turmă, ca și învierea și continuarea misiunii Sale făcute din iubire și în mod liber, cu propria Sa putere, ele sînt grevate de misiunea Sa în lume, misiune efectuată conform planului divin, conform poruncii Tatălui Său : «Această poruncă» se referă deci la firea Sa omenească, iar Domnul Hristos «vrea să-și acopere marea Sa misiune de vîlul umilinței» ⁴⁰. De aceea, Sf. Pavel

36. Cf. F. Godet, *op. cit.*, p. 95.

37. Lagrange, *op. cit.*, p. 583.

38. A. Calmet, *op. cit.*, p. 334 ; Lagrange, *op. cit.*, p. 582 ; Fillion, *op. cit.*, p. 536.

39. A. Calmet, *op. cit.*, p. 243 ; Lagrange, *ibid.*, p. 582 ; A. Durand, *op. cit.*, p. 194.

40. F. Godet, *op. cit.*, p. 95.

vorbește mai mult ca o supunere a Mîntuitorului în acceptarea misiunii Sale : «Căci precum prin neascultarea unui om s-au făcut păcătoși cei mulți, tot așa prin ascultarea unuia se vor face drepti cei mulți» (Rom. V, 19 ; cf. Filip II, 8, Evrei, V, 8). Oricum, «porunca Tatălui» privește misiunea Păstorului celui Bun în lume și dincolo, întru slava sa (Romani, VIII, 34).

Astfel Domnul Iisus Hristos prin parabola Păstorului celui bun arată fariseilor și cărturarilor că staulul teocratic al lui Israel păstorit de mulți falși păstori și conducători pînă la El, a fost pregătit și de adevărați profeți, ca Moise și legea veche pentru venirea adevăratului Păstor, care s-a realizat prin venirea Sa, iar vechea preoție încetînd. Din acest moment toți acei care s-au socotit drept Mesia trebuie îndepărtați.

Metodele de conducere a turmei preconizate de farisei și cărturari asemănătoare cu ale furilor, tilharilor și mercenarilor trebuie să ia sfîrșit. Acești falși conducători trebuie să părăsească orbirea spirituală în care se complac și să-L recunoască bazați pe Scripturi, pe minunile și învățătura Sa drept Mesia și să permită și să sfătuiască poporul să-L urmeze. El este adevăratul Păstor, trimis de Dumnezeu, cu chemare de la El și numai prin autoritatea Sa poate să conducă noua turmă, formată prin credință și acceptarea învățăturii Sale — orice păstor.

Turma cea nouă — Biserica lui Hristos — desprinsă din staulul evreiesc — formată din evreii credincioși Lui și din popoarele păgîne convertite vor forma unica turmă, condusă de El, adevăratul Păstor și urmașii Săi veniți prin autoritatea și chemarea de la El.

Metoda conducerii turmei inaugurată de Mîntuitorul presupune o chemare autentică și iubirea turmei pînă la jertfa de sine, cunoașterea ei adîncă, plină de afecțiune, în toate nevoile ei, precum și cunoașterea Păstorului de către turmă și comuniunea cu El.

Prin acest mod de păstorire Mîntuitorul și-a îndeplinit misiunea Sa în lume, pentru care L-a însărcinat Tatăl Său, misiune săvîrșită din iubire și ascultare — ca om — față de Tatăl și care s-a încheiat prin moartea pe cruce și preaslăvirea Sa prin înviere.

Prin aceasta El și-a cîștigat — ca om — o desăvîrșită iubire din partea lui Dumnezeu, căci și-a îndeplinit misiunea în mod perfect, a îndeplinit iconomia divină și a împlinit porunca lui Dumnezeu, cu toate că ultimele acte — moartea și învierea — le-a îndeplinit în mod liber.

Prin parabola Păstorului celui Bun Domnul Hristos relevă o mare parte din activitatea Sa soteriologică și ne arată modul ideal de păstorire a turmei, prin cunoașterea afectivă a acesteia în toate nevoile și aspirațiile sale și mai ales printr-o iubire plină de abnegație pînă la jertfire. Pilda Păstorului celui Bun va rămîne pentru totdeauna un ghid de păstorire, un izvor de inspirație pentru toți conducătorii Bisericii, iar Mîntuitorul Hristos exemplu ideal de urmat pentru adevărații păstori.

Pr. Prof. I. CONSTANTINESCU

LA SCHIMBAREA LA FAȚA

Transfigurare

Prin păcatul săvârșit de protopărinții noștri în grădina Edenului, un zid de despărțire, o prăpastie uriașă s-a ivit între omenire și dumnezeire. Din acest moment a apus soarele grației divine și întuneric mare s-a revărsat peste întreg pământul. Noaptea aceasta a fost lungă și grea pentru neamul omenesc, deoarece îl mistuia dorul fierbinte după fericirea paradisiacă. Și ce n-a făcut omul pentru a-și regăsi drumul spre Dumnezeu? Altare, statui din piatră și din bronz și atâtea jertfe singeroase au constituit tot atâtea suspine omenesti pentru cucerirea paradisiului nostalgic.

În sfârșit, după trecerea a mii de ani, acest dor al omenirii a înduioșat Cerul. Și iată că la plinirea vremii, atunci când omenirea se găsea pe marginea prăpastiei, când apuneau ultimele pîlpîiri ale filozofiei păgîne, la această răspîntie crucială a istoriei antice, apare Salvatorul, Răscumpărătorul! Fiul lui Dumnezeu își dezbracă maiestuoasa purpură divină și coboară între oameni pentru a înfrăți pe vecie Cerul cu pământul.

Ivirea lui a marcat în istorie, un început de epocă nouă, schimbînd radical viața religioasă, morală și socială a societății precreștine. El dărimă din încheieturi împărăția ce părea înfrățită cu veșnicia cezarilor din Roma și distruge panteonul nesfîrșit al zeilor din piatră și din bronz al lumii vechi. El orientează sufletul omenirii spre Cer, spre adevăratul Dumnezeu, Părintele luminilor, de unde ne vine toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit. În clasicul dialog cu femeia samarineancă, Hristos Domnul ne arată că ființa lui Dumnezeu nu este nici piatră, nici bronz, nici obiect sau fenomen din natură, ci de esență spirituală: «*Duh este Dumnezeu și cei ce I se închină, se cade — să I se închine în duh și în adevăr*» (Ioan IV, 23—24).

Hristos Mîntuitorul aduce în lume o lumină nouă, lumina învățăturii creștine — cea mai splendidă, cea mai curată, cea mai completă și cea mai sublimă învățătură metafizică și etică. În centrul doctrinei creștine, în locul legii talionului — legislație precreștină, ce degrada ființa umană — Iisus așează *porunca iubirii*, esența spiritualismului creștin, ce înalță, înobilează, transfigurează și eternizează viața umană. Lumina învățăturii creștine a constituit pentru sufletele creștine, o totală și adîncă renaștere spirituală, un botez regenerativ, purificînd lumea creștină de păcatele trecutului, cea mai de seamă reformă spirituală și socială în lume.

Din iubire Hristos Domnul vine în lume și prin iubire divinul învățător dărimă zidul despărțitor dintre națiuni și clasele sociale, unind omenirea într-un uriaș fluviu spiritual de viață nouă, fără discriminări naționale și sociale.

În cei trei ani de activitate mesianică, Hristos Mîntuitorul săvîrșește atîtea minuni — tot atîtea splendide confirmări ale dumnezeirii Sale.

Cu toate aceste fapte minunate, cu toată sublima Sa învățătură propovăduită, fariseii și cărturarii căutau în permanență să-L discrediteze pe Hristos Mîntuitorul. Acest lucru îl determină pe Iisus să accentueze: «*Dacă nu credeți în Mine, credeți în lucrurile Mele*» (Ioan, X, 38) și apoi :

«De nu aș fi făcut între ei lucruri pe care nimeni altul nu le-a făcut, păcat nu ar avea» (Ioan, XV, 24). Iudeii așteptau un mesia pămîntesc, un erou național politic, care punîndu-se în fruntea lor va răsturna dominația Romanilor, va efectua dezrobirea politică. În Grecia înfloreau numeroase școli filozofice care făceau cu neputință îndrumarea omului spre adevărul Dumnezeu unic și etern. În această configurație haotică, deprimentă, în acest context, venea Iisus să regenereze omul.

Concepția aceasta despre un mesia — erou politic — național, o aveau pînă și apostolii, ucenicii Domnului, care auzind despre patimile și moartea Sa, se îndoiau dacă El este adevărul Mesia.

Apropiîndu-se sublima dramă de pe Golgota, Iisus pregătește pe apostoli spre înțelegerea operei ce avea să săvîrșească prin moartea și învierea Sa : *«Iată ne suim la Ierusalim și Fiul Omului va fi predat arhierilor și cărturarilor ; și-L vor osîndi la moarte și-L vor da în mîna păgînilor... și-L vor omori, dar după trei zile va învia. Și au venit la El Iacov și Ioan, fiii lui Zevedeu, zicîndu-I : Învățătorule, voim să ne faci ceea ce vom cere de la Tine... Dă-ne nouă să ședem unul de-a dreapta Ta și altul de-a stînga Ta, întru slava Ta.»*

Pretenția aceasta la gloria mesianică îl determină pe Iisus să riposteze... *«Nu știți ce cereți ! Puteți să beți paharul pe care îl beau Eu sau să vă botezați cu botezul cu care Mă botez Eu ?»*

Iar ei I-au zis : *«Putem»* și Iisus le-a zis : *«Paharul pe care Eu îl beau, îl veți bea și cu botezul cu care Mă botez vă veți boteza. Dar a ședea de-a dreapta Mea, sau de-a stînga Mea, nu este al Meu a da, ci celor pentru care s-a pregătit...»* (Marcu, X, 33—40). *«Împărăția Mea nu este din lumea aceasta»* a accentuat de atîtea ori Iisus.

Pentru a le întări apostolilor credința în dumnezeirea Sa, în sublima operă de mîntuire a neamului omenesc, Hristos Domnul a luat cu Sine pe Petru și pe Iacov și pe Ioan, fratele lui și i-a dus într-un munte înalt pe care tradiția bisericească îl identifică cu muntele Taborului. *«Și s-a schimbat la față înaintea lor și a strălucit fața Lui ca soarele, iar veșmintele Lui s-au făcut albe ca lumina. Și iată, Moise și Ilie s-au arătat lor, vorbind cu El. Și răspunzînd Petru a zis lui Iisus : «Doamne, bine este nouă să fim aici ; dacă voiești, voi face aici trei colibe : Ție una, și lui Moise una și lui Ilie una. Vorbind el încă, iată un nor luminos i-a umbrît pe ei și iată glas din nori zicînd : Acesta este Fiul Meu cel iubit, în Care am binevoit ; pe Acesta ascultați-L»* (Matei, XVII, 2—5). Este același sublim mesaj divin, adresat de Dumnezeu Tatălui și la botezul Domnului.

«Și auzind, ucenicii au căzut cu fața la pămînt și s-au spăimîntat foarte» (Matei, XVII, 6).

Trupul divinului Învățător se transfigurează în lumina inefabilă a dumnezeirii. Sfinții Părinți ai Bisericii țin să reliefeze patetic și impresionant că în lumina taborică ce L-a învăluit pe Hristos Mîntuitorul, s-a revelat însăși dumnezeirea. Sfîntul Ioan Gură de Aur — una dintre figurile cele mai reprezentative și proeminente ale Bisericii noastre creștine, cel mai strălucit predicator al creștinismului, care prin cuvîntul său înaripat a răscolit sufletele, pînă în cele mai tainice profunzimi, determinînd auditoriul să-L cunoască, să-L iubească și să-L urmeze pe Hristos

Domnul, — se pronunță hotărît : «*Domnul s-a arătat mai strălucitor ca soarele, dumnezeirea arătându-și razele ei*».

Sf. Maxim Mărturisitorul a numit Schimbarea la Față «simbol al dumnezeirii», în sensul că prin ea se împărtășea dumnezeirea «pe măsura» ucenicilor prezenți și că ea trimitea la ceva și mai înalt decît ea, adică la ființa dumnezeiască. În această lumină, văzîndu-L frunții apostolilor pe Domnul schimbat la față, «s-au mutat din trup în Duh mai înainte de a sfîrșit viața în trup» (A se vedea *Filocalia* vol. 7, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, p. 292, subsidiar nota 404 și p. 293).

La schimbarea la față, neputînd privi slava luminii Fiului lui Dumnezeu, «ucenicii au căzut cu fața la pămînt și s-au spăimîntat foarte». Cu cîtă strălucire va apare Iisus la sfîrșitul lumii, cînd va veni pe norii cerului, în deplina Sa măreție divină, ca să judece lumea !

Condacul praznicului ne zugrăvește în chip strălucit scopul acestei sărbători împărătești :

«În munte te-ai schimbat la față și pe cît au cuprins învățecii Tăi mărirea Ta Hristoase Dumnezeule, au văzut că dacă te vor vedea răstignit, să cunoască, patima Ta cea de bună voie, și lumii să binevestească, că Tu ești cu adevărat raza Tatălui».

Din slova pericopei evanghelice se desprind trei învățături fundamentale :

1) Dumnezeirea Mîntuitorului Hristos, confirmată de mărturisirea lui Dumnezeu Tatăl : «Acesta este Fiul Meu Cel iubit, în Care am binevoit , pe Acesta ascultați-L» (Matei XVII, 5).

2) Lumina Taborului ne descoperă în chip strălucit nemurirea sufletului, perspectiva veșniciei. În lumina inefabilă a Dumnezeirii cînd trupul lui Iisus se transfigurează, «*Moise și Ilie s-au arătat lor, vorbind cu El*» (Matei XVII 3), rechemăți din veșnicie, stînd de față cu Hristos Domnul.

3) Schimbarea la față a Mîntuitorului Hristos, pe care o prăznuim astăzi, umple de o deosebită bucurie sufletească pe sfinții apostoli, care deși coboriți de pe Tabor, lumina Dumnezeiască taborică continuă a sclipi în sufletele lor, risipind îndoielile, consolidînd credința lor în dumnezeirea lui Iisus și progătindu-i pentru apostolatul creștin.

Schimbarea la față a Mîntuitorului pe muntele Taborului să constituie pentru fiecare creștin o îndatorire de seamă de a-și regăsi echilibrul sufletesc, moment de renaștere internă spirituală, de desăvîrșire morală, de îndumnezeire a ființei umane, trăind în permanență sub faldurile de lumină ale cerului, în duhul transfigurator al doctrinei creștine — cea mai înaltă, cea mai sublimă și cea mai superioară învățătură metafizică și etică.

Potrivit învățăturii creștine, menirea credinciosului în lume este preamărirea lui Dumnezeu, mîntuirea sufletului, dobîndirea fericirii pe pămînt și cucerirea paradisiului nostalgic.

Hristos Mîntuitorul a coborît pe pămînt pentru restaurarea omului lăuntric, pentru a ne ridica la ceruri spre culmile altitudinii etice. Prin sublima Sa învățătură, Iisus ne-a arătat calea pe care trebuie să mergem

pentru a dobândi desăvârșirea creștină, pentru a ajunge la omul desăvârșit al plenitudinii lui Hristos.

Procesul desăvârșirii noastre în viața duhovnicească trece prin mai multe trepte: purificarea, iluminarea și unirea deplină cu Dumnezeu sau desăvârșirea. Hristos Mîntuitorul reprezintă pentru noi credincioșii modelul ideal al omenirii transfigurate, îndumnezeite, iar unirea cu El constituie ținta ultimă de perfecțiune spirituală în limitele vieții duhovnicești. Iisus este idealul viu al desăvârșirii, sub lumina căruia trebuie să ne călăuzim pașii.

Hristos fiind calea spre desăvârșire, cuvine-se să-I slujim, făcînd din inima noastră un altar aprins de flăcările iubirii divine și ale dragostei față de oameni.

Sf. Ioan Gură de Aur folosește comparația paulină cu alergătorul din arenă, în lupta pentru dobîndirea desăvârșirii creștine. «Ca și acesta și rîvnitorul spre perfecțiunea spirituală, trebuie să-și angajeze toate forțele în luptă perseverentă, privind mereu înainte spre țintă. Alergătorul nu se oprește niciodată... Departe de a-și micșora efortul, cînd este aproape de țintă, mai ales atunci își intensifică alergarea» (Omilia — Evrei, 7, 3).

Credinciosul adevărat trebuie să fie cristalul pur și neîntinat care să reflecte lumina lui Hristos în lume. Să fie cu drept cuvînt expresia bunătății, a iubirii, a păcii, a dreptății și a sfințeniei, neuitînd o singură clipă, că deși trăiește în veac, clădește pentru veșnicie.

Trăind astăzi omenirea timpuri de înaltă tensiune istorică, fiind amenințată de un nou uragan de masacre, de o confruntare racheto-nucleară, care ar constitui cel mai monstruos atentat împotriva umanității, sfîrșitul vieții pe pămînt, cu ochi înlăcrimați, și cu mîini tremurînde să rugăm pe Dumnezeu să ne dea și nouă o pîrticică din căldura Lui cea sfîntă, îndrumînd pașii omenirii spre căile de slavă ale împărăției Sale, în care loc de seamă să ocupe pacea și bună înțelegerea între oameni și popoare — premise pentru prosperitatea omenirii.

Pr. Dr. Victor VLĂDUCEANU

LA ADORMIREA MAICII DOMNULUI

E Adormirea Maicii Domnului, adică Moartea ei astăzi și totuși, în sufletul nostru, nu găsim deloc sentimente de tristețe și de doliu. Ceea ce domină astăzi e, dimpotrivă, sentimentul că parcă am lua parte la momentul cel mai plin de bucurie, cel mai înalt și cel mai strălucit din toată viața Maicii Domnului pe pămînt.

Din capul locului țin să spun că simțirea aceasta nu ne înșeală. Realitatea este că astăzi serbăm nu numai moartea Maicii Domnului, ci totodată și ziua cînd, cu puterea lui Dumnezeu, trupul ei a fost înviat din morți și mutat la cer întru slavă, ca și trupul Mîntuitorului. Acesta-i cuprinsul întreg al sărbătorii noastre de astăzi, *Adormirea Maicii Domnului*. Citez, ca dovadă, o cîntare din slujba de azi.

«Pe Născătoarea de Dumnezeu, *mormîntul și moartea nu au ținut-o*, cîntă Biserica, *fiindcă a mutat-o la viață Fiul lui Dumnezeu, Cel ce s-a sălășluit în pîntecele ei cel pururea fecioresc».*

E drept, faptul Adormirii Maicii Domnului nu se găsește amintit în Sfintele Scripturi, dar Biserica Ortodoxă îl ține ca pe un mărgăritar de preț, în Tradiția ei cea mai scumpă, încă din vremea apostolilor.

Cu drept cuvînt așadar a spus cineva odată, că noi creștinii sărbătorim de fapt, în fiecare an, de două ori Paștele : la momentul cel mai înalt din anotimpul primăverii, sărbătorim Învierea Domnului Iisus, Paștele Mîntuitorului ; iar în momentul cel mai frumos al verii, la 15 August, sărbătorim cealaltă Înviere : Paștele Maicii Domnului. Bucuria duhovnicească a zilei de astăzi se explică așadar : E Paștele Maicii Domnului astăzi.

*

Există un fapt care domină toată viața Maicii Domnului de la un cap la altul. Vreau să spun că, în cîteva din cele mai mari momente din viața ei, o întîlnim pe Maica Domnului cu o clară înțelegere, surprinzător de conștientă, că Ea se află pe lume într-o vastă slujire care o depășește de toate părțile. Ea se simte solidară cu toți oamenii, ea se știe intrată în slujirea planului lui Dumnezeu. Orizontul minții ei e neînchipuit de întins. Scurt vorbind, descoperim pe Maica Domnului ca pe o mare prezență spirituală a omenirii, ca pe o mare conștiință profetică.

În cinstea sărbătoririi de azi și pentru împlinirea bucuriei noastre, vă propun să ne oprim o clipă la cîteva din aceste momente în care Maica Domnului se simte și se știe conștient solidară cu noi.

Primul din aceste momente privilegiate e fără îndoială momentul bu-
nevestiri. Sfîntul Evanghelist Luca descriind evenimentul, ne arată că un dialog covîrșitor se înfiripă chiar, între Maica Domnului și trimisul Dumnezeului celui viu care stă în fața ei ca un fulger încremenit.

Nimeni nu va ști niciodată ce întorsătură ar fi luat tot planul pentru mîntuirea lumii, dacă în acest ceas unic, Maica Domnului n-ar fi dat sublimul ei consimțămînt binecunoscut : «Iată sint sluga Domnului, făcă-se mie după cuvîntul tău».

Totusi, pentru privitorul la adînc al evenimentului, ceea ce e absolut clar este că în acest moment capital, Dumnezeu tratează cu Maica Domnului ca și cu un reprezentant al tuturor oamenilor, ca și cu un sol al lumii întregii, dar un sol cu desăvîrșire liber. Libertatea, a spus cineva, este respectul lui Dumnezeu față de om. Ori, tocmai aceasta se și în-
tîmplă :

Dumnezeu vrînd să se facă om, în momentul intrării lui în lumea oamenilor, iată-l că cere, într-adevăr consimțămîntul liber al omenirii și solul întregii omeniri cu depline puteri, în acea clipă, în fața lui Dumnezeu, e umila Fecioară Maria...

Ceea ce spun nu-i o imaginație. Există în cîntarea Maicii Domnului un cuvînt hotărîtor. Abia înmugurise Dumnezeu în pîntecele ei, că ea cîntă într-adevăr : «Iată de acum mă vor fericii toate neamurile» (v. 48).

Cuvîntul acesta subțire nu arată el pînă la evidență că încă de atunci Maica Domnului simțea, era conștientă că prin consimțămîntul ei liber de a fi mamă lui Dumnezeu-Mîntuitorul, ea aduce un serviciu tuturor neamurilor pămîntului ? Ei bine, așa a primit ea această slujire.

Cum să nu vibrăm de emoție în fața acestei discrete, uriașe, neînchi-puite măreții a Maicii Domnului, ambasadorul nostru al tuturor, mîntuirea tuturor oamenilor !...

Un alt ceas din viața Maicii Domnului cînd iarăși o descoperim alături de noi toți, unită în gînd, în simțiri și în speranțe cu toți oamenii este fără îndoială ceasul din noaptea Crăciunului. E Maica Domnului născînd pe Dumnezeu ascuns în făptură de prunc omenesc, la Betleem. E Maica Domnului alăptînd și crescînd ca orice mamă adevărată, pe omul-Dumnezeu Iisus Hristos, singurul Mîntuitor dăruit de Dumnezeu oamenilor. E momentul cel mai înalt din toată viața ei pămîntească.

Ne-am aștepta ca și de data aceasta să auzim din nou izbucnind cîntarea ei de totală dăruire ca și după Bunavestire, dar la Crăciun glasul Maicii Domnului nu se mai aude. Uimită de tot ce se întîmplă, toată cîntarea ei de astă dată se petrece la lăuntru, în secretele cele mai ascunse ale inimii. «Iar Maria păstra toate cuvintele și se gîndea la ele în inima Sa» (Luca, II, 19).

Cînd simți însă din cîntarea Maicii Domnului la cîtă profetică înălțime de înțelegere spirituală își vede ea cuprinsă viața și rostul ei în lume, poți să-ți dai seama în ce dispoziție a întîmpinat Maica Domnului slujirea ei de mamă.

Se poate spune fără pic de exagerare, că niciodată o mamă n-a fost mai clar conștientă că slujește lumea întreagă și planul lui Dumnezeu, împlinindu-și smeritele ei datorii de mamă.

Ca o înaltă slujire, cu gîndul clar la planul lui Dumnezeu și la folosul nostru al oamenilor, așa a primit Maica Domnului slujirea ei de a fi mama celui mai mare trimis al lui Dumnezeu pe pămînt, Mama lui Mesia, mamă omului-Dumnezeu, Iisus Hristos, Mîntuitorul lumii.

Dar pînă și icoanele Maicii Domnului cu Pruncul în brațe subliniază, în felul lor, serviciul uriaș pe care Maica Domnului l-a făcut lumii. Chipul Fecioarei-mame pe icoană arată omenirea, chipul Pruncului arată dumnezeirea, iar strînsa alipire a obrazurilor lor arată inexprimabila dragoste dintre Dumnezeu și oameni : iată Darul Maicii Domnului.

Cînd ești creștin și cînd înțelegi cît de cît aceste lucruri e cu neputință să nu simți, străbătîndu-ți toată ființa, un fior de nesfirșită stimă și recunoștință față de persoana Maicii Domnului atît de unică, atît de lucidă, atît de mare în darnica ei slujire.

«De Tine într-adevăr cît ne uimim Preacurată
Fiindcă numai întru Tine, ca niciodată
Inima omului și inima Domnului
Au bătut și bat laolaltă
Și numai prin Tine, ca niciodată
Avem Mîntuitor pe Dumnezeu și omul unit laolaltă».

Incununarea vieții Maicii Domnului, deplinătatea slujirii ei față de oameni, definitiva și permanenta ei contopire cu noi, o descoperim însă pe de-a întregul, de-abia în momentul pe care-l prăznuim astăzi la *Adormirea Maicii Domnului*.

Ca să ne înțelegem, dați-mi voie să stărui puțin.

Am spus de la început că faptul Adormirii Maicii Domnului nu se găsește amintit în Sfintele Scripturi și vă amintiți că evenimentul Adormirii s-a păstrat numai prin Tradiție ca un secret scump de familie al tuturor creștinilor ; trebuie să adaug că Adormirea Maicii Domnului a devenit o sărbătoare cunoscută și prăznuită în toată creștinătatea atît în Apus cît și în Răsărit abia începînd din veacul al VI-lea, pe la anul 550, în cele dintîi timpuri ea fiind sărbătorită numai la Ierusalim. În sfîrșit, tot la început am amintit și cele două momente pe care după Tradiție le cuprinde sărbătoarea de astăzi ; pe de o parte, moartea și îngroparea Maicii Domnului, iar pe de altă parte, învierea și mutarea ei cu trupul la cer.

Ori faptul acesta pune o întrebare. Nedumerit, cineva ar putea întreba într-adevăr : «Negreșit, ar zice el, noi ortodocșii așa credem că trupurile tuturor oamenilor morți vor învia și se vor schimba ca și trupul lui Hristos, în așa fel încît să nu mai poată muri niciodată, dar aceasta se va petrece abia la sfîrșitul lumii, la a doua venire a Mîntuitorului și cu puterea arătării lui în slavă ; de ce oare cu Maica Domnului lucrurile nu se petrec tot așa ? De ce Dumnezeu a înviat și a preamărit pe Maica Domnului îndată după moartea ei ?».

La această întrebare, Sfinții Părinți răspund așa : O taină de negrăită *Răsplătire* are loc, în ziua Adormirii Maicii Domnului între Hristos și Sfînta Lui Maică.

Amintiți-vă numai tot darul, toată slujirea Maicii Domnului la planul mîntuirii. *Ea* a fost chemată să dea trup de om lui Dumnezeu și născîndu-L *Ea* L-a introdus pe Dumnezeu în familia oamenilor. *Ea* L-a ajutat pe Dumnezeu să se facă om și să poată muri și învia, din marea Lui dragoste, pentru ispășirea și transformarea noastră și a lumii întregi.

Ei bine, slujirea și Darul acesta n-au fost uitate. Dar Mîntuitorul *Hristos* a hotărît un ceas al Lui pentru a răsplăti toată slujirea Maicii Sale la lucrul mîntuirii oamenilor.

În modul cel mai direct cu puțință, la scurt timp după Adormirea Maicii Domnului, în calitatea Lui de Domn și Dumnezeu al vieții și al Învierii, pentru toate aceste servicii, Hristos face într-adevăr Maicii Sale, ca Răsplătire, cel mai mare Dar de mîntuire pe care l-a cucerit El pentru oameni ca Dumnezeu și fiu al *Pururea-Fecioarei*.

Nu se cuvenea oare și nu era drept să fie răsplătită, înainte de toți oamenii și fără seamăn, slujitoarea unor cuceriri atît de fără seamăn ?

Și care sînt aceste cuceriri ?

Sfinții Părinți ne răspund răspicat : «*Dumnezeu S-a făcut om ca pe om să-l facă Dumnezeu*». Îndumnezeirea omului, iată deci marea cucerire pe care, prin Iisus Hristos, omenirea o datorează Maicii Domnului...

«*Om, prin har, intră în ceea ce Dumnezeu e prin ființa Lui*», cum zice Sf. Maxim. Ce uriașă deschidere de perspectivă pentru oameni!

Învierea din morți și mutarea trupului înviat al Maicii Domnului la cer, de astăzi, ascund așadar o taină :

Pătrunderea Maicii Domnului cu toată ființa ei în toată plinătatea harului îndumnezeirii, iată în realitate Darul pe care Hristos îl face Mamei Sale, îndată după moartea ei, ca Răsplătire pentru marea ei slujire, fără seamăn, la mîntuirea lumii.

În tot adevărul, Maica Domnului a devenit așadar astăzi, «femeia îmbrăcată în soare, în soarele Dumnezeirii», semnul din cer de care e vorba în Apocalips, astăzi Maica Domnului a devenit «Rugul Aprins al Noului Testament», rug care arde în flacăra de har a Viului Dumnezeu și nu se mistuiește niciodată, astăzi, Maica Domnului a devenit «Împărăteasa care stă de-a dreapta Împăratului, în haină aurită îmbrăcată și prea înfrumusețată». Acesta e Paștele Maicii Domnului, pe care-l serbăm astăzi.

Scurt vorbind, în ziua Adormirii ei, cu Maica Domnului s-a împlinit de fapt, ceea ce stă scris că se va împlini cu toți dreptii, după judecata de apoi : «Dumnezeu va fi totul în toți».

Dumnezeu e, cu adevărat, totul în toată ființa Maicii Domnului fără ca ființa ei să se mistuiască.

Ea vede cu ochii lui Dumnezeu, Ea iubește cu inima lui Dumnezeu, Ea ajută cu puterea lui Dumnezeu.

Căci pînă și viața ei în Dumnezeu, Maica Domnului și-o petrece făcînd bine oamenilor pe pămînt, ca să ajungem și noi la îndumnezeire împreună cu Ea. Dar încă o dată toate acestea sînt acoperite de taină.

Mai mult ca niciodată, toată slujirea ei față de lume se așează acum la umbra singurului cuvînt de îndrumare ieșit din gura Maicii Domnului, a singurului cuvînt păstrat în Scriptură și adresat de Ea oamenilor : «Faceți tot ce vă va spune El să faceți»(Ioan II, 5).

E cuvîntul nemuritor pe care Ea l-a spus slujitorilor la nunta din Cana Galileii, în momentul cînd știa că Mîntuitorul Hristos avea să intervină în viața oamenilor. E cuvîntul ei profetic esențial. E marele, e unicul ei cuvînt către oameni.

Să nu uităm. Cu fiecare mîină de ajutor pe care ne-o întinde, Maica Domnului ne repetă neîncetat nemuritoarea ei chemare : «Oameni buni, faceți tot ce v-a spus El să faceți». E ca și cum ar zice : Fiți aproape de Dumnezeu, fiți aproape unii de alții, aci e toată Evanghelia. Altă cale de mîntuire, altă cale de îndumnezeire nu există !

Cu ce cuvînt așadar să mulțumim noi acum Maicii Domnului pentru toată această contopire a ei cu noi, pentru toată această necurmată slujire profetică a ei față de noi, față de oameni, față de lume ?

N-avem decît un singur cuvînt :

«Bucură-te cea plină de dar, care întru adormirea ta nu ne lași pe noi». A m i n !

Arhim. B. GHIUȘ

DUMINICA A XVII-A DUPĂ RUSALII

Datoria părinților față de copii

«Miluiește-mă, Doamne, Fiul lui David !
Doamne, ajută-mă» (Matei XV, 22, 25).

Acestea sînt cuvintele pe care femeia cananeeancă, din părțile Tirusului și ale Sidonului, le-a adresat Mîntuitorului Iisus Hristos, în contextul istorisirii lăsate de Sfîntul evanghelist Matei, a cărui pericopă evanghelică s-a citit astăzi. Dar, ce ne exprimă nouă, celor de astăzi și de mîine, aceste cuvinte ale femeii cananeence ? Evident, rugămintea stăruitoare a acestei femei, străină de neamul ales din care s-a născut după trup, la plinirea vremii, însuși Mîntuitorul Iisus Hristos, dă expresie, în primul rînd, încrederii unei mame în puterea rugăciunii adresate lui Dumnezeu, în căință și smerenie, dar, exprimă, în același timp, grija unui părinte față de copilul său. În cazul femeii cananeence ni se prezintă o mărturie a preocupării unei mame pentru vindecarea și tămăduirea sufletească a fiicei sale, care era «rău chinită de demon» (Matei XV, 22).

Iubiți credincioși, în lumina relatărilor acestei pericope evanghelice care s-a citit astăzi, în cele ce urmează vom prezenta succint învățătura Bisericii ortodoxe privind datoria părinților față de copii.

După cum se știe, un rol însemnat în educarea caracterului religios-moral îl deține familia creștină. Din tradiția creștină cunoaștem mediul de curăție morală și de sfințenie al familiei creștine, care și-a orientat viața după aceea a Sfintei Familii. Sfintele Evanghelii ne înfățișează Sfînta Familie în chipul smereniei desăvîrșite. Maica Domnului și Iosif, omul drept și temător de Dumnezeu (Matei, I, 19) rămîn mărturie și exemplu pentru părinții creștini ai tuturor veacurilor.

Mîntuitorul Iisus Hristos a arătat o grijă deosebită pentru modelarea caracterului celor mici, îndemnînd pe părinți să lucreze cu timp și fără timp pentru păstrarea purității sufletești a copiilor, fiindcă numai o asemenea curăție îl face pe om vrednic de împărăția lui Dumnezeu (Matei XVIII, 10—14 ; Marcu X, 14—16 etc.). Urmînd învățătura Mîntuitorului, Sfîntii Apostoli au făcut repetate îndemnuri către părinți să-și crească copiii în frică de Dumnezeu, iar pe fii i-a îndemnat să asculte de părinții lor (Efeseni VI, 1—4, etc.). Părinții Bisericii au dovedit aceeași preocupare constantă pentru creșterea cea bună a copiilor, în educarea caracterului lor religios-moral în familie. Sfîntul Ioan Gură de Aur a scris și o lucrare anume destinată pentru educația copiilor, unică în felul ei. Lucrarea «Despre gloria deșartă și cum trebuie să crească părinții pe copii» este de fapt cea dintîi lucrare de pedagogie creștină pe care a păstrat-o literatura noastră bisericească. În lucrarea sa, Sfîntul Părinte îndrumă părinții creștini să facă rugăciuni stăruitoare către Dumnezeu pentru odraslele lor, pentru că «Dumnezeu iubește pe cel ce stăruie în rugăciune pentru fiii săi». Un alt părinte al Bisericii — Fericitul Augustin — ne adeverește că «prin credință, nădejde și dragoste, dorința fiind neconținută, părintele se roagă neîncetat». Prin aceste rugăciuni ale părinților se «întăresc te-

meliile caselor copiilor», așa după cum ne mărturisește și rugăciunea pe care preotul o citește la taina cununiei.

În lumina învățaturii creștine, datoria educării copiilor cuprinde educația trupească și sufletească. Educația trupească are în vedere îngrijirea de viața fizică, începînd din momentul zămislirii pruncului. De aici și grija mamei de a nu primejdi într-un chip oarecare sarcina ei. Apoi, cît timp copiii nu sînt în stare să-și câștige singuri cele trebuitoare vieții, părinții au datoria să-i hrănească, să-i îmbrace, să le dea adăpost și să le dea copiilor posibilitatea să-și însușească o profesie pentru a-și câștiga în mod demn existența. Dar, cea mai însemnată datorie a părinților rămîne educația sufletească a copiilor, pentru că de aceasta ține atît formarea caracterului lor religios-moral, cît și educarea lor în spiritul datoriei lor sociale, cetățenești, față de patrie. Părinților creștini le revine deci răspunderea și datoria de a educa copiii «întru învățatura și înțelepciunea Domnului» (Efeseni VI, 4) și de a se îngriji de mîntuirea lor, de a-i face vrednici cetățeni ai cetății cerești și pămîntești. Ei au datoria de a se ruga necontenit lui Dumnezeu ca să le binecuvînteze pruncii dăruți, amintindu-și și de rugăciunea femeii cananeence, izvorită din adîncul inimii, plină de încredere și smerenie: «Miluiește-mă, Doamne, Fiul lui David! Doamne, ajută-mă!». Dar, părinților creștini le rămîne și marea datorie de a învăța pe fiii lor să se roage lui Dumnezeu după datina străbună. Această deprindere se învață în copilărie, atunci cînd bunica sau mama te duce de mîna și te închină la icoane, cu lacrimi de dragoste de mamă în priviri. Atunci vei rosti și prima rugăciune pe care nu o vei mai uita niciodată, odată cu chipul mamei dragi. Atunci vei mărturisi credința pe care zbuciumul vieții ți-o va întări sau împutîna.

După cuvîntul de învățătură al Bisericii ortodoxe, strădania părinților nu trebuie deci să se consume în preocuparea exclusivă de a le agonisi averi și mărire, ci a se ruga lui Dumnezeu pentru sănătatea trupească și sufletească, și a-i învăța pe ei cum să facă binele obștesc și cum să câștige înțelepciune. Căci toate bunurile pămîntești sînt trecătoare, toate se pierd și se strică, doar o singură comoară rezistă și aceasta este sufletul omului. Sufletul copilului trebuie deci îngrijit, înainte de toate, pentru că aceasta înseamnă însăși rațiunea existenței noastre. Mijloacele pentru îngrijirea sufletului unui copil rămîn catehizarea, rugăciunea, meditația religioasă, deprinderile morale — posturi și înfrînări — spovedania, împărtășirea cu trupul și singele lui Hristos, etc. Aceste mijloace pot fi folosite cu succes doar de părinții a căror proprie purtare grăiește copiilor despre acestea, pentru că viața de familie rămîne exemplul cel mai grăitor.

Iubiți credincioși, numai printr-o viață creștinească pilduitoare ne vom putea învrednici fiecare dintre noi să dăm Bisericii și neamului nostru fii care să ajungă la statura bărbatului desăvîrșit, și numai astfel ne vom învrednici să ne îndeplinim datoria sfîntă de părinte. Numai printr-o astfel de viață se vor învrednici și mamele creștine să audă cuvintele Mîntuitorului adresate femeii cananeence: «O, femeie, mare este credința ta; fie ție după cum voești». Amin.

Pr. Asist. Dr. Nicolae V. DURĂ

INĂLȚAREA SF. CRUCI

— Jertfa mintuitoare —

*«Iar venind la Iisus, dacă au văzut că
deja murise, nu l-au zdrobit fluierele»
(Ioan 19, 33).*

În cadrul vieții religioase, jertfa are un rol important, intrucît prin mijlocirea ei, credinciosul își manifestă credința fermă în Dumnezeu, Care revarsă asupra lui binecuvîntarea cerească și-l călăuzește spre drumul cel bun ce duce la slujirea vieții pe pămînt și la dobîndirea împărăției cerurilor după trecerea sa la cele veșnice. Prioritatea jertfei în contextul vieții religioase s-a dovedit firească în toate timpurile, deoarece ea reprezintă simburile acestei vieți și chiar se poate identifica cu ființa religiei definite în general ca «legătură a omului cu Dumnezeu». Pe bună dreptate, ea poate fi asemănată cu o veritabilă punte dintre creatură și Creator și poate fi considerată ca un act solemn de dăruire a omului pentru a scăpa de egocentrism și a se împlini în comuniune cu Dumnezeu, cu aproapele și cu întreaga existență. Ea mai înseamnă deschiderea omului față de Dumnezeu ca urmare a convingerii sincere că el depinde de o forță supranaturală cu care trebuie să comunice; de aceea, dintru început, primele fapte raționale au adus sacrificii și apoi au invocat numele celui Atotputernic (Fac. 4, 3, 26). Însoțită de rugăciunea curată, jertfa dă posibilitatea credinciosului să intre în legătură cu persoana cea dătătoare de viață, Care-i asigură nemurirea și îl ridică pe piscul desăvîrșirii spirituale.

Prin intermediul jertfei, omul a găsit un mijloc exterior de împăcare a lui cu Dumnezeu, pe care nu l-a ascultat în rai, cînd era în comuniune cu divinitatea, adică de a recunoaște pe Dumnezeu stăpînitorul său și al întregii făpturi.

Din cauza păcatului a fost umbrît conținutul adînc al jertfei care apare la toate popoarele în perioada antichității și este exteriorizată în chip felurit. Încă din vremuri îndepărtate, oamenii și-au dat seama că bunurile materiale aduse lui Dumnezeu sînt folositoare în apropierea lor de divinitate, Care-i va ierta și-i va sfinți. Pentru ca să dovedească *dependența lor față de Dumnezeu și, în același timp, să-și exprime dorința fierbinte de a fi iertați din cauza păcatului care-i oprește să intre în comuniune cu Izvorul vieții*, oamenii au adus chiar sacrificii umane, fără să-și dea seama că adevărata iertare și împăcare cu Tatăl ceresc o va aduce numai Iisus Hristos, prin jertfa singeroasă de pe Golgota. Necesitatea și sublimitatea jertfei Mintuitorului au fost scoase în evidență în perioada Vechiului Testament, atunci cînd se vorbește de sacrificiile Legii mozaice, care nu au puterea de a ierta păcatele oamenilor și de a-i împăca cu Dumnezeu. Această superioritate a jertfei Mintuitorului Hristos a fost subliniată de Sf. Apostol Pavel în Epistola către Evrei, cînd afirmă că Hristos s-a adus «odată jertfă ca să ridice păcatele multora» (9, 28) și că «El a intrat o singură dată în Sfînta Sfintelor, nu cu sânge de țapi sau de viței, «ci cu însuși sângele Său și a dobîndit o veșnică rîscumpărare» (9, 12).

Toate sacrificiile Legii vechi n-au avut puterea de a elibera pe om de sub jugul păcatului pentru ca în această stare de curățenie să poată intra în comuniune cu Dumnezeu. Ele nu curățau decât trupul, dacă se curăța, iar sufletul rămânea mereu întinat de cugetele rele, aducătoare de moarte, străine slujirii «Dumnezeului celui viu» (Evrei 9, 14). Adevărata jertfă care să-i readucă omului harul paradisiac va fi adusă numai de Iisus Hristos despre a cărui venire și misiune în lume au prorocit, în multe rinduri, profeții Vechiului Testament (Evrei 1, 1).

Imperfecțiunile sacrificiilor mozaice prin care se urmărea trecerea păcatului și a pedesei cu moartea meritată de om asupra animalului nevinovat (Rom. 6, 23) și-au găsit împlinirea numai în jertfa Fiului lui Dumnezeu, Care, de bună voie, a venit spre patimi și a primit să fie pironit pe lemnul Sfintei Cruci, rugînd pe Părintele ceresc să ierte pe cei ce-L răstignesc, fiindcă nu știu ce fac (Luca 23, 24).

Jertfa cea mîntuitoare a fost adusă o singură dată de Iisus Nazarineanul, Arhiepiscopul cel mare și prin ea s-a dovedit lumii dragostea cea atotprisositoare și atotdăruitoare a lui Dumnezeu care stă la temelie răscumpărării, a reintegrării lumii în duhul iubirii celei adevărate. Acest sacrificiu divin a fost revelat în perioada Vechiului Testament și modelul său desăvîrșit nu a fost realizat decât în Noul Testament de Iisus Hristos Cel ce a dat oamenilor posibilitatea să fie «împreună-cetățeni cu sfinții și casnici ai lui Dumnezeu» (Efes. 2, 19). De asemenea, sacrificiul este rezultatul inițiativei Tatălui ceresc la care a răspuns simultan și total Fiul Său de a se întrupa și de a deveni Arhiepiscopul cel desăvîrșit, Care va aduce împăcarea lui Dumnezeu cu omul. În acest sens, Sf. Chiril al Alexandriei ne învață că Iisus Hristos s-a făcut «Arhiepiscop și prin El am fost aduși în chip spiritual într-un miros de bună mireasmă lui Dumnezeu... Atunci, continuă același sfînt Părinte, oamenii s-au învrednicit de bunăvoința divină primind făgăduința sigură că moartea nu mai are putere asupra lor».

Pe lemnul Sfintei cruci a fost sacrificat trupul neprihănit al Mîntuitorului, jertfa cea precurată pe care omul nu o putea oferi niciodată singur lui Dumnezeu. Pentru aceea Iisus a acceptat această stare ce constituie baza comuniunii dintre divin și uman. Iisus Hristos, ca om, aduce trupul Său cel fără de păcat jertfă, iar ca Dumnezeu, îl așază de-a dreapta Tatălui iradiind din el puterea îndumnezeitoare pentru toți.

Sfîntii Părinți ne învață că jertfa Mîntuitorului Hristos este întemeietoare de comuniune între Dumnezeu și om și ea se desăvîrșește numai prin iubire jertfitoare. Domnul Hristos învinge chiar moartea pentru că prin ea El a reușit să restabilească legătura dintre suflet și trup, realizare pe care omul singur nu putea s-o obțină niciodată. Fiul lui Dumnezeu a acceptat moartea, pentru ca prin jertfa Sa să biruie puterea acesteia și tocmai prin ea să reunească cele două părți constitutive ale omului — trupul și sufletul. Această jertfă sfîntitoare a fost urmată de Înviere sau de victoria eternă asupra morții. De aceea toți cei ce ne împărtășim din ea, adică primim Sfînta cuminicătură, ne unim cu Trupul și Sângele Domnului Iisus Hristos, în care se topește orice moarte a noastră și ură față de semenul nostru.

Dacă sacrificiul este considerat cea mai înaltă manifestare cultică prin care omul preamărește pe Dumnezeu, Stăpînul tuturor lucrurilor și făpturilor și prin el își arată dependența sa întru totul față de Creatorul său, jertfa Mîntuitorului Hristos, ca act dumnezeiesc, reprezintă la modul superlativ cea mai aleasă cinstire a dumnezeirii, Sfînta cruce fiind «semnul negrăit al Treimii» și altarul de reînnoire a legăturilor dintre cer și pămînt. Cu aproape două milenii în urmă, se aducea pe Golgota cea mai plăcută ofrandă lui Dumnezeu, prin cea de a doua persoană a Sfîntei Treimi, Mîntuitorul Hristos. Această jertfă este inegalabilă și prin ea se reflectă chipul dumnezeiesc din om, căruia i se dă posibilitatea să păstreze legătura cu divinitatea. Totodată, ea înlesnește credinciosului urcușul spre slava dumnezeirii și-l umple de înțelepciunea și dragostea Sfîntei Treimi, adică de aspirația spre viața comunitară și pașnică în care domină spiritul creator de valori materiale și spirituale.

De bogăția darurilor jertfei Mîntuitorului Hristos se învrednicește fiecare creștin care primește Sfînta Euharistie, instituită la Cina cea de taină, prin mijlocirea căreia va înainta spre învierea cu Hristos, deoarece renunță la păcate și sporește în virtuți. Cel ce primește cu vrednicie Sfînta Euharistie, devine purtător și mărturisitor, prin fapte și viață, al lui Iisus Hristos, renunțînd la izolarea lui de comunitate, separare, ce îl expune la comiterea păcatelor și îl face inutil semenilor lui. Purtînd în trupul său Izvorul vieții, creștinul trebuie să fie însuflețit de iubirea de Dumnezeu și de aproapele său, inima sa fiind încălzită de dragostea față de Creatorul său și de lume în care se descoperă înțelepciunea și atotputernicia divină.

Apropierea și primirea jertfei celei mîntuitoare obligă pe fiecare creștin la o pregătire trupească și sufletească cît mai desăvîrșită ca să se bucure de o înnoire lăuntrică (II Cor. 4, 16) și astfel, așa cum ne povățuiește Sfîntul Chiril al Alexandriei să fie «prețuiți și așezați ca niște pietre prețioase lingă inima și mintea lui Hristos». Mintea noastră trebuie să fie îndreptată spre lucrurile bune, căci ne apropiem de Izvorul Bunătăților, de Cel ce și-a dat viața pentru ca în noi să triumfe dragostea de viață și nu patimile, dușmanul de moarte al trupului și al sufletului. Piinea și vinul sînt însuși trupul și sîngele Mîntuitorului, merindea noastră cea de veci, care ne tămăduiește sufletul și trupul, ferindu-ne de năluca duhurilor viclene și întunecate.

Permanentă valoare a jertfei Mîntuitorului Hristos este incontestabilă și rodnicia ei crește atunci cînd reușim să ardem în noi neleguirile produse de păcat și ne străduim să înrădăcinăm în sufletul nostru duhul sfințeniei și al păcii cu care sfinții au dobîndit binecuvîntarea de a sta de-a dreapta lui Dumnezeu. Fiind următori ai sfinților, viața noastră duhovnicească propășește cînd ne împărtășim din jertfa cea mîntuitoare, care ne face vrednici pămîntului și cerului și nu mai sîntem robi fărădelegilor. Să avem trează mereu în noi conștiința că unindu-ne cu Hristos, cinstim chipul său dumnezeiesc în această lume, atunci cînd ajutăm pe aproapele ca și samarineanul milostiv din Sfînta Evanghelie și sprijinim făurirea unei vieți pașnice și drepte pe

acest pământ. Să ne împărtășim cu dumnezeieștile și de viață făcătoare Sfinte Taine spre sfințirea sufletului și a trupului, spre dobândirea împărăției ce va să fie și spre răspuns bine primit la înfricoșătorul scaun al judecății. Să-L urmăm cu fidelitate pe Mîntuitorul Hristos, atît prin cuvînt cît și prin faptă, pentru că ne cheamă totdeauna să fim desăvîrșiți precum este Tatăl cel ceresc (Matei 5, 48) și ne încredințează că oricine crede în El, nu va pieri, ci are viață veșnică (Ioan 3, 15).

Diac. Asist. Dr. Emilian CORNIȚESCU

SUFERINȚA

Dumnezeu nu este autorul durerii. Suferința e opera noastră. Dumnezeu ne-a creat spre fericire eternă, nu însă înainte de a suporta proba ascultării poruncii divine în Eden. După revolta noastră, durerea și-a făcut apariția și de aici înainte trebuia prin durere să ajungem la mîntuirea noastră. De atunci, durerea s-a răspindit peste tot. Bogat sau sărac, împărat sau cerșetor, toți gustăm din griji, invidie, umilință, lacrimi. Fiecare situație are suferința ei, de la leagăn la mormînt. Noi suferim pentru că am păcătuit. Dar Dumnezeu, în bunătatea și înțelepciunea Sa a făcut ca durerea prezentă să ne mîntuie de pedeapsa viitoare. «*Îndrăznește fiule, iertate sînt păcatele tale*», zice Mîntuitorul paralicului din Capernaum. Deci păcatul este izvorul răului. O dată păcatul iertat, răul este biruit și durerea se retrage. Noi toți păcătuim, deci toți merităm a fi pedepsiți. Pedepsiți, dar unde? Cînd păcatele sînt mai puțin grele, Dumnezeu le pedepsește în această lume. Purificați prin suferință copiii ai lui Dumnezeu, vom găsi dincolo de mormînt iertarea și mila lui Dumnezeu. În plus, suferința este școală pentru educația noastră. «Din tinerețele noastre gîndul fiecăruia din noi trage către păcat și firea noastră este lucrătoare spre răutăți, urmînd greșalei strămoșilor noștri celor dinții căzuți. Pentru aceia Dumnezeu sloboade peste noi scîrbe ca să ne aducem aminte și să năzuim către Dumnezeu. Că de n-ar fi pusă de la Dumnezeu această zăbală în gura rodului omenesc, ca un cal ager ar alerga către păcate și niciodată nu și-ar aduce aminte de Dumnezeu» (Mitrop. Varlaam, *Cazania*, p. 294).

După Sf. Apostol Pavel suferința este o certare părintească de la Dumnezeu pentru greșelile și răutățile noastre. Dumnezeu e tatăl iubitor ce-și mustră fiii și-i pedepsește cu scopul binecuvîntat de a-i îndrepta și a-i împărtăși din sfințenia lui. «Fiul meu, zice el în epistola către Evrei, nu nesocoti certarea Domnului nici nu te descuraja cînd ești mustrat de el; căci pe cine iubește Domnul îl ceartă... Dacă suferiți iertarea, Dumnezeu se poartă cu voi ca un tată față de fii, căci care este fiul pe care nu-l ceartă tatăl?... Dacă ne supunem părinților noștri trupești, oare nu cu atît mai mult tatălui ceresc, ca să ne împărtășim de sfințenia Lui? (Evrei XII, 5-11). Deci suferința e urmarea păcatului dar și mijlocul purificării. În inima creștinismului stă crucea Mîntuitorului și cultul ei. Cel mai sublim exemplu de suferință este Mîntuitorul Hristos. Proorocul Isaia

fi numește «omul durerii și suferinței» (LIII, 3). El rabdă durerea, o primește ca pe o binecuvântare. «Spatele mele le-am dat spre bătaii și fălcile mele spre palmuri și fața mea n-am întors-o de către rușinea scui-părilor» (Is. L, 6). Suferința Mântuitorului e cu atât mai pilduitoare cu cât El a fost fără păcat și a suferit pentru alții : pentru noi toți și pentru toată lumea. Dar nu numai Mântuitorul este icoana și exemplul nostru de suferință ci întreaga Biserică, care s-a născut, a crescut și a înflorit în mijlocul ispitelor. Sf. Apostol Pavel în cap. 11 din epistola sa către Evrei, enumeră numele sfinților care prin credința și curajul lor au suferit toate ocările și au biruit luptînd pînă la sînge împotriva păcatului. Dumnezeu conduce lumea aceasta pe drumuri și după legi necunoscute și nepătrunse de noi. Ceea ce putem vedea însă este mîna Lui pe care o simțim mîngîietoare în suferință.

Noi nu cerem sau dorim suferința, dar cînd vine, ea poate fi transformată, dacă o suportăm cu răbdare și credință, în binefacere pentru noi. Ea poate deveni calea de aur pe care au mers toți sfinții. Sf. Apostol Pavel arată curajul creștinilor în suferință, mîngîierea ce primesc și slava ce așteaptă pe cei ce rabdă : «În toate pătîmim necaz, dar nu sîntem striviți, lipsiți fiind, dar nu deznădăjduiți, prigoniți fiind, dar nu părăsiți, doborîți dar nu pierduți, pururea purtînd în trup omorîrea Domnului Iisus, pentru ca și viața lui Iisus să se arate în trupul nostru... De aceea nu pierdem curajul și chiar dacă omul nostru cel din afară se strică, cel dinlăuntru însă se înnoiește din zi în zi ; căci necazul nostru de acum, trecător și ușor, ne aduce slavă veșnică mai presus de măsură, neprivind noi la cele ce se văd ci la cele ce nu se văd ; căci cele ce se văd sînt trecătoare, iar cele ce nu se văd sînt veșnice» (II Cor. IV, 8-18 și XI, 23-30).

Pentru fiecare dintre noi, viața Mântuitorului trebuie să fie exemplu și tărie în încercările ce le avem. De la leagăn și pînă la mormînt El a trebuit să suporte ura lui Irod și a fariseilor. Odată exclamă în durere : «Vulpile au vizuini și păsările cerului cuiburi, dar Fiul Omului nu are unde să-și plece capul» (Îc. IX, 58). Toată viața a fost urmărit de cărturarii și fariseii care căutau să-L prindă în cuvînt sau faptă și care nu s-au lăsat pînă nu L-au văzut pironit pe Golgota. A plîns pentru Lazăr, pentru Ierusalim și în Ghetsimani. Rostește cu amărăciune cuvintele : «*Intristat esto suflocul Meu pînă la moarte*», știind de chinurile ce avea să le suporte și de suferințele ce aveau să-i cauzeze păcatele noastre.

El, «Lumina lumii», învață pe apostolii care se opresc lîngă orbul din naștere, că suferința este dată, nu numai ca plată a păcatului, ci «Ca să se arate lucrurile lui Dumnezeu în el» (Ioan IX, 2-3). Deci, mai mult decît plată a păcatului, mai mult decît încercare a credinței, suferința e, în învățătura Mântuitorului, binecuvîntat prilej de arătare a puterii lui Dumnezeu, și prin aceasta și cea mai înaltă cale a mîntuirii. Prin credință orbul a văzut și s-a mîntuit, pe cînd cărturarii și fariseii, deși aveau sănătoși ochii trupului, erau orbi sufletește, fiindcă n-au cunoscut pe Fiul lui Dumnezeu. Sf. Apostol Pavel a purtat în trupul său ghimpele suferinței și spunea : «Și pentru mulțimea descoperirilor, ca să nu mă înalț, datu-mi-s-a mie îmbolditor trupului, îngerul satanei, ca să mă bată

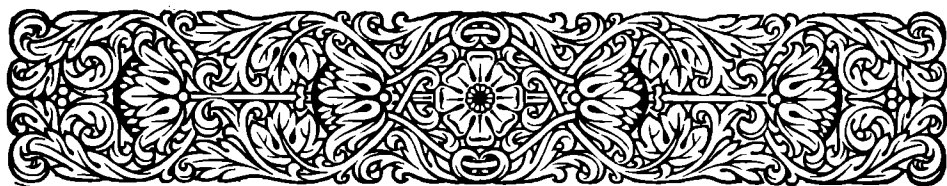

peste obraz. Pentru aceasta de trei ori pe Domnul am rugat ca să-l împărteze de la mine, și mi-a zis : Destul îți este darul Meu, căci puterea Mea, întru neputințe se săvârșește» (II Cor. XII, 7-9).

Negreșit că e măreț lucru să vezi împărății ridicate prin vitejia omenească, dar neasemănat de măreț, dumnezeiesc este, să privești ridicarea Bisericii lui Dumnezeu, care cuprinde aproape tot pământul. În adevăr, în viața creștinismului s-a văzut acest lucru de neînțeles, că chiar atunci când suferința vine, cum e cazul ispitelor, de la diavol, ea este tot spre biruință. O mărturisește aceasta însuși Mefisto (din Faust), când zice : «Eu sînt o parte din acea putere, care vrînd să facă răul, face neconținut binele».

Dacă în creștinism suferința nu mai e socotită ca o răzbunare a zeilor sau ca venind de la cel rău, ori o plată a păcatului, sau numai o încercare a credinței, ea e cea mai aleasă cale de venire la Dumnezeu, de mîntuire, scară minunată ce ne urcă la cer. Trebuie să vedem lucrurile, nu prin rostul lor pămîntesc, ci ceresc. Atunci mama nemîngîiată, care ar cunoaște darul lui Dumnezeu, n-ar mai plînge, știind că fiica ei plecată de aici, se bucură de negrăită lumină, și că moartea e numai o despărțire vremelnică și că toți ne vom regăsi odată în cer cu cei iubiți ai noștri. Să ne rugăm ca Domnul să pună tina milostivirii Sale pe ochii noștri sufletești și să vedem că El este Tatăl milostivirilor, ale căror căi și voințe noi nu le înțelegem acum.

Pr. Octavian POPESCU

DIN SCRIERILE SFINŢILOR PĂRINŢI

OMILIA I : DESPRE OBSCURITATEA PROFEŢIILOR ¹

1. Masă profetică vreau să vă întind astăzi, că mă pregătesc să-mi îndrept cuvîntul spre oceanul înţelepciunii lui Isaia. Dar ce mi se întîmplă? Preget şi mă tem, ca nu cumva, ieşind din port, să ameţim la întîlnirea cu adîncimea gîndurilor profetice, aşa cum păţesc cei care nu-s obişnuiţi să călătorească pe mare. Că şi aceia, cînd părăsesc pămîntul şi văd de o parte şi alta a corăbiei întinderea mare de apă şi nimic altceva decît marea şi cerul, sînt cuprinşi de întuneric şi socot că se învîrte în jurul lor şi corabia o dată cu marea. Ameţeala asta, le vine nu din pricina mării, ci din pricină că nu sînt obişnuiţi cu călătoria pe mare ; ceilalţi corăbieri înoată cu trupurile goale în valurile mării şi nu li se întîmplă una ca asta, ci se scufundă chiar pînă în adînc şi se simt mai în siguranţă decît cei care merg pe pămînt ; apa sărată a mării, care le intră în gură şi în ochi şi le învăluieşte tot trupul, nu le face nici un rău. Atît de mare bine este exerciţiul şi atît de mare rău lipsa de experienţă. Exerciţiul ne face să dispreţuim încercările pline de primejdie, pe cînd lipsa de experienţă ne face să ne temem chiar de cele pe care le bănuim primejdioase. Unii ameţesc cînd se uită la mare stînd pe puntea corăbiei, alţii nu se tulbură nici în mijlocul valurilor. Aceasta se întîmplă şi în sufletul nostru. Adeseori valurile patimilor, mai sălbatice decît cele ale mării, ne cuprind sufletul : viforul miniei răscoleşte în adînc inima, iar duhurile poftelor rele aduc turburare în sufletul nostru. Cel fără experienţă şi neexercitat, de cum începe furtuna miniei, îndată se tulbură, se frămîntă, se clatină, se uită cum sufletul este cuprins de patimi şi cum se înecă ; dar cel experimentat şi exercitat înfruntă cu curaj nişte furtuni ca acestea ; întocmai ca un căpitan la cirna corăbiei, pune raţiunea deasupra patimilor şi nu încetează de a face totul înainte de a duce corabia sufletului în portul liniştit al filozofiei. Ceea ce se întîmplă pe mare şi ceea ce se petrece în suflet, aceea se întîmplă şi cînd e vorba de interpretarea Scripturilor ; trebuie neapărat să ne tulburăm, să ne frămîntăm cînd pornim pe acest ocean al Scripturilor, nu pentru că oceanul este în-

1. Titlul omiliei : «*Dovedire că este de folos să fie obscure profeţiile despre Hristos, despre neamuri şi despre căderea iudeilor*» (MG, 56, 163—175)

fricoșător, ci pentru că noi călătorii sîntem fără experiență. Deși cuvîntul Scripturii este ușor prin natura lui ajunge greu din pricina lipsei de experiență a ascultătorilor. Vă voi da mărturia lui Pavel. După ce a spus că Hristos a fost arhieru după rînduiala lui Melchisedec și după ce a căutat să spună cine este Melchisedec, a adăugat : «*Despre acesta avem mult de vorbit și este greu de țilcuit*»².

— Ce spui, fericite Pavele ? Ție îți este greu de țilcuit, care ai duhovnicească înțelepciune, care ai auzit cuvinte nespuse, care ai fost răpit în al treilea cer ?³. Dacă ție îți e greu de țilcuit, atunci cui îi este ușor de înțeles ?

— Mie mi-i greu a țilcui, răspunde Pavel, nu din pricina greutății proprii a cuvîntului, ci din pricina neputinței ascultătorilor.

Da, după ce a spus : «*este greu de țilcuit*», a adăugat : «*pentru că v-ați făcut greoi la auz*»⁴. Vezi că nu natura cuvîntului a făcut greu ce nu era greu, ci lipsa de experiență a ascultătorilor ? Aceeași pricină face greu nu numai ceea ce e ușor, ci cere și mult timp chiar ceea ce are nevoie de puțină vreme ; de aceea Pavel n-a spus numai că e greu de țilcuit, ci și mult de vorbit, punînd cauza timpului mult și a greutății pe seama neputinței de înțelegere a ascultătorilor. După cum celor bolnavi nu trebuie să li se dea mîncări preparate pe loc și în grabă, ci trebuie pregătite mîncări diferite, pentru ca bolnavul să aleagă altă mîncare dacă nu vrea să mînce pe aceea care i s-a dat, dacă nu se apropie de una, să primească alta, dacă una nu-i place, să ia alta, ca prin multele feluri de mîncări să biruim greutatea, iar prin varietatea mesei să fim pe placul bolnavului, tot așa trebuie să facem de multe ori și cînd e vorba de ospățul cel duhovnicesc. Cînd sîntem slabi trebuie să pregătim mult timp cuvîntul, să-l facem variat, să aibă pilde și exemple, să fie frumos alcătuit, să aibă fraze oratorice cadențate și altele multele de acestea, ca din toate să putem alege ușor ceea ce este de folos. Deși Pavel avea mult de vorbit și era greu de țilcuit, totuși nu i-a lipsit pe ascultătorii săi de învățătura despre Melchisedec. Prin cuvintele «*avem mult de vorbit*» și «*este greu de țilcuit*», Pavel a deșteptat rîvna ascultătorilor săi, ca să fie mai dornici să audă țilcuirea ; iar prin oferirea țilcuirii, le-a împlinit dorința.

2. Să facem și noi ca Pavel. Deși oceanul profețiilor e nesfîrșit și multe sînt în el adîncurile, să îndrăznim să pornim pe mare, după puterea noastră ; dar, mai bine spus, nu după puterea noastră, ci după harul dat nouă de sus ; să îndrăznim să pornim pe mare nu pentru îndrăznirea noastră, ci pentru folosul nostru, imitînd și în aceasta pe Pavel. Da, Pavel n-a lipsit pe ascultătorii săi de cuvîntul despre Melchisedec ! Ascultă ce spune mai departe ! După ce a spus : «*Despre aceasta avem mult de vorbit și este greu de țilcuit*» a adăugat : «*Că acest Melchisedec, rege al dreptății, dar apoi și rege al Salimului, adică rege al păcii, fără tată, fără mamă, fără spiță de neam, neavînd nici început al zilelor, nici sfîrșit al vieții, dar asemănat Fiului lui Dumnezeu, rămîne preot pentru totdea-*

2. Evrel. 5, 11.

3. 2 Corinteni. 12, 2—4.

4. Evrel. 5, 11.

una»⁵. Oare nu vi s-a turburat auzul cînd îl auziți pe Pavel spunînd deespre un om : «*fără tată*», «*fără mamă* ?» Dar pentru ce spun eu : desppre un om ? Chiar dacă ar spune aceasta despre Hristos, nici așa n-ar fi mnai mică întrebarea ! Că dacă este «*fără tată*», cum este Fiul ? Dacă e «*fără mamă*», cum e Unul-Născut ? Fiul trebuie să aibă tată ; altfel n-ar fi fiu. Dar Fiul lui Dumnezeu este și «*fără tată*» și «*fără mamă*».

— Cum ?

— Este «*fără tată*» la nașterea cea de jos ; este «*fără mamă*» la nașterea cea de sus ; că nici pe pămînt n-a avut tată și nici în cer mamă : «*esste fără spiță de neam*». Să audă cei ce iscodesc ființa Fiului, cu toate că unnii socotesc că cuvintele «*fără spiță de neam*» s-au spus despre nașterea (de sus a Fiului ! Unii eretici nici aceasta nu o vor, că iscodesc și cercetează cu de-amănuntul și nașterea cea de sus ; alții, mai potoliți decît ceilalți, sînt de acord cu nașterea cea de sus, dar nu vor să admită că desppre nașterea aceasta de jos s-au spus cuvintele «*fără spiță de neam*». Să arrătăm, așadar, că Pavel a spus cuvintele acestea și despre nașterea cea (de sus și despre nașterea cea de jos ; una este cutremurătoare, cealaltă plină de mare taină. De aceea și Isaia spune : «*Neamul Lui cine-l va poovesti ?*»⁶.

— Dar Isaia a vorbit de nașterea cea de sus !

— Dar ce vom spune lui Pavel, care a vorbit mai întii de cele două nașteri și apoi a adăugat : «*fără spiță de neam* ?». Mai întii a spus : «*fără tată*», «*fără mamă*» și după aceea a adăugat : «*fără spiță de neam*», peentru ca să te încredințezi că este fără spiță de neam nu numai nașterea de sus, care este «*fără mamă*», ci și nașterea aceasta de jos, care a fost «*fără tată*». De aceea după ce a arătat cele două nașteri a spus că nașterea este «*fără spiță de neam*». O dată ce știm că nașterea cea de jos este cu neputință de înțeles, să nu mai cutezăm a privi la nașterea cea de suus. Dacă propileele templului sînt atît de infricoșătoare că nu te poți apropia de ele, cum vei încerca să pătrunzi în altar ? Că Fiul s-a născut dđin Tatăl, știu ; dar cum, nu știu. Că s-a născut din Fecioară, cunosc ; đdar nici aici nu înțeleg chipul nașterii. Mărturisesc nașterea celor două fiiri, dar cu privire la chipul lor tac. Și după cum aici, la nașterea đdin Fecioară, nu știu cum s-a născut din Fecioară, dar mărturisesc că ss-a născut și nu suprim nasterea din pricină că nu cunosc chipul nașterii, t tot așa fă și tu despre nașterea din Tatăl ; chiar dacă nu știi cum a fost năăscut, mărturisește că s-a născut. Dacă ereticul te întreabă : «*Cum ss-a născut Fiul din Tatăl ?*», coboară-i mintea lui la pămînt și spune-i : «*Ccoboară-te din ceruri și arată-mi cum s-a născut Fiul din Fecioară și apoii întreabă-mă de nașterea din Tatăl !*». Prinde-l în cuvînt, strînge-l și nuu-l lăsa să-ți scape, nici să se bage în labirintul gîndurilor ! Ține-l, înăbbușește-l, nu cu mina, ci cu cuvîntul ! Nu-i da deschizăturile și porțile cđe scăpare, pe care le vrea ! De aici se naște turburarea în discuțiile cu cei, că noi ne lăsăm conduși de ei și nu-i ducem noi pe ei sub legile dumnaezeieștilor Scripturi. Pune-i din toate părțile împrejurul lui zid : mărtunriile Scripturilor și nu va putea nici gura a o deschide. Întreabă-l : «*Cuum*

5. *Evrei*, 7, 2—3.

6. *Isaia*, 53, 8.

s-a născut din Fecioară ? Nu mă depărtez de această întrebare și nici nu plec pînă nu-mi răspunde !» Dar nu va putea să-ți spună chipul nașterii din Fecioară, oricît s-ar strădui. Cînd Dumnezeu închide, cine va putea deschide ? Unele ca acestea pot fi primite numai prin credință. «Dar dacă nu primești cuvîntul meu, ci cauți explicații, îți voi spune și eu ceea ce i-a spus Hristos lui Nicodim : *«Dacă v-am spus cele pămîntești și nu credeți, cum veți crede de vă voi spune cele cerești ?»*⁷. Te-am întrebat despre nașterea din Fecioară și nu știi nici nu îndrăznești să deschizi gura, cum iscodești cerul ? Dar-ar Dumnezeu să iscodești cerul și nu pe Stăpînul cerurilor ! *«Dacă v-am spus cele pămîntești și nu credeți»*. Hristos n-a spus : «nu sînteți încredințați», ci *«nu credeți»*, pentru a ne arăta că chiar cele pămîntești au nevoie de credință. Iar dacă cele pămîntești au nevoie de credință, apoi cu mult mai mult cele cerești. Și doar atunci Hristos i-a vorbit lui Nicodim de o naștere cu mult mai mică ; că-i vorbea de botez și de cea de a doua naștere duhovnicească ; și i-a spus că și aceasta trebuie primită prin credință. Hristos a numit pămîntească nașterea cea de a doua, nu pentru că e pămîntească, ci pentru că se săvîrșește pe pămînt ; că și ea este pămîntească în comparație cu nașterea cea de sus, cea negrăită, care depășește toată mintea. Așadar dacă e cu neputință să știm cum ne naștem din apă, ci trebuie să primim numai prin credință ceea ce se face și nu trebuie să iscodim chipul săvîrșirii celei de a doua nașteri, cită nebulie n-ar fi să pornim gîndurile omenești să cerceteze nașterea cea de sus a Fiului celui Unul-Născut și să cerem răspuns asupra chipului nașterii ?

3. S-a arătat îndeajuns că Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu este fără tată și fără mamă și că și o naștere și alta este fără spiță de neam. Să ne întorcem deci la subiectul nostru, lăsînd pentru o altă zi cuvîntul despre Melchisedec. Să ne ascuțim deci auzul, pentru că avem să auzim cuvinte profetice greu de înțeles. Cuvintele profetice se asemănă cu niște enigme. În Vechiul Testament întîlnim multe greutăți, iar cărțile lui sînt greu de înțeles ; Noul Testament este mai clar și mai ușor.

Aș putea fi întrebat :

— Pentru ce atîta deosebire, cînd Noul Testament vorbește despre lucruri mai mari : despre împărăția cerurilor, despre învierea trupurilor, despre bunătățile cele nespuse, care depășesc mintea omenească ? Care este, dar, pricina că profețiile nu sînt clare ?

— Profețiile au prezis iudeilor multe nenorociri : că aceia vor fi aruncați, iar noi primiți ; că templul va fi dărîmat și nu va mai fi rezidit ; că va cădea Ierusalimul și va fi călcat de toți ; că iudeii au să ajungă rătăcitori și că vor fi împrăștiati în întreaga lume ; că își vor pierde patria și nici nu vor mai avea vechiul lor stat ; că li se vor lua toate cele care le aveau mai înainte : profețiile, jertfele, preoția, împărăția. Profeții au prezis nu numai acestea, ci și altele mai multe ca acestea, înscriind în cărțile lor mii și mii de nenorociri cumplite. Așadar, pentru ca nu cumva iudeii, neînțelegînd de la început bine profețiile, să omoare pe cei care le rosteau, profeții au ascuns prezicerile lor printr-o tîlcuire grea și au acoperit cu mare neclaritate faptele ; și

7. Ioan, 3, 12.

astfel prin lipsa de claritate a spuselor lor le-a dat liniște celor ce auzeau cuvintele lor.

— De unde se vede asta ? Că trebuie să știm ce să răspundem, chiar când vorbim către prieteni, și poate că vor fi și mulți care nu ne sînt prieteni. Să afle deci și aceia acestea, ca să ne fie și ei prieteni !

— Am spus doar, că dacă iudeii auzeau nenorocirile care aveau să vină peste ei și că din pricina lui Hristos Ierusalimul avea să fie cucerit pentru vecie, fără să se mai poată schimba ceva, deci dacă iudeii auzeau lămurit acestea de la profeți, ar fi ucis îndată pe cei ce le spuneau.

— De unde se vede aceasta ?

— Mai întii din felul lor de a fi. Că erau furioși și sălbatici. Sînt un popor care insetează totdeauna de singele profeților ; mîinile lor erau deprinse cu uciderea sfinților. Aceasta le-a strigat-o marele Ilie, zicînd : «Doamne, pe profeții Tăi i-au' omorît și au dărimat altarele Tale»⁸. Hristos iarăși : «Ierusalime, Ierusalime, care omori pe profeți și ucizi cu pietre pe cei trimiși la tine»⁹. Isaia la fel îi acuză, strigînd : «Mîinile voastre sînt pline de sînge»¹⁰. Și iarăși Hristos : «Părinții voștri au ucis pe profeți, iar voi zidiți mormintele lor ; ați umplut măsura părinților voștri»¹¹. Vezi că și Stăpînul și robii dau mărturie că sînt niște ucigași ? Spun oare altceva cuvintele : «Ați umplut măsura părinților voștri ?» «M-ați ucis și pe Mine !» le spune Hristos. Ați adăugat la singele robilor și uciderea Stăpînului». De-ar fi ucis mii și mii de oameni, aceia erau cu toții împreună robi ; dar cînd au întins mîna asupra Stăpînului, atunci au umplut măsura. Și pe bună dreptate. Dacă n-ar fi ucis pe Stăpîn, mai aveau nădejde de mintuire și mai puteau nădăjdui că Mielul lui Dumnezeu la venirea Sa va ridica păcatul lumii¹² ; dar pentru că au ucis pe Doctor, pentru că au adus ocară chiar acoperă-mîntului împăcării și au întors spatele Celui Care avea să le ierte păcatele, nu le-a mai rămas nici o nădejde. De aceea a spus Hristos : «Ați umplut măsura părinților voștri».

— Da, mi se poate spune, s-a arătat cu multe mărturii că iudeii sînt ucigași și niște blestemați ! Dar de unde se vede, că n-ar fi cruțat pe profeți, dacă auzeau că Ierusalimul va fi dărimat, că legea va înceta, că Vechiul Testament va fi schimbat ?

Mai cu seamă din cele ce am spus ; dar voi dovedi aceasta mai lămurit chiar din Scripturi. Odinioară iudeii auziseră pe profetul Ieremia spunîndu-le că Ierusalimul are să fie nimicît cu o nimicire vremelnică ; și ar fi trebuit ca iudeii să se schimbe, ca să îndepărteze minia lui Dumnezeu ; dar n-au făcut asta, ci și-au slobozit minia lor împotriva profetului. Și că acesta e adevărul, ascultați chiar istoria faptelor. Odinioară perșii asediaseră cetatea lor ; oștirea barbară se afla de jur împrejurul cetății ; primejdia nu era necunoscută ; cetatea Ierusalimului era în

8. 3 *Împărați*, 19, 10.

9. *Matel*, 23, 37.

10. *Isaia*, 1, 15.

11. *Matel*, 23, 31. 29. 32.

12. *Ioan*, 1, 29.

mijlocul lațului ; toți barbarii erau înarmați și se găseau de jur împrejurul zidurilor ; nenorocirea era evidentă ; Ieremia venise și le spusese că cetatea va fi dată în mâinile haldeilor ; și nici nu erau o profeție spusele lui Ieremia, că ochii iudeilor vedeau cele ce aveau să se întâmple ; și totuși, deși Ieremia le-a spus cele ce erau evidente și înaintea ochilor lor, iudeii cei cu mâinile pătate de sânge și fără simțire, care se poartă cu nerecunoștință față de binefăcătorii lor, atât de mult s-au infuriat, că l-au socotit pe Ieremia trădător și o nenorocire pentru cetate și au spus împăratului lor că «slăbește mâinile poporului acestuia»¹³. Ieremia îi întărea, căuta să le deștepte rivna, să-i ducă la Dumnezeu și să pună în jurul lor un zid de nebiruit, dar iudeii n-au înțeles nimic din acestea și au poruncit să fie ucis. Niște răsplăți ca acestea au dat totdeauna binefăcătorilor lor ! Împăratul iudeilor l-a iertat, dar iudeii nici așa nu s-au lăsat ; și pentru că n-au putut să-l omoare, l-au aruncat într-o groapă plină cu mocirlă¹⁴.

4. Dacă n-au suportat să audă de o robie trecătoare, cum aveau să audă prezicerea unei continue robii ? Dacă Ieremia le-a spus : «*Veți fi duși în Babilon !*» și n-au îndurat să audă, ci au pedepsit pe cel ce le grăise, dacă ar fi auzit pe profeți spunându-le : «Nu veți fi duși în Babilon, ci veți fi împrăștiati în lumea întreagă și nu vă veți mai întoarce în patria voastră», n-ar fi băut, oare, sîngele celor ce le-ar fi grăit așa ? Dar dacă vi se par încă presupuneri spusele mele, vă voi aduce o dovadă evidentă că era primejdioasă pentru profeți prezicerea viitorului, adică cinstirea noastră, căderea acelor. Spune-mi, pentru ce au ucis cu pietre pe Ștefan, pîrga mucenicilor ? Nu i-au adus această învinuire, spunînd : «*Bărbatul acesta grăiește cuvinte de hulă ?*»¹⁵. «*A spus, au zis ei, că Iisus va surpa templul acesta și va schimba datinile pe care ni le-a dat Moise*»¹⁶. Și pentru aceste cuvinte l-au ucis cu pietre¹⁷. Dacă n-au suferit să audă cuvintele acestea atunci cînd înseși faptele îi convingeau de adevărul cuvintelor, cum ar fi suferit pe profeții, care le-ar fi prezis aceste fapte ? Ai auzit, iubite, că l-au ucis cu pietre din pricină că le-a vorbit de templu și de schimbarea religiei lor ? Ascultă că și lui Hristos i-au adus aceeași învinuire ! «*Acesta a spus, au zis ei : «Dărîmați templul acesta și în trei zile îl voi ridica !*»¹⁸. Ai văzut că totdeauna le ațîțau mînia dărîmarea templului și schimbarea religiei ? Aceasta e pricina că profeții nu grăiau pe față, deși vorbeau de aceleași fapte. De aceea au voit să-l ucidă și pe Pavel, pentru că îi sfătuia să-și schimbe religia.

— De unde se vede asta ?

— «*Vezi frate, i-au spus lui Pavel, cîte mii de iudei sînt cei ce au crezut și aceștia toți au auzit despre tine că înveți despărțirea de lege*»¹⁹. Dacă cei care crezuseră în Hristos nu sufereau să se vorbească despre

13. *Ieremia*, 38, 4.

14. *Ieremia*, 38, 6.

15. *Faptele Apostolilor*, 6, 11.

16. *Faptele Apostolilor*, 6, 14.

17. *Faptele Apostolilor*, 7, 59.

18. *Matei*, 26, 61.

19. *Faptele Apostolilor*, 21, 20.

despărțirea de lege, cum ar fi suferit să audă cei care încă nu crezuseră, că legea va înceta ?

Am dovedit cu mărturii, cu fericitul Ieremia, cu Ștefan cel dintii mucenic, chiar cu Hristos și cu apostolul Pavel, că iudeii ar fi ucis pe profeti, dacă ar fi prezis lămurit niște fapte ca acestea. Că ar fi ars și cărțile profetice, dacă ar fi găsit în ele aceste cuvinte ; voi încerca să vă arăt și aceasta, cu un fapt istoric, pe care nu-l cunoașteți, dar vă va fi îndată cunoscut. Voi încerca să vi-l prezint. Ascultați care este acest fapt istoric !

«*Și a fost în al patrulea an al lui Ioachim, fiul lui Iosie, împăratul lui Iuda. A spus Domnul către Ieremia : «Scrie toate cuvintele, pe care ți le-am grăit ție din zilele lui Iosie pînă în ziua aceasta»*²⁰, adică : «toate relele pe care Mă gîndesc să le fac lor». Uită-te, cît de iubitor de oameni este Dumnezeu și cită purtare de grijă are ! Pentru că iudeii nu sufereau să audă una cîte una relele ce aveau să vină peste ei, Dumnezeu îi spune lui Ieremia : «Stringe la un loc toate aceste rele ! Mărește-le frica, ca măcar așa să ajungă mai buni !» Aduceți-vă amînte de ce v-am făgăduit să vă spun ! Căutam să vă arăt că iudeii ar fi ars și cărțile profetice, dacă ar fi știut că în ele se cuprind toate cele ce s-au întîmplat astăzi. Dar trebuie să continui povestirea faptului istoric. Dumnezeu i-a spus mai departe lui Isaia : «*Poate vor auzi de relele pe care mă gîndesc să le fac lor și se vor întoarce din calea lor cea rea*»²¹.

— Dumnezeu a spus : «*Poate*». Spune-mi, nu cunoaște Dumnezeu cele ce vor fi ? Nu știe Dumnezeu dacă vor auzi, El Care știe pe toate înainte de nașterea lor, El Care cercetează inimile și rărunchii, El Care judecă cugetele și gîndurile, Căruia toate sînt goale și descoperite ochilor Lui ? Pentru ce dar a spus : «*Poate vor auzi*» ?

— Trebuie neapărat să aflați și pricina, pentru cei care învinuiesc de neștiință pe Unul-Născut. Iată că și Tatăl rostește cuvinte ca unul care nu știe. Căci cuvîntul : «*Poate*» este cuvîntul unuia care nu știe. Dar Dumnezeu știe totul. Așadar și cînd auzi din gura Fiului că rostește un cuvînt ca acesta, gîndește la fel. Fiind Fiu, Cel Unul-Născut imită în totul pe Tatăl.

Dar timpul acestor lupte cu ereticii să mai aștepte, ca să nu ne despărțăm de subiectul care ne stă în față. Să spunem, deci, pentru ce Dumnezeu a spus : «*Poate vor auzi*». Dacă ar fi spus : «*Vor auzi*» fără «*Poate*», ar fi fost o minciună, că iudeii nu aveau să asculte. Dacă ar fi spus adevărul, că nu vor auzi, în zadar ar fi trimis pe profet la unii care nu vor auzi. Dar nu numai pentru asta, ci și pentru ca să nu se creadă că preștiința lui Dumnezeu i-a silit la neascultare ; de aceea a și folosit cuvintele de îndoială, ca să nu spună unii : «*Trebuia să se întîmple neapărat așa, pentru că Dumnezeu a spus-o mai dinainte*» ; așa cum spun și despre Iuda. «*Hristos, zic ei, a spus mai dinainte că Iuda va fi trădător și de asta a și ajuns trădător !*». Cită nebulie ! Cită nerușinare ! Nu este, omule, preștiința lui Dumnezeu cauza răutății ! Să nu fie ! Preștiința lui Dumnezeu nu este hotărîtoare pentru cele ce se vor întîmpla

20. *Ieremia*, 36, 1. 2.

21. *Ieremia*, 36, 3.

în viitor ; este atît doar : preştiinţă. Iuda n-a ajuns trădător, pentru că Hristos a spus aceasta mai dinainte ; ci, pentru că Iuda avea să fie trădător, de asta a spus-o Hristos mai dinainte. Aşa şi cu iudeii ; ca să nu spună că i-a îndepărtat de pe calea pocăinţei, pentru că Dumnezeu a spus că nu vor auzi, Dumnezeu, tăindu-le mai dinainte această scuză, a spus prin profet : *«Poate vor auzi»*.

5. Aduceţi-vă aminte de făgăduiala, pe care v-am făcut-o ! Vă aminţesc mereu de ea, ca atunci cînd voi pune concluzia să nu fi uitat ceea ce vă spuneam la început că urmărim. Ce urmăream să vă dovedesc ? Aceea, că dacă iudeii ar fi simţit că aveau să vină peste ei nenorocirile care au venit peste ei acum, ar fi ars cărţile care vorbeau de nenorocirile acestea ; n-ar fi cruţat dumnezeieştile Scripturi.

Dar să ne înoarcem la faptul istoric. *«Auzînd Ieremia acestea, a chemat pe ucenicul său, pe Varuh, fiul lui Nirie, şi l-a spus : «Scrie în carte toate nenorocirile care au să vină peste ei»²²*.

Ce s-a întîmplat, profete ? Ție ți-a poruncit Dumnezeu și tu trimiți pe ucenic ? Te temi ? Te-a cuprins neliniștea ? Ți-i frică ? Dacă tu te temi, cum va îndrăzni ucenicul ?

Dar nimic din toate acestea ! Profetul adaugă și pricina acestei porunci. După ce a spus : *«Scrie și citește !»*, a adăugat : *«Că eu sînt ținut în închisoare»²³*. Ce suflet mare ! Era în închisoare și nu înceta de a profeti ! Să ne uităm la curajul dreptului și la filozofia sufletului lui ! Nu și-a zis în sine : *«Atîtea și atîtea necazuri au venit pe capul meu din pricina îndrăznirii mele ! Am cheltuit mii și mii de cuvinte și nimic n-am folosit și nici n-am cîștigat nimic ; atînt doar că am fost băgat la închisoare ! Dumnezeu nu m-a scăpat încă de lanțuri și mă trimit iarăși la fiarele acelea !»*. Nimic din acestea n-a spus Ieremia și nici n-a gîndit. Urmărea un singur lucru : să împlinească porunca Stăpînului. Și pentru că n-o putea face el, a împlinit-o prin ucenicul său. Îi spune : *«Citește-le lor cartea și spune-le toate relele ; că eu sînt ținut în închisoare»²⁴*. Ieremia grăia, iar Varuh scria în carte. Cînd s-au întîmplat acestea, era vreme de post ; era aproape și o zi de sărbătoare, care chema pe toată lumea în capitala țării ; trebuia să fie o adunare generală, că despre treburi de neapărată trebuință avea să se ocupe adunarea. *«Și a intrat Varuh la căpetenii și a citit în urechile căpeteniilor toate cuvintele acestea»²⁵* și a spus și pricina : *«Poate va cădea mila voastră înaintea Domnului»²⁶*, ca să nu creadă că le vorbea ca un acuzator ; ci, aflînd că a venit să-i vindece, să se poarte mai cu blîndețe cu el. Ce au făcut aceia ? Ar fi trebuit să-i mulțumească, ar fi trebuit să-l laude, ar fi trebuit să-l admire ! Dar n-au făcut nimic din acestea, ci s-au dus și au spus împăratului cele scrise în carte, iar cartea au pus-o în casa lui Elisama²⁷. *«Și a trimis împăratul pe Iudin, unul din cei de lîngă el, poruncindu-i să aducă cartea. Iar împăratul ședea în locuința de*

22. Ieremia, 36, 4.

23. Ieremia, 36, 5.

24. Ieremia, 36, 6. 5.

25. Ieremia, 36, 14—15.

26. Ieremia, 36, 7.

27. Ieremia, 36, 20.

iarnă»²⁸; că era în luna a noua, adică în noiembrie; spune a noua lună, începînd număratoarea lunilor cu luna martie; că trebuie și aceasta să se știe bine; că dacă începea număratoarea lunilor de la septembrie, n-avea să fie atunci iarnă.

— Dar pentru ce a adăugat și lucrul acesta ?

— Ca să fie clare cele ce va spune îndată: «*Și un grătar de foc era înaintea lui*»²⁹. Vorbește de cărbuni aprinși, pentru că era iarnă. Vedeți că nimic nu lasă la o parte dumnezeiasca Scriptură? Și cărbuni de foc înaintea lui, iar înalții demnitari stăteau în jurul lui. A fost adusă cartea, care era plină cu mii și mii de bunătăți — pentru că profetirea relector înseamnă distrugerea relector — și a fost citită. Aduceți-vă, vă rog, aminte de făgăduiala pe care v-am făcut-o. «*Și după ce au fost citite trei file, împăratul a luat un cușit, a tăiat cartea și a aruncat-o pe grătarul de foc pînă ce cartea a ars toată*»³⁰. Ai văzut că iudeii nu cruță nici cărțile, că nu se opresc nici în fața dumnezeieștilor Scripturi? A tăiat cartea, pentru că vorbea de luarea în robie a Ierusalimului; și pentru că n-a găsit pe profet și-a slobozit urgia asupra cărților. Dacă s-a pornit cu război atît de cumplit împotriva unor lucruri neînsuflețite, ce n-ar fi făcut de găsea pe cel care avea suflet? După cum fiarele sălbatice, atunci cînd pun ghearele pe cei care se luptă cu ele, iar aceștia scapă din labelor, lăsînd în gura fiarelor hainele de piele cu care sînt îmbrăcați, fiarele mănîncă hainele ca să-și potolească minia, tot așa a făcut și împăratul. N-a avut în mîini pe cel ce avea cartea; și a tăiat cartea; și n-a tăiat-o numai, ci a și aruncat-o pe grătarul cel de foc, ca să nu rămînă nimic din cele ce erau scrise în carte. Dar încă nu cunoașteți toată furia lui! O veți afla bine, dacă veți fi cu luare aminte la cele întîmplate. Scriptura nu spune că a ars cartea, după ce a citit-o toată, ci: «*după ce a citit trei sau patru pagini, a tăiat-o*». N-a așteptat să fie citită pînă la sfîrșit, ci s-a sălbătăcit chiar de la primele pagini. De aceea era primejdios pentru profeti să vorbească iudeilor pe față despre toate nenorocirile ce aveau să vină peste ei. Dacă n-au suferit să audă despre o robie trecătoare, cum ar fi suferit să audă de o robie continuă? Împăratul, însă, nu s-a mărginit la atîta, ci a trimis, spune Scriptura, să-l caute pretutindeni pe profet; dar nu l-a găsit, că Dumnezeu îl ascunsese³¹. Dumnezeu l-a ascuns atunci pe Ieremia cu ajutorul locului în care a fost ascuns; pe ceilalți profeti însă, cu ajutorul lipsei de claritate a cuvintelor lor.

6. Nu numai din cele spuse mai înainte, ci și din cuvintele lui Pavel vom cunoaște bine că era o faptă îndrăzneată, care punea în primejdie viața, să vorbești iudeilor de cinstea și slava pe care o vor avea neamurile și de necinstea care va veni peste iudei. Pavel, văzînd că un profet deschide vorba despre această prezicere și vorbește despre ea mai clar decît ceilalți despre bunătățile creștinilor și despre nenorocirile venite peste iudei a rămas uimit și s-a mirat de îndrăznirea lui,

28. *Ieremia*, 36, 21, 22.

29. *Ieremia*, 36, 22.

30. *Ieremia*, 36, 23.

31. *Ieremia*, 36, 26.

grăind așa : «*Isaia îndrăznește și spune : «Am fost aflat de cei care nu Mă caută și M-am arătat celor care nu întrebă de Mine. Zis-am : Iată sînt la neamul care n-a chemat numele Meu»*³². Dacă prezicerea aceasta n-ar fi adus cu ea primejdie, pentru ce atunci Pavel a spus : «*Isaia îndrăznește și spune : «Am fost aflat de cei care nu Mă caută ?»*. Foarte mare, cu adevărat, este învinuirea ce se aduce iudeilor ! Cei care nu-L caută, L-au găsit, iar cei care-L caută n-au reușit să-L găsească ; cei care n-au auzit, au crezut, iar cei care au auzit, L-au răstignit. De aceea Pavel l-a numit îndrăzneț pe Isaia. Da, într-adevăr, era foarte mare îndrăzneală să te găsești în mijlocul acelor pe care-i învinuiești, să-i învinuiești fără cruțare, să-i scoți prin proorocia ta pe față din cinstea lor și să bagi pe alții în slava ce se cuvenea acelor. Isaia avea acuzaatori pe toți cei care-i judecau cuvintele lui. Și cine poate scăpa de primejdie, cînd judecătorii sînt dușmani ? De aceea Pavel spune : «*Isaia îndrăznește și spune*».

Dar vreau să vă fac încă mai clar lucrul acesta. În Scriptură s-a spus în chip obscur despre iudei și despre noi, pentru ca iudeii să nu înțeleagă înainte de vreme cele spuse. Pentru adevărul spuselor mele voi aduce martor pe marele glăsuitor Pavel, cel care grăiește cele de sus, trîmbița cerurilor, vasul alegerii, nuntașul lui Hristos. «*V-am logodit, spune el, cu un singur bărbat, ca să vă înfățișez lui Hristos fecioară curată*»³³. Pe Pavel vi-l aduc martor, care spune deschis că aceasta este pricina că au fost umbrite unele din cele din Vechiul Testament, dar nu toate. Dacă ar fi fost toate neclare, de prisos ar fi fost să se mai spună : Profețiile vorbesc și de războaiele vremelnice de atunci, și de foamete și de ciumă, dar vorbesc și de cele ce se petrec astăzi, de chemarea Bisericii, de lepădarea sinagogii, de desființarea legii. Dumnezeu n-a vrut ca acestea să fie cunoscute de iudei, dar a voit să le știe pe acelea care se întîmplau în timpul lor. Și aceasta voi încerca să dovedesc. Dumnezeu a făcut să fie obscure numai acestea : cele cu privire la noi creștinii, cele cu privire la sinagogă, la cele care se întîmplă acum și la desființarea legii. Dacă iudeii ar fi aflat dintru început că legea este vremelnică ar fi disprețuit-o negreșit ; de aceea au umbrit numai profețiile care vorbeau despre lege. Că n-a fost lipsită de claritate orice profeție, ci numai această parte a fost acoperită. Ascultă pe Pavel care ne arată și una și alta. Că a fost acoperită legea și anume numai această parte, o spune Pavel în epistola către Corinteni, grăind așa : «*Avînd deci o nădejde ca aceasta, avem multă îndrăznire, nu ca Moisi care-și punea vâl pe fața lui, ca să nu privească fiii lui Israil la sfîrșitul a ceea ce era trecător. Dar mințile lor s-au învăltoșat, că pînă azi rămîne vâl la citirea Vechiului Testament, neridicîndu-se, pentru că el se desființează în Hristos*»³⁴. Poate că nu sînt clare aceste cuvinte. Trebuie, dar, să le fac mai clare, aducîndu-vă aminte de faptul istoric de care vorbește Pavel. După ce Moisi a luat în munte plăcile legii, a voit să se coboare ; dar o slavă nespusă și minunată îi strălucea fața lui așa de tare, că nimeni din mulțime nu putea să se apropie de

32. *Romani*, 10, 20 ; *Isaia*, 65, 1.

33. *2 Corinteni*, 11, 2.

34. *2 Corinteni*, 3, 12—14.

el și să vorbească cu el. Moise, ca să se poată apropia de popor și-a pus pe fața lui un văl, care îngăduia iudeilor să se apropie de el în voie. Când vorbea cu poporul avea vălul pe față, dar când se întorcea la Dumnezeu îl dădea jos³⁵. S-a făcut aceasta, pentru ca pe de o parte legiuitorul să se arate vrednic de credință celor care aveau să primească legea adusă de el, iar pe de altă parte ca să prefigureze în el chipul adevărului și să fie înfățișată cu mult timp înainte pricina pentru care Hristos a luat trup. Pentru că aveau să spună unii : «Pentru ce n-a venit Hristos numai cu firea Sa dumnezeiască, ci a îmbrăcat trup ?», Dumnezeu le-a dat cu mult timp înainte răspunsul cuvenit acestora prin vălul pe care Moise și-l punea pe fața sa. Dacă iudeii n-au putut privi slava pe care o primise robul, cum ar fi putut mai târziu suporta Dumnezeirea neacoperită de trup ?

7. Nu numai aceasta ne arată vălul lui Moisi, ci și aceea că iudeii se găsesc acum în fața legii așa cum se găseau atunci în fața chipului lui Moisi. După cum atunci iudeii nu vedeau slava chipului legiuitorului, pentru că se afla vălul între ei și Moisi, tot așa nici acum iudeii nu pot vedea slava legii. Acest văl ne este de neapărată trebuință împotriva ereticilor. Aceștia au luat textul din epistola lui Pavel și l-au socotit ca o condamnare a legii ; când au auzit că legea are un văl și că este desființată, au socotit că legea este de la diavolul ; și au aruncat Scripturile, ca să cadă victimă propriilor lor gânduri. Dar tocmai vălul acesta arată că legea este mare. După cum atunci nu era de vină Moisi că avea vălul pe chipul său, ci de vină era slăbiciunea iudeilor — pentru Moisi vălul era cea mai mare slavă ; că era atât de slăvit chipul său încât avea nevoie de văl pentru a fi văzut de niște oameni ca și el — tot așa e cazul și cu legea. Dacă legea n-ar avea o slavă de care nu te poți apropia, n-ar avea nevoie de văl. Așadar când Pavel spune : «*Văl rămîne la citirea Vechiului Testament*», atunci vorbește de obscuritatea legii ; iar când spune : «*Neridicîndu-se, pentru că se desființează prin Hristos*», atunci ne-a arătat partea din lege care este obscură. Că nu era obscură acea parte din lege care stă în ajutorul vieții și traiului nostru — că dacă ar fi așa, atunci ar fi fost de prisos dată legea — ci erau acoperite numai acele părți, prin care putem afla că ele vor fi desființate de Hristos. Și acesta este lucrul înțelepciunii lui Dumnezeu, ca însăși legea să spună despre ea, că Hristos când va veni o va desființa și că va înceta o dată cu venirea Lui. Partea aceasta a legii, care spune că prin Hristos se desființează legea, numai partea aceasta era obscură. Marele Pavel, arătînd lucrul acesta, a adăugat : «*Neridicîndu-se, pentru că se desființează prin Hristos*». Și ca nu cumva să socotești că tot Vechiul Testament este obscur și acoperit, pentru că a spus : «*Rămîne văl la citirea Vechiului Testament*», prin cuvintele pe care le-a adăugat, a îndepărtat această bănuială. Da, după ce a spus : «*Rămîne văl la citirea Vechiului Testament*», a adăugat : «*Neridicîndu-se, pentru că se desființează prin Hristos*». Vălul nu s-a ridicat, spune Pavel, pentru că va fi desființat prin Hristos ; nu s-a ridicat pentru cei care nu se apropie cu credință ! Dar cel care se apropie cu credință, cel care se bucură de

35. *Ieșire*, 33, 33—35.

harul Sfântului Duh, nu mai vede legea acoperită cu văl, ci priveşte slava legii neacoperită. Iar slava legii este de a putea învăţa că legea a fost desfiinţată prin Hristos. Ca s-o ştii şi pe asta ! Ai văzut slava legii ? Slavă adevărată este a acelei legi, care poate să te ducă la Hristos ; şi te duce la Hristos, când îţi arată că este desfiinţată. Deci şi aici s-a dat ereticilor o lovitură de moarte. Dacă legea ar fi fost potrivnică şi vrăjmaşă a lui Hristos şi dacă n-ar fi fost dată de Hristos, n-ar fi trebuit ca Pavel să o numească slavă a lui Hristos, pentru că duce la Hristos pe cei care se apropie de ea şi pentru că este desfiinţată de Hristos. Şi iarăşi, dacă legea ar fi rea, n-ar fi trebuit să se ridice de pe ea vălul, ci să rămână acoperită şi umbrită şi după venirea harului. Iar dacă lucrarea harului, este de a face mai limpede vederea celor care se apropie de lege pentru a o înţelege, ca să ia chiar din lege toate temeiurile şi pricinile credinţei în Hristos, ce altă dovadă mai mare ai putea aduce de înrudirea legii cu harul decât aceea că Hristos deschide ochii celor care se apropie de lege, ca să poată vedea unde duce legea şi că înrudirea aceasta evidentă şi clară poate conduce cu multă uşurinţă pe cei care înţeleg pe cele ale lui Hristos ? Aceasta arată că nici Hristos nu se luptă cu legea şi că nici legea nu e vrăjmaşă lui Hristos ; ci arată cu totul dimpotrivă, pe de o parte, că legea a pregătit mai dinainte drumul spre această mare filozofie a lui Hristos, iar pe de altă parte, că pe cei care i-a primit îi duce spre o înaltă culme.

Pentru toate acestea să mulţumim iubitorului de oameni Dumnezeu, Care a rânduit pe fiecare lucru la vremea potrivită, Care a lucrat în multe chipuri mîntuirea noastră, ca să ducem, după putere, o viaţă vrednică şi de iubirea Sa de oameni, dar şi de o atît de mare purtare de grijă şi ca să dobîndim şi bunătăţile cele veşnice, pe care, facă Dumnezeu, ca noi toţi să le dobîndim cu harul şi cu iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, prin Care şi cu Care Tatălui, împreună cu Sfîntul Duh, slavă, cinste, putere, în vecii vecilor, Amin.

Trad. de Pr. D. FECIORU

CUVÎNTUL II : DESPRE OBSCURITATEA PROFETIILOR ¹, de Sfîntul Ioan Gură de Aur

1. Se bucură crescătorul de vite cînd îşi vede cireada sănătoasă şi plină de viaţă ; se bucură şi lucrătorul de pămînt cînd vede holdele frumoase ; dar nu se bucură atît nici lucrătorul de pămînt de holdele sale şi nici crescătorul de vite de cireada sa, cît mă bucur şi mă veselesc eu acum cînd văd această arie frumoasă plină de aceşti snopi duhovniceşti. Cînd cuvîntul buneii credinţe se seamănă în atîtea urechi — şi nişte urechi ca acestea — trebuie neapărat ca spicul ascultării să crească îmbelşugat şi copt. Cînd înfigi plugul adînc într-un pămînt gras,

1. Titlul omiliei : «*Încă despre obscuritatea Vechiului Testament, despre iubirea de oameni a lui Dumnezeu şi despre a nu vorbi de rău unii pe alţii*» (MG, 56, 175—192).

chiar dacă nu arunci semințele cu mîină darnică, primești rod bogat, pentru că felul pămîntului, prin puterea lui, împlinește puținătatea semințelor. Tot așa și cînd semeni în sufletele ascultătoare și pline de evlavie ; chiar dacă sînt puține semințele învățaturii pe care le arunci, vei avea totuși recoltă bogată, pentru că înțelepciunea ascultătorilor suplinește sărăcia vorbitorului. Același lucru se întîmplă și la pescuitul peștilor. Chiar dacă nu sînt dibaci pescarii, dar dacă aruncă plasele într-un golf, care are pește, prind degrabă pește, pentru că mulțimea peștilor de acolo suplinește nedibăcia pescarilor. Dacă la pescuitul acela mulțimea peștilor prinși suplinește adeseori neștiința pescarului, apoi cu mult mai mult se va întîmpla același lucru la această pescuire duhovnicească. Mai mult ! Peștii cînd văd că se aruncă plasele îndată sar și o iau la fugă ; voi, însă, faceți dimpotrivă ; cînd vedeți că se ridică predicatorul și întinde plasa învățaturii, nu numai că nu săriți și fugiți, ci chiar veniți mai aproape de el, alergînd cu toții împreună de pe unde vă găsiți, fiecare împingînd și strivind pe vecin, grăbindu-se să sară și să intre în plasă el mai întîi. De aceea niciodată n-am scos goală plasa, nu din pricina dibăciei mele, ci din pricina dorinței voastre. Limba cea de aur curat și cu curgeri limpezi, care are în gură izvoare de miere, vreau să spun limba fericitului Pavel ne-a ospătat îndeajuns și mai înainte ; dar, mai bine spus, limba, care prin dulceața învățaturii duhovnicești, pune în umbră dulceața fagurelui de miere.

Și pentru că datorită obișnuitei voastre filosofii nu mă disprețuiți pe mine sărmanul și săracul, ci, admirînd pe cel care are gînduri înalte, adică pe Pavel, vă apropiați de cuvintele nimicniciei mele, m-am sculat acum să vă plătesc cu drag datoria, pe care v-am făgăduit-o mai înainte, dar nu v-am dat-o, pentru că lungimea cuvîntului de învățatură m-a împiedicat să v-o plătesc. Care era datoria aceea ? Trebuie neapărat să vă amintesc începutul împrumutului, pentru a vă fi mai clar subiectul despre care am să vă vorbesc. Am explicat atunci pentru ce Vechiul Testament este mai obscur decît Noul Testament. Poate vă aduceți aminte ! V-am spus o pricină : sălbăticia ascultătorilor și v-am adus martor pe Pavel, care spune : *«Același văl rămîne la cetirea Vechiului Testament, neridicîndu-se, pentru că el se destiințează prin Hristos»*². Am arătat că după cum Moisi legiuitorul avea văl, tot așa și legea avea un văl, obscuritatea ; dar nu era de vină nici legiuitorul, nici legea că aveau văl ; de vină era neputința ascultătorilor. Moisi nu avea nevoie de văl pentru el, ci pentru că iudeii nu puteau suferi slava chipului lui ; cînd se întorcea către Domnul, își scoate vălul ; tot așa și legea avea văl, pentru că nu putea învăța învățăturile cele desăvîrșite și pline de filozofie, cele despre Hristos și Noul Testament — că toate acelea erau depozitate, ca într-o vistierie în Scriptura cea veche — ; deci legea avea văl, pentru a se putea coborî pînă la puterea de înțelegere a iudeilor, iar pentru noi creștinii pentru a păstra toată bogăția ei, pentru ca atunci cînd va veni Hristos și ne vom întoarce spre El să fie luat vălul de pe lege. Vedeți, dar, la ce vrednicie ne-a ridicat venirea lui Hristos ! Ne-a ridicat alături de Moisi !

2. 1 Corinteni, 3, 14.

Poate că cineva mă va întreba :

— Dar pentru ce a mai grăit atunci, dacă cele spuse aveau să fie neclare ?

— Ca să fie folositoare celor de mai târziu. Profeţia nu are rostul să vestească lucrurile care se întâmplă, ci să prezică pe cele viitoare. Profeţia este acoperită de umbră în momentul rostirii, dar ajunge mai clară la împlinirea ei ; niciodată înainte de a se împlini. Prin urmare, pentru că profeţia era acoperită de umbră atunci când s-a rostit, era obscură ; dar când s-au împlinit faptele profetite, cuvintele profetiei au ajuns clare. Şi vă voi da pildă pe ucenici, ca să cunoaşteţi că o profecie rostită cu multă vreme înainte, rostită în chip acoperit, este lipsită de claritate pînă la împlinirea faptelor profetite. Hristos a spus iudeilor : «*Stricaţi templul acesta*»³. Când Hristos i-a izgonit pe iudei din templu, pentru că îl pîngăreau cu neguţătoria lor, iudeii I-au spus : «*Ce semn ne arăţi nouă, că ai dreptul să faci acestea ?*»⁴. La întrebarea lor, Hristos le-a răspuns : «*Stricaţi templul acesta şi în trei zile îl voi ridica. Dar Hristos le vorbea despre templul trupului Lui*»⁵. Cuvintele acestea sînt o profecie, că nu avusese loc răstignirea, adică nici stricarea templului, nici învierea cea de a treia zi, pe care Însuşi o săvîrşise. Şi iată că pe amîndouă le-a arătat cu exactitate ; şi cutezanţa iudeilor şi propria Lui putere. Nimeni n-a înţeles spusele lui Hristos. Că iudeii nu le-au înţeles, nu e de mirare ; dar Scriptura spune că nici ucenicii nu le-au înţeles pînă cînd a înviat din morţi : «*Şi atunci au crezut Scripturii şi cuvîntului pe care l-a spus Iisus*»⁶.

2. Ai văzut că au avut nevoie de săvîrşirea faptelor, ca să ajungă mai clară profeţia ? Ai văzut că iudeii n-au avut vreo vină, dacă n-au înţeles profeţiile despre Hristos înainte de venirea lui Hristos ? Prin venirea lui Hristos aveau să fie clare şi de înţeles profeţiile despre Hristos. Ascultă-l pe Însuşi Hristos care spune : «*Dacă n-aş fi venit şi nu le-aş fi spus, păcat n-ar avea*»⁷.

— Pentru ce nu aveau păcat, cînd profeţiile le-au spus acestea mai dinainte ?

— Da, li s-au spus acestea mai dinainte, dar nu erau clare, nici de înţeles înainte de venirea Celui despre Care se vorbea mai înainte. Dacă profeţiile le erau iudeilor clare atunci şi de înţeles, este evident că ar fi avut păcat şi înainte de venirea lui Hristos ; dar dacă n-au avut păcat, este evident că n-au avut păcat din pricină că cele spuse despre Hristos erau neclare şi acoperite de umbră. Nici nu se cerea credinţă în Hristos, înainte de venirea lui Hristos.

— Dar atunci pentru ce au mai fost profetite ?

— Pentru ca atunci, cînd va veni Hristos, să aibă între ei dascăli care să-i înveţe şi să vadă că cele săvîrşite de Hristos nu-s o noutate, că întruparea nu era un fapt de care se vorbea atunci pentru întia oară,

3. Ioan, 2, 19.

4. Ioan, 2, 18.

5. Ioan, 2, 19. 21.

6. Ioan, 2, 22.

7. Ioan, 15, 22.

ci vechi, despre care s-a profetit cu mulți ani înainte. Iar acest lucru nu era fără însemnătate pentru atragerea lor la credință.

Aceasta este cea dintii cauză a obscurității Vechiului Testament, pe care am demonstrat-o în cuvintarea de mai înainte cu mai multe dovezi. Așadar ca să nu vă plictisesc vorbindu-vă despre aceleași lucruri, trebuie să las la o parte cea dintii pricină a obscurității Vechiului Testament și să vă vorbesc de o altă pricină, care nu face pentru noi obscur și necunoscut Vechiul Testament, ci mai greu. Că altceva este a nu ști nimic din cele ce sint scrise în Vechiul Testament și a vedea numai vâlul care îl acoperă și altceva este a găsi înțelesul celor spuse în el, dar a-l găsi cu greutate.

— Care este, dar, cea de a doua pricină, pentru care vechiul Testament este mai greu de înțeles decit Noul Testament ?

— Noi nu avem Vechiul Testament scris în limba noastră. A fost scris în altă limbă și noi îl citim în alta. Vechiul Testament a fost scris la început în limba ebraică, iar noi l-am primit în limba greacă; iar traducerea dintr-o limbă în altă limbă prezintă multe greutăți. Și știu bine acest lucru toți cei care cunosc mai multe limbi; știu că nu-i cu puțință să dai în altă limbă toată claritatea limbii pe care o traduci. Aceasta este pricina greutății Vechiului Testament.

Cu trei sute de ani înainte de venirea lui Hristos, pe timpul lui Ptolomeu, împăratul Egiptului, Vechiul Testament a fost tradus în limba greacă. Un lucru foarte folositor și necesar; atita vreme cit Vechiul Testament se adresa numai iudeilor, a rămas în limba ebraică. Pe atunci nimeni nu-l lua în seamă, pentru că tot neamul omenesc era căzut în cea mai mare sălbăticie. Dar când avea să vină Hristos și să cheme la El întreaga omenire, nu numai prin apostoli, ci și prin profeti — că și aceia ne conduc la credința cunoașterii lui Hristos — atunci profețiile, ca niște drumuri și căi, închise mai înainte prin necunoașterea limbii ebraice, prin traducerea lor în limba greacă, s-au deschis tuturor, pentru ca toate neamurile să vină și să meargă cu multă ușurință pe aceste căi și prin ele să poată veni la Împăratul profețiilor și să se închine Unuia Născut, Fiul lui Dumnezeu.

Aceasta e pricina că înainte de venirea lui Hristos s-au tradus toate cărțile Vechiului Testament în limba greacă. Dacă ar fi rămas numai în limba ebraică, în zadar ar mai fi spus David: *«Cere de la Mine și-Ți voi da Ție neamurile moștenirea Ta și stăpînirea Ta peste marginile pămîntului»*⁸. De unde ar fi știut cele spuse în Vechiul Testament sirianul, galateanul, macedoneanul, atenianul, dacă Scriptura ar fi rămas scrisă într-o limbă necunoscută? Iarăși Isaia striga: *«Ca o oaie la jungiere s-a adus și ca un miel fără de glas înaintea celui ce-l tunde pe el»*⁹; și iarăși: *«Fi-va rădăcina lui Iesei și cel ce se scoală ca să stăpînească neamurile»*¹⁰; și iarăși: *«Umple-se-va tot pămîntul, ca să cunoască pe Domnul, ca apa multă, ca să acopere mările»*¹¹. Și David spune iarăși: *«Suitu-s-a Domnul întru strigare, Domnul în glas de trîm-*

8. *Psalmi*, 2, 6.

9. *Isaia*, 53, 7.

10. *Isaia*, 11, 10.

11. *Isaia*, 11, 9.

biță»¹²; și iarăși: «Zis-a Domnul Domnului Meu: «Sezi de-a dreapta Mea, pînă ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale»¹³.

3. Așadar pentru că Vechiul Testament a profețit pe toate cele scrise în Noul Testament: despre patimile Domnului, despre înviere, despre înălțare, despre șederea de-a dreapta și despre a doua Lui venire, harul lui Dumnezeu a rinduit să se traducă, înainte de venirea lui Hristos Scripturile, ca să nu rămînă necunoscute neamurilor care vor fi mai tîrziu și care nu cunosc tăria profeției; și să fie de folos nu numai neamurilor, ci și iudeilor răspîndiți în toată lumea, care uitaseră limba ebraică. Și iată că cel dintre neamuri a crezut, văzînd semnele scrise în cărțile iudeilor. Iarăși, cum ar fi putut apostolii aduce pe iudei la credința în Hristos, dacă nu i-ar fi arătat pe profet dascăl al lui? Dacă Pavel, atunci cînd s-a dus în Atena, a avut nevoie de o inscripție gravată pe un altar și de la acea inscripție a pornit cuvîntul de învățătură către atenieni, nădăjduind că-i va cîștiga mai ușor folosindu-se de propriile lor arme, lucru ce s-a și întîmplat, cu mult mai mult, cînd se adresa iudeilor, avea nevoie de ajutorul profeților, ca nu cumva aceia să-l acuze că aduce în urechile lor învățături noi și străine.

Aș putea fi întrebat:

— Dar pentru ce n-a fost o singură limbă? Am fi scăpat de orice greutate!

— În vechime a fost, omule, o singură limbă! Că una era firea oamenilor și toți aveau o singură limbă! La început nu erau fel de fel de limbi, nu erau alte limbi, nu era indianul, nici tracul, nici scitul, ci toți vorbeau o singură limbă.

— Care a fost cauza?

— Noi ne-am arătat nevrednici de a avea o singură limbă, noi, care am fost totdeauna nerecunoscători față de Binefăcătorul nostru.

— Ce spui? Ne-am arătat nevrednici de a avea o singură limbă? Fiecare animal are limba lui: oile behăie, caprele au un behăit deosebit, taurul mugește, calul nechează, leul rage, lupul urlă, șarpele șuieră. Fiecare animal a păstrat propriul său glas și numai eu, omul, să fiu lipsit de propria mea limbă? Și animalele sălbatice și cele domestice, și cele blînde și cele care nu se pot îmblînzi, fiecare din ele, au rămas la limba pe care au moștenit-o dintru început, iar eu, stăpînul lor, să fiu lipsit de această cinste? Cinstea dată animalelor a rămas aceeași, iar eu am pierdut darurile lui Dumnezeu? Ce păcat atît de mare am făcut? Mi-a dat raiul și am fost alungat din rai! Duceam o viață fără de neazuri și lipsită de osteneți și m-a osîndit la sudoare și osteneală!¹⁴. Pămîntul îmi producea totul fără să semăn și fără să-l lucrez, dar i-a poruncit să scoată spini și ciulini¹⁵. M-a întors iarăși în pămînt¹⁶, m-a osîndit la moarte, iar pe femei le-a osîndit la dureri și suferințe!¹⁷ Nu

12. *Psalmi*, 46, 5.

13. *Psalmi*, 109, 1—2.

14. *Facere*, 3, 17.

15. *Facere*, 3, 18.

16. *Facere*, 3, 19.

17. *Facere*, 3, 16.

erau de ajuns acestea ca pedeapsă, ci mi-a luat și graiul într-o singură limbă, m-a lipsit de această cinste, ca să fiu despărțit de cei de un neam cu mine și de rude ca de niște sălbatici, întrerupând legătura cu ei din pricina limbii !

Pentru asta am mărit obiecția, pentru ca atunci când voi aduce dezlegarea, să fie mai strălucită victoria.

— Dar dacă Dumnezeu voia să-mi ia toate acestea, îmi spui, pentru ce mi le-a dat la început ?

— Vreți să vă dau dezlegarea, pornind chiar de la această obiecție la îndemna orîșicui ? Că atît este de mare bogăția de argumente, pe care pot să le aduc întru apărarea lui Dumnezeu, încît e de ajuns pentru spulberarea acuzațiilor ce I se aduc să nu adaug nimic de la mine afară de obiecția antevorbitorului meu. Îmi spui : Dacă Dumnezeu voia să-mi ia toate acestea, pentru ce mi le-a dat la început ? Și eu spun același lucru : Dacă voia să-ți ia toate acestea, pentru ce ți le-a dat ? Deci, pentru că nu voia să ți le ia, de aceea ți le-a dat la început ! Dar ce s-a întîmplat ? Nu Dumnezeu ți le-a luat, ci tu ai pierdut cele date. Admiră-i iubirea Lui de oameni, că ți le-a dăruit ! Muștră-te pentru trîndăvia ta, că n-ai păstrat darul ! Deci este evident, că nu-i de vină Cel Care ți l-a dat, ci tu ai pierdut darul, făcîndu-te vinovat de greșeli. Că Dumnezeu te iubea, că era iubitor de oameni și că voia să-ți dăruiască acele daruri, ți-a arătat ! Că nimeni nu L-a forțat, n-a fost vreo silă asupra Lui ! Nu admira încă faptele tale, nici nu avea să-ți dea vreo răsplată pentru ostenele tale ! Ci îndată ce te-a plăsmuit, te-a și urcat la această stăpînire, ca să-ți arate, că darul ce ți-l face nu-i o răsplată pentru faptele tale, ci era numai har. Dar tu, dacă n-ai păstrat cele date, pe tine învinuiește-te, nu pe Cel Care ți-a făcut darul !

Dar, oare, numai atîta avem de spus întru apărarea Stăpînului nostru ? Da, e îndestulător și acest cuvînt de apărare, dar nemărginita Lui bunătate, nespusa Lui iubire de oameni, ne mai dă și altă mulțime de argumente. Că nu este de spus numai atîta pentru respingerea cuvîntelor tale că Dumnezeu ți-a dat darul, iar tu l-ai pierdut ; totuși chiar cu acest răspuns Dăruitorul este scutit de orice vină ; dar mai bine spus, este de cea mai mare admirație, că nu te-a lipsit de dar, cu toate că știa mai dinainte că ai să pierzi darul. Am să-ți dau, însă, și un alt argument, cu mult mai puternic decît acesta.

— Care-i acesta ?

— Chiar după ce ai pierdut darul din pricina propriei tale trîndăvii, Dumnezeu ți-a dat înapoi iarăși pe acelea pe care le-ai pierdut ; dar mai bine spus, nu ți-a dat numai pe acelea pe care le-ai pierdut, ci și altele cu mult mai mari decît acelea. Ai pierdut raiul, ți-a dat cerul. Vezi că mai mare e cîștigul decît paguba ? Vezi că bogăția e mai mare ? Ți-a dat cerul, ca să-și arate iubirea Sa de oameni, să piște pe diavol, arătîndu-i, că chiar de-ar unelti mii și mii împotriva neamului omnesc, nu va avea nici un folos, pentru că totdeauna Dumnezeu ne ridică la mai mare cinste. Ai pierdut, așadar, raiul, și Dumnezeu ți-a deschis cerul ! Osîndit ai fost la o osteneală vremelnică și ai fost cinstit cu viață

veşnică ! A poruncit Dumnezeu pământului să scoată spini şi ciulini, dar sufletul tău a odrăslit pentru tine roada Duhului.

4. Uită-mi-te la iubirea de oameni a lui Dumnezeu pînă unde s-a coborît ! Cei care pierd unele din bunurile lor, chiar dacă primesc alte bunuri mai mari şi mai preţioase, doresc să le aibă pe acelea pe care le-au pierdut ; şi nu se potolesc pînă ce nu le capătă pe acelea înapoi. Cînd ai pierdut raiul, Dumnezeu nu ți-a dat numai cerul, ci şi raiul şi cerul ! «*Astăzi vei fi cu Mine în rai*» a spus Domnul¹⁸. Asta, pentru ca să-ţi mîngie sufletul îndurerat nu numai cu adaosul unor mai mari daruri, dar şi cu redobîndirea celor pierdute.

Dar, dacă vrei, să ne întoarcem la cele de care vorbeam mai înainte şi să vedem cum am ajuns de nu mai avem o singură limbă. Că nu-i de puţină însemnătate pentru întărirea demonstraţiei noastre istoria aceasta. Cel care cunoaşte tăria argumentelor de mai înainte, va fi cu mai multă încredere pentru argumentele de mai tîrziu. Este, dar, de neapărată trebuinţă, să vă spun totul ; să vă spun că în vechime toţi oamenii au vorbit o singură limbă şi că mai tîrziu acea limbă unică s-a prefăcut în mai multe limbi ; să vă spun pînă cînd a fost o singură limbă şi cînd au ajuns mai multe limbi ; să vă spun dacă limba cea de mai înainte a dispărut şi i-au luat locul alte limbi sau limba aceea a rămas şi s-au introdus celelalte pe lângă ea ; să vă spun pentru care pricină s-au introdus aceste limbi. În sfîrşit să vă spun în care din aceste multe limbi a fost scris Vechiul Testament — că din pricina Vechiului Testament am pornit această discuţie — : a fost scris în limba cea veche şi mai bătrînă sau în una din cele care au apărut mai tîrziu. Dar să nu vă temeţi, chiar dacă nu voi putea să le spun astăzi pe toate, vi le voi spune negreşit mai tîrziu. Dar dacă n-am să reuşesc să vorbesc de toate, pentru ce vi le-am enumerat pe toate ? Vi le-am enumerat, pentru ca voi, aşteptînd să vă vorbesc de toate, să mă aveţi necontenit în mîntea voastră. Cel care împrumută cuiva aur şi care are de luat înapoi datoria îl are mereu în mîntea şi-l visează pe datornicul său pretutîndeni şi la masă şi în casă şi în piaţă şi în pat ; dragostea de bani împreună cu banii săi îl fac să poarte în suflet pretutîndeni pe datornicul său. Aşadar, ca şi eu, în nădejdea plăţii ce sînt dator a v-o da, să fiu totdeauna în sufletele voastre ; şi în casă şi în piaţă şi oriunde v-aţi găsi ; de aceea am spus ce vă datorez, dar nu vă dau astăzi toată datoria, pentru ca aşteptînd să primiţi ce vă mai datorez, să nu mă izgoniţi din amintirea voastră. Dar dragostea, pe care mi-o arătaţi necontenit, îmi dă multă tărie ; dragostea unui popor atît de mare şi a unui astfel de popor. Cel care se bucură de dragostea cuiva, se va bucura negreşit şi de rugăciunea aceuia către Dumnezeu. Ce mare bun este acesta, se vede din cele ce am să spun. Vestitul Pavel, cel care a fost răpit pînă la al treilea cer, care a auzit cuvinte nespuse¹⁹, cel care a călcat în picioare toate nevoile firii, cel care avea, deci, o tărie desăvîrşită, avea nevoie şi de rugăciunea ucenicilor săi şi spunea : «*Rugaţi-vă pentru mine, ca să scap de cei neascultători*»²⁰ ; şi iarăşi : «*Rugaţi-vă, ca să mi se dea cuvînt la des-*

18. Luca, 23, 43.

19. 2 Corinteni, 12, 2—4.

20. Romani, 15, 30—31.

*chiderea gurii mele»*²¹. Pretutindeni îl vedeți pe Pavel și cerind rugăciunile ucenicilor și mulțumindu-le după ce le primea. Dar ca să nu-mi spui că din smerenie recurgea la rugăciunile ucenicilor, Pavel arată și puterea rugăciunilor lor, grăind așa : «*Care ne-a izbăvit de la o moarte ca aceasta ; nădăduim că încă ne va mai izbăvi, ajutînd și voi pentru noi cu rugăciunea, ca pentru darul făcut nouă prin mulți să se mulțumească pentru noi de mulți*»²².

Dacă rugăciunea mulțimii l-a scăpat pe Pavel de primejdii, nu trebuie, oare, să mă aștept și eu la mare ajutor din partea voastră ? Cînd ne rugăm singuri pentru noi sîntem slabi ; dar cînd ne adunăm, mai mulți la un loc, ajungem mai puternici ; că îl rugăm pe Dumnezeu atît prin mulțimea celor ce se roagă cît și prin ajutorul ce și-l dau. Tot așa și cînd un împărat trimite pe cineva la moarte ; dacă se roagă numai un singur om pentru cel condamnat, împăratul nu se lasă înduplecat ; dar dacă se roagă un întreg oraș, datorită mulțimii celor care-l roagă pe împărat, cel dus la moarte este scăpat de pedeapsă și se întoarce la viață. Atît de mare este puterea rugăciunii făcute de mulțime de oameni. De aceea ne adunăm toți aici, ca mai mult să-L facem pe Dumnezeu să se îndure de noi. Așadar, după cum am spus, pentru că sîntem slabi cînd ne rugăm singuri, de aceea să-L rugăm pe Dumnezeu prin legătura dragostei, ca să ne dea cele ce-I cerem. Acestea le spun nu ca să le spun, nici numai pentru mine, ci pentru voi, ca totdeauna să vă grăbiți să veniți la biserică, ca să nu spuneți : «*Ce, în casa mea nu pot să mă rog ?*». Da, poți să te rogi, dar rugăciunea nu are atîta putere, ca atunci cînd se face împreună cu ceilalți credincioși, ca atunci cînd întreg trupul Bisericii la un loc, într-un singur glas, face rugăciunea, fiind de față preoții, care înalță spre Dumnezeu rugăciunile întregii mulțimi.

5. Vrei să știi cît de mare este puterea rugăciunii care se face în biserică ? Petru se ruga odată în temniță, legat cu multe lanțuri, «*iar în biserică se făcea neîncetat rugăciune pentru el*»²³ și îndată Dumnezeu l-a scăpat din temniță²⁴. Ce poate fi mai puternic decît această rugăciune, care a fost de folos și stîlpilor și turnurilor Bisericii ? Că stîlpi și turnuri ale Bisericii sînt Petru și Pavel ! Unuia, rugăciunea Bisericii i-a deslegat lanțurile, iar altuia i-a deschis gura. Dar ca să vă arăt dubla putere a rugăciunii făcute în biserică, nu numai din cele întîmplate atunci, ci și din cele ce se săvîrșesc în fiecare zi, am să vă amintesc de rugăciunea pe care o face poporul în biserică. Dacă cineva din mulțime v-ar porunci să vă rugați în casele voastre pentru mîntuirea episcopului, fiecare ar refuza, spunînd că sarcina aceasta este mai mare decît puterea lui ; dar cînd toți, îndeobște, auziți pe diacon poruncindu-vă aceasta și spunînd : «*Să ne rugăm pentru episcop, pentru bătrînețea lui, pentru ajutorul lui, să ne rugăm ca să învețe drept cuvîntul adevărului*», cînd auziți «*să ne rugăm pentru cei de aici și pentru cei de departe*», voi nu refuzați să împliniți porunca, ci cu tărie înălțați rugăciunea, știind cită putere are adunarea voastră. Cei inițiați, cei care au

21. *Eliseni*, 6, 18—19.

22. *2 Corinteni*, 1, 10—11.

23. *Faptele Apostolilor*, 12, 5.

24. *Faptele Apostolilor*, 12, 7—8.

primit sfântul botez, știu ce spun; rugăciunii catehumenilor nu li se îngăduie încă această rugăciune, pentru că n-au ajuns încă la această îndrăznire; dar vouă vă poruncește diaconul să faceți rugăciuni și pentru întreaga lume și pentru Biserica întinsă pînă la marginile pămîntului și pentru toți episcopii care o conduc; și voi ascultați porunca cu rîvnă, mărturisind cu fapta că mare este puterea rugăciunii, care se înalță în biserică îndeobște de tot poporul.

Dar să ne întoarcem la subiectul că în vechime era o singură limbă.

— Dar de unde se vede că era o singură limbă?

— Scriptura spune: «*Și era în tot pămîntul o buză*»²⁵.

— Cuvintele acestea nu-s clare! Ce? Pămîntul are buză?

— Nu!

— Atunci ce spun aceste cuvinte și despre cine?

— Cuvintele Scripturii nu vorbesc de pămîntul acesta lipsit de simțire și nemîșcat. Ci a numit așa neamul obștesc al oamenilor, amintindu-le de propria lor fire, ducîndu-le gîndul la mama lor, la pămîntul din care au fost făcuți. Omul este dublu, alcătuit din două firi, din cea înzestrată cu simțire și cu gîndire, adică sufletul, și din trup; omul are înrudire și cu cerul și cu pămîntul. Prin gîndire omul participă puterilor celor de sus, iar prin simțire se leagă cu lucrurile cele de pe pămînt; este o unire minunată a celor două creații: creația văzută și creația nevăzută. Cînd omul săvîrșește lucrurile cele plăcute lui Dumnezeu, se numește om duhovnicesc; nu se mai numește cu o numire care pornește de la suflet, ci de la o numire, care are mai mare cinste, de la lucrarea Duhului. Că nici nu ne este de ajuns sufletul ca să săvîrșim fapte bune, dacă nu ne-am bucura de ajutorul Duhului. Și ca să cunoașteți nu ne este de ajuns sufletul pentru săvîrșirea faptelor bune — dar pentru ce spun: pentru săvîrșirea faptelor bune? — nu ne este de ajuns nici ca să putem înțelege cele spuse în Scriptură, Scriptura spune: «*Omul sufletesc nu primește pe cele ale Duhului*»²⁶. După cum Scriptura numește om trupesc pe cel care slujește trupului, tot așa numește om sufletesc pe cel care judecă lucrurile cu gînduri omenești și nu primește lucrarea Duhului. Ceea ce spuneau: ne numim oameni duhovnicești cînd săvîrșim fapte bune; dar cînd păcătuim și facem ceva nevrednic de noblețea noastră, atunci Scriptura ne numește după firea noastră cea de jos, numindu-ne pămînt.

Aici, pentru că Scriptura avea să-i învinuiască pe cei care au zidit turnul²⁷, pe cei care s-au îngîmfat, pe cei care și-au făcut despre ei o idee mai mare decît valoarea lor, deci pentru că avea să osîndească mîndria lor, de aceea Scriptura i-a numit după firea cea de jos, spunînd: «*Și era tot pămîntul o limbă*»²⁸. Și ca să vedeți, că așa ne numește Scriptura pe noi cînd păcătuim, așa l-a numit pe Adam, după ce a păcătuit zicînd: «*Pămînt ești și în pămînt te vei întoarce!*»²⁹.

25. *Facere*, 11, 1.

26. *I Corinteni*, 2, 14.

27. *Facere*, 11, 3—9.

28. *Facere*, 11, 1.

29. *Facere*, 3, 19.

— Dar nu era numai pământ ! Avea și suflet nemuritor ! Pentru ce, dar, l-a numit pământ ?

— Pentru că a păcătuit. Când i-a făcut nu l-a numit așa.

— Dar cum ?

— «*Să facem pe om după chipul și asemănarea noastră ; și să stăpînească peștii mării și fiarele pământului*³⁰ ; și el va fi frică lor și groaza lui peste tot pământul»³¹.

— Vezi ce fel de stăpînire avea asupra firii ? Vezi ce mare-i era cinstea ? Vezi ce mare-i era lauda ?

— Da, dar asta înainte de păcat ! După păcat îi spune : «*Pământ ești și în pământ te vei întoarce !*». Ascultă-l pe Maleahi că spune același lucru ; dar mai bine spus, pe Dumnezeu prin profet : «*Iată vă trimit, spune profetul, pe Ilie Tesviteanul*»³².

— Pentru ce îl trimite ?

— «*Ca să întoarcă inima tatălui spre fiu*»³³. Avea să vină judecata aceea înfricoșătoare și cumplită ; și profetul spune aceste cuvinte, ca să-i facă pe oameni mai înțelepți, ca nu cumva Judecătorul, găsindu-i fără de apărare să-i osîndească. De aceea vine Ilie și le spune mai dinainte că venirea judecății este aproape, la ușă. Și pentru că cele spuse cu mulți ani înainte de obicei se uită, profetul Ilie vine să reînnoiască amintirea lor.

Acum trebuie să vă dovedesc că cei care păcătuiesc sînt numiți pământ.

6. Profetul Maleahi, după ce a spus : «*Ca să întoarcă inima tatălui spre fiu*», a adăugat : «*Ca nu venind să bat pământul de tot*»³⁴. Va bate, deci, pe cei care păcătuiesc. Vezi că cei care păcătuiesc sînt numiți pământ ? Iarăși, în altă parte, profetul Isaia, grăind despre Hristos, spunea așa : «*Va fi mijlocul Lui încins cu dreptatea și cu adevărul învelite coastele Lui*»³⁵. Asta nu înseamnă că Dumnezeu are coaste și mijloc — că Dumnezeirea este netrupească — ci s-a spus așa ca să ne arate că judecata pe care o face Judecătorul este cinstită și fără de greșală ; în judecata lui Dumnezeu nu intervin calomniatorii, nici defăimătorii, nici coruperea cu bani, nici necunoașterea a ceea ce este drept. În judecățile de pe pământ sînt pedepsiți nevinovați și scapă vinovații ; de multe ori dreptatea este stricată ; dar cînd va veni dreptul judecător, cel fără greșală, al Cărui mijloc este încins cu dreptatea și ale Cărui coaste sînt învelite cu adevărul, toți vor primi desăvîrșit cele drepte. «*Și va bate pământul cu cuvîntul gurii Lui*»³⁶. Și ca să știi, că nu e vorba de pământ, ci de păcătoși, a adăugat : «*Și cu duhul buzelor Lui va omorî pe cei necredincioși*»³⁷. Ai văzut că și aici a numit pământ pe cei necredincioși ?

30. *Facere*, 1, 26.

31. *Facere*, 9, 2.

32. *Maleahi*, 4, 5.

33. *Maleahi*, 4, 6.

34. *Maleahi*, 4, 6.

35. *Isaia*, 11, 5.

36. *Isaia*, 11, 4.

37. *Isaia*, 11, 4.

Cunoscînd, dar, acestea, cînd auzi : «Pămîntul tot era o buză»³⁸, gîndeşte-te că a vorbit de firea omenească. Scriptura ne aduce aminte de propria noastră josnicie. Că mare bine este cînd ne gîndim cu cine ne înrudim, cînd ştim din ce sîntem făcuţi ! Îndestulătoare învăţătură de smerenie este să te gîndeşti care îţi este firea. Gîndul acesta poate domoli toate patimile, poate face linişte în suflet. De aceea cineva ne sfătuia, zicînd : «*Ia aminte la tine însuşi*»³⁹. Gîndeşte-te la firea ta şi din ce eşti făcut ! Ţi-i de ajuns gîndul acesta ca să fii necentenit smerit. De aceea dreptul acela Avraam avea mereu gîndul acesta în el şi niciodată nu se mîndrea. Omul, care a vorbit cu Dumnezeu, care s-a bucurat de atîta îndrăznire înaintea Lui, despre care Dumnezeu a mărturisit că e virtuos, ei bine, omul acesta spunea : «*Eu sînt pămînt şi cenuşă*»⁴⁰. Iar un altul, un înţelept, voind să smerească pe omul mîndru, nu spune multe cuvinte, ci aminteşte numai de firea lui omenească şi-l ceartă cu străşnicie, zicînd aşa : «*Pentru ce se trufeşte pămîntul şi cenuşa ?*»⁴¹.

— Îmi vorbeşti, înţeleptule, de cele ce se văd după moarte ?

— Nu ! Îmi răspunde înţeleptul. Smereşte-l pe om acum cînd este viu ! Acum nu ştie că e pămînt şi cenuşă. Îşi vede frumuseţea trupului, îşi vede puterea, vede slugărnicia linguşitorilor, vede paraziţii care-l însoţesc ; se îmbracă cu haine luxoase, iar măreţia funcţiei îl zăpăceşte ! Toată strălucirea aceea îl înşeală şi-l face de-şi uită firea sa. Noi, cei înţelepţi, ştim că sîntem pămînt şi cenuşă, dar acela nu se gîndeşte la sfîrşitul vieţii ; nu se duce la sicrie, la coşciugele strămoşilor, ci vede numai cele prezente ; nu se gîndeşte deloc la cele viitoare. Învaţă-l pe acesta chiar de aici, că este pămînt şi cenuşă. Dar aşteaptă-mă, îmi spune înţeleptul. Nu te învăţ numai aceasta, ci şi altceva, cu mult mai de jos ! Pentru că atunci cînd acela o face pe grozavul să-şi cunoască josnicia lui ; să ia doctoria, încă de pe cînd e viu.

După ce înţeleptul a spus : «*Pentru ce se trufeşte pămîntul şi cenuşa ?*», a adăugat : «*Că chiar din viaţă, leapădă pe cele dinlăuntru ale lui*»⁴².

— Ce înseamnă : «*Că chiar din viaţă, leapădă pe cele dinlăuntru ale lui ?*».

— Poate că nu sînt clare cuvintele acestea. Prin «*cele dinlăuntru*» înţeleptul numeşte : intestinalele, măruntaiele, stomacul cel plin cu resturi de mîncare, plin de necurăţie şi putoare. Nu birfeşte firea omenească, ci o duce la smerenie : «*Că chiar din viaţă leapădă*». Ai văzut cît de lipsită de valoare şi de trecătoare este firea omenească ? Nu aştepta, dar, ziua sfîrşitului, ca să-i vezi slăbiciunea ! Cercetează pe om pe cînd este încă în viaţă ; du-te cu gîndul la măruntaiele lui şi vei vedea toată nimicnicia lui. Dar nu-ţi pierde nădejdea ! Dumnezeu nu ne-a făcut aşa pentru că ne urăşte, ci pentru că se îngrijeşte de noi : ne dă mari motive de

38. *Facere*, 11, 1.

39. *Înţelepciunea lui Sirah*, 29, 23.

40. *Facere*, 18, 27.

41. *Înţelepciunea lui Sirah*, 10, 9.

42. *Înţelepciunea lui Sirah*, 10, 9.

smerenie. Dacă omul, care este pămînt și cenușă, a îndrăznit să spună : «*În cer mă voi sui*»⁴³, dacă firea omenească n-ar fi avut frîu, în ce nebunie nu ar fi căzut ? Așadar cînd îl vezi pe cineva îngîmfat, cu grumazul ridicat, cu sprincenele înălțate, purtat în trăsură, amenințînd, băgînd în temniță, dînd la moarte, spune-i : «*Pentru ce se trufește pămîntul și cenușa ? Chiar din viață leapădă pe cele dinlăuntru ale lui !*». Cuvintele acestea le poți spune nu numai de un om obișnuit, ci chiar de cel care stă pe tron împărătesc. Nu te uita la purpură, nici la diademă, nici la hainele cele de aur, ci cercetează-i natura și vei vedea că nu are nimic mai mult decît marea mulțime a oamenilor ; dar mai bine spus, dacă vrei, cercetează și purpura și diadema și hainele și tot luxul acela mare și vei vedea că toate acestea sînt iarăși pămînt. Că «*toată slava omului ca floarea ierbii*»⁴⁴. Iată că se vede, că și toată podoaba aceea este de mai puțin preț decît pămîntul ! Vezi, dar, cum ideea naturii noastre doboară mîndria, cum nimicește orice îngîmfare ? E de ajuns numai să ne gîndim cine sîntem, din ce sîntem făcuți și orice gînd de îngîmfare zboară. De aceea ne-a făcut Dumnezeu din două substanțe, pentru ca atunci cînd una te îngîmfă, să te smerească josnicia trupului ; iar cînd te socotești nevrednic de cinstea dată ție de Dumnezeu, noblețea sufletului să te silască să imiți puterile cele cerești.

7. Gîndul despre natura firii omenești nu este bun numai pentru nimicirea mîndriei. Mai mult ; dacă o altă poftă te supără, fie a banilor, fie a trupurilor — această poftă nesocotită, care te împinge la desfrîu — este îndestulător acest gînd ca să potolească pofta. Cînd vezi o femeie frumoasă, cu ochi strălucitori și veseli, cu obraji rumeni și cu chipul de o frumusețe nemeșeșugită, cînd această femeie își biciuiește gîndul și-ți mărește pofta, gîndește-te că pămînt este ceea ce admiri, că cenușă este ceea ce te arde ; și atunci sufletul, care turbă, se va potoli. Dă la o parte pielea care îi acoperă chipul ei frumos și atunci vei vedea toată nimicnicia frumuseții. Nu te opri, însă, numai la ceea ce vezi ; intră mai adînc cu gîndul și n-ai să găsești nimic altceva decît oase, nervi și vine ! Nu-ți sînt destule acestea ? Gîndește-mi-te cînd frumusețea aceea se va schimba, cînd va îmbătrîni, cînd va fi bolnavă, cu ochii stinși, cu obraji scofilciți, cînd toată floarea frumuseții ei s-a dus ! Gîndește-te ce admiri și rușinează-te de judecata ta. Admiri tina și cenușa ! Te arde pulberea și praful ! Nu spun acestea ca să blamez natura omenească — Doamne ferește ! — n-o critic, nici n-o înjosesc, ci fac doctorii pentru cei bolnavi. Dumnezeu l-a făcut așa pe om ca să-și arate atît puterea Sa cît și grija pe care o are de noi ; prin josnicia naturii omenești ne duce la smerenie și ne potolește poftele, dar își arată și înțelepciunea Lui, că chiar în pămînt a arătat atîta frumusețe. Deci cînd batjocoresc natura omenească, atunci descopăr măiestria lui Dumnezeu. După cum pe un sculptor atunci îl admirăm mai mult, nu cînd ne arată statuia făcută din aur, ci cînd sculptează din lut o statuie desăvîrșită, tot așa și pe marele Meșter, pe Dumnezeu, îl slăvim și ne minunăm de El, cînd pune în cenușă și pămînt frumusețe fără seamăn și-și arată în trupurile noastre înțelepciune negrăită. Și aceasta a făcut-o nu numai cu trupurile noas-

43. *Isaia*, 14, 13.

44. *Isaia*, 40, 7.

tre, ci și cu toată creația. Folosind cele mai proaste materii, a pus în ele lămurit semnul propriei Sale arte; dar a lăsat în aceste materii și dovada neputinței lor, pentru ca, din pricina artei cu care au fost făcute și a frumuseții lor, să admiri pe Creator, iar din pricina slăbiciunii și a prostului material să nu te închini celor ce au fost făcute. Frumos e soarele, când strălucește și luminează întreaga lume; dar la venirea nopții piere. «*Ce este mai luminos decât soarele? Dar și acesta piere*»⁴⁵, nu numai în timpul nopții, ci și ziua. Da, de multe ori soarele piere și în timpul zilei, ca să-L admiri pe Creator din pricina artei cu care l-a făcut. Dar din pricina slăbiciunii soarelui să nu te închini soarelui! Vezi cerul acesta, cât este de mare, cât este de frumos, cât este de strălucitor, iar la înfățișare mai bun decât trupurile noastre? Este, însă, neînsuflețit! Ai văzut arta cu care a fost făcut și slăbiciunea lui? Vezi că ți-a pus Dumnezeu întăriri și de o parte și de alta? Ca să nu-L învinuiești pe Dumnezeu de neputință, le-a făcut frumoase; și ca să nu te închini celor pe care le-a făcut ca la niște dumnezei, le-a făcut în parte neputincioase. Adu-ți aminte neconținut de acestea!

Interpretăm Scripturile, nu ca să învățați Scripturile, ci ca din ele să vă îndreptați viața! Dacă nu facem asta, în zadar le citim, în zadar le interpretăm! După cum atletul, care a intrat în arenă, uns cu untdelemn și instruit de antrenor, face de râs, în timpul luptei, arta pe care a învățat-o, că a intrat în zădar în arenă, tot așa și voi care ați venit aici, chiar dacă ați învățat toate luptele și toate vicleniile diavolului, dar când vine timpul luptelor vă împiedicați și cădeți, fie că ați văzut un chip frumos, fie că v-ați mândrit, fie că ați fost subjuogați de vreun gând rău, în zadar ați venit aici. Amintiți-vă, așadar, de cuvintele pe care vi le-am spus, nu de cele spuse împotriva naturii noastre omenești, ci de cele spuse împotriva poftei celei desfrinate. N-am învinuit natura omenească, ci pofta! Cu ele stingeți mânia! Așa potoliți pofta, așa îndepărtați mândria!

«*Și era tot pământul o buză și un glas în toți*»⁴⁶. Iată tema pe care căutăm s-o lămurim! Că nu de pământ este vorba, ci dacă toți oamenii aveau o singură limbă.

— Dar pentru ce Scriptura a numit limba «o buză»?

— Așa este obiceiul Scripturii să numească cuvintele, limbă. Dar este de neapărată trebuință să se știe și aceasta pentru eretici, pentru cei care hulesc creația lui Dumnezeu, pentru cei ce spun că trupul este rău. Scriptura numește cu numele mădularelor trupului pornirile cele rele ale sufletului. De pildă: *Ascuțit-au limba lor ca a șarpelui*⁴⁷; și: «*Limba lor sabie ascuțită*»⁴⁸; unii au socotit că aceste cuvinte au fost spuse despre limbă; dar nu despre limbă s-au spus — Doamne ferește! — că limba este operă a lui Dumnezeu, ci de cuvintele criminalilor, a celor ceucid pe oameni, care sînt mai cumplite decât săbiile. «*Limba lor sabie ascuțită*»⁴⁹; și iarăși: «*Buze viclene în inimă; și în inimă au*

45. *Înțelepciunea lui Sirah*, 17, 26.

46. *Facere*, 11, 1.

47. *Psalmi*, 139, 4.

48. *Psalmi*, 56, 6.

49. *Psalmi*, 56, 6.

grăit rele»⁵⁰. Scriptura n-a vorbit de buze, mădularul trupului, ci de cuvintele cele viclene. Tot așa și aici, cînd a spus : «*Și era tot pămîntul o buză*» n-a spus că toți oamenii aveau o buză, ci a numit limba, buză. Că după ce a spus : «*Era tot pămîntul o buză*», a adăugat : «*Și un glas în toți*». Astfel, cînd Scriptura spune : «*Groapă deschisă gîtlejul lor*»⁵¹ nu hulește gîtlejul, ci cuvintele cele rele care ies din gîtlej, învățăturile cele aducătoare de moarte. Că groapa este : un loc cu oase și trupuri moarte. Așa sînt gurile celor care hulesc pe Creator ! Așa sînt gurile oamenilor care rostesc cuvinte de rușine ! Așa sînt gurile batjocoritorilor, ale celor care scot din gura lor cuvinte rele și cu miros urît.

8. Umple-ți, omule, și sufletul și trupul, de bun miros, nu de miros urît ! Fă-ți-le tron împărătesc, nu groapă satanică ! Dacă sînt groapă, închide-le cel puțin, ca să nu se răspîndească mirosul cel urît ! Ai gînduri rele ! Nu le rosti prin cuvinte ! Lasă-le să stea jos și iute se vor îneca ! Sîntem oameni și adeseori gîndim multe gînduri rele, adeseori facem planuri nesocotite și rușinoase, dar să nu îngăduim ca gîndurile noastre să ajungă cuvinte ! Să le apăsăm în jos ca să ajungă mai slabe și să piară. După cum dacă băgăm într-o groapă fiare sălbătice de diferite feluri și astupăm deasupra groapa, ele se înăbușă îndată ; dar dacă au o gaură care le dă puțința să respire puțin, le ușurează mult starea, nu le lasă să piară, ci le sălbăticește mai mult, tot așa se întîmplă și cu gîndurile cele rele, cînd se nasc în sufletul nostru ; dacă le închidem ieșirea în afară, le facem să dispară îndată ; dar dacă le dăm drumul afară prin cuvinte, le facem mai puternice și le lăsăm să respire cu ajutorul limbii, atunci îndată de la rostirea cuvintelor rușinoase cădem în groapa faptelor nesăbuite. De aceea profetul n-a numit gîtlejul atît «*groapă*», ci : «*groapă deschisă*», tocmai pentru a arăta ceea ce spuneam mai sus. Cel care rostește cuvinte de rușine nu se face de ris numai pe el însuși, ci umple de multă vătămare și pe semenii și pe cei cu care stă de vorbă. Și după cum dacă vom deschide mormintele, umplem orașele de boli molipsitoare, tot așa dacă se deschid în voie gurile cele nerușinate atunci ele umplu pe toți cei din jur de cumplită boală. De aceea trebuie să punem guriușă, zăvor și friu.

Că pe atunci era o singură limbă, am arătat îndeajuns în cele ce am spus ; acum trebuie neapărat să vă spun pentru ce au apărut multe limbi.

Dar mai întii să vă dau cîteva învățături morale. Să învățăm mintea noastră să aibă friu și să nu rostim tot ce ne trece prin minte ; să nu birfim pe frați ; să nu ne mușcăm și să nu ne mîncăm unii pe alții ; cei care fac asta cu cuvintele sînt mai răi decît cei care mușcă cu gura. Aceia mușcă cu dinții trupului, aceștia mușcă cu cuvintele sufletului, vatămă bunul nume, fac rană de nevindecat. De aceea vor primi mai mare pedeapsă și osîndă, cu cît mușcătura e mai cumplită. Nu numai pentru aceasta nu are parte de iertare cel care birfește, ci și pentru că nu are nici o pricină, nici dreaptă, nici nedreaptă, să-și justifice răutatea lui. Celelalte păcate, chiar dacă au pricini neîntemeiate, totuși au ; de pildă desfrînatul, ca să-și satisfacă pofta ; hoțul, ca să scape de să-

50. *Psalmi*, 11, 2.

51. *Psalmi*, 5, 9.

răcie; ucigaşul, ca să-şi potolească mînia; bîrfitorul, însă, nu poate spune nici o pricină. Spune-mi, ce bogăţie de bani aduni, cu bîrfirea, ce poftă îţi satisface? Nici una! Bîrfirea nu are alt temei decît invidia, fără vreo pricină dreaptă sau nedreaptă. De aceea bîrfitorul este lipsit de orice iertare. Vrei să bîrfeşti? Îţi dau eu o bună ocazie! Vrei să vorbeşti de rău? Bîrfeşte-ţi păcatele tale! Că spune Scriptura: «*Spune tu mai întîi păcatele tale, ca să te îndreptezi*»⁵². Ai văzut bîrfire, care are cunună, laudă şi dreptate? Iarăşi: «*Dreptul este bîrfitorul lui de la primul cuvînt*»⁵³. Este bîrfitorul lui, nu al altuia. Dacă bîrfeşti pe altul, vei fi osîndit; dacă te bîrfeşti pe tine însuţi, vei fi încununat. Şi ca să vezi ce mare bine este să-ţi bîrfeşti păcatul tău, Scriptura spune: «*dreptul este bîrfitorul lui de la primul cuvînt*».

— Dacă este drept, cum poate să bîrfească? Dacă bîrfeşte, cum este drept? Dreptul nu este bîrfitor!

— Scriptura, însă, a spus: «*Dreptul este bîrfitorul lui de la primul cuvînt*, ca să afli, că dacă cineva este păcătos, dar îşi bîrfeşte păcatele lui, prin bîrfirea lor, ajunge drept.

— Ce înseamnă: «*de la primul cuvînt*»?

— Fii atent! La tribunale sînt două părţi: cei care dau în judecată şi cei daţi în judecată; cei care acuză şi cei acuzaţi; cei vinovaţi şi cei nevinovaţi. Primul cuvînt se dă celui ce acuză, celui nevinovat. Aici e cu totul dimpotrivă. Tu cel vinovat, tu vorbeşte mai întîi, ca să ajungi nevinovat! Nu aştepta pe cel ce te acuză, pe bîrfitor! Chiar dacă eşti vinovat, tu învinuieşte-te de păcatele tale, înainte de a auzi aceasta de la celălalt. Cuţit este limba ascuţită! Da, dar să nu rănim cu ea pe alţii, ci să tăiem putreziciunea noastră. Vrei să afli că dreptii aveau obicei să nu vorbească de rău pe alţii, ci pe ei înşişi? Ascultă-l pe Pavel, care strigă: «*Mulţumesc lui Hristos, Celui Care m-a întărit, că m-a socotit credincios, punîndu-mă spre slujire, pe mine care eram mai înainte bîrfitor, prigonitor şi batjocoritor*»⁵⁴. Vezi cum se bîrfeşte? Şi iarăşi: «*Hristos a venit în lume, ca să mîntuiască pe cei păcătoşi, dintre care cel dintîi sînt eu*»⁵⁵. Şi iarăşi în altă parte: «*Nu sînt vrednic, spune Pavel, să mă numesc apostol, pentru că am prigonit Biserica lui Dumnezeu*»⁵⁶.

9. Ai văzut că pretutindeni se vorbeşte pe el de rău? Ştia că această bîrfeală îi este cîştig, că lucrează dreptate! Cînd trebuia să se bîrfească pe el, se bîrfeşte fără cruţare; dar cînd vedea pe alţii că osîndesc păcatele altora, iată cu cîtă asprime îi ceartă, grăindu-le aşa: «*Că să nu judecaţi înainte de timp pînă va veni Domnul, Care va şi lumina cele ascunse ale întunericii şi va arăta gîndurile inimilor*»⁵⁷. Lasă, deci, judecata pe seama Aceluia, Care cunoaşte cele ascunse ale inimii! Chiar dacă socoteşti că ştii bine faptele semenului tău, totuşi judecata ta greşeşte. Că spune Scriptura: «*Cine ştie cele ale omului, decît duhul omului care este în el?*»⁵⁸. Cîţi oameni dispreţuiţi şi de nimic nu pot străluci mai mult decît soarele! Cîţi dintre cei mari şi străluciţi nu vor fi găsiţi cenuşă şi morminte văruiete? Ai auzit cum Pavel se bîrfeşte

52. *Isaia*, 43, 26.53. *Proverbe*, 18, 17.54. *I Timotei*, 1, 12—13.55. *I Timotei*, 1, 15.56. *I Corinteni*, 15, 9.57. *I Corinteni*, 4, 5.58. *I Corinteni*, 2, 11.

pe el însuși, amintind neconținut cu asprime și exagerare păcatele, de care nu avea să fie tras la răspundere? Înainte de botez era hulitor, prigonitor și pornit împotriva Bisericii; dar păcatele acelea le-a șters botezul; cu toate acestea le pomeneste, nu pentru că avea să dea răspuns pentru ele, ci ca să arate iubirea de oameni a lui Dumnezeu; să arate cine a fost, Cel Care l-a schimbat și l-a făcut din persecutor apostol. Dacă Pavel amintește de păcatele care i-au fost șterse, cu mult mai mult noi trebuie să ne amintim de cele de după botez. Ce cuvânt de apărare mai putem avea noi sau ce iertare, când Pavel amintește neconținut faptele de care nu era răspunzător, iar noi nici de cele de care avem să dăm cuvânt, nici de acelea nu ne aducem aminte, ci lăsând păcatele noastre, iscodim păcatele străine? Ascultă-l pe Petru, care spune: *«Ieși de la mine, că om păcătos sînt eu»*⁵⁹. Ascultă că și Matei își birfește viața lui de mai înainte, numindu-se vameș⁶⁰ și nu se rușinează de viața lui de mai înainte. Pentru că acești apostoli nu aveau cu ce să-și birfească viața lor de după botez, făceau pomenire de păcatele cele de dinainte de botez, învățându-ne să nu spunem nici un cuvânt de păcatele străine, dar să avem grijă de ale noastre și să le avem neconținut în minte.

Nu este, nu este un alt leac mai bun pentru ștergerea păcatelor, ca neconținuta aducere aminte de păcate și neconținuta lor birfire. Așa a putut vameșul să-și lepede nenumăratele lui păcate, ca să zică: *«Dumnezeule, milostiv fii mie păcătosul!»*⁶¹; așa a pierdut fariseul toată dreptatea lui, pentru că, nevoind să se gîndească la păcatele lui, osîdea păcatele tuturor oamenilor, zicînd: *«Nu sînt ca ceilalți oameni, răpitori și lacomi, nici ca acest vameș!»*⁶². De aceea și Pavel îndeamnă zicînd: *«Fiecare să-și cerceteze fapta lui și atunci va avea laudă față de sine numai și nu față de altul»*⁶³. Vrei să vezi că și în Vechiul Testament dreptii se birfeau pe ei înșiși? Ascultă că și aceștia grăiesc la fel cu cei din Noul Testament! David spunea: *«Fărădelegile mele au covîrșit capul meu; ca o sarcină grea s-au îngreuiat peste mine»*⁶⁴; iar Isaia striga: *«Vai, ticălosul de mine! Că om sînt și buze necurate am!»*⁶⁵, iar cei trei tineri, pe cînd erau în cuptor și-și dădeau morții pentru Dumnezeu trupurile lor, se numărau printre cei mai mari păcătoși, zicînd: *«Am păcătuit, tarădelegi am făcut!»*⁶⁶, cu toate că, cine era mai strălucitor ca ei, cine era mai curat? Da, chiar dacă făcuseră unele păcate, flăcările acelea pe toate le-au șters. Dar ei nu se gîndeau la faptele lor bune, ci la păcatele lor. La fel și Daniil, după ce stătuse în groapa cu lei, după acele nenumărate pedepse, pe care le-a suferit, și el se birfea pe sineși, dar pe semenii săi deloc.

— Pentru ce oare?

— Pentru că supără pe Dumnezeu cel ce vorbește de rău pe alții; iar cel care se vorbește de rău pe el îl face milostiv și îndurător pe Dumnezeu. Pe cel drept îl face mai drept, iar pe cel păcătos îl scapă de păcate și-l face vrednic de iertare.

59. Luca, 5, 8.

60. Matei, 10, 3.

61. Luca, 18, 13.

62. Luca, 18, 11.

63. Galateni, 6, 4.

64. Psalmi, 37, 4.

65. Isaia, 6, 5.

66. Daniil, 3, 29.

Știind, dar, acestea, să nu iscodim păcatele altora, ci pe ale noastre. Să ne cercetăm conștiința, să ne trecem pe dinaintea minții toată viața noastră, să iscodim fiecare păcat din câte am făcut. Și nu numai să nu vorbim de rău pe alții, dar nici să ascultăm pe alții când îi vorbesc de rău. Că și acesta e păcat și are foarte mare pedeapsă. Că spune Scriptura: «*Cuvînt deșert să nu primești*»⁶⁷; Scriptura n-a spus: «Să nu crezi cuvînt deșert», ci: să nu-l primești. Astupă-ți urechile, înalță zid, ca să nu între birfeala; arată-i celui care birfește că tu cel care auzi birfeala ești dușman și vrăjmaș celui care birfește. Imită pe profetul care grăiește: «*Pe cel ce birfea în ascuns pe vecinul său, pe acela l-am izgonit*»⁶⁸. N-a spus: «Nu l-am crezut!», nici: «N-am primit cele spuse!», ci: «L-am alungat, ca dușman și vrăjmaș».

10. Dar sînt unii care se mîngîie pe ei înșiși cu o zadarnică mîngîiere, grăind așa :

— Doamne, nu-mi socoti mie păcatul acesta, că n-am făcut altceva decît să ascult! Ce nevoie am să mă apăr? Ce nevoie am de iertare?

— Taci și ai să scapi de păcat! Nu spune nimic și nu vei avea de ce te teme! Pentru ce-ți faci greutăți și din partea oamenilor și din partea lui Dumnezeu? Pentru ce te faci responsabil de păcatele altora? Pentru ce-ți pui în spate o sarcină mai grea? Nu ți-i de ajuns că ai să dai răspuns pentru propriile tale păcate? Îți mai stringi asupra-ți și păcate străine? Zadarnică este apărarea ta! N-ai să dai răspuns pentru că ai ascultat birfeala, ci ești vinovat chiar de birfeala pe care ai auzit-o. Cînd nu taci după ce ai auzit birfeala, nu dai răspuns numai pentru că ai auzit-o, ci și pentru birfeală. Că spune Hristos: «*Din cuvintele tale te vei îndreptă și din cuvintele tale te vei osîndi*»⁶⁹. Acestea le spun și le afirm cu teamă nu pentru cei care aud că sînt birfiți, ci pentru cei care birfesc. Că cel care aude că e birfit nu e păgubit cu nimic, nu e vătămat cu nimic; dimpotrivă, dacă sînt minciuni cele ce se spun despre el, va avea plată; dacă sînt adevărate, nici așa nu este cu nimic păgubit din pricina birfelii tale, că judecătorul nu-l va judeca după cuvintele de ocară care s-au spus despre el, ci după faptele lui. Iar dacă trebuie să spun ceva minunat, apoi spun că cel care îndură cu curaj birfirea va cîștiga foarte mult, ca și vameșul; iar cel care birfește, chiar dacă e adevărată birfa lui, se păgubește foarte mult. Că cel care hulește este pierdut, nu mai e nevoie să dovedesc; chiar dacă sînt adevărate cele ce spune, își face mai înfricoșător tribunalul, pentru că dezvăluie nefericirea semenului său, pentru că ajunge pricină de scandal, pentru că spune tuturor păcatele aproapelui său. Acest lucru îl știe bine orișicine. Dacă smintești pe un singur om, trebuie să fii neapărat pedepsit; dar ce pedeapsă nu vei primi cînd smintești nenumărați oameni? Fariseul n-a mințit, ci a grăit adevărul, cînd a numit pe vameș vameș, dar a fost pedepsit.

Știindu-le pe acestea, iubiților, să fugim de birfeală. Că nu este păcat mai greu decît birfeala și nici mai ușor de săvîrșit.

67. *Ieșire*, 23, 1.

68. *Psalmi*, 100, 6.

69. *Matei*, 12, 37.

— Pentru ce ?

— Pentru că se săvârșește mai iute decât orice păcat și pune repede mîna pe cel ce nu-i cu luare-aminte. Celelalte păcate au nevoie și de timp și de cheltuieli și de așteptare și de colaboratori ; și de multe ori timpul, care se scurge, împiedică săvîrșirea păcatului. De pildă : cineva s-a hotărît săucidă sau să răpească averea cuiva ; fapta asta are nevoie de multe ; și, așteptîndu-le, de multe ori i se stinge dorința, se depărtează de acea pornire rea, îi pierde gîndul acela stricat și fapta nu mai urmează hotărîrii pe care o luase ; dar cu vorbitul de rău nu e așa ; ci dacă nu sîntem cu mare luare aminte, sîntem cuprinși cu ușurință ; că pentru a vorbi de rău n-avem nevoie nici de timp, nici de așteptare, nici de cheltuială, nici de altceva, ci e de ajuns numai să voim și îndată voința se preface în faptă. Că trebuie să ne slujim numai de limbă. Așadar pentru că răul acesta este lesnicios, pentru că păcatul acesta ne impresoară ușor⁷⁰, iar osînda și pedeapsa sînt grele și nici un ciștig, mic sau mare, să evităm cu multă luare aminte boala aceasta. Să ascundem păcatele străine, să nu le dăm pe față ! Să sfătuiam pe cei care cad în păcatul birfelii, așa precum spune și Domnul : «*De-ți va greși fratele tău, mergi și mustră-l numai între tine și el*»⁷¹. Vindecă mai ușor, cînd mustrarea nu o faci în fața altora. Să nu mușcăm, dar, nici să nu strivim ranele străine ! Să nu imităm muștele, ci să facem ca albinele. Muștele se așează pe răni și le pișcă ; albinele zboară pe deasupra florilor. Pentru aceea albinele fac faguri de miere, pe cînd muștele aduc boli peste trupurile pe care se așează. Pe unele le urîm, iar pe altele le iubim și le lăudăm.

Așadar și noi să ne pregătim sufletul să zboare în livada virtuții sfinților ; să scoatem neconținut buna mireasmă din faptele lor bune, iar ranele semenilor noștri să nu le zgîndărim. Dacă vedem pe unii că birfesc, să le închidem gura ; să le astupăm gura cu frica de pedeapsă, să le aducem aminte de înrudirea pe care o avem cu semenii noștri ; iar dacă nu țîn seamă de nimic din toate acestea, să-i numim muște, ca ocară acestei numiri să-i depărteze de acest gînd rău ; pentru ca, izbăviți de această rea îndeletnicire, să-și ocupe tot timpul lor liber cu cercetarea propriilor lor păcate. Astfel cei care săvîrșesc acest păcat se vor trezi la gîndul că păcatele lor nu sînt date pe față ; cei care se gîndesc neconținut la păcatele lor se vor depărta ușor de ele, pentru că datorită aducerii aminte de păcatele pe care le-au săvîrșit, vor face mai greu alte păcate ; iar cei care cercetează neconținut virtutea sfinților vor dobîndi foarte mare rîvnă pentru imitarea lor. Și, prin toate aceste fapte ale noastre, îndreptîndu-se întreg trupul Bisericii, vom putea cu toții intra în împărăția cerurilor, pe care face Dumnezeu ca noi toți să o dobîndim, cu harul și cu iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, prin Care și cu Care Tatălui slava, împreună cu Sfîntul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin.

70. *Evrei*, 12, 1.

71. *Matei*, 18, 15.

ARTICOLE ȘI STUDII

SALCIA : SIMBOLUL MORȚII ȘI AL VIEȚII

Adeseori, în discuțiile avute cu diferite ocazii despre simbolismul religios, mi s-a spus că, în procesul de adaptare la condițiile și împrejurările naturale sau la mediul în care trăiesc credincioșii ei, Biserica creștină a fost nevoită să adopte simboluri care nu au nici un temei evanghelic sau biblic în general și, drept urmare, a avut loc și o diminuare a semnificației simbolurilor religioase astfel preluate. Ca exemplu în acest sens, de altfel cel mai des folosit, era faptul că noi românii ortodocși nu folosim ramuri de finic pentru Duminica Floriilor, ci banalele ramuri de salcie. Motivul folosirii salciei fiind adaptarea la mediu, deoarece finicul nu crește la noi în țară. Legat de acest lucru mi s-a pus întrebarea, dacă salcia poate sau nu, să acopere simbolismul religios al finicului. Ba mai mult, dacă ea însăși are sensuri și simboluri proprii care justifică folosirea ei rituală.

Problema este foarte clară și poate fi expusă de la început. Salcia are un simbolism propriu și acesta mai ales datorită caracteristicilor specifice legate de modalitatea ei de înmulțire; fiind totodată folosită cu diferite sensuri în tradițiile religioase precreștine și apoi și în creștinism.

Pentru a răspunde la întrebările puse și totodată pentru a face cunoscut simbolismul salciei vom analiza această problemă în tradiția greacă antică, în tradiția Vechiului Testament și, bineînțeles în tradiția creștină. Ne vom rezuma doar la aceste tradiții deoarece simbolismul salciei a fost foarte bogat la popoarele necreștine, cu precădere la slavi și la popoarele baltice, iar o monografie amănunțită ar depăși cu mult scopul nostru imediat.

a. Prin particularitățile sale naturale, salcia a atras, încă din cele mai vechi timpuri, atenția oamenilor. Întrucât crește doar în locurile abundente în apă ea a fost considerată ca fiind «o adevărată plantă de apă» (πάρυδρον ἢ ἰτέα) sau «iubitoare de apă» (φιλυδρον)¹. Dar ceea ce a uimit mai mult a fost puterea ei aproape indestructibilă de creștere și regenerare, fără nici un ajutor din partea omului². Însăși de-

1. Theophrastus, *Hist. Plant.* III.1.1. (Wimmer, 1, 10, pag. 32).

2. *Nullis hominum cogentibus ipsae, sponte sua veniunt.* Virgil, (*Georgics*, II, 11. 10—13).

numirea ei a fost dedusă, atât de greci cât și de romani, din această realitate extraordinară de creștere pe care o are. În limba latină, denumirea *salix* a fost pusă în legătură cu verbul *salire* — a sări. Festus a luat totuși în deridere această etimologie zicînd: «Salicem ridicule interpretantur dictam, quod ea celeritate crescat, ut salire videatur»³. Iar termenul grecesc *ιτέα*, era legat de adjectivul verbal *ιτος* ce derivă de la verbul *ιέναι* — a merge. La această referire Etymologion Mega adaugă: «deoarece aruncă mlădițe cu repezițiune»⁴.

Dar salcia a atras nu numai prin această particularitate. Astfel, în *tradiția greacă antică*, alături de plop, ea umbrește intrarea în temuta împărăție a morții, stăpînită de nemilosul Pluto și de crîncena zeiță Persefona. Homer relatează despre acest lucru atunci cînd Circe îi indică lui Odiseu locul unde se află intrarea în infern: «dumbrava neîngrijită, dincolo de cărările Oceanului, unde cresc plopi măreți și sălcii sterpe», în text «distrugătoare de rod» (*μακραί τ' αἰγίρειοι καὶ ἰτέαι ὠλεσίκαρποι*)⁵.

Această asociere a salciei cu «împărăția morții» nu este întimplătoare, căci alături de plop, de ulm și de tamarisc, și ea face parte din copacii sacri ai nimfelor, fiicele lumii subpămîntene. De altfel, salcia a avut o oarecare influență stranie asupra grecilor încă din cele mai vechi timpuri, căci prezența ei era legată de locurile unde izvorăște apa din pămînt, iar acestea erau considerate căi de acces în lumea subpămînteană, a morții. Symbolismul salciei este pus astfel în legătură cu misterul «Mamei Pămînt», la rîndul ei simbol al vieții noi, înfloritoare, dar și al morții, căci în «Pămînt» se întorc toate lucrurile. Datorită acestei asociații, salcia era totodată și «copac sacru» al marilor «Zeițe Mame». Zeița Hera s-a născut sub o salcie pe insula Samos. Salcia, sîntem informați de Pausanius, era unul dintre cei mai sacri copaci ai Greciei antice⁶.

Există și o curiozitate legată de acest copac plin de seva vieții, ce nu a trecut neobservată, și anume, faptul că ea își leapădă florile înainte ca rodul să se lege; că ea de fapt nu se înmulțește prin semințe, ci prin puterea de a arunca vlăstari.

Această *curiozitate* a devenit «punctul de plecare al unei dialectici mitologice»⁷, căci, salcia este «ucigașul propriului fruct» și astfel în ea se înlînește activă «forța vieții și a morții»⁸.

Deși nu este clar în ce sens anume este folosită, salcia juca un rol important în timpul sărbătorii Thesmophoria, legată de cultul lui Demeter și Core. Acest eveniment era dedicat cu exclusivitate femeilor. Cu această ocazie, femeile își făceau un «pat» din ramuri de salcie pe care stăteau aproape tot timpul sărbătorii. Care a fost semnificația

3. Festus, *De verborum significatu*, II. și 5 urm. (Lindsay, p. 440).

4. *Etymologion Mega*, 479, 27 (Gaisford, col. 1373).

5. Homer, *Odiseea*, traducere de George Murnu. Studiu introductiv și note de Adrian Pirvulescu. Ed. Univers, București, 1979, cîntul X, 695, pag. 250.

6. Pausanias, VII, 4, 4 (Hitzig I, 2, pag. 705); VIII, 23.5 (III, I, p. 45).

7. Hugo Rahner, *Greek Myths and Christian Mystery*, translation of *Griechische Mythen in Christlicher Deutung* by Brian Battershaw, Burns and Oates, London, 1963, p. 290.

8. Vezi: Hugo Rahner, *Die Weide als Symbol der Keuschheit in der Antike und im Christentum*, în «*Zeitschrift für katholische Theologie*», 56/1932, p. 231, 253.

precisă a acestei practici este greu de reținut. Totuși, din literatura existentă, s-a dedus că era un act de dăruire spre o viață de castitate și puritate feciorelnică, deoarece salcia, fiind un copac «distrugător de rod», trebuie să fi fost și simbol al reținerii sexuale⁹.

Cu toate acestea, simbolismul salciei nu se referă numai la viața de castitate, căci, s-a observat, că atunci când femeile își făceau pat de ramuri de salcie, acesta era așezat pe pământul dător de viață, iar verdele și pământul erau simboluri sacre ale zeitelor mame, deci ale fertilității. De aici și ideea că acest act era un mijloc «de sfințire a pîntecelui și de promovare a fertilității»¹⁰.

Există, deci, un element paradoxal privind folosirea salciei cu ocazia sărbătorii Thesmophoria, căci salcia este prezentată ca simbol atît al mamei cît și al fecioarei, al rodniceii pîntecelui și al castității, al celor vii și al celor morți¹¹. Totodată, vechii greci i-au atribuit salciei și calități magice.

Astfel, ei obișnuiau să planteze sălcii, în apropierea viilor și aceasta pentru două motive: unul practic, de a avea suport pentru vița de vie; dar și unul magic, de a transfera viței puterea de creștere și regenerare a salciei. Se pare că această practică indică legături directe nu numai cu cultul lui Demeter dar și cu cel al lui Dionisios.

Calitățile magice ale salciei au fost foarte mult speculate în perioada antică, căci, spunea Dioscuride, «femeile zeloase în castitate își puneau în paturile lor ramuri de salcie... întrucît liniștesc pasiunea sexuală»¹²; iar «frunzele de salcie, atunci cînd sînt amestecate cu apă, previn orice concepere»¹³. Aceleași idei și practici sînt amintite și de Nicandru în *Theriaca*¹⁴. Cea mai clară rămîne însă informația dată de Pliniu, informației care stă la baza concepției despre simbolismul salciei în ultima perioadă a antichității și în evul mediu primar. Iată ce spune Pliniu:

«Ocissime autem salix amittit semen, antequam omnio maturitatem sentiat, ob id icta a Homero frugiperda. Secuta aetas scelere suo interpretata est hanc sententiam, quando semen salicis mulierum sterilitatis medicamentum esse constat»¹⁵. — «Foarte repede salcia își pierde sămînța, înainte ca ea să ajungă la vreo maturitate, de aceea Homer o numește distrugătoare de rod. La o dată tîrzie, s-a interpretat această idee fantastică în lumina propriilor ei crime, atunci cînd a devenit clar că sămînța salciei era un mijloc de asigurare a sterilității».

Pliniu transmite deci două idei fundamentale: în primul rînd, concepția homerică legată de salcie ca fiind distrugătoare de rod. Salcia reprezintă o creștere chtonică, fiind afiliată lui Pluto și Persefona și, ca

9. Cf. H. Rahner, *Greek Myths and Christian Mystery*, p. 291; M. P. Nilsson, *Griechische Feste*, Leipzig, 1906, p. 315 și urm. Despre «Thesmophorien» vezi: Pauly-Wissowa, *Realencyclopädie*, VI, A. 1, 1936, col. 15—28.

10. Idem, ibidem.

11. C. G. Jung și K. Kerényi, *Einführung in das Wesen der Mythologie*, Amsterdam — Leipzig, 1941, p. 151 și urm., 200 și urm.

12. Dioscuride, *De Materia Medica*, I. 103 (Wellmann I, p. 95, II. 12 și urm.

13. *Ibidem*, I, 104 (p. 96, II, 17 și urm).

14. *Scholia on Theriaca*, 71 (ed. Schneider și Keil, p. 10, II. 20 și urm.).

15. *Nat. Hist.*, XVI. 26. 110 (Mayhoff, III, p. 29. II. 1 și urm. Vezi și XXIV.9.37 (IV, p. 74, 11. 3 și urm., unde se face referire la sărbătoarea Thesmophoria.

orice copac «fără rod», era un simbol sacru al tărimului celor morți¹⁶. În al doilea rînd, este vorba de practica magică menită să asigure sterilitatea mai degrabă decît castitatea: «luați flori de salcie, frecați-le în apă și beți amestecul. Acesta va suprima orice poftă amoroasă și le va face pe femei sterile»¹⁷.

Aceasta pare să fi fost taina mortală a copacului Infernului, pe care Homer îl pune de strajă la porțile Împărăției Morții. După părerea lui Aelian, însuși Homer, atunci cînd se referea la salcie ca fiind distrugătoare de rod, făcea referire la taina întunecată legată de puterea salciei de a distruge rodul pîntecelui, căci el, adică Homer «era pe urma lucrurilor nespuse ale naturii», τὰ τῆς φύσεως ἀπόρρητα¹⁸.

Credința în puterea magică a salciei de a asigura sterilitatea va dăinui și în tradiția creștină. *Geopontica* bizantină relatează: «Dacă fructul salciei este măcinat sub formă de pudră și băut, acesta face ființele umane incapabile de procreare»¹⁹. Iar Eustatie, episcop și catolicos al Thesaliei, în comentarul său asupra Odiseei, vorbește despre aceeași credință păgînă prezentă în timpurile creștine: «Sălciile sînt numite *distrugătoare de rod* deoarece ele își leapădă florile înainte ca fructul lor să înceapă a crește, dar și pentru că cei care beau o băutură din flori de salcie,ucid prin aceasta rodul pîntecelui sau devin incapabili de procreare»²⁰.

Gîndirea creștină va vedea în imaginea poetică folosită de Homer cu privire la salcie sensuri și adevăruri mai profunde, ascunse în limbajul mitic și care vor primi adevărata interpretare în lumina revelației creștine. Totuși, creștinii nu se vor baza doar pe textele homerice, ci vor căuta motivații în Vechiul Testament, motivații ce vor face ca salcia să înmugurească, nu la porțile întunecate ale Infernului, ci la porțile strălucitoare ale cerului²¹.

b. În tradiția Vechiului Testament salcia apare în contexte ce exprimă cu precădere bucuria de a trăi. Pentru prima dată întîlnim salcia în timpul sărbătorii corturilor. Această sărbătoare, care comemorează evenimentul ieșirii din Egipt a evreilor sub conducerea lui Moise, începe în ziua a 15-a a lunii a șaptea (Tisri) și ține un răstimp de șapte zile (Levitic 23, 34). Cu această ocazie, sînt aduse Domnului ofrande din roadele pămîntului și jertfe de animale. Interesant de observat că această sărbătoare începe printr-o manifestare simbolică a bucuriei de a trăi viața de libertate: «În ziua întîii să luați ramuri de copaci frumoși, ramuri de finici, ramuri de copaci cu frunze late și *sălcii de rîu* (s.n.) și să vă veseliți înaintea Domnului Dumnezeuului vostru...» (Levitic 23, 40). Căci ramurile înmugurite sînt un simbol al vieții celei noi, a vieții biruitoare asupra morții.

În practica liturgică de mai tirziu ramuri de salcie au fost purtate în procesiune în jurul altarului jertfelor în toate cele șapte zile ale

16. T. Hopfner, *Offenbarungszauber*, I, p. 133.

17. Pentru detalii, H. Rahner, *op. cit.*, în *Zeitschrift für katholische Theologie*, 56/1932, p. 248.

18. Aelian, *Hist. animal*. IV. 23 (Herscher, p. 89, II. 9 și urm.).

19. *Geopontica*, XI, 13 (Beck, p. 334, II. 1 și urm.).

20. Eustathius, *In Odysseam*, 1667. 20 (ed. Leipzig, 1825, p. 321).

21. Cf. H. Rahner, *Greek Myths and Christian Mystery*, p. 297—298.

sărbătorii corturilor. Vulgata a introdus în text, pe lângă salcie, și cuvântul plop — *populus*. Așa se face că cei doi copaci, simboluri ale Infernului, vor deveni în Vechiul Testament simbol al bucuriei de a trăi ²².

Pe lângă aceasta, tradiția iudaică va considera «apa vie», care curge în acea țară din abundență doar iarna, ca simbol prețios al vieții și o aprecia ca atare. De aceea, spune același autor, «era natural să se privească la salcie, cu frunzișul ei bogat, ca fiind un simbol al procesului mereu înnoitor al înfloririi și al creșterii» ²³.

Noul simbolism dat salciei, al vieții ce se reînnoiește, trebuie deci descifrat în referirile alegorice pe care le găsim în Vechiul Testament. Un prim text la care dorim să facem referire este cel din Isaia 44, 3—4 : «Că eu voi vărsa apă peste pământul însetat și piraie de apă în ținut uscat. Vărsa-voi Duhul Meu peste odrasla ta și binecuvîntarea Mea peste mlădițele tale. Și vor odrăsli ca iarba pe malul piraiei și ca sălciile de-a lungul apelor curgătoare (s.n.)» και ὡς ἰτέα ἐπὶ παρρηέων ὕδωρ (Septuaginta).

Salcia este aici un simbol al vieții abundente care va domni în timpul Împărăției mesianice; împărăție pe care Zaharia o vede ca pe o măreață sărbătoare a corturilor, a bucuriei de a trăi viața de deplină libertate sub pronia divină: «Și toți cei ce vor fi rămași cu viață dintre neamurile acelea care veniseră să lupte împotriva Ierusalimului se vor sui în fiecare an să se închine împăratului, Domnul Savaot, și să prăznuiască sărbătoarea corturilor (Zaharia 14, 16).

Pornind de la acest pasaj, ne informează H. Rahner, «Părinții Bisericii au presupus că tot ceea ce s-a scris în lege referitor la folosirea ramurilor de salcie în timpul acestei sărbători va ajunge la desăvîșire în lumea spirituală a *noului pământ*» ²⁴. De aceea, nu este deloc surprinzător că salcia va primi în gândirea creștină sensuri mult mai profunde, ceea ce face ca folosirea ei în practica liturgică să fie pe deplin justificată, așa cum se va vedea în cele ce urmează.

Înainte de a trata despre simbolismul creștin al salciei este necesar să atragem însă atenția asupra altor două versete din Vechiul Testament, în care ideea homerică a salciei distrugătoare de rod pare să se contureze. În cartea Iov, făcîndu-se referire la monstrul Behemoth, se spune: «El se culcă sub florile de lotus, în ocolul trestiiilor și al bălții. Frunzele de lotus îi fac umbră și sălciile bălții îl împrejmuesc (s.n.), (Iov, 40, 21—22). Interesant de observat că traducătorii Septuagintei nu au folosit în traducerea lor cuvîntul ἰτέα — salcie, ci ἄγνος — *vitex agnus castus*, tot copac din familia salciei, denumit *copacul castității* ²⁵. Acesta este copacul despre care Dioscoride spune că vechii greci îl denumeau *amikotomiainos*, iar romanii *salix marina* sau *piper agreste* și este identic cu salcia folosită de femei în timpul sărbătorii Thesmophoria ²⁶. Or, folosind acest termen, traducătorii greci introduceau aici nuanțe legate de vechile tradiții grecești și de credința

22. H. Rahner, *op. cit.*, în *Zeitschrift für katholische Theologie*, 56/1932, p. 236 și urm.

23. H. Rahner, *Greek Myths and Christian Mystery*, p. 300.

24. *Op. cit.*, p. 301.

25. H. Rahner, *op. cit.*, p. 294.

26. *Idem, ibidem*.

existentă, la vremea respectivă, în Behemothși Leviathan ca forțe ale răului; salcia păstrându-și simbolismul ei nefast despre care a vorbit Homer. Căci sălciile bălții împrejmuesc această făptură a infernului, ceea ce ne amintește de salcia de la porțile Infernului din Odiseea.

O concepție sumbră, a speranțelor pierdute, legate simbolic tot de salcie, o găsim exprimată în Psalmul 136, în care este descrisă disperarea evreilor aflați în robia babilonică: «La riul Babilonului, acolo am șezut și am plîns, cînd ne-am adus aminte de Sion. În sălcii, în mijlocul lor, am atîrnat harpele noastre» (1—2). Salcia, care la sărbătoarea corturilor era un simbol al bucuriei, devine aici simbolul neputinței, al disperării și al resemnării; sentimente trăite, de altfel, de locuitorii Infernului grec. Astfel, și în Vechiul Testament salcia își păstrează dualismul ei simbolic: viață și moarte. Acest lucru nu va fi trecut cu vederea de scriitorii bisericești și de Sfinții Părinți care au încercat să dea sens și semnificație aspectelor tainice ale credinței creștine.

c. În gîndirea primară creștină simbolismul salciei este întilnit mai întii în scrierile Păstorului Hermas. Iată ce spune Hermas în una din viziunile sale: «Păstorul mi-a arătat o salcie mare care era aidoma unui acoperiș ce proteja un deal și o cîmpie, iar la umbra acestei salcii au venit toți oamenii care au fost chemați în numele Domnului»²⁷. Tuturor celor veniți la umbra salciei, Arhanghelul Mihail le dă cite o ramură de salcie pe care fiecare credincios trebuia să o dea înapoi pentru a fi grefată din nou pe copac. Majoritatea ramurilor restituite erau pe jumătate uscate, ceea ce arăta gradul de pocăință. Doar ramurile înapoiate de martiri aveau o înfățișare ciudată, care depășește natura salciei: «În cele din urmă, ei (martirii n.n.) au înapoiat ramurile lor care erau verzi și acoperite cu muguri noi, iar pe muguri era ceva ce avea înfățișarea unui fruct. Iar cei care se aflau în această situație, au fost nespūs de bucuroși, iar îngerul era plin de bucurie din pricina lor, și păstorul s-a bucurat și El»²⁸.

Pentru Hermas se ridică însă întrebarea, căreia, de altfel, el însuși îi dă glas: «Doamne, cum vor putea aceste ramuri veștejite să dea noi mlădițe». Răspunsul vine neîntîrziat: «Acest copac este o salcie, iar natura ei este iubitoare de viață» (καὶ φιλόζωον τὸ γένος)²⁹. Acest copac, o salcie cosmică, este simbolul puterii vitale implantat în pămînt prin Întruparea lui Dumnezeu. «Căci copacul acesta mare care acoperă dealurile și cîmpiile și într-adevăr întregul pămînt... este Fiul lui Dumnezeu care este propovăduit pînă la marginile pămîntului, iar oamenii care stau la umbra sa sînt cei care au auzit mesajul său și au crezut în El»³⁰. Toate ramurile participă la puterea sa dătătoare de viață, chiar și acelea pe jumătate uscate încep să dea frunze din nou, datorită puterii acestui copac cosmic care aruncă mlădițe din apele veșnice: «Căci Dumnezeu care a plantat acest copac dorește ca toți cei care au primit ramurile sale să trăiască, iar eu nădăjduiesc că

27. *Similitudo*, VIII.1.1 (Funk, *Patres Apostolici*, I, p. 554, I, 32).

28. *Similitudo*, VIII.1.18, în Funk, *Patres Apostolici*, I, p. 558, II, 12—17.

29. *Similitudo*, VIII.2.1. (p. 558, II, 18—21).

30. *Similitudo*, VIII.3.2.

aceste ramuri, atunci cînd au primit umezeală și au băut apă, să aibă o nouă viață»³¹.

Cît privește ramurile martirilor, care nu numai că sînt verzi dar au și fruct, trebuie să le explicăm sensul în contextul ideii că salcia este un copac «distrugător de rod». Martirii sînt de fapt cei care, învingînd puterea celui rău și a morții, au progresat dincolo de natura umană păcătoasă, aducînd roade. Aceștia sînt cei care vor fi încoronați cu coroane de palmier, după cum ne spune Hermas³². Ei au devenit «ramuri de salcie purtătoare de rod» ale copacului divin, care este Hristos. Această metaforă poate fi înțeleasă la adevărata valoare numai dacă avem în vedere credința greacă păgînă referitoare la salcie.

Pornind de la Hermas, scriitorii creștini de mai tîrziu vor prezenta salcia ca fiind un simbol autentic creștin: «Căci salcia, spune Eusebiu, cu verdele ei veșnic și cu vigoarea tinăra a creșterii sale este un simbol al bogăției aceluia izvor de apă spirituală ce izvorăște în Biserica Logosului»³³. Iar Cassiodor, comentînd același text din Isaia, adaugă: «Sălciile sînt copaci ce cresc pe malurile rîurilor și acolo dau viață celui mai proaspăt verde, și chiar dacă cineva taie mereu o parte din rădăcină și o îngroapă în pămîntul umed, ea va arunca imediat rădăcini proaspete. Cu aceste sălcii trebuie să comparăm sufletele sfinte și credincioase, care, după cum spune Isaia, aruncă mlădițe ca sălciiile de pe malurile pîraielor»³⁴.

Prin urmare, pentru puterea ei regeneratoare de viață salcia a fost asemuită lui Hristos. În același timp, ea este și un simbol al credinciosului creștin, a celui care a primit noua viață prin baia botezului și care, spre deosebire de salcia distrugătoare de rod, dă roade. Iată ce spune în acest sens și Fericitul Ieronim: «Iar apoi profetul îi compară pe cei care s-au renăscut prin baia botezului cu plantele nou înverzite și cu salcia (s.n.), care aruncă mlădițe pe marginea apei curgătoare. Căci această salcie dă rod, iar aceasta este contrar naturii sale obișnuite, căci de obicei salcia este fără de rod, iar cel care mănîncă din sămînța ei devine el însuși neroditor»³⁵.

Paralel cu acest simbolism transfigurat care compară salcia cu Hristos și mlădițele ei cu credincioșii creștini, întîlnim în literatura creștină folosirea salciei ca simbol al eternității sau al nevredniciei spirituale.

«Sălciile, spune Fericitul Augustin, sînt copaci neroditori, iar în acest pasaj al Psalmului (136, 2) ele sînt descrise ca și cum nimic bun nu vine de la ele, deși în alte părți ale Sfintei Scripturi nu este așa. În acest pasaj, continuă el, trebuie să înțelegeți că sălciiile reprezintă copaci neroditori, care de altfel cresc din abundență pe apele Babilonului. Acești copaci reprezintă persoane lacome, zgîrcite și neroditoare în orice fapte bune, cetățenii Babilonului și copacii din ținutul înconjurător, hrăniți de plăcerile după lucrurile pămîntești ce curg din abundență în jurul lor»³⁶.

31. *Similitudo*, VIII.2.9. 32. *Similitudo*, VIII.2.1.

33. *Commentarius in Isaiam* 44, 4 (P.G., 24, 401 D).

34. *Expositio in Psalterium* 136, 2 (P.L., 70, 975 C).

35. *Commentarius in Isaiam* XII, 44 (P.L., 24, 435 B C).

36. *Enarratio in Psalmum* 136, 6 (P.L., 37, 1764 C.D.).

O idee asemănătoare este susținută și de Prosper de Aquitania : «Sălciile care sînt udate de riurile Babilonului dar care încă nu dau nici un rod, sînt un simbol al acelor suflete sterile care sînt hrănite de plăcerile acestei lumi și rămîn neroditoare în virtute. În acestea puterea seminală a Cuvîntului divin nu poate pătrunde ; ele sînt pur și simplu incapabile de a primi cuvîntul lui Dumnezeu»³⁷.

Această interpretare augustiniană a salciei va fi vehiculată de foarte mulți teologi apuseni, mai ales din perioada carolingiană³⁸. Punctul culminant al dezvoltării acestei interpretări îl reprezintă Richard de St. Victor care, în lucrarea sa *Alegorii mistice*, dezvoltă o întreagă «psihografie»³⁹ a sterilității spirituale⁴⁰.

În tradiția patristică a Bisericii răsăritene salcia va primi sensuri nebănuite de profunde. Ea va deveni simbol al fecioriei, iar caracteristica ei de a fi «distrugătoare de rod», o preînchipuire a morții mistice care, prin renunțarea la perpetuarea vieții pămîntești, supusă morții tinde spre dobîndirea puterii cerești de procreare. Cei feciorelnici și cele feciorelnice participă de pe acum la viața îngerească (βίος ἀγγελικός), acea stare în care sufletul este preamărit, iar trupul devine transparent. Despre această stare, Sf. Grigorie de Nazianz spune că are un loc în bine-întemeiata cetate a cerului⁴¹.

Sufletul se poate ridica spre ea numai dacă moare pentru trup și astfel el va fi, într-un sens extrem de profund, «distrugător de rod». Salcia ajunge din nou un simbol al castității (ἀγνεία) care, murind devine veșnic roditoare. «Moartea și viața se împreună. Tensiunea dialectică descoperită de vechile mituri îmbobocește pentru a face să crească floarea adevărului creștin»⁴².

Vorbind despre sărbătoarea corturilor, Origen spune că «salcia, împreună cu plopul, sînt copaci ai castității»⁴³. Același lucru îl afirmă atunci cînd comentează textul din Isaia 56, 5. Aici însă adaugă că salcia este un simbol al castității atît pentru cei feciorelnici, cit și pentru «dragostea căsătorită care este cu desăvîrșire pură»⁴⁴. Metodiul păstrează același fir de gîndire : «În Sfînta Scriptură salcia este tratată ca simbol al castității»⁴⁵. După Metodius, adevăratul creștin, pentru a participa la sărbătoarea lui Hristos, trebuie să-și infrumusețeze «cortul» său cu ramuri de salcie (ἄγνος), «căci salcia (ἄγνος) întruchipează în sine însuși numele virtuții ἀγνεία, puritatea celui feciorelnic. Cum am putea, se întrebă el, să intrăm în această sărbătoare a lui Hristos dacă nu ne infrumusețăm corturile noastre cu ramurile aceluia binecuvîntat copac divin, puritatea ?»⁴⁶. «Deoarece la noua creație ce nu are sfîrșit,

37. *Psalmorum Expositio* 136, 2 (P.L., 51, 391 A).

38. Haymo de Halberstadt în P.L., 116, 658 C ; Remigius de Autun, în P.L., 131, 799 B și alții.

39. H. Rahner, *Greck Myths...*, p. 312.

40. *Anotationes Mysticae in Psalmos*, P.L., 196, 316 și urm.).

41. *Economium on Virginitate : Carmina Moralia*, II, I vers. 529—532 în P.G., 37, 562.

42. H. Rahner, *op. cit.*, p. 314.

43. *Omilie la Exod*, IX, 4 (G.C.S., VI, p. 244, II, 10—20).

44. *Commentarius in Leviticum* 6 (P.G., 93, 1098 A — 100 B).

45. *Symposium*, IV, 3 (în G.C.S., p. 48, I, 28, p. 49, I.9).

46. *Symposium*, IX, 4 (G.C.S., p. 118.I. 18 pînă la p. 119.I.10).

nu poate participa nici un om care este găsit fără podoaba ramurilor de salcie (ἄγνος)»⁴⁷.

Se observă aici o transfigurare completă a vechiului simbol al salciei — ἄγνος în lumina noii creații săvârșită de Hristos prin întruparea, moartea și învierea Sa. Astfel, salcia devine simbolul acelei βίος ἄγνος care la rîndul ei nu este decît o prefigurare a vieții de preamărire în sălașurile veșniciei după care toți creștinii tînjesc deopotrivă. Creștinii care au realizat starea cerească de desăvîrșire sînt denumiți de Rupert de Deutz «salices non habentes fructum, et tamen per solam gratiam ad viriditatem salierunt aeternae patriae». — Ei sînt sălcii care nu au fruct și totuși prin har numai au săltat spre verdeața patriei lor veșnice⁴⁸.

Punctul culminant al simbolismului creștin legat de salcie este însă legat, așa cum era și de așteptat, de taina cea mai presus de toate a Fecioarei Maria, taina mamei care a ales fecioria și care a conceput mai presus de fire, viața, pe Hristos cel întrupat. Iată ce spune în acest sens Albertus Magnus: «Ea (salcia n.n.) este numită *salix* deoarece sare, adică crește foarte repede și ni se spune că sămînța ei, dacă este băută, produce sterilitate. Acest lucru a fost împlinit în Preamărita Fecioară căci ea a ales fecioria și astfel a ales viața cea fără rod, dar după cum salciei îi place să crească pe malul riurilor, tot așa și Preamărita Fecioară a înflorit lîngă apele harului și ale darurilor cerești. Și, după cum salcia este un semn al castității, tot la fel și ea plină de castitatea rece, pentru sămînța ei, care este Fiul lui Dumnezeu, prin mesajul său îi face pe mulți neroditori în fructul trupului chemîndu-i la o viață de feciorie»⁴⁹.

Am făcut această scurtă incursiune în simbolismul salciei pentru a arăta că tinerele mlădițe de salcie care sînt aduse în biserică pentru a sărbători în fiecare an triumfala intrare în Ierusalim a Mîntuitorului aduc cu ele învățături, sensuri și simboluri ce trebuiesc știute. Folosirea în cult a salciei nu este doar o simplă acomodare la mediu, ci își are bogăția ei, funcția ei simbolică în viața rituală a Bisericii creștine. Astfel, ramurile de salcie, care odinioară umbreau porțile întunecate ale lipsei de speranță, ale morții, ale Infernului, sînt acum ramuri de bucurie ale vieții celei veșnice, ale vieții pure luate din «copacul îndumnezeitor și binecuvîntat — φυτόν θεοποιόν καὶ μακάριον»⁵⁰.

Ca simbol al adevărului creștin, salcia ne învață că adevărata putere de viață este în noi înșine; că nouă ne revine să adăpăm această viață din nemuritoarele izvoare ale «apei vieții» care este Hristos și Biserica Sa, și astfel să ajungem să trăim prin noi înșine, cu puterea harului, adevărata noastră menire, aceea de a fi fii ai vieții, ai lui Dumnezeu, ai «Celui ce Este».

Lector Dr. REMUS RUS

47. *Symposium*. IX.5 (G.C.S., p. 119.I.29 pînă la 120 i.I).

48. *De Trinitate et Operibus eius*, în *Leviticum* II, 37 (P.L., 167, 827 B).

49. *De Laudibus Mariae Virginis*, XII.6.27, în Albertus Magnus, *Opera Omnia*, ed. Borgnet, XXXVI, p. 815.

50. Apud: H. Rahner, *op. cit.*, p. 327.

MATERIALE ARHEOLOGICE PALEOCREȘTINE DIN MUNTENIA *

I. Preliminarii

Parte integrantă a romanității orientale, teritoriul de azi al României a cunoscut de timpuriu creștinismul, poate chiar din timpul stăpînirii romane (106—275), deși în acest sens documente vrednice de luat în seamă sînt puține¹. «Necesitatea logic-istorică» a existenței creștinismului daco-roman înainte de secolul IV, expresie aparținînd marelui Vasile Pârvan (1882—1927)², este poate cea mai bună rezolvare în acest sens; altfel nu ne putem explica apariția, începînd cu secolul IV, a unui creștinism organizat, reconstituit pe baza dovezilor istorico-literare, dar mai ales a celor arheologice.

Dacă pînă nu demult exista părerea, conform căreia creștinismul a pătruns în antichitate doar pe teritoriul provinciilor Scythia Minor și Dacia Traiană, adică în Dobrogea, Transilvania, Banat și Oltenia³, astăzi, se pare că ea trebuie revizuită, în sensul că și pe teritoriul Munteniei și Moldovei au apărut numeroase dovezi de factură arheologică paleocreștină. Aceste descoperiri vin să întregescă un fapt bine determinat, și anume că, atît romanizarea, cît și creștinismul, au mers mîna în mîna, depășind granițele provinciilor imperiale, și au culminat cu desăvîrșirea procesului de etnogeneză și a formării limbii române⁴. Cu această afirmație importanța creștinismului daco-roman crește în mod considerabil, constituind o dovadă probatorie a romanității și continuității populației autohtone pe teritoriul de azi al României.

Se poate vorbi de o contribuție a teritoriilor «extra fines Imperii» (adică: Muntenia și Moldova) la evoluția creștinismului daco-roman? Este tocmai ceea ce ne-am propus în acest studiu, avînd ca bază documentele arheologice paleocreștine din Muntenia. Materialele de acest gen, descoperite în Moldova, sînt numeroase și au fost strînse în diferite studii, apărute în la fel de diferite publicații. Ele nu fac obiectul studiului de față, constituind un proiect pentru viitor.

Izvoarele istorico-literare privind creștinismul pe teritoriul de azi al Munteniei în secolele IV—VI s-au bucurat, în ultimul timp, de o prezentare exhaustivă⁵. Nu același lucru se poate afirma despre materia-

* Pios omagiu adus memoriei Pr. Prof. dr. Ene Braniște (1913—1984).

1. Pr. prof. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, I, București, 1980, p. 56.

2. V. Pârvan, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București, 1911, p. 74.

3. I. I. Russu, *Materiale arheologice paleocreștine din Transilvania*, în *Studii teologice*, X, 1958, 5—6, p. 337; D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, București, 1966, p. 154, 156 și nota 384.

4. Em. Popescu, *Continuitatea daco-romană. Procesul de formare al poporului român. Rolul creștinismului*, în *Glasy Bisericii*, XXXIX, 1980, 6—9, p. 573—587.

5. Idem, *Creștinismul în eparhia Buzăului pînă în secolul al VII-lea*, în *Spiritualitate și istorie la întorsura Carpaților*, I, Buzău, 1983, p. 259—277; I. Catrinoiu, *Rolul Bizanțului în viața religioasă din Muntenia în secolele IV—VI în lumina izvoarelor literare și arheologice*, în *Biserica Ortodoxă Română*, CI, 1983, 7—8, p. 589—599, la care adăugăm: M. Constantinescu, *Considerații privind atestarea documentară și arheologică a zonei Buzăului în secolul IV e.n.*, în Mousaios, III, Buzău, 1981, p. 31—34; pr. prof. I. Rămureanu, *Actele martirice*, București, 1982, p. 311—328 (în col. «Părinți

lele arheologice paleocreștine. Evoluția repertoriilor acestor obiecte este interesantă și merită să fie sintetizată în câteva cuvinte.

Din 1913, de la descoperirea primului material arheologic paleocreștin din Muntenia, opaițul copt de la *Luciu*, jud. Ialomița⁶, și pînă în 1967⁷, la apariția altor obiecte, s-a făcut simțit un scepticism privind începuturile creștinismului pe teritoriul sus-amintit, afirmîndu-se chiar că apariția opaițului trebuie pusă în legătură cu ținutul romano-bizantin al Dobrogei. C. Preda publică în 1967 un nou material paleocreștin, menționînd și alte patru, dintre care două inedite⁸. În 1971 I. Barnea discută patru obiecte⁹, în același an, în colaborare cu O. Iliescu și C. Niculescu, prezentînd doar trei¹⁰. Același reputat istoric al creștinismului daco-roman reia în 1974 (1977) cele cinci obiecte, prezentate de C. Preda cu aproape zece ani în urmă¹¹. Pr. prof. M. Păcurariu menționează în 1978 patru localități cu descoperiri paleo-creștine, fără a indica numărul obiectelor¹². Aceleași cinci materiale sînt reluate de I. Barnea și în 1979¹³. Un pas hotărîtor îl constituie descoperirile cu caracter creștin făcute de V. Teodorescu, directorul Muzeului de istorie și arheologie al județului Prahova din Ploiești. Apărute în diferite campanii de săpături arheologice, materialele paleocreștine, în număr de 11, au fost prezentate de acesta în 1980¹⁴. Pe baza informațiilor aceluiași arheolog, I. Miclea și R. Florescu prezintă în același an, 1980, zece obiecte, cu descriere amănunțită și fotografii¹⁵. Tot în 1980, Pr. prof. M. Păcurariu reia teie patru localități cu descoperiri de obiecte creștine, dintre care este menționat opaițul de la *Luciu*¹⁶. În anul următor, 1981, D. Gh. Teodor, încercînd o sinteză a legăturilor culturale dintre romanitatea carpato-dunăreană și

și scriitorii bisericești», vol. 11); Șt. Alexe, *Saint Basile le Grand et le christianisme roumain au IV-è siècle*, în *Studia patristica*, XVIII, 1982, p. 1049—1050; † Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română pînă în secolul XVII. Izvoare, traduceri, circulație*, teză de doctorat, București, 1983, p. 30—38; Șt. Olteanu, *Cu privire la structura socială a comunităților sătești dintre Carpați și Dunăre în secolul al IV-lea e.n.*, în *Revista de istorie*, t. 37, 1984, 4, p. 326—345.

6. V. Pârvan, *Știri nouă din Dacia Malvensis*, în *Analele Academiei Române. Memoriile secției istorice*, t. 36, 1913, p. 68, nr. 33, pl. IX/2; idem, în *Archäologischer Anzeiger*, XXVIII, 1913, col. 391—392, nr. 33, fig. 22.

7. Em. Condurachi, *Monumenti cristiani nell'Ilirico*, în *Ephemeris Daco-Romana*, IX, Roma, 1940, p. 113; I. I. Russu, *loc. cit.*; D. Protase, *loc. cit.*

8. C. Preda, *Tipar pentru bijuterii din secolul al VI-lea e.n., descoperit la Olteni (r. Videle, reg. București)*, în *Studii și cercetări de istorie veche*, t. 18, 1967, 3, p. 513—520.

9. I. Barnea, *Monumenti paleocristiani della Dacia Traiana*, în *Corsi di cultura nell'arte ravennate e bizantina*, XVIII, Ravenna, 1971, p. 68.

10. Idem, O. Iliescu, C. Iliescu, C. Nicolescu, *Cultura bizantină în România*, București, 1971, p. 133.

11. Idem, *Les monuments paléochrétiens de Roumanie*, Città-del-Vaticano, 1977, p. 254.

12. Pr. prof. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, II, Sibiu, 1978, p. 32, 46.

13. I. Barnea, *Arta creștină în România*, I: *Secolele III—VI*, București, 1979, *passim*.

14. V. Teodorescu, *Les anciens Roumains*, în *Roumanie. Pages d'histoire*, V, 1980, p. 56—92.

15. I. Miclea, R. Florescu, *Daco-romanii. Vestigii milenare de cultură și artă*, II, București, 1980, *passim*.

16. Pr. prof. M. Păcurariu, *Istoria...*, I, p. 148, 158.

Imperiul bizantin în secolele V—XI, amintește șase materiale, dintre care două inedite¹⁷. Anul 1983 pare să fi fost cel mai fructuos în definitivarea repertoriului obiectelor paleocreștine din Muntenia. Au apărut patru studii : primul, semnat de V. Teodorescu, discutind 11 obiecte¹⁸, al doilea, semnat de Em. Popescu, însumând 12 materiale descoperite pe teritoriul eparhiei Buzăului¹⁹, al treilea, semnat de I. Catrinouiu — 20 obiecte²⁰, și ultimul, aparținând lui I. Barnea — 14 piese paleocreștine²¹.

Avându-se în vedere caracterul neunitar al tuturor acestor repertorii, îndeosebi al celor apărute în ultimul timp (1980—1983), precum și faptul că apartenența unora dintre aceste materiale la arta paleocreștină este îndoielnică, este un motiv întemeiat pentru o reconsiderare a lor, adică includerea acestora într-un nou repertoriu, însoțit de considerații critice.

II. Repertoriul materialelor arheologice paleocreștine

Precizăm că vor fi prezentate 27 de materiale arheologice și 9 locașuri de cult sau chilii, provenind din 18 localități din Muntenia. Punerea critică în discuție a edificiilor rupestre din munții Buzăului, considerate paleocreștine, este un fapt inedit. Toate cele 36 de monumente vor fi redată în ordinea alfabetică a localităților din care provin sau unde au fost descoperite²².

a) ALUNIȘ, jud. Buzău.

1. *Biseriçuță* (Aluniș A), cu hramul «Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul»; formată din : naos (L = 5,60 m, l = 4,57 m), prevăzut cu o intrare și două ferestre, și altar (L = 2,82 m × 2,55 m), prevăzut cu Sf. Masă din piatră. În pereți se află trei firide, având la partea superioară câte o *cruce de Malta*, adică cu brațele egale și lătite la capete. Pe unul din pilaștrii despărțitori ai celor două încăperi se găsește o inscripție cu litere cirilice și anul 7056 (1548); alte inscripții cirilice se găsesc pe peretele de nord al altarului și alături de *crucile de Malta*²³. Pe baza acestui tip de cruce, bisericiuța a fost datată în secolele V—VI²⁴ și chiar mai devreme, în sec. III—IV²⁵.

2. *Chilio* (Aluniș B), găsindu-se la 6,5 m distanță de Aluniș A; este formată din două încăperi (prima : 2,66 × 2,41 × 1,8 m, a doua :

17. D. Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în secolele V—XI*, Iași, 1981, *passim*.

18. V. Teodorescu, *Elemente paleocreștine în tezaurile de la Șimleul Silvaniei și Pietroasa* (sec. IV), în *Spiritualitate și istorie...*, vol. cit., p. 78—92, fig. 6/1—3, 9, 11—14.

19. Em. Popescu, *op. cit.*, p. 275—276.

20. I. Catrinouiu, *op. cit.*, p. 597—599.

21. I. Barnea, *Creștinismul pe teritoriul R. S. România în secolele III—XI*, mss, comunicare prezentată la Comisia istorică româno-bulgară, Sofia, decembrie 1983.

22. Parte din fotografiile materialelor prezentate aici au apărut în vol. *Spiritualitate și istorie...*, de aceea nu le redăm din nou.

23. C. Ștefan, V. Drâmbocianu, *Repertoriul vestigiilor rupestre din munții Buzăului, în Vestigiile rupestre din munții Buzăului*, Buzău, 1980, p. 47—49.

24. V. Drâmbocianu, *Elemente de datare arheologică*, *ibidem*, p. 21—22.

25. H. Constantinescu, *Schituri sau sihăstria buzoiene, mărturii ale vechimii creștinismului și continuității noastre pe aceste meleaguri*, în *Spiritualitate și istorie...*, vol. cit., p. 322—324 și mai ales p. 332—334.

3,20 × 3 × 1,80 m), prevăzute cu o intrare și două ferestre; în cea de-a doua încăpere se găsește un pat de piatră; pe peretele nordic al primei camere, deasupra firidei, este incizată o *cruce de Malta*. Remarcăm prezența unor inscripții cirilice²⁶. Ca și biserița, chilia a fost datată, pe baza crucii, în *secolele V—VI*²⁷.

3. *Chilie* (Aluniș C), săpată deasupra chiliei Aluniș B, accesibilă prin trepte de piatră; formată dintr-o încăpere, prevăzută cu o intrare la sud și o fereastră; pe peretele estic — firidă cu o icoană pictată pe piatră, inscripții cirilice și mai multe cruci de Malta incizate pe același perete²⁸. Datarea în *secolele V—VI* s-a făcut pe baza aceluiași element decorativ, cu rol apotropaic: *crucea de Malta*²⁹.

Descoperirea unor fragmente ceramice feudale în acest complex rupestru (Aluniș A—C)³⁰ și prezența inscripțiilor cirilice, ne face să ne îndoim de apartenența acestor edificii la epoca paleocreștină. *Crucea de Malta*, care într-adevăr apare în arta paleocreștină în *secolele V—VI*³¹, se găsește și pe monumente feudale; în acest sens trimitem doar la complexul rupestru de la *Basarabi*, jud. Constanța, datat în *secolele X—XI*³². Pe baza acestor observații, de la sine se impune *excluderea complexului rupestru Aluniș de pe lista monumentelor paleocreștine*. De asemenea este exclusă viețuirea monahului got Arpylas (sec. IV) în acest așezământ³³, care poate fi datat cel mai bine în feudalismul dezvoltat³⁴.

b) *BĂLENI*, jud. Dimbovița.

4. *Cruciuliță*, descoperită de Luciana Muscă de la Muzeul din Tîrgoviște; este turnată din plumb și a fost descoperită în mediul unei așezări prefeudale. *Inedită*.

*Secolele V—VI. Muzeul de istorie și arheologie — Tîrgoviște*³⁵.

c) *BUDUREASCA*, jud. Prahova.

5. *Fragment ceramic*, dim.: 10 × 6 cm, lucrat cu roată înceată, din pastă zgrunțuroasă, de culoare neagră-castanie-închisă; are incizată o dublă «cruce monogrammatică».

*Secolele IV—V. Muzeul de istorie și arheologie — Ploiești, nr. inv. 920.410*³⁶.

26. C. Ștefan, V. Drâmbocianu, *op. cit.*, p. 48. 27. A se vedea nota 24.

28. C. Ștefan, V. Drâmbocianu, *op. cit.*, p. 48—49. 29. *Supra*, nota 24.

30. V. Drâmbocianu, *Repertoriu arheologic, ibidem*, p. 70.

31. Cf. R. Canova, *Iscrizioni e monumenti protocristiani del paese di Moab, Città-de-Vaticano*, 1954, p. CXXVI, pl. III.

32. Recent, la I. Barnea, *Arta creștină...*, II; *Secolele VII—XIII*, București, 1981, pl. 12, 17/2—3, 18, 20, 29.

33. Pr. prof. I. G. Coman, *Elemente de continuitate spirituală geto-daco-romană și creștină în regiunea riului Mousaios-Buzău, după mărturiile patristice și arheologice, în Spiritualitate și istorie...*, vol. cit., p. 244.

34. P. Chihaia, *De la «Negru-vodă» la Neagoie Basarab*, București, 1976, p. 242—243.

35. Informație Luciana Iancea-Muscă, căreia îi mulțumim și pe această cale. Piesa a fost menționată de: D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 37; I. Catrinoiu, *op. cit.*, p. 597.

36. Em. Popescu, *op. cit.*, p. 275, pl. I/1; I. Catrinoiu, *op. cit.*, p. 598

«Cruce monogrammatica», adică imbinarea dintre o cruce latină și litera grecească P, este prescurtarea numelui lui Hristos. Ea apare mai rar pe monumente preconstantiniene, fiind mai frecventă începînd cu mijlocul secolului IV, atît în Răsărit, cît și în Apus³⁷, unde o găsim reprezentată pe inscripții³⁸, plăci funerare³⁹, plăci de cancelli⁴⁰, opaițe⁴¹, fragmente ceramice⁴², sarcofage⁴³, etc. Un exemplar similar, de dublă «cruce monogrammatica», provine din R. P. Bulgaria⁴⁴.

6. *Pendantiv*, dim. : 2,3 × 1,5 cm, lucrat à jour, din plumb și argint, într-un tipar bivalv; rama pseudoperlată este de formă circulară; cîmpul ajurat conține o *cruce gemmata*, cu brațele egale și lățite spre capete.

Secolele IV—V. Muzeul de istorie... — Ploiești, nr. inv. 920.415⁴⁵.

Deși crucea de pe pendantiv pare cam elaborată pentru secolele IV—V, obiectul poate fi inclus, cu unele rezerve, între materialele paleo-

37. I. Kotsonis, Τὰ χρονολογικά ζητήματα τοῦ σταυροῦ καὶ τῶν μονογραμμάτων ΧΡ καὶ ΙΧ, Atena, 1939, p. 94; P. Testini, *Acheologia cristiana*, Roma, 1958, p. 356—357; G. A. Sotiriu, Χριστιανική καὶ βυζαντινὴ Ἀρχαιολογία, Atena, 1978, p. 104, fig. 59.

38. V. Beševliev, *Spätgriechische- und spätlateinische Inschriften aus Bulgarien*, Berlin, 1964, nr. 93, 96, 116, 241; C. Edson, *Inscriptiones Thessalonicae et viciniae*, Berlin, 1972, nr. 332; A. C. Bandy, *The Greek Inscriptions of Crete, X, Part I: IV—IX A. D.*, Atena, 1970, nr. 102—104; J. H. Kent, *Corinth, VIII/3: The Inscriptions 1926—1950*, Princeton, New Jersey, 1966, nr. 538, 540, 545, 583, 594, 600, 602, 628, 648; D. W. Bradeen, *The Athenian Agora, XVII: Inscriptions. The Funerary Monuments*, Princeton, New Jersey, 1974, nr. 1071—1093; N. A. Bees, *Corpus der griechisch-christlichen Inschriften von Hellas, I: Die griechisch-christlichen Inschriften des Peloponnes*, fasc. 1: *Isthmos Korinth*, Atena, 1941, nr. 62, 66; D. Pallas, *Les monuments paléochrétiens de Grèce découverts de 1959 à 1973*, Città-del-Vaticano, 1977, p. 309, nr. 85 c; L. Jalabert, R. Mouterde, *Inscriptions grecques et latines de la Syrie, II*, Paris, 1939, nr. 352, 374, 404, 425, 434, 559, 561—562, 566, 670, 675; III, Paris, 1950—1953, nr. 728, 735, 774, 1049; IV, Paris, 1955, nr. 1394, 1403, 1416, 1535, 1570, 1594, 1598, 1612—1613, 1849; V, Paris, 1959, nr. 2032, 2053; pentru inscripțiile paleocreștine cu «cruce monogrammatica» din România, a se vedea: N. Dănilă, *Viața creștină în Oltenia în secolele IV—VI în lumina documentelor romano-bizantine*, în *Mitropolia Olteniei*, XXXVI, 1984, 5—6, p. 333.

39. C. Edson, *op. cit.*, nr. 328; D. Pallas, *op. cit.*, p. 260, nr. 152, fig. 183; St. Pelekanidis, în *Studien zur frühchristlichen und byzantinischen Archäologie*, Thessaloniki, 1977, p. 325, pl. 3, p. 387, nr. 12, fig. 46; Y. Duval, *Loca Sanctorum Africac. Le culte des martyrs en Afrique du IV-e au VII-e siècle*, I, Paris-Roma, 1982, nr. 104, 109.

40. Em. Popescu, *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV—XIII descoperite în România*, București, 1976, nr. 399; I. Barnea, *Arta...*, I, pl. 44/4.

41. J. Perlzweig, *The Athenian Agora, VII: Lamps of the Roman Period*, Princeton, New Jersey, 1961, nr. 1144, 2446—2461, 2470—2492; E. Marec, *Monuments chrétiens d'Hippone*, Paris, 1958, p. 213, fig. b-c, p. 214, fig. a; T. Szentléleky, *Ancient Lamps*, Budapesta, 1969, nr. 192 a, 235 a; M. Petsas, în Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας—1966, Atena, 1968, p. 38, nr. 36 a-g, pl. 19/g; A. M. Ranieri, *Gruppo di lucerne tardo antiche da S. Prisca*, în *Rivista di archeologia cristiana*, LIV, 1978, 3—4, p. 316, nr. 7, fig. 7; R. Noll, *Vom Altertum zum Mittelalter. Spätantike, altchristliche, völkerwanderungszeitliche und frühmittelalterliche Denkmäler (= Katalog der Antikensammlung, I)²*, Viena, 1974, p. 40, nr. 35.

42. Pentru cele din România, a se vedea: N. Dănilă, *loc. cit.*

43. Th. Klausner, *Frühchristliche Sarkophage in Bild und Wort*, Olten, 1966, p. 85—86, pl. 39/1 (Ravenna); G. Bovini, *Le tombe degli imperatori d'Oriente dei secoli IV, V-e VI*, în *Corsi di cultura...*, IX, Ravenna, 1962, p. 165, nr. 5, fig. 5 (Istanbul); I. Fisković, *Early Christian Sarkophagi from the Island Brkač*, în *Vjesnik za arheologiju i historiju Dalmatinsku*, LXXV, Split, 1981, p. 114, pl. XXI/1 (Dalmația).

44. V. Beševliev, *op. cit.*, nr. 37.

45. I. Miclea, R. Florescu, *op. cit.*, p. 212, nr. 816; Em. Popescu, *Creștinismul...*, *loc. cit.*, pl. I/2; I. Catrinou, *op. cit.*, p. 598; I. Barnea, *Creștinismul...*, *op. cit.*, nr. 72.

creștine. «Cruz gemmata», adică formată din perle sau pseudo-perle, mai este atestată pe teritoriul României la : *Romula* (Reșca, jud. Olt) — 2 opaițe ⁴⁶.

7. *Tipar*, dim. : $i = 9,9$ cm, din gresie calcaroasă, monofacial, cu matrițe pentru pandantivi-ciorchinași și o cruciuliță. Aceste elemente pseudoperlate erau folosite la executarea unor cercei.

Secolul V. Muzeul de istorie R. S. R. — București, nr. inv. P. 11726 ⁴⁷.

Tiparul își găsește analogii, mai ales referitor la cruciuliță, în exemplarul descoperit la *Cristuru-Secuiesc*, jud. Harghita, datat, în context arheologic, în secolele VII—VIII ⁴⁸.

8. *Châton*, de inel, dim. : $1,2 \times 1,1$ cm, lucrat din argint ; într-un dublu chenar, format din liniuțe mici, dese și succesive, realizate prin ștanțare, se găsește gravată litera grecească X, cunoscută și sub numele de «cruz decussata». Pe baza acestui element piesei i s-a atribuit caracter creștin.

Secolul V. Muzeul de istorie... — Ploiești, nr. inv. 820414 ⁴⁹.

«Cruz decussata», socotit unul dintre cele mai vechi simboluri creștine, apare frecvent în catacombele romane. Ea își trage numele de la *decussis*, cuvânt prin care se desemna cifra 10 de către romani ⁵⁰. De timpuriu, creștinii au preluat acest semn, adaptându-l la noua religie. Astfel, prescurile din primele secole aveau ca ornament tocmai această «cruz decussata», de unde ofrandele se numeau «*panes decussati*» ⁵¹. Adaptarea la creștinism a acestui semn a avut la bază două elemente : asemănarea cu litera grecească X, socotită «monogramul simplu» al lui Hristos ⁵² și apropierea lui de «cruz quadrata» (adică greacă, cu brațele egale) întoarsă. Fer. Ieronim († 420) arăta în scrierile sale că «litera X este simbolul crucii» ⁵³, iar scriitorul bisericesc Nichifor Callist (sec. XIV) afirma că Sf. Apostol Andrei ar fi fost martirizat la Patras (Ahaia, Grecia) pe o cruce în formă de X ⁵⁴.

46. O. Toropu, *Romanitatea târzie și străromânii în Dacia traiană sud-carpatică*, Craiova, 1976, p. 73, fig. 16/17—18 ; D. Tudor, *Oltenia romană*, IV, București, 1978, p. 465, fig. 148/7.

47. I. Miclea, R. Florescu, *op. cit.*, nr. 821 ; Em. Popescu, *loc. cit.*, pl. I/3 ; I. Cătrinoiu, *loc. cit.*

48. Z. Székely, *Eléments byzantins dans la civilisation matérielle des VI—VIII-e siècles dans le sud-est de la Transylvanie*, în *Dacia*, NS, XV, 1971, p. 357, fig. 1/3—3 a ; D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 32, fig. 13/7.

49. I. Miclea, R. Florescu, *loc. cit.*, nr. 816/3 ; Em. Popescu, *loc. cit.*, pl. I/4 ; I. Cătrinoiu, *loc. cit.* ; I. Barnea, *op. cit.*, nr. 73.

50. H. Leclercq, *Croix et crucifix*, în *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*, III/2, Paris, 1914, col. 3016.

51. G. Galavaris, *Bread and the Liturgy. The Symbolism of Early Christian and Byzantine Bread Stamps*, Madison-London, 1970 (reprod. anastatică, Ann Arbor-London, 1984), p. 30.

52. M. A. Yonah, *Abbreviation in Greek Inscriptions (the Near East 200 B.C.-A.D. 1100)*, Jerusalem, 1940, p. 110 ; G. A. Sotiriu, *loc. cit.*

53. Fer. Ieronim, *Commentarius in Jeremiam*, c. XXXI, în Migne, P.L., t. XXIV, col. 1025 : «...ad speciem litterae X, quae figura est crucis».

54. N. Calisstus, *Historia ecclesiastica*, II, 39, *ibidem*, P.G., t. CXLV, col. 860 C D.

Un inel cu châton similar celui de la Budureasca s-a descoperit în necropola paleocreștină de la *Callatis* (Mangalia, jud. Constanța) : este lucrat tot din argint, are ca ornament tot o «cruz decussata» și datează din secolul IV, dar nu i se atribuie caracter creștin pe baza literei X⁵⁵.

Precizăm că litera respectivă, pe lângă semnificația creștină, ar putea avea simplă valoare decorativă, de aceea caracterul creștin al châtonului de la Budureasca este îndoielnic.

9. Vas, dim. : $\bar{i}$ = 16,3 cm, lucrat cu mâna, din pastă cu cioburi pisate, provenind dintr-un atelier de meșteșugari. Pe umăr au fost incizate patru cruci cu brațele aproape egale.

Secolul V. Muzeu de istorie... — Ploiești, nr. inv. 920408⁵⁶.

Obiceiul incizării unor cruci pe vase de tradiție locală este caracteristic populației autohtone daco-romane mai ales începînd cu secolul IV și culminînd cu încheierea procesului de etnogenază. Astfel de vase au apărut la : *Deva*, jud. Hunedoara⁵⁷, *Dumbrăveni*, jud. Botoșani, *Tăcuta*, jud. Vaslui⁵⁸ — sec. IV—V ; *Poian*, jud. Harghita⁵⁹, *Sălașuri*, jud. Mureș — secolul VI⁶⁰ ; *Bacău*, jud. Bacău, *Botoșana*, jud. Suceava, *Brașov*, jud. Brașov, *Bratei*, jud. Sibiu, *Davideni*, jud. Neamț⁶¹, *Dodești*, jud. Vaslui^{61 bis}, *Filiași*, jud. Harghita⁶², *Horga*, jud. Vaslui, *Rotbav*, jud. Brașov, *Suceava-Șipot*, jud. Suceava⁶³ — secolele VI—VII ; *Sălașuri*⁶⁴, *Șopteriu*, jud. Bistrița-Năsăud⁶⁵ — sec. VII—VIII.

10. Vas, dim. : $\bar{i}$ = 15,1 cm, diam. : 13,5 cm ; lucrat cu mâna, din pastă cu cioburi pisate ; pe umăr se observă un X, «cruz decussata», socotit prescurtare a numelui lui Hristos.

Secolele V—VI. Muzeu de istorie... — Ploiești, nr. inv. 920409⁶⁶.

Unii cercetători au încercat interpretarea literei X de pe ceramica postromană, descoperită în România, drept prescurtare a numelui grecesc $\chi\rho\iota\sigma\tau\acute{o}\varsigma$ ⁶⁷. Este foarte greu de acceptat această interpretare, deoarece «cruz decussata» de pe vase ar putea fi un simplu semn de olar. De aceea considerăm că *fragmentele ceramice care prezintă drept ornament litera X nu pot fi considerate cu certitudine documente ale creștinismului daco-roman*, ele avînd un caracter prea echivoc. Mai multă încredere inspiră ceramica avînd incizată semnul crucii (variantea greacă și latină), fiind

55. C. Preda, *Callatis. Necropola romano-bizantină*. București. 1980. p. 54, 94. pl. XXV/M 112, LXIII/M 112.

56. Em. Popescu, *loc. cit.*, pl. I/5 ; I. Catrinou, *loc. cit.* ; I. Barnea, *op. cit.*, nr. 71.

57. L. Mărghitan, *Vestigii arheologice ulterioare veacului al IV-lea descoperite pe cursul mijlociu al Mureșului*, în *Crisia*, IV, 1974, p. 35.

58. D. Gh. Teodor, *Cele mai vechi urme creștine din Moldova*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, I, 1974, 7—8, p. 563.

59. I. Barnea, *op. cit.*, nr. 67.

60. Z. Székely, *op. cit.*, p. 357. 61. I. Barnea, *op. cit.*, nr. 68, 78—80, 82.

61 bis. D. Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați. Așezările din secolele VI—XI de la Dodești-Vaslui*, Iași, 1984, p. 23, 41, fig. 19/7.

62. E. Zaharia, *Cîteva observații despre arheologia și istoria scolelor VIII—XI pe teritoriul R. S. România*, în *Aluta*, I, 1969, p. 120.

63. I. Barnea, *op. cit.*, nr. 69, 77, 81.

64. Z. Székely, *Așezarea prefeudală de la Sălașuri*, în *Marisia*, V, 1975, p. 74, pl. XXXVI/1.

65. I. Barnea, *op. cit.*, nr. 86.

66. I. Miclea, R. Florescu, *op. cit.*, p. 213, nr. 823 ; Em. Popescu, *op. cit.*, p. 276, și nota 54, pl. II/3 ; I. Barnea, *op. cit.*, nr. 71.

67. Em. Popescu, *Inscripțiile...*, nr. 304, 374, 382, 433 A, 445 a.

mai des întâlnită, spre deosebire de «cruz decussata», care apare mai rar.

d) CĂTELUL-NOU — București.

11. *Fragment ceramic*, provenind de la partea inferioară (pîntece) a unui vas-borcan, lucrat cu mîna și avînd incizată în pasta moale o cruce cu brațele egale («cruz quadrata» sau «graeca»).

Secolele IV. Muzeul de istorie al municipiului București ⁶⁸.

e) CIREȘANU, jud. Prahova.

12. *Fibulă*, turnată din bronz-aurit, dim. : L = 7,2 cm, aparținînd tipului «cu piciorul întors pe dedesubt», păstrată fragmentar. Corpul fibulei (resortul) ar fi ornamentat cu trei elemente paleocreștine : «cruz decussata», monogramul constantinian al lui Hristos, adică literele X și P în ligatură, și monogramul constituit din literele I și X, în ligatură, prescurtînd numele grecesc : Ἰησοῦς Χριστός.

Secolele IV—V. Muzeul de istorie... — Ploiești, nr. inv. 920633 ⁶⁹.

«Cruz decussata» apare și pe alte exemplare de fibule «cu piciorul întors pe dedesubt» descoperite în România, astfel la : *Bratej* ⁷⁰, *București-Bragadiru* ⁷¹, *București-Tei* ⁷², *Mătăsaru*, jud. Prahova, *Moldoveni*, jud. Neamț, *Tîrgșor*, jud. Prahova ⁷⁵, *Ungureni*, jud. Alba ⁷⁶, etc. Menționăm că nici unul din cercetătorii care au publicat sau au reluat aceste fibule nu le-au atribuit caracter creștin. În altă ordine de idei, acest ornament apare și pe fibule mai timpurii, din secolul III, fără să fie interpretat ca și creștin ^{76 bis}.

Monogramul format din I și X, în ligatură, apare în Răsărit încă din a 2-a jumătate a secolului III ⁷⁷, în timp ce în Apus este mai frecvent începînd cu secolul următor ⁷⁸, generalizîndu-se în a 2-a jumătate a aces-

68. M. Constantiniu, *Elemente romano-bizantine în cultura materială a populației autohtone din partea centrală a Munteniei în secolele VI—VII*, în *Studii și cercetări...*, t. 17, 1966, 4, p. 674, fig. 6.

69. Em. Popescu, *Creștinismul...*, loc. cit., pl. I/6 (admite monogramul IX) ; V. Teodorescu, op. cit., p. 80, fig. 6/9 (admite toate cele trei elemente presupuse paleocreștine) ; I. Barnea, op. cit., nr. 37 (admite chrismonul) I. Catrinou, loc. cit. (admite monogramul IX).

70. L. Bârzu, *Continuitatea populației autohtone în Transilvania în secolele IV—V (Cimitirul nr. 1 Bratej)*, București, 1973, p. 61—63, pl. XXIV/5 a-b, pl. XXV/4 a-b (o «cruz decussata» simplă și alta dublă).

71. Recent, puse în discuție de Gh. Bichir, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, București, 1984, p. 49—50, pl. XLII/7 (4 «cruces decussatae»).

72. *Ibidem*, pl. XLIV/9 (2 «cruces decussatae»).

73. *Ibidem*, p. 49, pl. XXXIX/7 (datată în secolul III ; 2 «cruces decussatae»).

74. D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V—XI*, Iași, 1978, p. 21, fig. 11/5 (fibula are ca ornament 13 «cruces decussatae»).

75. Gh. Bichir, op. cit., p. 50, pl. XLV 13 (1 «cruz decussata»).

76. Recent, la K. Horedt, *Siebenbürgen in spätrömischer Zeit*, București, 1982, p. 130, 214—215, fig. 58/7.

76 bis. I. H. Crișan, *Fibule romane din colecțiile Muzeului de istorie al Transilvaniei*, în *Acta Musei Porolissensis*, III, 1979, p. 310, nr. 3—8, pl. IX/3—8, XIX/17, XX/1, 6, 13—14 ; N. Gudea, V. Lucăcel, *Fibule romane în Muzeul de istorie și artă din Zalău* (1), *ibidem*, p. 344—345, nr. 255, 258, 261, pl. XX/255, 258, 261.

77. I. Kotsonis, loc. cit. ; G. A. Sotiriu, op. cit., p. 103—104, fig. 59.

78. M. A. Yonah, op. cit., p. 73 ; P. Testini, op. cit., p. 356, fig. 152.

tuia⁷⁹. Acest monogram apare destul de rar în epigrafia creștină, fiind cunoscut de pe exemplare descoperite în : Grecia (Corinth, Thessalonica)⁸⁰, România (Callatis, Tomis)⁸¹, Siria⁸², etc.

Monogramul constantinian, cunoscut și sub numele de «chrismon», datorită componenței sale din cele două litere grecești X și P în ligatură, era cunoscut înainte de secolul IV și cu alt sens. Astfel el prescurta cuvintele grecești : *ἐκατοάρχης* (centurion), *χιλιάρχης* (tribun), *χρόνος* (timp), *χρυσός* (aur)⁸³, etc. În Apus monogramul XP apare cu sens creștin, izolat, la sfârșitul secolului III⁸⁴, generalizându-se după 313⁸⁵, iar în Răsărit abia în a 2-a jumătate a secolului IV⁸⁶. Alături de Sf. Cruce («quadrate», «immissa», «gammata», «de Malta», «bizantină» etc.) chrismon-ul este cel mai frecvent simbol, care apare pe monumentele creștine. El este cunoscut pe : *inscripții*⁸⁷, *piese arhitectonice*⁸⁸, *sarcofage*⁸⁹, *opaițe*⁹⁰,

79. I. Kotsonis, *loc. cit.*

80. C. Edson, *op. cit.*, nr. 352 ; J. H. Kent, *op. cit.*, nr. 647.

81. Em. Popescu, *Inscripțiile...*, nr. 31 ; I. Barnea, *Les monuments...*, p. 44, nr. 12, fig. 6 ; p. 80, nr. 49 b, fig. 22 ; p. 198, fig. 70/3—4 ; idem, *Arta...*, pl. 19, 21, 30/1, 70/3, 76.

82. L. Jalabert, R. Mouterde, *op. cit.*, II, nr. 587.

83. M. A. Yonah, *op. cit.*, p. 112.

84. Vezi nota 79.

85. P. Testini, *op. cit.*, p. 355, fig. 150.

86. Vezi nota 79.

87. V. Beșevliev, *op. cit.*, nr. 48, 86, 210 (Bulgaria) ; C. Edson, *op. cit.*, nr. 366, 607, 778 ; D. Pallas, *op. cit.*, p. 309, nr. 85 c ; St. Pelekanidis, *op. cit.*, p. 87, 92, fig. 22, 28 (Grecia) ; L. Mirković, *La nécropole paléochrétienne de Niš*, în *Archaeologia Jugoslavica*, II, 1956, p. 85—100, fig. 3, 6—7, 18 ; L. Bärköczi, A. Mócsy, *Die römischen Inschriften Ungarns*, I, Budapest, 1972, nr. 77, 83 ; L. Jalabert, R. Mouterde, *op. cit.*, nr. 555, 601, 616, 632 ; IV, 1393, 1452, 1535 (Siria) ; Y. Duval, *op. cit.*, nr. 143, 153, 155, 164, 169.

88. P. de Palol, *Arte hispanico de la epoca visigoda*, Barcelona, 1968, p. 47, fig. 26 ; R. Noll, *op. cit.*, p. 44, nr. 65. O cărămidă similară s-a descoperit la Sucidava (Celei, j. Olt). A se vedea nota 94.

89. Th. Klausner, *op. cit.*, *passim* ; F. Mancinelli, *Catacombe e basiliche. I primi cristiani a Roma*. Firenze, 1981, p. 8, fig. 14.

90. D. M. Robinson, *The Excavations at Olynthus*, II, Baltimore, 1930, p. 144, fig. 307/91 ; J. Perlzweig, *op. cit.*, nr. 359, 1138—1139, 2414 ; G. Agnello, *Recenti scoperte di monumenti paleocristiani nella Siracusa*, în *Atten des VII. Internationalen Kongresses für christliche Archäologie, Trier, 5—11 September 1965*, Città-del-Vaticano — Berlin, 1968, p. 315, fig. 4 ; H. Deringer, *Römische Lampen aus Lauriacum*, Linz, 1965, p. 116, tipul III, nr. 347, pl. VII, fig. 34 ; F. Reyniers, *Lampes inédites de Tunisie*, în *Revue archéologique du Centre*, IV, Vichy, 1965, p. 222, tip IV B, nr. 32—33, pl. IX ; p. 223, tip IV, C, nr. 43, pl. IX ; A. M. Ranieri, *op. cit.*, p. 312—315, nr. 3—4, fig. 3—4 ; B. Vikić-Belancić, *Antičke svjetilje u arheološkom Muzeju u Zagrebu*, în *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu*, V, 1971, p. 170, nr. 303—304, pl. XVII/7—8, XIV/16—17 ; R. Noll, *op. cit.*, p. 38—40, nr. 28, 32—34 ; Z. Šubic, *Römische Lampen in Slowenien*, în *Arheološki Vestnik-Acta archaeologica*, XXVI, 1975, p. 82, pl. 5/21 ; D. M. Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum*, II : *Roman Lamps made in Italy*, London, 1980, p. 385, Q 1431 MLA, pl. 87 ; *La civilisation romaine de la Maselle à la Sarre*, Paris, 1983, p. 348—349, nr. 315. Pentru opaițele de acest gen apărute pe teritoriul României, la : *Dinogetia, Tomis și Transilvania*, a se vedea trimiterea de la nota 94, la care adăugăm : C. Iconomu, *Opaițe greco-romane*. Constanța, 1967, p. 139, nr. 719, fig. 161 ; Gh. Papuc, *Opaițe de import din Tomis*, în *Pontica*, IX, 1976, p. 201—205, nr. 2, 10, fig. 2/1—2, 6/1—2.

*candelabre*⁹¹, *pristornice*⁹², *geme*⁹³, etc. În România s-au descoperit mai multe monumente ornamentate cu acest monogram al lui Hristos, provenind din nouă localități⁹⁴.

Revenind la fibula de la Cireșanu, trebuie să facem câteva precizări.⁹⁵ La o analiză atentă a obiectului, observăm că atât monogramul IX, cât și XP, nu sînt redată în mod exemplar, ele pîrînd mai degrabă niște simple ornamente și apropiindu-se de «cruces decussatae». Atît litera I, cât și P, nu taie corect litera X, cum avem clasicele reprezentări ale acestor monograme. De aceea, personal, ne îndoim de caracterul creștin monogramatic al fibulei de la Cireșanu, menținînd doar «cruz decussata». Nici acest X nu poate fi considerat semn creștin, ci pur decorativ, deoarece pe fibulele «cu piciorul întors pe dedesubt» apar, alături de X, și alte semne: litera V⁹⁵, o bară diagonală⁹⁶, cerculețe⁹⁷, etc. În acest context, considerăm că fibula din localitatea prahoveană *nu are caracter creștin sigur*.

13. *Fragment ceramic*, dintr-un vas lucrat la roată, din pastă cenușie aspră; fragmentul aparține unui chiup, cu dim.: L = 7,2 cm, l = 6,8 cm; are incizate două linii care se întretaie, interpretate ca semn creștin (probabil «cruz decussata»).

Secolele IV—V. Muzeul de istorie... — Ploiești⁹⁸.

Rămîn valabile concluziile de la obiectul nr. 10 din acest repertoriu, încît: *caracter creștin nesigur*.

14. *Vas fragmentar*, păstrîndu-se doar fundul; dim. = l = 5 cm, diam. = 12,7 cm; lucrat la roată dintr-o pastă zgrunțuroasă de culoare cenușie. Pe peretele vasului a fost incizat un X, considerat semn creștin.

Secolele IV—V. Muzeul de istorie... — Ploiești, inv. nr. 920 665⁹⁹.

Pentru caracterul creștin îndoielnic, a se vedea ob. nr. 10, 13.

f. COLȚII-DE-SUS, jud. Buzău.

15. *Chilie*, aflîndu-se la 3 km de sat, săpată în stîncă; este orientată N-S și are două intrări, dintre care ultima — inaccesibilă; cea de

91. J. Klemenc, *Altchristliche Heiligtümer in Slowenien*, în *Arheološki Vestnik, rev. cit.*, XVIII, 1967, p. 121, fig. 10—11 (Poetovio); p. 133, fig. 21, (Emona); R. Noll, *op. cit.*, p. 33—34, nr. 9—10 (Poetovio); L. Bertacchi, *Il grande lampadario paleocristiano di Aquileia*, în *Aquileia nostra*, t. 50, 1979, p. 341—352 (Aquileia); P. Korošec, *Zwei altchristliche Kandelaber aus Rogoznica in Pluj*, în *Arheološki...*, XXXI, 1980, p. 55—61, pl. I/1—2 (Poetovio); A. Lengyel, C. T. B. Radan, *The Archaeology of Roman Panonia*, Kentucky-Budapest, 1980, p. 198, fig. CXXXVIII (Bonyhád). Menționăm la acest gen de materiale *donariul* de la Biertan, care, după toate probabilitățile, funcționa suspendat de un candelabru, ca și obiectele de mai sus.

92. G. Galavaris, *op. cit.*, p. 53, fig. 24 (Eisenberg, R. F. Germania).

93. H. Leclercq, *Gemmes*, în *Dictionnaire...*, VI/1, Paris, 1924, col. 794—864; L. Jablbert, R. Mouterde, *op. cit.*, I, nr. 215.

94. Menționarea și bibliografia, la N. Dănilă, *op. cit.*, notele 83, 90—97.

95. L. Bărzău, *op. cit.*, p. 304, pl. XXIII/3, 7—8; S. Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei (secolele II î.e.n.—III e.n.)*, Iași 1981, p. 179, pl. 47/12 (Barboși); Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 164, pl. XLV/11.

96. *Ibidem*, pl. XXIV/1 a—b.

97. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 170, fig. 11/4; Gh. Bichir, *loc. cit.*, pl. XLV/8, 11.

98. Em. Popescu, *loc. cit.*, pl. I/7; I. Catrinou, *loc. cit.*

99. *Ibidem*, pl. I/8.

la N a fost redescoperită în 1980. Pe o stîncă din fața intrării sudice se observă o *cruce de tip latin*, cu brațele lățite spre capete ¹⁰⁰. Pe baza crucii chilia a fost datată în *secolele V—VI* ¹⁰¹.

Crucea de tip latin, adică cu brațele laterale mai scurte, cunoscută sub numele de «*crux immissa*», este, se pare, cel mai vechi simbol creștin atestat arheologic în Apus, dacă luăm în considerare descoperirea unei cruci de acest tip într-o locuință din orașul antic *Herculanum* (Italia), acoperit cu lavă în anul 79 d.Hr. ¹⁰². Ulterior, acest gen de cruce s-a generalizat și în Răsărit, dînd naștere la «*crucea bizantină*», ale cărei caracteristici erau brațele inegale și ușor lățite spre capete. Ea este foarte frecventă în secolele V—VI ¹⁰³, dar și în feudalism, avînd ca exemplu clasic bisericuțele rupestre de la *Basarabi* ¹⁰⁴.

În această situație acestui așezămint *nu i se poate atribui caracter paleocreștin sigur*.

g) DULCEANCA, jud. Teleorman.

16. *Vas*, descoperit în 1974, lucrat cu mîna, dintr-o pastă aspră, avînd nisip în compoziție; de culoare cenușie cu pete cărămizii-roșcate, datorate arderii secundare. Aparține tipului *oala-borcan*. Pe umărul vasului a fost incizată, în pasta moale, o *cruce cu brațele egale* («*crux quadrata*»); unul dintre brațele laterale ale crucii se termină printr-o linie în val.

Secolul VI. Muzeul de istorie R.S.R. — București ¹⁰⁵. Pentru caracterul creștin, a se vedea ob. nr. 9.

17. *Vas*, descoperit în 1966, lucrat cu mîna, aparținînd aceleiași tip ca și materialul prezentat mai sus; pastă de culoare cenușiu-gălbuie, cu pete cărămizii-roșcate, de la arderea secundară; în spărtură se observă aceeași culoare cenușie; pe umăr, în pasta moale, a fost incizată o cruce «cu brațele încîrligate».

Secolul VI. Institutul de arheologie — București ¹⁰⁶. Crucea cu «brațele încîrligate», care apare pe acest vas, este așa numita «*crux gammata*», formată din patru litere grecești, care, unite la partea inferioară, dau o cruce cu brațele egale și capetele ușor ieșite în afară, cu o deviere spre stînga sau spre dreapta. Este socotită un vechi simbol creștin, alături de: crucea greacă, latină, egipteană și cea în forma *litoroi grocoști* («*capitata*») ¹⁰⁷, *incît caracterul creștin al vasului este asigurat*.

100. C. Ștefan, V. Drâmbocianu, *op. cit.*, p. 64.

101. V. Drâmbocianu, *loc. cit.*

102. A se vedea bibliografia la N. Dănilă, *Tipare de turnat cruci din secolele IV—VI descoperite pe teritoriul României*, în *Biserica Ortodoxă Română*, CI, 1983, 7—8, p. 557.

103. La bibliografia citată de V. Drâmbocianu, adăugăm: I. Barnea, *Les monuments...*, *passim*; idem, *Arta...*, *passim*.

104. Idem, *Arta...*, II, pl. 10, 12, 13, 16, 18.

105. S. Dolinescu-Ferche, *Așezări din secolele III și VI c.n. în sud-vestul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca*, București, 1974, p. 63—65, fig. 52/2.

106. *Ibidem*, p. 75, fig. 70/1, 71/1; I. Catrinova, *loc. cit.*; I. Barnea, *Creștinismul...*, nr. 76.

107. G. A. Sotiriu, *loc. cit.*; H. Leclercq, *Croix et crucifix, art. cit.*, col. 3119—3120.

h) *IZVORUL-DULCE*, jud. Buzău

18. *Tipar*, de turnat cruciulițe, de tip latin (cu brațele inegale), dim. : L = 5,3 cm, l = 4,5 cm, î = 1,8 cm ; lucrat din calcar ; este bifacial : o parte distrusă, cealaltă avînd un negativ pentru turnat cruciulițe, prevăzute cu orificiu pentru agățat ; corpul crucii este ornamentat cu «cruces decussatae», bobite pseudoperlate, triunghiuri, care ar reda, după V. Teodorescu, scena Răstignirii.

Secolele IV—V. Muzeul de istorie... — Ploiești, nr. inv. 920417¹⁰⁸.

Tiparul se înscrie în seria celorlalte șase materiale de acest gen descoperite pe teritoriul României, provenind din secolele IV—VI¹⁰⁹. Exemplarul de la Izvorul-Dulce este singurul negativ pentru cruciulițe de tip latin descoperit la noi, putînd fi asociat și cu alte materiale de proveniență aposeană și al căror caracter paleocreștin este indiscutabil : donariul de la Biertan, opaițul de tip nord-african de la Apulum, importat probabil din Italia sau Pannonia ; acesta prezintă pe disc o cruce asemănătoare ca tip și ornamentație cu cea de pe matrița descoperită la Izvorul-Dulce. Menționăm tot în această ordine de idei placa din gresie, descoperită în castrul roman de la *Racovița*, jud. Vîlcea, datată în secolul III și ornamentată cu o «cruce immissa».

i) *LUCIU*, jud. Ialomița

19. *Opaiț*, turnat din bronz, dim. : 16,5×10 cm ; aspect piriform ; *rostrum*—prelungit în formă de ventuză (orificiul pentru ardere) ; discul este prevăzut cu orificiu pentru alimentare acoperit cu un capac în formă de scoică ; *ansa*—inelară (verigă), suprapusă de o cruce bizantină (tipul latin cu brațele lățite spre capete) ; baza inelară, proveniență coptă.

Secolul VI. Muzeul de istorie R.S.R. — ..., nr. inv. 17466¹¹⁰. Exemplare similare provin, pe lângă aria de cultură coptă, din sudul Dunării¹¹¹, atestînd legăturile foarte strînse dintre populația de pe ambele maluri ale fluviului.

j) *MIZIL*, jud. Prahova

20. *Châton* de inel, dim. : L — 2 cm ; diam. — 1,5 cm ; formă circulară, lucrat din aramă, ornamentat cu cerculețe concentrice, dispuse în forma literei X ; unul în mijloc, două la partea superioară și două la cea inferioară. În spațiile dintre cerculețe ar fi reprezentată scena Răstignirii, gravată schematic și greu de observat.

108. I. Miclea, R. Florescu, *op. cit.*, p. 209, nr. 760 ; Em. Popescu, *loc. cit.*, pl. II/1 ; N. Dănilă, *op. cit.*, p. 559, nr. 4 ; I. Catrinoiu, *loc. cit.* ; V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 92, fig. 6/12 ; I. Barnea, *op. cit.*, nr. 55.

109. N. Dănilă, *op. cit.*, p. 557—561.

110. A se vedea nota 6 la care adăugăm : I. Barnea, O. Iliescu, C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 131, nr. 94 ; I. Barnea, *Les monuments...*, p. 254, fig. 103/1 ; *Idem*, *Acta...*, I, p. 260—261, pl. 112 ; I. Miclea, R. Florescu, *loc. cit.*, nr. 764 ; I. Catrinoiu, *op. cit.*, p. 599 ; I. Barnea, *Creștinismul...*, nr. 51.

111. J. Perlzweig, *op. cit.*, nr. 2948—2949 (Grecia) ; A. M. Falico, *Lucerne in bronzo del Museo di Palermo*, în *Rivista di archeologia...*, XLVII, 1971, 1—2, p. 140—143, nr. 8—11, fig. 8—11 (Bologna—Italia) ; R. Noll, *op. cit.*, p. 39, nr. 29—30 (Paramythia—Grecia).

*Secolele VI—VII. Muzeul de istorie... — Ploiești, nr. inv. 920413*¹¹².

Dacă reprezentarea de pe châton este scena Răstignirii, lucru de care ne îndoim, piesa de la Mizil ar avea ca pereche o cruce din plumb, cu brațele egale și ușor lățite spre capete : corpul crucii prezintă silueta Mântuitorului Hristos răstignit. Obiectul provine din Banat și a fost datat în secolul VII¹¹³.

Avându-se în vedere schematismul prea evident al châton-ului, ceea ce ni se pare de-a dreptul dubios într-o epocă în care creștinismul era un cult liber de trei sute de ani, precum și caracterul decorativ al celor cinci cerculețe («*crux decussata*»), considerăm că acest obiect nu are caracter creștin.

k) NUCU, jud. Buzău

21. *Biseriçuța Agatonul Nou*, cu hramul «Sf. Ioan Gură de Aur», situată la 4,5 km nord de sat, a fost săpată în stîncă și se compune din patru încăperi, dintre care prima (dim. : L = 2,7 m, l = 0,98—0,63 m) era folosită ca altar. Pe pereții acestor încăperi se găsesc numeroase inscripții cirilice¹¹⁴. Pe baza numelui «Agaton» biseriçuța a fost datată, fără vreun argument vrednic de luat în seamă, în secolele IV—VI¹¹⁵. Considerăm că vechimea numelui, care într-adevăr își are originile în primele veacuri ale creștinismului¹¹⁶, nu este un indiciu pentru apartenența biseriçuței la aceeași perioadă de timp.

22. *Chilia lui Dionisie Tărcătorul*, situată la 2 km nord de sat, dim. : L = 3,69 m, l = 3,55—1,88 m ; la nord se află intrarea, iar la est două ferestre care se termină în arc frînt, trădînd o influență a stilului gotic. Ne reține atenția o inscripție cirilică din anul 7304 (1796). Pe pereții exteriori se disting mai multe *cruci latine cu brațele lățite*. Avînd la bază aceste elemente, chilia a fost datată în secolele III—IV¹¹⁷ și V—VI¹¹⁸ ; încadrarea cronologică în secolul IV i-ar fi indicată și de «prezența celor două ferestre în arc frînt care amintesc de goticul din secolul IV»¹¹⁹.

Pentru eventualul caracter paleocreștin al edificiului pe baza crucilor bizantine, a se vedea monumentul nr. 15. În ce privește arcul frînt (= stilul gotic) în secolul IV, considerăm că afirmația nu necesită nici un comentariu.

23. *Chilia sau biseriçuța «Fundul peșterii»*, situată la 2 km de sat, are dim. : L = 5,90 m, l = 1,65 m, î = 3,5 m ; pe pereți se disting pumnale

112. I. Miclău, R. Florescu, *op. cit.*, p. 212, nr. 816/1 ; V. Teodorescu, loc. cit., fig. 6/14 (consideră cele 5 cerculețe o «*crux decussata*») ; Em. Popescu, *op. cit.*, p. 276, și nota 55, pl. II/3 ; I. Barnea, *op. cit.*, nr. 74.

113. A. Bejan, P. Rogozea, *Descoperiri arheologice mai vechi și mai recente prefeudale și feudale-timpurii din Banat*, în *Studii și comunicări de etnografie și istorie*, IV, Caransebeș, 1982, p. 214, 223, pl. III/12.

114. C. Ștefan, V. Drâmbocianu, *op. cit.*, p. 50—51.

115. H. Constantinescu, *op. cit.*, p. 327—328, 333.

116. H. Musurillo, *The Acts of the Christian Martyrs*², Oxford, 1979, p. 280—293.

117. C. Ștefan, V. Drâmbocianu, *op. cit.*, p. 53—54.

118. V. Drâmbocianu, *op. cit.*

119. H. Constantinescu, *op. cit.*, p. 325, 332, 334.

de tip «akinakes» (sec. VI—IV î.Hr.), inscripții cirilice și cruci de diferite tipuri (greacă, latină, de Malta, bizantină)¹²⁰. V. Drâmbocianu datează acest edificiu în feudalismul dezvoltat¹²¹, în timp ce H. Constantinescu, probabil pe baza crucilor, în sec. IV—VI¹²².

24. *Biseriçuța «Peștera lui Iosif»*, situată la 3 km N—V de sat, dim. : L = 6 m, l = 1,85 m, f = 2 m; are o intrare la sud; în exterior, deasupra ferestrei și a ușii sînt săpate două arce frînte, aparținînd stilului gotic; deasupra ușii se distinge figura unui pește incizat, reprezentat cu capul în jos, L = 3,4 cm; pe același perete apar mai multe inscripții cirilice. Pe baza peștelui, «simbol paleocreștin», așezămîntul a fost datat cu certitudine în secolele III—IV¹²³, la aceasta contribuînd și cele două arce frînte¹²⁴.

Despre simbolul creștin al peștelui marele arheolog C. A. Sotiriu (1880—1964) se exprimă astfel: «cel mai vechi și mai important simbol creștin al artei antice, pe care îl întîlnim atît în frescele cimitirelor, cît și pe geme, opaițe, etc., este peștele¹²⁵. Despre asocierea Mîntuitorului Iisus Hristos cu peștele, pe lîngă acrostihul bine cunoscut $\text{ΙΧΘΥΣ} = \text{Ιησοϋς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτῆρ}$ ¹²⁶, există numeroase mărturii ale scriitorilor bisericești¹²⁷ sau din epigrafia primelor trei veacuri¹²⁸.

În ciuda acestor argumente, considerăm că *biseriçuța «Peștera lui Iosif»*, pe pereții căreia, alături de simbolul peștelui, apar și inscripții cirilice, aparține mai degrabă feudalismului, decît epocii paleocreștine.

25. *Biseriçuța «Piatra îngăurită»*, situată la 8 km N, N-V de sat, dim. : L = 3,45 m, l = 2,90 m, f = 3,30 m; la sud are o intrare, la est — trei ferestre; pe pereți se găsesc cîteva inscripții cirilice; la nord se găsește un altar improvizat, pe care se observă incizată o cruce de mari dimensiuni, cu capetele brațelor lățite, de tip latin¹²⁹, element pe baza căruia biseriçuța a fost datată în secolele V—VI¹³⁰ și chiar mai devreme, în secolele III—IV¹³¹.

Pentru caracterul paleocreștin al edificiului, a se vedea mai sus.

120. C. Ștefan, V. Drâmbocianu, *op. cit.*, p. 57—58.

121. V. Drâmbocianu, *op. cit.*, p. 22.

122. H. Constantinescu, *op. cit.*, p. 321—330.

123. C. Ștefan, V. Drâmbocianu, *op. cit.*, p. 60—61; V. Drâmbocianu, *loc. cit.*

124. H. Constantinescu, *op. cit.*, p. 326, 332, 334.

125. G. A. Soliriu, *op. cit.*, p. 92; despre pește ca simbol paleocreștin, a se vedea poziția critică la J. Engemann, *Fisch*, în *Reallexikon für Antike und Christentum*, VI, Stuttgart, 1969, col. 1021—1097.

126. Pe o inscripție din Siria citim: $\text{ΙΧΘΥΣ} = \text{Ιησοϋς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτῆρ}$ (L. Jalabert, R. Mouterde, *op. cit.*, II, 428).

127. Origen, *Comment. in Matth.*, XIII, 10, în Migne, P.G., t. XIII, col. 1120; Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, 3, 11, 59, trad. pr. D. Fecioru, în col. *Părinți și scriitori...*, 4, București, 1982, p. 339; Tertullian, *De baptisate*, 1, în Migne, P.L., t. I, col. 1198.

128. *Epitaphium Abercili Hieropolitani*, 13—15, la Pr. prof. I. Rămureanu, *op. cit.*, p. 361, *Epitaphium Pectorii Augustodunensis*, 1, 6—7, 11, *ibidem*, p. 365.

129. C. Ștefan, V. Drâmbocianu, *op. cit.*, p. 62—63.

130. V. Drâmbocianu, *loc. cit.*

131. H. Constantinescu, *op. cit.*, p. 328—329, 332, 334.

l) *OLTENI*, jud. Teleorman

26. *Fibulă*, turnată din bronz, dim. : L = 5,2 cm, aparținând tipului «cu piciorul întors pe dedesubt», fragmentară (lipsă resortul și arcul) ; descoperită într-o necropolă de incinerare ; pe fața superioară a piciorului se observă «ca ornament» un X incizat.

Secolul IV. Muzeul de istorie R. S. R. — București 132.

Litera X a fost interpretată drept o «cruz decussata»¹³³, dar menționăm că ar putea fi și un simplu ornament. (A se vedea ob. nr. 12).

27. *Tipar de turnat cruciulițe*, din gresie fină, de culoare maroniu-deschisă, dim. : 4,8 × 4,5 × 1 cm, formă patrulateră, bifacial (pentru cercei și inele, și cruciulițe de tip bizantin) ; crucea prezintă în centru o adâncitură conică, unde se fixa o piatră prețioasă.

Secolul VI. Muzeul de istorie R.S.R., nr. inv. 18348¹³⁴.

m) *PIETROASELE*, jud. Buzău.

28. *Fibula mare în formă de vultur*, făcând parte din tezaurul «Cloșca cu pui de aur», ar prezenta *trei elemente paleocreștine*, și anume : o cruce în centru, formată din marele caboșon oval, mărginit simetric de altele patru mai mici, rotunde ; în jumătatea de jos a fibulei s-ar distinge un ornament cruciform, «redind izbitor de plastic — scena crucificării». După V. Teodorescu, s-ar observa : «capul, oval pe verticală, ..., palmele, ..., cu o ușoară ovalizare pe orizontală, trupul și picioarele rediate prin trei pietre-semințe, ...baza crucifixului... — piatra mare de jos». Trupul și picioarele (cele trei pietre-«semințe») ar reprezenta un pește, cu capul în jos, acesta constituind al doilea element paleocreștin.

Secolul IV. Muzeul de istorie al R.S.R. 135.

Interpretarea ni se pare forțată, elementele respective părind să aibă simplu rol decorativ.

29. *Coșulețul dodecagonal* prezintă la baza circulară un cerc concentric «încadrat cruciform de patru cerculețe tangente».

Secolul IV. Muzeul de istorie al R.S.R. 136.

Elementul «paleocreștin» ar putea fi, ca și obiectul precedent un simplu decor, încât caracterul creștin este nesigur.

30. *Coșulețul octogonal* prezintă tot, la bază, de astă dată octogonală, un alt element paleocreștin : «relativ vag forma unui X». *Secolul IV. Muzeul de istorie al R.S.R. 137.*

132. C. Preda, *Cimitirul de la Olteni (reg. București)*, și unele probleme privind cultura materială a secolului IV e.n. pe teritoriul R. P. Române, în *Studii și cercetări...*, t. 10, 1959, 2, p. 358—359, fig. 5/3.

133. I. Catrinioiu, *loc. cit.*

134. C. Preda, *Tipar pentru bijuterii...*, *op. cit.*, p. 513—519, fig. 1/1—4 ; I. Barnea, O. Iliescu, C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 133, nr. 103 ; I. Barnea, *Les monuments...*, *loc. cit.*, fig. 103/2 ; idem, *Arta...*, p. 258, pl. 111/1 ; I. Miclea, R. Florescu, *op. cit.*, p. 213, nr. 827 ; N. Dănilă, *op. cit.*, p. 559, nr. 5 ; I. Catrinioiu, *op. cit.*, p. 597—598 ; I. Barnea, *Creștinismul...*, nr. 52.

135. V. Teodorescu, *Elemente paleocreștine...*, p. 85—86 ; fig. 3/4 a—c și nota 48.

136. *Ibidem*, p. 85, fig. 3/5—5a.

137. *Ibidem*, p. 86, fig. 3/6—6a.

Este greu de admis că semnul respectiv, pur și simplu cu valoare decorativă, reprezintă X («cruce decussata»). Asemenea ornamente apar și pe fibule, fără să li se fi atribuit caracter creștin ¹³⁸.

31. *Pieptăne*, lucrat din os, descoperit în castrul roman din secolul IV, având mai multe ornamente: linii în zig-zag, cerculețe și un porumbel. *Secolul IV. Muzeul de istorie — Buzău* ¹³⁹.

Pieseii i s-a atribuit caracter creștin datorită porumbelului ¹⁴⁰, într-adevăr vechi simbol din arta primelor veacuri, care întruchipa pe Sfântul Duh ¹⁴¹.

Acest gen de pieptăne face parte din categoria a V-a, după tipologia lui K. Horedt, și nu are caracter creștin, deoarece caracteristica acestor obiecte este tocmai în a avea reprezentate diferite animale: iepuri, păsări, patrupede, etc. ¹⁴².

n) PLOIEȘTI, jud. Prahova

32. *Opaiț*, din lut fin de culoare cărămiziu-portocalie, dim.: L = 7,4 cm, l = 5,2 cm; ovoidal-cordiform, disc bombat, *rostrum* — scurt în prelungire; bordura este ornamentată radial cu linii în relief; pe rostrum se observă o cruce greacă, cu brațele egale și barate, în relief; ansamic buton; baza inelară; aparține tipului sirian, indicând centrul meșugăresc de proveniență.

Secolul V. Muzeul de istorie... — Ploiești, nr. inv. IV 965 ¹⁴³.

Exemplarul apare ca unicat pe întreg teritoriul românesc. O piesă similară s-a descoperit în Pannonia și se opinează că aparține «tipului palestinian-sirian» ¹⁴⁴.

o) SĂRATA MONTEORU, jud. Buzău

33. *Filacteriu*, din sticlă, prins într-un cadru de argint, descoperit într-un mormint aparținând necropolei de incinerare, datată în secolele VI—VII; dim.: L = 2,4 cm; obiectul este prevăzut cu orificiu pentru agățat. Socotită inițial «sticluță de parfum» ¹⁴⁵, ulterior s-a opinat că piesa era folosită pentru păstrarea Sfântului Mir, având caracter apotropaic ¹⁴⁶.

Secolul VI. Institutul de arheologie — București.

Astfel de fiole sîm cunoscute din necropola paleocreștină descoperită în jurul basilicii Sf. Victor din Marsilia (Franța), opinîndu-se că erau

138. Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 158, pl. XXXIX/10.

139. Gh. Diaconu și colab., *L'ensemble archéologique de Pietroasele*, în *Dacia*, NS, XXI, 1977, p. 216, fig. 21/1.

140. V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 89, nota 73.

141. Abbé Martigny, *Dictionnaire des antiquités chrétiennes*, Paris, 1889, p. 186; H. Leclercq, *Colombe*, în *Dictionnaire d'archéologie chrétienne...*, III/2, Paris, 1914, col. 2198—2231; P. Testini, *op. cit.*, p. 495; G. A. Sotiriu, *op. cit.*, p. 119.

142. H. Horedt, *op. cit.*, p. 140—141, fig. 46/1, 55/3—5, 56, pl. 4/2.

143. I. Miclea, R. Florescu, *op. cit.*, p. 209, nr. 761; I. Catrinou, *op. cit.*, p. 599; I. Barnea, *op. cit.*, nr. 70.

144. T. Szentlőleky, *op. cit.*, p. 129—130, nr. 244—250, mai ales nr. 247/a—b.

145. I. Nestor, E. Zaharia, *Săpăturile de la Sărata—Monteoru din anul 1955*, în *Materiale și cercetări arheologice*, IV, 1957, p. 188, 192; E. Zaharia, *Sărata Monteoru*, în *Dicționar de istorie veche a României*, București, 1976, p. 528.

146. Em. Popescu, *loc. cit.*; I. Catrinou, *loc. cit.*

folosite la păstrarea Sf. Mir sau apei sfințite ^{146 bis}. Avându-se în vedere caracterul păgîn al necropolei de la Sărata-Monteoru, chiar atribuită populației autohtone, piesa pare a fi, în acest context, o «sticluță de par-fum», cum bine au stabilit descoperitorii ei. Pieseii s-ar putea atribui caracter creștin, numai în momentul în care necropola respectivă ar mai da la iveală și alte materiale arheologice paleocreștine, ceea ce, după cîte știm, pare puțin probabil.

p) SPANȚOV.

34. *Fibulă*, de bronz, descoperită în anul 1962, în cadrul unei necropole birituale; piesa aparține tipului «cu piciorul întors pe dedesubt»; pe partea superioară se observă un ornament incizat, constînd dintr-un x și două linii în zig-zag ¹⁴⁷.

Secolul IV. Muzeul de istorie — Oltenița.

Pe baza literei X («cruce decussata») piesa este considerată creștină ¹⁴⁸. Pentru eventualul caracter creștin al acestei fibule, a se vedea observațiile de la ob. nr. 12, 26.

r) STRĂULEȘTI — BUCUREȘTI

35. *Tipar*, din lut ars, de culoare negricioasă; dim.: 4,8 × 2,7 × 1,5 cm; formă patruleteră; monofacial; era folosit pentru turnarea unor cruciulițe cu brațele egale și ușor lățite spre capete, aparținînd tipului «de Malta»; în centru crucea prezintă o adîncitură conică pentru fixarea pietrei prețioase.

Secolul VI. Muzeul de istorie al municipiului București, nr. inv. 77.530/5.351 ¹⁴⁹.

s) TÎRGȘOUL — VECHI, jud. Prahova

36. *Piatră de prund*, elipsoidală, dim.: diam. — 2,8 — 2,5 cm; pe una din fețe a fost incizată o cruce cu brațele inegale («cruce immissa»), iar pe cealaltă litera Z, probabil prescurtare de la cuvîntul grecesc ZWH. În acest caz crucea ar putea fi prescurtarea literei grecești Φ, redînd, astfel, în combinație, cunoscuta formulă creștină: Φως — Ζωή — Lumină—Viață, simbol al Mîntuitorului ¹⁵⁰.

Secolele V—VI. — Muzeul de istorie... — Ploiești.

Din cele 36 de materiale și monumente prezentate în acest repertoriu doar 14 au, după părerea noastră, caracter indiscutabil creștin, și anume cele notate cu nr. 4—7, 9, 11, 16—19, 27, 32, 35—36. Datorită caracterului loc echivoc, alte 7 materiale trec, deocamdată, pe lista celor nesigure, rămînd ca studii sau cercetări viitoare să confirme sau nu

^{146 bis}. Maria Barbara von Strižky, *Grabbeigabe*, în *Reallexikon...*, XII, 1983, col. 442.

¹⁴⁷. C. Preda, *Noi descoperiri arheologice în necropola din secolul al IV-lea de la Spanțov*, în *Studii și cercetări...*, t. 16, 1965, 2, p. 266, fig. 4/18.

¹⁴⁸. I. Catrinoiu, *op. cit.*, p. 59.

¹⁴⁹. M. Constantiniu, *op. cit.*, p. 674—676, fig. 5/3; I. Barnea, O. Iliescu, C. Nicolescu, *loc. cit.*, nr. 102; N. Dănilă, *op. cit.*, p. 560, nr. 7; I. Catrinoiu, *op. cit.*, p. 597; I. Barnea, *op. cit.*, nr. 53.

¹⁵⁰. I. Miclea, R. Florescu, *op. cit.*, p. 212, nr. 816/4; I. Catrinoiu, *op. cit.*, p. 598—599; I. Barnea, *op. cit.*, nr. 75.

apartenența lor la arta paleocreștină din România. Acestea sînt : nr. 8, 10, 12—14, 26 și 34. Celelalte 15 obiecte și monumente, deși mare parte din ele creștine, nu aparțin epocii post-romane (nr. 1—3, 15, 21—25), iar altele au caracter categoric necreștin (nr. 20, 28—31, 33).

Precizăm că această împărțire a materialelor arheologice, presupuse paleocreștine, din Muntenia nu are caracter definitiv. Unele piese ar putea fi considerate creștine (ne referim mai ales la cele ornamentate cu «cruz decussata»), dar la fel de bine, există șansa de a fi trecute între cele nesigure, mai ales datorită nesiguranței care planează asupra semnificației literei X. De aceea, pentru orice eventualitate, obiectele avînd ca ornament «cruz decussata», le considerăm obiecte creștine nesigure.

III. Considerații finale

Ca și în repertoriile referitoare la materialele paleocreștine din Transilvania, publicate în 1958, 1966 și 1982¹⁵¹, considerăm necesare cîteva precizări privind : *cantitatea, răspîndirea teritorială și apartenența etnică* a monumentelor creștine timpurii descoperite pe teritoriul Munteniei.

În ce privește *cantitatea*, observăm că aceste materiale sînt relativ puține, în număr de 14. Dintre acestea unele sînt importuri (nr. 4, 6, 19, 32), indicînd relațiile strînse ale romanității de pe teritoriul de azi al Munteniei cu Imperiul roman de răsărit sau bizantin, care a menținut trează conștiința originii comune a populației romanice de la nord și sud de Dunăre. Cele mai numeroase materiale sînt, însă, de factură locală (nr. 5, 7, 9, 11, 16—18, 27, 35—36), sporindu-le astfel valoare documentară.

Dacă referitor la opaițul de la *Luciu* se afirma că a fost adus din Dobrogea, negîndu-se, astfel, manifestări locale ale creștinismului daco-roman în Muntenia, *răspîndirea teritorială* a celor 14 obiecte sigur creștine indică o situație foarte clară : materialele s-au descoperit pe întreg teritoriul muntean, atît în zona de cîmpie, cît și în cea de deal și munte, indicînd o viață creștină unitară în zona cuprinsă între Carpați, Dunăre și Olt. Este semnificativ faptul că *toate aceste materiale* fără excepție, *provin din așezări sau necropole atribuite populației autohtone*, perfect încadrate în aria culturii romano-bizantine.

Concluzia referitoare la *apartenența etnică* se poate trage parcurgînd observațiile de mai sus. Aceste obiecte au aparținut unei populații sedentare, care cultiva relații, atît materiale, cît și spirituale, cu «Romania» sud-dunăreană. Nici un obiect nu a fost atribuit vreunui popor migrator, deoarece în acea perioadă (secolele IV—VI) creștinismul daco-roman era bine cimentat în societatea romanică nord-dunăreană, nesuportînd nici o influență din partea goților arieni sau a sectei audienilor, care s-au perindat pe teritoriul Munteniei.

Daco-romanii creștini se integrau perfect în noua concepție despre lume și viață, adusă de Mîntuitorul Iisus Hristos, mărturisind-o prin : purtarea unor cruciulițe, turnate în tipare confecționate din material litic local, sau prin aplicarea semnului Sf. Cruci pe ceramică. Unele piese, ca opaițul de la *Luciu*, puteau să funcționeze într-un locaș de cult,

151. I. I. Russu, *op. cit.*, p. 335—340 ; D. Protase, *op. cit.*, p. 153—157 ; N. Dănilă, *Considerații asupra noilor materiale arheologice paleocreștine din Transilvania, în Biserica Ortodoxă Română*, C, 1982, 7—8, p. 742.

indicând existența unui cler organizat, care deservea populația autohtonă. În acest sens subliniem rolul important al izvoarelor literare (*Actul martiric al Sf. Sava Gotul*), unde ne este atestată existența unor locașuri de cult și a unui cler deservent. Coroborate, aceste documente, (literare și arheologice) ne dau o imagine destul de limpede a creștinismului daco-roman de pe teritoriul Munteniei în secolele IV—VI.

Asociind documentele paleocreștine din Muntenia cu cele descoperite în celelalte zone ale României și anume în : Dobrogea ¹⁵², Transilvania ¹⁵³, Banat ¹⁵⁴, Oltenia ¹⁵⁵ și Moldova ¹⁵⁶, obținem o privire de ansamblu a societății daco-romane, ale cărei caracteristici : romanitate și creștinism, vor asigura nu numai apariția în istorie a unui nou popor, ci și originalitatea acestuia în context sud-est european.

Drd. NICOLAE DĂNILĂ

NUME DE CREȘTINI DACO-ROMANI DIN SECOLUL IV

Numele proprii sînt prețioase elemente ale limbii atît de lacunar cunoscută a traco-dacilor. În domeniul trac și în cel illir, marele număr de nume proprii variate și originale constituie principalul material și mijloc de cunoaștere a limbii traco-dace, care pot fi, în parte, explicate și etimologic.

În general, antroponimia traco-dacă cuprinde cuvinte care desemnează noțiuni de ordin moral sau fizic și exprimă, la fel ca la toate popoarele de limbă indo-europeană, calități ori dorințe și speranțe pe care le puneau oamenii societății de atunci în numele ce-și dădeau ori alegeau pentru progeneriturile lor ¹.

Despre onomastica traco-dacă în general s-au scris pînă acum studii remarcabile. Un aspect mai puțin cercetat și cunoscut îl constituie onomastica creștină geto-dacă.

Vor fi existat creștini în Dacia și înainte de părăsirea ei, adică pînă la anul 275. Printre coloniștii aduși de Traian în Dacia : *Traianus, victa*

152. Em. Popescu, *Inscripțiile...*, *passim*; I. Barnea, *Les monuments...*, *passim*; idem, *Arta...*, *passim*.

153. *Supra*, nota 151, la care adăugăm : K. Horedt, *op. cit.*, p. 163—171; E. Chirilă, N. Gudea, *Economie, populație și societate în Dacia intracarpatică în primul secol după abandonarea provinciei (275—380 e.n.)*, în *Acta Musei Porolissensis*, VI, 1982, p. 123—154; M. Bărbulescu, *Vechi urme creștine*, în *Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului*, Cluj-Napoca, 1982, p. 55—75.

154. N. Dănilă, *Izvoare literare, epigrafice, arheologice și numismatice privind prezența bizantină în Banat în secolele IV—VI*, în *Mitropolia Banatului*, XXXIV, 1984, 3—4, p. 150—161.

155. Idem, *Viața creștină...*, *passim*.

156. I. Catrinou, *Influența bizantină pe teritoriul de la est de Carpați în secolele IV—VII*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, LX, 1984 (sub tipar).

C. Poghir, *Thrace et daco-mésien : langues ou dialectes ?*, în «*Thraco-Dacica*», București, 1976, p. 342—343; Ariton Vraciu, *Sur la méthodologie des recherches dans le domaine des rapports linguistiques au thraco-dace et des autres langues indo-européennes*, în «*Thraco-Dacica*», cit., p. 315—326.

1. I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, ed. a II-a, București, 1967, p. 82; Ariton Vraciu, *Limba daco-geților*, Timișoara, 1980; Vl. Georgiev, *Trakiiskiiat ezik*, Sofia, 1957;

Dacia, ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominus transtulerat, ad argos et urbes colendas (Eutropius, VIII, 6, 2) — vor fi fost, considerînd logic-istoric și creștini. Ei puteau fi în rîndurile trupelor care stătuseră mai înainte în răsărit și care erau acum cantonate în Dacia. Legiunea V Macedonica, de exemplu, a fost adusă, spre sfîrșitul secolului I din Palestina la Troesmis (Igliția) în Dobrogea, iar de acolo la Potaissa (167—168) în Transilvania. Ala nova Illyricorum, staționată în castrul de la Brîncovenesti (jud. Mureș), era adusă din Iliria, provincie care a cunoscut creștinismul încă din secolul I de la Sfîntul Apostol Pavel și uceniciei săi. Creștinismul va fi fost adus în fosta Dacie Romana și prin sclavi, ca și prin negustori, prin captivii aduși de goți în Dacia, ca și de misionari etc.

Creștinismul românesc, ca și limba română, are caracter latin. Terminologia creștină de origine latină din limba română arată că aproape toate numirile de bază ale credinței și unele forme ale cultului creștin au fost create pînă în secolele IV—V. Am aminti, de exemplu, cuvîntul *biserică* din latinescul *basilica*, la rîndul său din grecescul βασιλική (βασιλεύς = împărat și οἶκία = casă), păstrat din timpul lui Constantin cel Mare, din sec. IV. *Dumnezeu* (Domine Deus), *Duminică* (dies dominica), *Florii* sau *Flurii* (de la vechiul latin *Floralia*), pe cînd Apusul are *Dimanche de Rameaux* (franc.) și *Domenica della Palme* (ital.); *Rusalii*, de la vechiul latin *Rosalia*, pe cînd Apusul are *Pentecôte* (franc.) și *Pentecoste* (ital.); *Paști*, din latinul *dies pascharum*, ca și francezul *pâques*; *sărbătoare*, de la vechiul latin *dies servatoria*, pe cînd în Apus avem *fête* (franc.) și *fiesta* (ital.) de la latinul *festum*; *a boteza*, din latinescul *baptiso-are*, derivat din grecescul βαπτίζω, și atîtea, care dovedesc vechimea creștinismului românesc al Romaniei Orientale².

Istoricul Vasile Pârvan afirma: «Romanismul și creștinismul nostru sînt născute și crescute în chip firesc, încet și trainic, în Dacia lui Traian»³. În etnogeneza poporului român, creștinismul a avut un rol preponderent. «Factorul creștin, spune prof. Radu Vulpe, apare în procesul de romanizare de la originea poporului român cu un rol atît de determinant, încît se ridică la o însemnătate egală cu aceea a romanității noastre însăși». Poporul român «s-a născut creștin în mod spontan, natural, odată cu formarea romanității sale, la a cărei desăvîrșire creștinismul popular și-a adus contribuția cea mai de seamă. Noi sîntem romani fiindcă sîntem creștini și creștini fiindcă sîntem romani»⁴.

În aceeași credință creștină ortodoxă a Romaniei Orientale, formulată la sinoadele ecumenice de la Niceea și Constantinopol, din 325 și 381, primită în limba latină vorbită, s-au înfrățit cele două popoare: autohtonii geto-daci și romanii cuceritori ai Daciei, care au dat naștere poporului român.

2. Pr. Ion Ionescu, *Privire asupra cuvintelor cu sens religios din fondul principal lexical al limbii române*, în «Mitropolia Olteniei», an. VIII (1956), Nr. 6—7, p. 343—359.

3. Vasile Pârvan, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București, 1911, p. 201.

4. Prof. Radu Vulpe, *Romanitate și creștinism, coordonate ale etnogenezei române*, în «De la Dunăre la Mare. Mărturii istorice și monumente de artă creștină», ed. Arhiep. Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1977, p. 21.

Și poporul român și țara sa au rămas în istorie «*Porta della christianità*», după cum a numit-o Ștefan cel Mare în scrisoarea circulară adresată tuturor principilor creștini la 25 ianuarie 1475, după victoria reputată la Vaslui la 10 ianuarie 1475 împotriva puhoiului otoman, care cucerise în 1453 Constantinopolul, prin care el le cerea să se unească și să-i trimită ajutor să apere Europa și civilizația ei. Papa Sixt IV (1471—1484) l-a felicitat pe Ștefan cel Mare și l-a numit *Verus Cristiane fidei atleta* (= adevărat atlet al credinței creștine)⁵, dar ajutor efectiv în ostași și bani principii creștini nu i-au trimis, și voievodul și țara sa au rămas singuri în fața puhoiului otoman și a vitregiilor istoriei, «*o poartă a creștinătății*».

Elementul autohton geto-dac a fost asimilat treptat, încît la venirea slavilor în ținuturile carpato-dunărene la sfîrșitul secolului al VI-lea și începutul secolului al VII-lea, epoca de formare a limbii române ca idiom distinct romanic, preromân, româna comună sau străromâna era încheiată și poporul român era creștinat.

Caracterul balcanico-carpatic al limbii române s-a realizat în special prin adaptarea limbii latine populare la baza de articulație și la baza spirituală și psihică traco-dacă. Substratul traco-dac lingvistic a fost cel care a transformat latina populară în română, factor esențial pentru înțelegerea formării limbii române în secolele V—VII, VIII, perioadă în care a avut loc și formarea limbii franceze, soră din Apus a limbii române, cu substratul celtic sau galic⁶.

Din secolul al IV-lea, din timpul asimilării elementului autohton geto-dac, cunoaștem documentar și un număr de creștini geto-daci, deveniți daco-romani :

1. *Dinias* (Δινιάς). Se găsește menționat într-o inscripție creștină din secolul al IV-lea din Tomis (orașul Constanța de astăzi) în limba greacă, pe bordura unei mese monolită din calcar cu două picioare, descoperită probabil într-una din camerele funerare din necropola Tomisului, folosită la agapele în amintirea defunctului, săvîrșite în anumite zile ale anului : Τῷ μακαρίῳ [Τ]ιμοθέῳ παρὰ Δινίου νεοφωτιστοῦ Ἐνμανουήλ (= Fericitului Timotei, din partea lui *Dinias*, avînd ca nou botezat numele *Emanuel*)⁷.

În limba traco-dacă, *dina* este echivalent cu *dava*, *para*, *bria*, adică cetate, oraș, și se găsește folosit numai în Scythia Minor⁸.

Cuvîntul *dina* îl întîlnim în numele cetății *Dinogetia* din Dobrogea de astăzi : Δινογέτια (= cetatea geților).

În tracă se cunosc nume de persoane ca : *Dines*, *Dinicenthos*, *Dinis*, *Dinnius*, *Dinus*, care se păstrează și astăzi în limba română : *Dinu*⁹.

5. I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, p. 323.

6. G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, 1980, p. 177—191.

7. Emilian Popescu, *Inscripțiile din secolele IV—XIII descoperite în România*, București, 1970, p. 60—61 ; Ion Barnea, *Les monuments paléochrétiens de Roumanie*, Roma, 1977.

8. Alexandra Philippide, *Originea românilor*, vol. I, Iași, 1923, p. 440.

9. *Ibidem*.

Antroponimul *Dinias* — *Dina* — *Dinu* va fi însemnat în limba traco-dacă : *cetățean, locuitor al cetății, orășean*¹⁰.

2. *Dada*. Martir creștin traco-geto-dac din satul Ozovia din Scythia Minor, decapitat la 28 aprilie 304 împreună cu martirii Maxim și Quintilian cu nume romane.

Numele *Dadas*, *Dados* este antroponim frecvent în lumea traco-geto-dacă și derivă din baza indo-europeană *dhe* — *dh(e)* —, ipocoristic pentru membrii mai în vîrstă ai familiei¹¹.

Cuvîntul *dadă* se folosește în limba română, ca și în limbile bulgară, sirbo-croată, cu sensul de termen de respect folosit de oamenii de la țară pentru a se adresa unei femei mai în vîrstă sau unei surori mai mari¹².

3. *Argeu* (*Argaeus*). După *Martirologiul Ieronimian*, prin anii 320—323, sub împăratul Licinius, printre numeroșii creștini martirizați la Tomis s-au aflat și frații : *Argeu* (*Argaeus*), *Narcis* (*Narcissus*) și *Marcelin* (*Marcellinus*). *Argeu* și *Narcis* au fost decapitați la 2 sau 3 ianuarie 320—323, pentru vina că nu au voit să fie înrolați în armata repăgînizată de împăratul Licinius (320—323), iar fratele lor *Marcelin* a fost chinuit și apoi aruncat în mare¹³.

Etimologic, antroponimul *Argeu* (*Argaeus*) vine de la apelativul autohton traco-dac *argea*, cu baza indo-europeană : **areg* — vechiul indian *argala-h*, *argala* = zăvor, încuietoare¹⁴.

În limba română, substantivul feminin *argea*, pl. *argele*, însemnează : 1) groapă pătrată, acoperită, unde femeile țes vara pînza ; iarna se pun acolo stupii ; 2) bolta unei clădiri ; 3) scheletul clădirii (stîlpii și căpriorii), casa ridicată numai de stîlpi și pusă «cununa» ; 4) streășina casei, în zona Moldovei, a Iașilor¹⁵.

Cuvîntul se păstrează în limba română ca antroponim : *Argeanu*, *Argel*, și în toponimie : *Argea*, comună în jud. Vrancea ; *Argel*, com. în jud. Suceava ; *Valea Argelelor*, în stațiunea balneară Olănești, jud. Vilcea etc.¹⁶.

Important pentru noi este și faptul că, din cei trei frați numai unul, *Argeu* (*Argeus*), mai păstrează în secolul al IV-lea numele lui autohton geto-dac, pe cînd cei doi : *Narcis* (*Narcissus*) și *Marcelin* (*Marcellin*)

10. I. Ionescu, *L'Histoire d'un nom chrétien-byzantin*, în «Actes du XIV-e Congrès international des Etudes byzantines», București, 6—12 septembrie, 1971, tom. II, ed. Academiei Române, 1975, p. 571—577 ; I. Duridanov, *Les rapports linguistiques entre les Thraces et les Celtes*, în «Noi Tracii», an. VII, 1980, Nr. 68, luna mai, p. 11.

11. I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, p. 100 ; P. P. Panaitescu, *Introducere la Istoria culturii românești*, București, 1969, p. 97 ; V. Besevliev (Sofia), *Die Thraker im ausgehende altertum*, în «Studii Clasice», III, 1961, București, p. 253.

12. *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1975, p. 227, care trece greșit cuvîntul *dadă* în limba română ca fiind de origine «bulgară, sirbo-croată», cînd în realitate el este un cuvînt autohton traco-dac.

13. Hippolyte Delehaye, *Saints de Thrace et de Mésie*, Bruxelles, 1912, Jacques Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'Empire Romain*, Paris, 1918, p. 53—120 ; Pr. prof. Ioan Rămureanu, *Slinji și martiri la Tomis — Constanța*, în «Biserica Ortodoxă Română», an. XCII (1974), Nr. 7—8, p. p. 975—1011.

14. I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez*, București, 1970, p. 132-133.

15. *Dicționarul explicativ al limbii române*, cit., p. 50.

16. Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, 1983, p. 35.

nus) au numele romanizate, ceea ce dovedește că și ei erau tot geto-daci, acum însă romanizați, dovedind gradul înaintat de romanizare a populației autohtone.

4. *Dasius*. A fost ostaș creștin în legiunea a XI-a Claudia, care își avea sediul, încă din secolul al doilea, la Durostorum, și a fost martirizat prin tăierea capului la 20 noiembrie 304, în timpul lui Dioclețian (284—305) și Maximian Galeriu (293—311).

Dasius este un antroponim «frecvent și popular illir și mesapic»¹⁷, dar el este un antroponim și traco-dac¹⁸. Cuvântul comun *daș* îl întâlnim folosit în limba albaneză (*dash*), cu sensul de «berbec», ca și în limba română, în special în dialectul aromân și meglenoromân, cu sensul de «miel de casă — miel de un an»¹⁹. În limba română cuvântul îl păstrăm și ca antroponim: *Dașu*, *Dașa*, *Dașea* și ca toponim în *Dașova*, comună intrată în raza orașului Corabia, jud. Olt (*Daș + ova*, suf. slav).

Prof. G. Ivănescu consideră pe *daș* (= miel de un an) ca aparținând limbii vorbite de triburile neolitice care stă la baza limbilor caucazice de astăzi (iafetita), înrudită cu basca, etrusca și probabil cu sumeriana, limbă vorbită înainte de migrația indo-europeană²⁰.

Prof. I. I. Russu consideră substantivul comun *daș* element albanoromân autohton în ambele limbi. Sensul primar este cel din dialectele române: «miel», iar albanezul «berbec» poate fi numai secundar, fără semnificație etimologică. *Daș* ar presupune un indo-european *dhe — *sio*, *dasio* —, general în zona carpato-balcanică, sinonim cu latinul *agnellus* (miel), care l-a înlocuit complet în dialectul daco-român pe *daș*²¹.

5. *Sansala* (Σανσαλας). În *Pătimirea sau Martiriul Sfântului Sava Gotul* (= Μαρτύριον τοῦ Σάβα Γόθου). Scrisoarea redactată în limba greacă de către *Presbiteriul* Bisericii din Gothia romană, din fostă Dacia, din părțile de est-sud, din părțile Buzăului de astăzi, și trimisă împreună cu moaștele Sfântului Sava Gotul Bisericii din Cesareia Capadociei la rugămintea Sfântului Vasile cel Mare adresată ducelui Scythiei Minor, Iunius Soranus, în anul 373—374, se vorbește de doi preoți: *Sansalas* (Σανσαλας) și *Guththicas* (Γουθθικᾶς). Antroponimul *Guthicas* este de origine gotă, și nu ridică probleme de etimologie. *Sansala* este un antroponim compus și este de origine autohtonă traco-dacă.

În *inscripția* de la *Pizos* din *Tracia*, la nord-vest de *Akbunar*, astăzi satul *Cakırlar* din R. P. Bulgară, din anul 202 e.n., se întâlnesc între alte antroponime trace și antroponimul *Salas*, *Salu* de 7 ori, ceea ce dovedește frecvența lui în limba tracă²³. Antroponimul a făcut parte și

17. I. I. Russu, *Illirii*, București, 1969, p. 196—199.

18. N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 257.

20. G. Ivănescu, *Le rôle des jafétites dans la formations des peuples et des cultures antiques*, în «*Studia et acta orientalia*». I, 1957, București, 1958, p. 199—231.

21. I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română*, cit., p. 155—156; Idem, *Etnogeneza românilor*, București, 1981, p. 305—306; Ion Inescu, *Despre originea etnică a Sfântului martir Dasius*, în «*Noi Tracii*», an. XII, 1983, Nr. 109, dec., p. 4—8. A se vedea și: Mircea-Mihai Rădulescu, *A Dacian substratum Word: Romanian miel*, în «*Thraco-Dacica*», cit., p. 331—334.

22. H. Delehay, *Saints of Thrace et de Mésie*, în «*Analecta Bollandiana*», XXXI (1912), p. 216—221; Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Actele martirice*, București, 1982, 311—324.

23. Alexandru Philippide, *Originea Românilor*, cit., p. 27—28; C. Poghirc, *op. cit.*

din onomastica geto-dacă, fiind întilnit și singur și compus : Μακεσάλα, Πυρουσάλα, Σερισάλος, Παιρισάλος²⁴. În indo-europeană *sel —, sal — înseamnă = favorabil, cu bună dispoziție, domol, pașnic²⁵.

Primul element *san* —, îl deducem prin latină de la adverbul *sane*, cu sincoparea vocalei *e* neaccentuată.

În limba latină, adverbul *sane* se folosește frecvent pentru noțiunea de superlativ, în expresii cu verbe, cu adjective, cu adverbe : *sane metuere* (= a se teme foarte sau tare mult) ; *sane bonus* (= foarte bun) ; *sane bene* (= foarte bine)²⁶.

În antroponimul *Sansala*, adverbul *san(e)* ar fi fost folosit ca un element perifrastic pentru formarea superlativului, indicînd intensitatea sensului cuvîntului, ceea ce în românește ar corespunde adjectivului pașnic, domol, liniștit, în gradul superlativ : *foarte pașnic, foarte domol, foarte liniștit*²⁷.

Antroponimele traco-geto-dace pe care le-am expus dovedesc în limba română elementul de substrat traco-geto-dac, devenit daco-roman, care a intrat în etnogeneza limbii și a poporului român. Numele menționate, păstrate ca apelative, antroponime sau toponime în limba română pînă astăzi, dovedesc cu evidență permanența neîntreruptă a poporului român în țara pe are o locuiește și au locuit-o strămoșii lui daco-romani din antichitate²⁸.

Pr. Ion IONESCU

REVOLTA LUI VITALIAN ÎN CONTEXTUL POLITICII RELIGIOASE ȘI ECONOMICE A LUI ANASTASIUȘ I (491—518) *

Există o bogată literatură de specialitate, mai veche sau mai nouă, privitoare la domnia împăratului bizantin Anastasius I (491—518). După cum se știe acesta s-a dovedit a fi un «geniu în finanțe»¹, iar realizările sale în acest domeniu au constituit, după opinia unui renumit bizantinolog², o veritabilă introducere la domnia plină de strălucire a împăratului Justinian. Această literatură acordă o deosebită atenție elucidării problemelor legate de revolta temerarului general de la Dunăre, Vitalian, mai cu seamă deslușirii adevăratelor ei cauze.

24. I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, cit., p. 119. 25. *Ibidem*.

26. A. Ernout et A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, Paris, 1932, p. 853.

27. Pr. I. Ionescu, *Sansala, primul preot creștin daco-roman atestat documentar*, în «Mitropolia Olteniei» anul 1970, Nr. 5—8, p. 489—490.

28. Articolul respectiv a făcut obiectul comunicării noastre susținută în limba franceză la Universitatea din Leipzig în ziua de 17.VIII.1984, într-o formă mai dezvoltată, în cadrul celui de al XV-lea Congres internațional de onomastică — lingvistică (Namenforschung).

* Lucrare susținută în cadrul cursurilor de doctorat, la Catedra de Bizantinologie, sub îndrumarea d-lui Prof. dr. Em. Popescu, care a dat și avizul pentru publicare.

1. Herbert Hunger ; *Reich der Neuen Mitte*, Verlag Styria Granz-Vien-Köln, 1965, p. 16.

2. A. A. Vasiliev, *Histoire de l'empire byzantin*, vol. I, Paris, 1932, p. 147.

Intrucît Vitalian era originar din Scythia Minor (Dobrogea), iar evenimentele pe care acesta le-a declanșat sînt strîns legate de ortodoxie și de țara noastră, ne propunem să cercetăm în cele ce urmează unele aspecte ale revoltei, încercînd să oferim soluții în unele probleme prezentate controversat în literatura de specialitate.

Mărturiile cronicarilor bizantini privitoare la cauzele revoltei lui Vitalian sînt sărace și contradictorii. Dar aproape toți, și în special cei care au trăit cît mai aproape de aceste evenimente sau chiar în timpul lor, arată drept cauză a revoltei lui Vitalian nemulțumirile religioase ale populațiilor din dioceza Traciei față de politica monofizită a împăratului Anastasius.

Astfel Ioanes Malalas (491—578), ale cărui mărturii prezintă o mare garanție de veridicitate, fiind contemporan cu evenimentele legate de răscoala lui Vitalian, spune că «în timpul domniei acestui (împărat) a ajuns tiran Vitalianus Tracul, pretextînd că vrea să răzbune pe episcopii exilați»³, iar Marcellinus Comes, care a fost secretarul lui Justinian pînă la urcarea sa pe tron, face o afirmație asemănătoare, în Cronica (sa) scrisă destul de îngrijit, anume că Vitalian «a venit la Constantinopol din cauza dreptei credințe și a episcopului din Constantinopol Macedoniu, exilat pe nedrept de împăratul Anastasius»⁴. La rîndul său cronicarul bizantin Victor de Tunun (secolul al VI-lea), aduce o mărturie mai completă în sprijinul ideii că răscoala lui Vitalian a izbucnit ca urmare a politicii religioase monofizite a împăratului Anastasius. În Cronica sa el spune: «Comitele Vitalianus, fiul lui Patriciolus, aflînd despre înlăturarea dreptei credințe, despre condamnarea Sinodului de la Chalcedon, despre îndepărtarea episcopilor dreptcredincioși și despre înlocuirea lor cu ereticii, a strîns o oaste mare de bărbați viteji și s-a răscolat împotriva împăratului Anastasius»⁵.

Avem însă și cronicari, cum este cazul lui Ioan de Antiohia (despre care se știe destul de puțin, dar se amintește că ar fi același cu patriarhul Antiohiei dintre anii 631—649)⁶, care menționează aceeași cauză a răscoalei, ceea ce de fapt a constituit numai pretextul izbucnirii ei. Astfel în Cronica sa el consemnează că Vitalian «a dat mulțimea de partea hunilor, avînd înclinări spre fapte nesocotite și a fost denunțat împăratului, care pentru aceasta i-a luat banii publici destinați între-

3. Ioannes Malalas, *Cronografia*, în «Fontes historiae daco-romanae», vol. II, Editura Academiei R.S.R., București, 1970, p. 500—501: 'Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτοῦ βασιλείας εὐπαράνγησε βιταλιανὸς ὁ Θράξ διὰ πρόφασιν, τινα, φησί, λέγων ὅτι διὰ τοὺς ἐξορισθέντας ἐπίσκοπους.

4. Marcellinus Comes, *Cronica*, în «Fontes...», p. 364—365: «...scilicet pro orthodoxorum se lide proque Macedonio urbis episcopo in cassum ab Anastasio principe exulato Constantinopolim accessisse assurens».

5. Victor de Tunun, *Cronica*, în «Fontes...», p. 394—395: *Vitalianus comes Patricioli filius lidei chatolicae subversionem et synodi Chalcedonensis damnationem remotionesque orthodoxorum atque successiones haereticorum cognoscens virorum fortium validam manum congregat et Anastasii imperio rebellat.*

6. Karl Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Literatur (527—1453)*, München, 1897, p. 334; Herbert Hunger, *Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner*, vol. I, München, 1978, p. 326—328.

ținerii așa-zișilor federați»⁷. Nemenționarea de către Ioan de Antiohia a cauzei principale a revoltei lui Vitalian s-ar putea datora faptului că el a fost monofizit și că deci a trecut în mod intenționat sub tăcere existența conflictului religios legat în primul rînd de orașul său natal Antiohia. Pe de altă parte nu trebuie uitat că tocmai pasajul respectiv, care amintește de motivul revoluției nu este autentic, el fiind concurat și redat din această cauză între paranteze drepte.

Cercetătorii moderni, care s-au ocupat de răscoala lui Vitalian au interpretat știrile cronicarilor bizantini în chip diferit unii subliniind că mobilul acestor evenimente din istoria Bizanțului ar fi fost de natură religioasă, iar alții de natură social-economică.

Pentru bizantinologul A. A. Vasiliev⁸, izbucnirea răscoalei lui Vitalian, în Tracia, nu este decît consecința politicii religioase a lui Anastasius. A.H.M. Jones ajunge la aceeași concluzie și anume că «în urma măsurilor represive ale împăratului monofizit Anastasius împotriva chalcedonienilor cauza lui Macedonius (patriarh de Constantinopol) depus a fost ridicat de un apărător mai periculos, Vitalian, comes federatorum în Tracia»⁹. Apoi el continuă spunînd că Vitalian pentru a atrage de partea sa și regimentele regulate ale armatei trace a exploatat «plîngerile lor financiare și nepopularitatea lui Hypatius, *magister militum per Thracias*».

Alți doi învățați, Ernest Stein și Petre Charanis arată că motivul principal al răscoalei rezidă în disensiunile religioase. Ernest Stein spune că «încă de la început el (Vitalian) a luat partea patriarhilor exilați Flavian (care era poate nașul său) și Macedonius, cerînd imperioasă ca ei să fie restabiliți pe scaunele lor; probabil el acționa atunci deja în legătură cu Sfîntul Scaun, cu care el a fost după aceea mereu în contact...»¹⁰.

La rîndul său Peter Charanis spune că Vitalian sperînd «să se folosească de nemulțumirea religioasă din provinciile occidentale și din capitală s-a declarat în favoarea episcopilor depuși și a devenit el însuși apărător al Ortodoxiei. El era prieten cu Flavian, dușmănea pe Severus, avea relații apropiate cu călugării sciți. Acești factori fără îndoială au influențat atitudinea sa religioasă...». În lucrarea sa el menționează și faptul că pretextul izbucnirii răscoalei a fost «hotărîrea împăratului de a reduce proviziile publice ale federaților (*annonae foederatorum*)» și neînțelegerea cu Hypatius, nepot al împăratului Anastasius și conducător al soldaților din Tracia¹¹.

Și citările noastre ar putea continua. Astfel J. B. Bury ține să menționeze că «pretextul imediat al acestei revolte a fost comportarea lui Hypatius, comandant al trupelor din Tracia, pe care federații îl considerau responsabil de faptul că ei au fost lipsiți de proviziile la care ei

7. Ioan de Antiohia, *Cronica*, în «Fontes...», p. 354—355: Οὗτος ἐπειδὴ τὰ πολλὰ συνδιατρίβων τοῖς Οὐννοῖς ἐτοιμότερος πρὸς ἀπόνοιον ἡγήλαθη τῷ βασιλεῖ [ἀφαιρεθεὶς γὰρ αὐτῆσως δημοσίας τῶν καλούμενου φοιδερτικῶν ἀνῶνων]...»

8. A. A. Vasiliev, *op. cit.*, p. 143.

9. A.H.M. Jones, *The Later Roman Empire 284—602*, vol. I, Oxford, 1964, p. 234.

10. Ernest Stein, *Histoire du Bas-Empire*, vol. II, Paris, Bruxelles-Amsterdam, 1949, p. 179.

11. Peter Charanis, *Church and State in the Later Roman Empire*, Thesalonica, 1974, p. 81.

aveau dreptul»¹². Însă el continuă precizînd că Vitalian se considera a fi «mai mult decît conducătorul soldaţilor nemulţumiţi. El pretindea că reprezintă nemulţumirea religioasă, că exprimă indignarea ortodoxă faţă de noua formă a Trisaghionului, şi că apără cauza patriarhului de pus Flavian, care era prietenul său personal şi a patriarhului de pus Macedonius».

Un punct de vedere asemănător are şi Wilhelm Ensslin, atunci cînd spune că Vitalian «spera ca populaţia locală să fie de partea lui, şi a apărut cauza Sinodului de la Chalcedon împotriva împăratului monofizit. Deja mai înainte el intervenise pentru patriarhul exilat, Flavian al Antiohiei, care poate, că a fost naşul său, şi pentru Macedonius al Constantinopolului. În acest scop el luase legătura şi cu Papa Hormisdas de acord şi cu Teodoric cel Mare»¹³.

Tratînd problema revoltei într-o lucrare a sa, cercetătorul român I.I. Rusu este tentat să creadă că nu neînţelegerea religioasă stă la baza revoltei lui Vitalian. El spune: «S-a relevat că nu motivele religioase — ce i le atribuie cronicile de mai tîrziu fiind de fapt un simplu pretext — au fost decisive pentru acţiunile lui din anii 513—515, care a luat proporţii mari, fiind greşit a vedea război religios, într-o rebeliune a trupelor de mercenari nemulţumiţi, conduşi de un mare căpitan, al cărui principal scop era de a se proclama împărat». Dîndu-şi însă seama că acesta nu era un motiv suficient pentru a justifica «dezlănţuirea rebeliunii» şi avînd în faţă mărturiile cronicarilor bizantini menţionate mai sus, fşi exprimă apoi părerea că «Vitalian s-ar fi ridicat pentru apărarea ortodoxiei primejduite de monofizitul Anastasius, iar pentru acest principiu s-ar fi desfăşurat întreaga luptă; motivul spiritual religios a fost în adevăr punctul de pornire al acţiunii...»¹⁴.

După ce am văzut care sînt mărturiile cronicarilor bizantini privitoare la cauzele revoltei lui Vitalian, precum şi unele interpretări ale istoricilor moderni, care mai toate conduc la concluzia că nemulţumirea populaţiilor de la Dunăre faţă de politica religioasă monofizită a împăratului Anastasius constituie cauza de bază a revoltei lui Vitalian, sîntem miraţi că o opinie complet deosebită a fost exprimată destul de recent în literatura de specialitate românească. Astfel I. Barnea a ajuns la concluzia că «apărarea credinţei ortodoxe împotriva împăratului monofizit era numai un pretext prin care puteau fi mobilizaţi cît mai mulţi nemulţumiţi...» iar «răscoala condusă de Vitalian trebuie privită ca o puternică manifestare a luptei de clasă, ce a îmbrăcat haina unei lupte religioase. Răsculaţii se situau pe poziţiile aparente ale ortodoxiei împotriva exploatarelor monofiziţi, care deţineau puterea în stat»¹⁵.

Pentru a avea o orientare mai exactă asupra cauzelor revoltei lui Vitalian socotim necesar să prezentăm cîteva aspecte ale situaţiei reli-

12. J.B. Bury, *History of the Later Roman Empire*, vol. I, New York, 1958, p. 448.

13. Wilhelm Ensslin, *Vitalianus*, în «Paulys Real-Encyclopädie der Klassischen Altertumswissenschaft», vol. IX. A. Stuttgart, 1961, col. 357.

14. I. I. Russu, *Elemente traco-geţice în Imperiul roman şi în Byzantium*, Bucureşti, 1976, p. 87.

15. Ion Barnea, *Perioada dominantului*, în vol. «Din istoria Dobrogei. Români la Dunărea de Jos», vol. II, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1968, p. 413.

gioase și economico-financiare în vremea împăratului Anastasius I pînă în ajunul acestui eveniment.

Îndată după moartea lui Zenon (491) s-a trecut la alegerea noului împărat și astfel senatul lasă această sarcină în seama împărătesei văduve Ariadna. Înainte de alegerea noului împărat, poporul striga aceștia: «Dă imperiului un împărat ortodox! Dă imperiului un împărat roman!»¹⁶. De aici reiese că două probleme erau arzătoare în acea vreme, anume, dorința de a restabili, după domnia monofizitului Zenon, ortodoxia, prin venirea la cîrma imperiului a unui împărat care să respecte hotărîrile Sinodului de la Chalcedon și cea etnică. Poporul nu mai putea admite influența atît de mare în conducerea treburilor publice a elementelor de proveniență străină, mai înainte a celor de origine germanică puternice din vremea domniei lui Theodosie I cel Mare (379—395) și mai apoi a isaurienilor începînd cu domnia împăraților Leon I (457—474) și Zenon (474—475, 476—491).

Alegerea care s-a făcut în persoana unui funcționar (*silentiarus*) în vîrstă, Anastasius¹⁷, devenit la numai patru luni și soțul împărătesei, a produs nu numai surpriză fiindcă acesta se ținuse pînă atunci departe de viața politică, dar și nemulțumire în tabăra isaurienilor care doreau pe tron pe Longinus, fratele lui Zenon. Și dacă această alegere a fost primită de senat și de partidele albaștrilor și verzilor cu ușurință, patriarhul Constantinopolului, Euphemius (489—496) a privit-o cu neîncredere. Patriarhul, care îl cunoștea bine pe Anastasius ca om pios, dar cu idei monofizite¹⁸, a condiționat alegerea sa de semnarea unui document, în care acesta să arate că acceptă hotărîrile Sinodului de la Chalcedon și că va păstra nealterată învățătura Bisericii.

Deși Anastasius a satisfăcut cererea patriarhului, el a rămas un înfocat aderent al monofizitismului. La început el s-a arătat adept al Henoticon-ului¹⁹, dar cu timpul a trecut complet de partea monofizitismului.

În anul 492 patriarhul a ținut un sinod în care a reafirmat hotărîrile de la Chalcedon și a scris papei Felix III (483—492) cerîndu-i să-și unească acțiunea contra lui Anastasius II (490—496), patriarhul Alexandriei, continuator al politicii monofizite a înaintașului său, Petru Mongius (482—489). Euphemius nu se putea pune însă complet de acord cu papa, pentru că deși adept al hotărîrilor Sinodului de la Chalcedon, el nu consimțea să condamne pe Acacius (471—489), predecesorul său, așa cum pretindea pontiful roman.

Cît privește atitudinea patriarhilor Paladius al Antiohiei (490—498) și Sallustius al Ierusalimului, aceștia simpatizau cu Alexandria, nu cu Constantinopolul²⁰.

16. Georg Ostrogorsky, *Geschichte des byzantinischen Staates*, München 1963, p. 54.

17. Georg Ostrogorsky, *op. cit.*, loc. cit.; A. H. M. Jones, *op. cit.*, p. 230; Peter Charaniș, *op. cit.*, p. 38.

18. *Ibidem*, p. 40—41. Cînd a ajuns patriarh Euphemius, în 489, l-a scos afară pe Anastasius din biserica Sfînta Sofia, unde acesta predica mulțimii, strecurînd în predicile sale idei monofizite.

19. Henoticonul era o formulă dogmatică de compromis, inițiată în anul 482 de patriarhul Constantinopolului Acacius și împăratul Zenon, prin care aceștia voiau să împace pe chalcedonieni cu monofiziții.

20. Ernest Stein, *op. cit.*, p. 165.

Împăratul ar fi dorit să se debaraseze de Euphemius, dar pentru moment nu putea. În primul rînd era legat prin actul semnat la cererea patriarhului înainte de încoronare; apoi voia să continue nestingherit negocierile cu Faustus, ambasadorul lui Teodoric, regele ostrogot, sperînd să ajungă prin intermediul lui la o înțelegere cu Roma²¹. Chiar și după ce negocierile au eșuat, Anastasius n-a uzat de forță împotriva lui Euphemius, temîndu-se de populația orașului care ținea foarte mult la patriarhul său.

În vara anului 494, patriarhul Sallustius al Ierusalimului moare, și scaunul este ocupat de Elias (494—516), care fiind chalcedonian rupe legătura cu scaunele Alexandriei și Antiohiei, intrînd în contact cu Euphemius al Constantinopolului. Aceasta era lovitura dată împăratului, care caută tot mai mult prilejul să-l îndepărteze pe Euphemius. Astfel în primăvara anului 496, patriarhul este acuzat de trădare, datorită atitudinii ce a avut-o față de isaurienii rebeli, și împăratul convoacă un sinod la Constantinopol, care îl depune și-l excomunică. Cu toate manifestațiile ce au avut ioc în hipodrom, Euphemius ia drumul exilului cu destinația Euchaita, în Pont²².

Scaunul Constantinopolului este ocupat de Macedonius (496—511), un eunuc, care nu mulțumea întru totul pe împărat, căci deși aderase la Henoticon, avea aceleași convingeri religioase ca și Euphemius. Totuși împăratul Anastasius și patriarhul s-au înțeles un timp, deoarece acesta din urmă dădea dovezi de supunere, urmărind chiar, deși fără succes, să facă acceptat Henoticonul în mănăstirile capitalei²³.

Chalcedonismul însă cîștigă teren prin venirea lui Flavian (498—512) pe scaunul Antiohiei, în locul lui Paladius. Acesta era chalcedonian moderat, care, după o oarecare ezitare, rupe legătura cu scaunul Alexandriei, dar intră în conflict cu Flixen, arhiepiscop de Hierapolis, subordonatul său ierarhic și foarte influent pe lîngă împărat. Patriarhul se rezumă la a se apăra²⁴.

Spre deosebire de Antiohia, în patriarhatul Ierusalimului chalcedonienii erau cei care atacau. Patriarhul era susținut de Sfîntul Sava, marele organizator al monahismului palestinian. Tot în Palestina, un anume Nephalius²⁵, apărător al hotărîrilor de la Chalcedon, vine în anul 508 în fruntea călugărilor chalcedonieni și izgonește pe monofiziți din mînăstiri, amenințînd chiar pe monofizitul Severus, viitorul patriarh de Antiohia.

În același an Severus își face apariția în capitala imperiului în fruntea a două sute de monofiziți, cu scopul de a se plînge împăratului de acțiunea lui Nephalius. Rămîne trei ani în Constantinopol (508—511) timp în care a exercitat o mare influență asupra împăratului, nu numai în orientarea sa monofizită, ci și în evoluția evenimentelor din acest timp²⁶.

21. *Ibidem*, p. 165—166; Peter Charanis, *op. cit.*, p. 48.

22. A.H.M. Jones, *op. cit.*, p. 232; Peter Charanis, *op. cit.*, p. 56.

23. *Ibidem*, p. 59.

24. Ernest Stein, *op. cit.*, p. 157—158; A.H.M. Jones, *op. cit.*, p. 232—233.

25. Ernest Stein, *op. cit.*, p. 168; Peter Charanis, *op. cit.*, p. 61.

26. *Ibidem*, p. 61—63.

În 508—509 Flavian ține, la cererea împăratului, un sinod local în Antiohia, la care participă din tabăra monofizită Filoxen și Constantin, episcop de Seleucia, Flavian subscrie la Henoticon, confirmă primele trei sinoade ecumenice, dar trece sub tăcere pe cel de la Chalcedon și condamnă pe Diodor de Tars, Teodor de Mopsuestia, Teodoret de Cir și Ibas de Edesa. Eliminarea definiției de credință stabilită la Chalcedon a fost primită nefavorabil la Constantinopol, unde patriarhul Macedonius anatematizează pe Flavian, declarându-se deschis pentru hotărârile Sinodului de la Chalcedon. Tot Macedonius este cel care în 510 rezidă cereri împăratului de a intra în legătură cu reprezentanții lui Ioan al III-lea (506—515), patriarhul monofizit de Alexandria ²⁷.

Atitudinea patriarhului a dus la creșterea tensiunii dintre el și împărat, care-i cerea să anatematizeze sinodul de la Chalcedon. Macedonius răspunde că acest lucru se poate face numai printr-un sinod ecumenic prezidat de episcopul Romei. Însă un nou atac vine împotriva patriarhului, de astă dată din partea episcopilor monofiziți din Siria în frunte cu Filoxen. Acuzându-l că ar fi nestorian i se cere o mărturisire de credință în scris. Macedonius se conformează și în vara anului 511 dă împăratului mărturisirea de credință în care declară acordul său cu primul și al doilea sinod ecumenic trecînd însă sub tăcere pe cel de al treilea și al patrulea, repetînd totodată azeziunea sa la Henoticon. Acest document a stîrnit indignarea călugărilor ortodocși, care nu concepeau îndepărtarea Sinodului de la Chalcedon. Dîndu-și seama de greșeala pe care o comisese, Macedonius se retrage într-o mănăstire unde se declară în favoarea Sinodului de la Chalcedon, reușind astfel să potolească pe călugării revoltați împotriva lui.

Greșeala patriarhului oferă împăratului prilejul să-i dea lovitura decisivă. Astfel după ce ia toate măsurile de precauție, cerînd trupelor să depună un jurămint special, la 7 august 511 îl arestează pe Macedonius pentru rebeliune, ofensă adusă împăratului și erezie nestoriană. După ce e destituit într-un sinod local, ținut la Claudiopolis, la cererea împăratului, patriarhul este exilat la Euchaita, în Pont, în același loc unde în urmă cu 15 ani fusese exilat și predecesorul său Euphemius ²⁸.

Partida monofizită fiind prea slabă în Constantinopol, împăratul socoate, din prudență că nu poate impune pe scaunul patriarhal pe Severus, aflat în capitală, așa cum speraseră partizanii acestuia. În această situație este ales ca succesor al lui Macedonius, presbiterul Timotei (511—518), păstrătorul tezaurului Marii Biserici. Noul patriarh încearcă de la început să ducă o politică religioasă moderată, cu toate că, la cererea împăratului procedează imediat la reluarea relațiilor cu scaunul de Alexandria. Dar pentru faptul că în scrisorile sale Timotei nu merge pînă la anatematizarea Sinodului de la Chalcedon, patriarhul Alexandriei Ioan al III-lea refuză să intre în contact cu Constantinopolul ²⁹.

În toamna anului 511 din ordinul împăratului, se întrunește un sinod la Sidon, în Fenicia, la care participă Flavian și Elias din partea chal-

27. *Ibidem*, p. 65—66.

28. Ernest Stein, *op. cit.*, p. 170; A.H.M. Jones, *op. cit.*, p. 233; Peter Charanis, *op. cit.*, p. 70—71.

29. Ernest Stein, *op. cit.*, p. 170—171; Peter Charanis, *op. cit.*, p. 71—72.

cedonienilor, Severus și Filoxen din partea monofiziților. Sinodul se încheie cu un aparent succes al chalcedonienilor. Întors la Antiohia Flavian este însă terorizat de numărul mare de călugări monofiziți, veniți din împrejurimi la instigația lui Filoxen. Atunci populația se ridică pentru apărarea episcopului ei și ajutată de călugării chalcedonieni soșiți în grabă din Siria Secunda măcelărește și alungă pe revoltați. În urma acestei situații, guvernul de la Constantinopol hotărăște pedepsirea lui Flavian. Cu toate că Flavian încearcă în ultimul moment să condamne Sinodul de la Chalcedon, el este depus împreună cu alți episcopi și exilat la Petra unde a și murit³⁰.

După îndepărtarea lui Flavian, monofizitismul triumfă în Siria prin venirea pe tronul patriarhal de Antiohia, în noiembrie 512, a lui Severus, un monofizit radical.

În acest timp orașul Constantinopol devine teatrul unor evenimente în cursul cărora bătrînul împărat este pe punctul să-și piardă tronul și chiar viața. Abia plecase Severus din capitală și la instigația lui Marinus, noul prefect al orașului, împăratul pregătește o lovitură patriarhului Timotei. În ziua de 4 noiembrie 512, sub presiunea monofiziților se cîntă în Sfînta Sofia, Trisaghionul cu adaosul «care s-a răstignit pentru noi». Acest lucru a dat naștere unei mari revolte pe care guvernul a reprimat-o cu brutalitate, fără a ține seama de sfințenia locului. Scena repetîndu-se și a doua zi într-o altă biserică, a făcut ca la 6 noiembrie masele populare din capitală să se ridice sub conducerea călugărilor chalcedonieni împotriva monofiziților din oraș. Ei aclamau numele unui nou împărat, ales ad hoc în persoana lui Areobindus, fost *magister militum per Orientem*³¹.

În hipodrom partida Albaștrilor își manifestă opoziția față de partida adversă, a Verzilor, care sprijinea pe împărat și monofizitismul său.

Se știe că partidele Albaștrilor și Verzilor nu erau numai organizații sportive, ci și politice. Grosul în ambele partide era format de masele largi populare, dar pătura conducătoare în partida Albaștrilor consta, înainte de toate, din reprezentanții vechii aristocrației latifundiare greco-romane, iar în partida Verzilor din reprezentanții meseriașilor și comercianților, ca și din elemente parvenite în serviciul de la Curte și în administrația financiară, care, în cea mai mare parte, proveneau din părțile orientale ale imperiului. De aceea Albaștrii reprezentau ortodoxia iar Verzii monofizitismul și alte erezii orientale. Împăratul Anastasius I, care prin politica sa religioasă sprijinea monofizitismul, iar prin cea economică a favorizat pe comercianți și meșteșugari, era firește favoritul Verzilor³².

Din această situație dificilă împăratul a scăpat numai datorită curajului, șireteniei și simțului său psihologic. În ziua de 8 noiembrie apare în hipodrom fără diademă împărătească, simulînd că a venit să abdice de bună voie. Mulțimea se lăsă impresionată de înfățișarea venerabilă a bătrînului împărat și se domoli, după care împăratul a trecut la arestarea capilor răzvrățiți. Dar succesul împăratului a fost de scurtă

30. Ernest Stein, *op. cit.*, p. 172—173.

31. A.A. Vasiliev, *op. cit.*, p. 143; Ernest Stein, *op. cit.*, p. 177—178; A.H.M. Jones, *op. cit.*, p. 234; Herbert Hunger, *Reich der Neuen Mitte*, p. 136—137.

32. Georg Ostrogorsky, *op. cit.*, p. 56—57.

durată pentru că nemulțumită de politica religioasă monofizită a lui Anastasius era nu numai populația capitalei, ci și populațiile din regiunile rămase ortodoxe, îndeosebi cele din dioceza Traciei, unde se anunța marea furtună a revoltei lui Vitalian. Politica religioasă a împăratului se găsea astfel în criză. Această criză va atinge punctul culminant în ultimii cinci ani de domnie, datorită răscoalei lui Vitalian, și se va sfârși odată cu moartea sa (518).

Dacă în politica religioasă Anastasius a dat greș, nu același lucru s-a întâmplat în politica economico-financiară, unde obține un succes neîntâlnit pînă atunci în istoria Bizanțului, reușind, prin fiscalismul său sever să lase în vistieria statului la moartea sa, un tezaur de 320000 livre de aur (= 105000 kg aur)³³. Trebuie să recunoaștem că lui îi revine meritul de a fi pregătit o bunăstare economico-financiară, care va contribui la asigurarea apogeului puterii și civilizației bizantine din timpul împăratului Justinian. Anastasius a reușit acest succes nu numai prin talentul său personal, ci și fiindcă a știut să-și găsească colaboratori capabili. Avînd o deosebită considerație pentru prefectii pretoriului, Anastasius a gândit că este spre binele imperiului să acorde cele mai înalte funcții civile persoanelor fără descendență nobilă. În cea mai mare parte, prefectii pretoriului erau juriști renumiți. Doi dintre ei, Policarp (497—500) și Marinus³⁴ (512—514) proveneau din funcționarii financiari ai prefecturii și acesta din urmă a exercitat o foarte mare influență asupra împăratului, în special în materie de finanțe.

Una dintre reformele financiare ale lui Anastasius, inițiată probabil la propunerea omului său de încredere, prefectul pretoriului Marinus, privește pe responsabilii cu ridicarea impozitelor. Această sarcină o aveau la început sfaturile orașelor (*curiae*), care răspundeau cu averile lor de strîngerea impozitelor statului. Pentru că *curiales* deveniseră scăpătați și neputincioși, împăratul a trecut-o în grija unor funcționari numiți *vindices*, care erau desemnați probabil de prefectul pretoriului. Acest nou sistem de ridicare a impozitelor a contribuit considerabil la sporirea veniturilor imperiale³⁵.

În anul 498 împăratul a făcut o reformă care a produs mare bucurie în rîndul populației de la orașe. Este vorba despre desființarea impozitului numit în grecește *chrysargyron* (*χρυσάργυρον*)³⁶, vechea *auri lustralis collatio*, care împovăra mai ales populația urbană, pe comercianți și meseriași. Urmînd îndeaproape înfrîngerii rebeliunii isauriene, această reformă a fost facilitată și de creșterea resurselor provenite din confiscarea bunurilor șefilor isaurieni. În mod oficial acest impozit trebuia ridicat o dată la trei ani; în realitate însă, administrația îi dădea un caracter arbitrar și neregulat. Aceste ridicări frecvente provocau nemulțumirea populației.

33. A.A. Vasiliev, *op. cit.*, p. 146; A.H.M. Jones, *op. cit.*, p. 237; Georg Ostrogorsky, *op. cit.*, p. 55; Ernest Stein, *op. cit.*, p. 193—194; Herbert Hunger, *op. cit.*, p. 17.

34. Ernest Stein, *op. cit.*, p. 193—194; J.B. Bury, *op. cit.*, p. 443; A.H. Jones, *op. cit.*, p. 235.

35. A. A. Vasiliev, *op. cit.*, p. 145; Georg Ostrogorsky, *op. cit.*, p. 54.

36. A.A. Vasiliev, *op. cit.*, p. 144; Ernest Stein, *op. cit.*, p. 203; J.B. Bury, *op. cit.*, p. 441; Georg Ostrogorsky, *op. cit.*, p. 55; A.H.M. Jones, *op. cit.*, p. 237.

Anastasius fără a lua în considerație marile sume pe care fiscul le percepea din acest impozit l-a suprimat definitiv. Numai la Edesa, una din cele 64 capitale de provincie ale imperiului, produsul impozitului chrysargyron se ridica la 140 livre în medie pe patru ani³⁷. Populația urbană a salutat cu bucurie abolirea chrysargyron-ului, și pentru a descrie entuziasmul produs era nevoie, după cum scria un istoric din secolul al VI-lea, «de elocvența lui Tucidide, sau chiar de un stil și mai grav și mai frumos»³⁸.

Desigur abolirea chrysargyron-ului a lipsit tezaurul imperial de un venit considerabil, care, însă, va fi recuperat prin alte reforme. Astfel împăratul Anastasius hotărăște schimbarea în numerar a contribuțiilor *annonae*, care se plăteau în natură. Acest impozit financiar purta numele de chrysotelia (*χρυσοτέλεια*) și împovăra populația rurală, care mai tirziu se va revolta sub steagul lui Vitalian. Înlocuind contribuțiile în natură prin contribuțiile în numerar s-a ajuns la un moment dat la situația că încasările în natură nu mai satisfăceau întreținerea populației și în primul rînd a armatei. Pentru a remedia această disproporție s-a recurs la altă măsură. Statul își aroga dreptul de a obliga pe supușii săi, în caz de necesitate să i se vîndă mărfuri. Prețurile erau însă fixate de autorități, care le mențineau la un nivel foarte scăzut. Asemenea măsură se numea *coemptio*³⁹.

În principiu *coemptio* trebuia să nu fie aplicată decît în cazuri excepționale, dar în realitate ea devine o practică repetată în fiecare an. De fiecare dată ea trebuia să fie autorizată în mod special de împărat, cu excepția diocezei Tracia. Prin *coemptio* împăratul a reușit să mărească veniturile statului, dar în același timp a stîrnit nemulțumirea populației rurale pentru care *coemptio* era o povară de nesuportat.

În mod deosebit, în dioceza Tracia, unde incursiunile barbarilor diminuaseră numărul țăranilor și prin urmare și anonei plătită în natură, trupele nu puteau fi întreținute decît prin *coemptiones* neîntreprinse. De aceea în dioceza Tracia, spre deosebire de celelalte dioceze, *coemptio* era impusă și negustorilor⁴⁰. Acest fapt a înrăutățit și mai mult situația maselor de țărani din această parte a imperiului, care, nemulțumite și de politica religioasă monofizită a împăratului, s-au revoltat îngrosînd rîndurile trupelor lui Vitalian.

Vitalian s-a născut în 470 în cetatea Zaldapa din regiunea de sud a provinciei Scythia Minor. Era fiul lui Patriciolus, care deținuse în armată rangul de comandant al formațiilor militare constituite din barbari (*comes foederatorum*) și alături de care ia parte la expediția împotriva persilor (502—505). În ce privește originea sa mărturiile cronicarilor bizantini sînt împărțite: unii îl numesc «Tracul»⁴¹ (ὁ Θράξ) alții «Scythia»⁴² și

37. A.A. Vasiliev, *op. cit.*, p. 145; Ernest Stein, *op. cit.*, p. 204.

38. A.A. Vasiliev, *op. cit.*, p. 144.

39. Ernest Stein, *op. cit.*, p. 189—203; Georg Ostrogorsky, *op. cit.*, p. 55; A.H.M. Jones, *op. cit.*, p. 235.

40. Ernest Stein, *op. cit.*, p. 203; A.H.M. Jones, *op. cit.*, p. 235.

41. Marcellinus Comes, *op. cit.*, p. 263—267.

42. Ioannes Malalas, *op. cit.*, p. 501; Evagrius Scolasticul, *Istoria bisericească*, în «Fontes...», p. 524—525.

numai Zacharia Rhetorul⁴³ îl numește got, datorită confuziei pe care o face între Patriciolus, tatăl lui Vitalian, și fratele lui Aspar, cu același nume care de fapt nu era got ci alan.

Cînd a ridicat steagul revoltei în 513, Vitalian avea funcția de *comes foederatorum*, ca și tatăl său, așa cum găsim menționat în aproape toate cronicile bizantine⁴⁴. Ni se pare ciudat totuși că I. I. Rusu ignoră aceste cronici, atunci cînd pe baza unei mărturii a lui Zacharia Rhetorul, VI, p. 136, îi atribuie lui Vitalian rangul de «*dux Moesiae*»⁴⁵.

Vitalian își arătase nemulțumirea față de politica religioasă a lui Anastasius încă înainte de a declanșa revolta, atunci cînd luase apărarea patriarhilor exilați Macedonius și Flavian. Tensiunea exista de mai mult în regiune, așa că era nevoie numai de scînteia izbucnirii revoltei. Aceasta nu a întîrziat să vină cînd Hypatius, comandantul trupelor din Tracia și dușman al lui Vitalian, sub pretextul pedepsirii unor abateri ale comandantului de federați, cere împăratului sistarea subsidiilor anuale acordate trupelor formate din barbari, așa numitele *annonae foederatorum*. Astfel Vitalian este nevoit să se pună în fruntea armatei sale de federați și să pătrundă în Tracia în 513 urmărindu-l pe Hypatius care se închide între zidurile unei cetăți. Totodată, speculînd nepopularitatea lui Hypatius, cîștigă de partea lui masele de țărani care vin în număr mare sub steagul lui Vitalian, ale cărui trupe ajung să atingă impresionantul efectiv de 50000 oameni. Declarîndu-se apărător al ortodoxiei, Vitalian a pornit în fruntea armatei sale mai departe spre Constantinopol.

Împăratul Anastasius neputîndu-i opune rezistența armată, însărcinează pe Patricius, *magister militum praesentalis*, să înceapă negocierile cu rebelul. Din prudență Vitalian refuză să vină personal în oraș și trimite pe principalii săi ofițeri. Dînd dovadă de diplomație, Anastasius îi încarcă pe aceștia cu daruri și promite să satisfacă doleanțele lui Vitalian. De asemenea își ia obligația să rezolve dezbinările de ordin bisericesc punîndu-se în acord cu papa. Așa de bine și-a jucat rolul Anastasius încît ofițerii lui Vitalian i-au jurat fidelitate și îndată ajunși în tabără au determinat pe generalul lor să se întoarcă în Moesia Secunda⁴⁶.

Împăratul nu avea însă de gînd să-și țină promisiunile. Din contră însărcinează pe Ciril, noul *magister militum per Tracias*, să-l urmărească pe Vitalian. Vitalian însă fiind mai vigilent și mai rapid în acțiunile sale reușește să-l ucidă pe Ciril. Primind această veste Anastasius cere senatului să-l declare dușman public⁴⁷. Totodată trimite împotriva lui o puternică armată de 80000 oameni sub comanda lui Hypatius, care era însoțit de hunul Alatar, numit comandant al trupelor din Tracia în locul lui Ciril și de un sachelar (*sacellarius*) cu numele Teodor. După cîteva lupte, în care imperialii și rebelii își împart victoriile, Hy-

43. Zacharia Rhetor, VII, 13, p. 136.

44. Ioan de Antiohia, *op. cit.*, p. 355; Victor de Tunun, *op. cit.*, p. 395.

45. I. I. Rusu, *op. cit.*, p. 86.

46. Marcellinus Comes, *op. cit.*, p. 365; Ernest Stein, *op. cit.*, p. 180; Peter Charanis, *op. cit.*, p. 83; I. I. Rusu, *op. cit.*, p. 87.

47. Marcellinus Comes, *op. cit.*, loc. cit.; A.H.M. Jones, *op. cit.*, p. 234; Ion Barnea, *op. cit.*, p. 413.

patius își așează în toamna anului 513, tabăra solid tranșată aproape de Acrae, pe țărmul Mării Negre nu departe de Odessos. Vitalian întreprinde un atac prin surprindere și aproape trei sferturi din armata imperială sînt masacrate, Alatar și alți comandanți căzînd în mîinile sale. În cele din urmă este prins și Hypatius care încerca să scape sărînd în mare, dar este ținut sub supraveghere în Tracia, pentru a-l folosi în negocierile cu împăratul. În urma acestei victorii Vitalian devine stăpîn în Scythia, Moesia și Tracia.

O delegație formată din Uranius, Polychronius și Martyrius este trimisă de împărat pentru a-l răscumpăra pe Hypatius. Ei sînt capturați la Sozopolis și Vitalian nefiind dispus să trateze ia cele 1000 livre de aur, orașul însuși căzînd în mîinile lui ⁴⁸.

În tot acest timp situația la Constantinopol era critică. O tulburare, care se produsese în hipodrom în timpul zilei, a reizbucnit seara pentru că împăratul interzisese ținerea unor petreceri. Mulți au fost uciși, inclusiv Geta, *praefectus vigilium*. În aceste împrejurări, pentru a folosi nemulțumirea din capitală, Vitalian a hotărît un nou atac atît pe mare cît și pe uscat. O flotă de 200 de corăbii se îndreaptă spre Bosfor în timp ce el în fruntea unei armate mășăluiește pînă în apropierea capitalei. Atît pericolul din afară, cît și nemulțumirea din oraș îl determină pe împărat să accepte negocierile, și trimite pe Ioan, *magister militum praesentalis* să trateze cu dușmanul. Acesta se întilnește cu Vitalian la Sosthenio, unde se stabilesc condiții de pace, acceptate apoi de împărat. Hypatius este eliberat în schimbul unei sume de 9000 livre de aur. Vitalian este numit comandant al trupelor din Tracia ⁴⁹, în timp ce împăratul se obligă să recheme episcopii depuși și totodată să convoace la 1 iulie 515 un sinod la Heracleea. Acest sinod urma să fie prezidat de episcopul Romei și trebuia să restabilească unitatea Bisericii.

Deci conform înțelegerii, bătrînul împărat se vedea pus în situația de a se adresa papei. Deoarece Vitalian își dădea seama că Anastasius nu are intenția să renunțe la politica sa monofizită, pretinde ca prima scrisoare imperială să fie adresată papei prin intermediul lui însuși. Vitalian primește această scrisoare la 15 decembrie 514, de la Anastasius, și o trimite mai departe papei prin intermediul curții de la Ravena, dar ea nu ajunge la destinație decît în mai 515 ⁵⁰. O a doua scrisoare însă datînd din 12 ianuarie 515 și trimisă de astă dată de Anastasius *direct papci, ajunge la Roma înafîntea celei dintîi la stîrșitul lunii martie*. Situația se mai ușurează pentru Anastasius pentru că papa Symachus, care îl declarase în mod deschis eretic murise la 15 iulie 514 și în locul său venise Hormisdas, de la care împăratul aștepta o atitudine mai puțin aspră. Numai că Hormisdas era hotărît să nu renunțe cu nimic la condițiile puse de predecesorii săi. Drept răspuns la scrisorile imperiale, papa trimite la Constantinopol, în august 515, o delegație sub conducerea episcopului de Pavia. Delegații cer în numele papei și conform instrucțiunilor primite ca împăratul și toți episcopii din Orient să

48. Marcellinus Comes, *op. cit.*, p. 365; Ernest Stein, *op. cit.*, p. 181; Peter Charanis, *op. cit.*, p. 84; I.I. Rusu, *op. cit.*, p. 88.

49. Marcellinus Comes, *op. cit.*, loc. cit.; Ion Barnea, *op. cit.*, p. 413; Peter Charanis, *op. cit.*, p. 85.

50. Ernest Stein, *op. cit.*, p. 182.

recunoască în mod solemn «Tomul lui Leon» și să condamne pe adversarii încă în viață ai Sinodului de la Chalcedon, precum și pe Acacius și alți reprezentanți ai monofizitismului deja dispăruți. La întoarcere delegații aduc papei o scrisoare în care împăratul contestă că ar fi necesar să confirme Sinodul de la Chalcedon pe motivul că el nu încetase niciodată a-l recunoaște și refuză categoric să-l condamne pe Acacius⁵¹.

În fața acestei situații Vitalian ridică pentru a treia oară steagul revoltei. În toamna anului 515 el ocupă Sycae (astăzi Galata), suburbie a orașului Constantinopol, situată pe malul septentrional al Cornului de Aur, în timp ce flota sa apare în Bosfor. De această dată însă împăratul avusese timp să se pregătească pentru a lua măsurile necesare. El dă comanda armatei imperiale lui Marinus, omul ce se bucura de mare considerație înaintea împăratului, pentru ajutorul său considerabil în domeniul financiar. Deși el excela în administrație, nefiind călit pe cîmpul de luptă, totuși a condus așa de bine operațiunile militare încît a re-purtat o mare victorie asupra lui Vitalian⁵². După ce reușise să incendieze flota la intrarea în Cornul de Aur distrugînd-o complet, îl învinge pe uscat, recucerind Sycae. Vitalian este silit să se retragă cu restul armatei la Anchialos. Trei dintre principalii săi comandanți au căzut în mîinile imperialilor, între care și hunul Tarrach, cel ce asasinase pe Ciril, executat puțin timp după aceea în Constantinopol. Lui Vitalian i se retrage funcția de *magister militum per Thracias*.

Ușurat de neliniștea pe care i-o adusese Vitalian, împăratul intensifică rigoarea împotriva tuturor episcopilor chalcedonieni. Între cei vizați este în primul rînd Elias, patriarhul Ierusalimului⁵³, căruia împăratul îi cere să intre în legătură cu Sever al Antiohiei. Elias reușește să **înfrunte voința împăratului pînă în 516**, pentru că acesta avea probleme mai urgente de rezolvat în Tracia și în capitală, decît în îndepărtata Palestină. Dar odată ce s-a liniștit după înfringerea lui Vitalian, împăratul se hotărăște să aplice și lui Elias aceeași metodă ca lui Macedonius și anume să-l facă suspect propriilor săi partizani. Speculînd modestia dintr-o scrisoare, pe care patriarhul o arătase împăratului înaintea Sinodului de la Sidon, acesta din urmă face să creadă că Elias tăgăduise Sinodul de la Chalcedon. În felul acesta împăratul reușește să ia în vara anului 516 măsuri împotriva patriarhului, pe care-l silește la vîrsta de 86 de ani să ia drumul exilului la Aîla⁵⁴. În locul său este intronizat diaconul Ioan, care promite să intre în contact cu Sever al Antiohiei și să anatematizeze Sinodul de la Chalcedon. Dar la presiunea călugărilor chalcedonieni, și în special a Sfintului Sava el refuză să se țină de promisiune. Deși pentru un moment este întemnițat, guvernul se vede nevoit să-l readucă în scaun din cauza mulțimii chalcedoniene revoltate. În felul acesta patriarhul Ioan nu se abate de la linia chalcedoniană trasată de predecesorul său.

51. *Ibidem*, p. 183—184.

52. Marcellinus Comes, *op. cit.*, p. 367; Ernest Stein, *op. cit.*, p. 184; Ion Barnea, *op. cit.*, p. 414; I.I. Rusu, *op. cit.*, p. 88.

53. Ernest Stein, *op. cit.*, p. 185.

54. *Ibidem*, p. 176.

Minia împăratului se îndreaptă apoi împotriva episcopilor ortodocși din Illyricum, care se arătaseră ostili politicii sale religioase, cerînd ocrotirea Romei. Episcopul Alcyson și alți cîțiva au fost forțați să vină în anul 516 să se justifice înaintea împăratului. Datorită atitudinii amenințătoare a armatei Illyricului doi dintre ei au fost retrimiși în eparhiile lor. Alcyson moare la Constantinopol și atunci un sinod provincial din Epirul Vechi îi alege un succesor, care, împreună cu alegătorii săi, au confirmat încă o dată hotărîrile de la Chalcedon, condamînd monofizitismul și exprimîndu-și atașamentul față de Biserica Romei.

Împăratul încearcă să reia negocierile cu papa trimițînd la Roma în fruntea unei delegații pe Theopompus, *comes domesticorum*. Astfel el își exprimă față de papă regretul că din cauza circumstanțelor nu a putut întruni sinodul de unire proiectat și cere totodată senatului să sprijine realizarea unirii. Și această încercare de unire a Bisericii rămîne fără rezultat, deoarece delegația se întoarce la Constantinopol aducînd cu sine răspunsul categoric al papei că rămîne pe linia chalcedoniană trasată de înaintașii săi⁵⁵.

O nouă serie de negocieri sint inițiate de această dată de papa Hormisdas, care trimite în aprilie 517 o delegație la Constantinopol. Dar împăratul supărat din cauza intrigilor la care se dedau trimișii papei, îi îmbarcă la numai cîteva săptămîni și-i trimite în Italia sub escortă militară ca pe niște prizonieri. Apoi într-o scrisoare adresată papei, la 11 iulie 517, Anastasius declară că este indiferent la injurii, și refuză să primească ordine⁵⁶.

Patriarhul Timotei al Constantinopolului nu supraviețuiește împăratului fiindcă moare la 5 aprilie 518. Anastasius îi alege succesor în persoana preotului Ioan (518—520), care și el era monofizit.

Între timp Vitalian reușind să-și restabilească forțele, pare să fi re-devenit un serios pericol. Nu se știe însă dacă a mai purtat lupte; chiar dacă a mai avut loc un război el nu va fi durat prea mult, căci în iulie 518 Anastasius moare trăznit și odată cu el dispare și regimul pe care Vitalian voia să-l îndepărteze.

În urma celor prezentate mai sus se poate concluda că adevăratul mobil al revoltei lui Vitalian a fost nemulțumirea față de politica religioasă a lui Anastasius. În sprijinul acestei afirmații stau mărturiile *cronicarilor bizantini Marcellinus Comes, Victor de Tunun, Ioannes Malalas, etc.*, care arată că Vitalian a ridicat steagul revoltei pentru apărarea dreptei credințe, primejduită de orientarea monofizită a împăratului de la Constantinopol.

Anastasius avusese înclinări spre monofizitism încă înainte de a ajunge pe tronul imperial, fapt pentru care fusese îndepărtat din Biserica Sfînta Sofia de patriarhul Euphemius în anul 489⁵⁷ și nu a renunțat la monofizitism pînă la sfîrșitul domniei sale. Atitudinea împăratului nu putea fi pe placul populației din Peninsula Balcanică, mai cu seamă din dioceza Tracia, care, după cum știm, a fost dintotdeauna atașată ortodoxiei. Dreapta credință este apărută aici în special de ierarhi și de că-

55. *Ibidem*, p. 189—190.

56. *Ibidem*, p. 191.

57. Peter Charanis, *op. cit.*, p. 40.

lugării sciți, care în sprijinul lor cer ocrotirea episcopului Romei. În toată această parte a imperiului exista o efervescentă religioasă atât de mare, încît Vitalian a reușit să pună în mișcare sub steagul său mase de țărani și numeroși soldați.

Vitalian nu era în afara conflictului religios, așa cum au susținut unii cercetători⁵⁸ că ar fi îmbrățișat nemulțumirea religioasă numai pentru a câștiga partizani în capitală în vederea ocupării tronului imperial, ci el luase mai înainte chiar de revoltă, apărarea patriarhilor exilați, Macedonius și Flavian; cu acesta din urmă, după unele știri⁵⁹, el pare să fi avut legături foarte apropiate, fiind chiar nașul său. Nu se poate ca aceste legături să nu fi influențat pe Vitalian în atitudinea sa. Intervenția sa militară pentru apărarea dreptei credințe putea fi determinată și de călugării sciți, căci cu unul dintre aceștia, anume Leonțiu era chiar înrudit⁶⁰.

Pretextul care ar fi constituit, după unii, mobilul revoltei lui Vitalian și anume dorința de a ajunge împărat, nu este întemeiat pentru că, deși de cel puțin două ori putea să-și atingă acest scop, el nu s-a proclamat totuși împărat. Dimpotrivă, în negocierile ce au avut loc la Constantinopol, Vitalian nu a cerut nici funcția de *magister militum*, nici revendicări sociale, ci soluționarea conflictului religios, prin rechemarea episcopilor depuși din scaunele lor și ținerea unui sinod ecumenic care să rezolve problema monofizitismului.

Conflictul religios s-a rezolvat numai după moartea împăratului Anastasius prin venirea pe tronul imperial a împăratului Justin, originar din Bederiana, în Illyricum, deci dintr-o regiune ortodoxă. Vitalian a fost chemat de Justin la Constantinopol unde a fost numit *magister militum praesentalis*, dar a fost asasinat la puțin timp după aceea, se pare din ordinul lui Justinian, nepotul împăratului, care vedea în el un concurent de temut.

La moartea sa împăratul Anastasius a lăsat dezbinare în imperiu sub raport religios, dar a reușit totodată să restabilească liniștea la hotarele imperiului și prosperitatea economică. Cu toate că a purtat războaie, el a întreprins și un vast program de construcții publice, reclădind în primul rînd o serie de cetăți distruse, ca Dara, Batnae și Edesa în Mesopotamia, și Histria, Dinogetia și altele în Scythia Minor. Refăcînd limes-ul dunărean el restabilește liniștea și situația economică în provincia Scythia Minor oferind posibilitatea înființării aici a 14 episcopate noi alături de cel al Tomisului, atestate în ultima vreme de documente din ce în ce mai numeroase⁶¹.

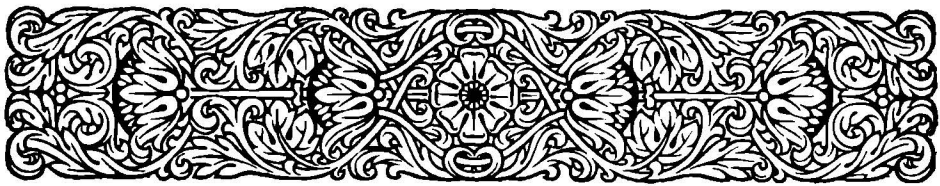
Pr. Drd. Iulian MICULESCU

58. Ibidem, p. 81; I.I. Rusu, *op. cit.*, p. 87.

59. Ernest Stein, *op. cit.*, p. 178; Wilhelm Ensslin, *art. cit.*, col. cit.

60. I.I. Rusu, *op. cit.*, p. 87.

61. Emilian Popescu, *Contributions à la géographie historique de la Péninsule Balkanique aux V-e — VIII-e siècles de notre ère*, în «Dacia». N.S. XIII, 1969, p. 408—415; Idem, *Praesides, duces et episcopatus provinciae Scythiae im Lichte einiger Inschriften aus dem 4 bis 6. Jh.* în «*Epigraphica Travaux dédiés au VII-e Congrès d'épigraphie grecque et latine*», Constanța, 9—15 septembrie, 1977, p. 274—283.

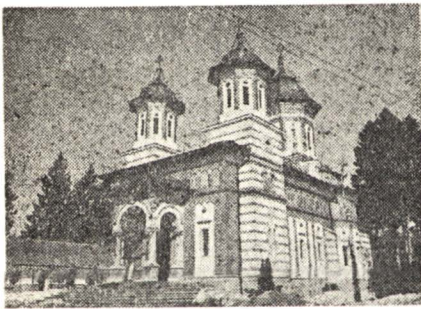

DOCUMENTARE

COLECȚIA DE OBIECTE BISERICEȘTI A MÎNĂSTIRII SINAIA

I — PRELIMINARII

Muzeul Mînăstirii Sinaia a fost organizat de Eforia Spitalelor Civile din București, la inițiativa starețului Nifon Popescu, în 1895, cînd mînăstirea și-a serbat 200 de ani de existență. Reprezintă primul muzeu de artă medievală de la noi din țară. Muzeul prezintă un grupaj de piese reprezentative pentru dezvoltarea artei vechi românești, pentru urmărirea moștenirii post-bizantine în arta Țărilor Române pînă tîrziu, în veacul XVIII, precum și a legăturilor acesteia cu Orientul sau Vestul european, legături conducînd la sinteze locale originale.

Biserica nouă (1846)

Monumentul cantacuzinesc, din care face parte această colecție muzeală nu este izolat. El face parte dintr-o mai vastă rețea de edificii laice (palate, case) sau de cult, ctitorite de familia Cantacuzino în județul Prahova. Cîteva cuvinte despre sinteza artistică din epoca Cantacuzinilor credem că nu sînt de prisos ; o constatare se impune de la început — sinteza cantacuzină premerge și anunță marele moment de echilibru și înflorire pe care arta îl cunoaște sub domnia lui Constantin Brîncoveanu. Reînviind vechile tradiții ale artei bizantine — căci descendența din imperialitatea Bizanțului este aceea pe care o revendică domnul Șerban Cantacuzino — această puternică familie va da la iveală monumente pe cît de numeroase pe atît de interesante din punct de vedere constructiv sau artistic. Biserica Doamnei (reluînd la finele secolului XVII un plan constantinopolitan de secol XIV), mînăstirea Colței sau a Cotrocenilor sînt doar cîteva dintre acestea.

Epoca aceasta (durînd de prin ultimul sfert al secolului XVII și pînă pe la sfîrșitul domniei lui Constantin Brîncoveanu) cunoaște o emulație artistică deosebită. Pictura pe lemn sau în frescă va atinge

culmi nebănuite; operele zugravului Constantinos, grec de origine (la biserica Doamnei din București) sau ale lui Pîrvu Mutu Zugravul (la Filipeștii de Pădure, Măgureni sau Lespezi în Prahova), punctează strălucit preocupările artistice ale vremii. O nouă rezolvare va cunoaște și sculptura în piatră; pentru prima dată acum, datorită influențelor Renașterii târzii europene, apar în arta veche românească reprezentări antropomorfe sculptate (ingeri sau evangheliști). Să adăugăm la aceasta intensă activitate a argintarilor, precum și legăturile artistice cu Transilvania, Vestul european sau Orientul pentru a avea un tablou aproape complet al vieții artistice în vremea Cantacuzinilor.

II — SALA ÎNTII

Sala I debutează cu o hartă în care sînt localizate construcțiile laice și de cult ctitorite de Cantacuzini în județul Prahova, hartă care ne oferă date asupra acestora. În imediata vecinătate a hărții figurează o fotografie de la sfîrșitul secolului al XIX-lea după o stampă de epocă, reprezentînd pe Mihai Cantacuzino, strălucitul comandant de oști și faimosul ctitor al Mînăstirii Sinaia, precum și a altor importante edificii laice sau de cult. Printre acestea se numără și Mînăstirea Colțea din București, al cărei interesant portret votiv — prezentînd pe data aceasta pe Mihail însoțit de familia sa — îl putem vedea în josul panoului, așa cum l-a transpus pe hîrtie un artist anonim de la mijlocul secolului al XIX-lea.

În continuare e prezentat un interesant grupaj de stampe și fotografii de epocă oferind diferite viziuni ale mînăstirii Sinaia de-a lungul vremii. Printre acestea remarcăm o interesantă litografie din colecția de vedute istorice a maiorului Papasoglu datorată lui K. Danielis, două gravuri cu acul de E. Schmidt, din 1882, precum și o frumoasă acuarelă datorată unui artist anonim de la 1877, în care se poate vedea actuala clădire a muzeului, așa cum arăta ea la acea epocă.

În sfîrșit o fotografie de epocă, reprezentînd pe starețul Nifon, întemeietorul muzeului acestuia în 1895.

Alături de aceste fotografii figurează un tablou de mari proporții cu Columna lui Traian, donat mînăstirii de Prof. General C. Chirișescu, Director al Departamentului Cultelor, în anul 1900. Este expusă aici pentru că ea reflectă un capitol extrem de important din istoria noastră: cucerirea romană a întregii Dacii, împletirea celor două civilizații, geto-dacă și romană și formarea pe această bază, printr-un proces istoric îndelungat, a poporului român și a limbii române, așa cum rezultă din metope. Tabloul oferă turiștilor imaginea certificatului de naștere în piatră, al poporului român.

În continuare este prezentat un grupaj de piese de textilă, remarcabile prin vechimea sau valoarea artistică, probînd legăturile Țărilor Române cu centrele artistice orientale sau occidentale.

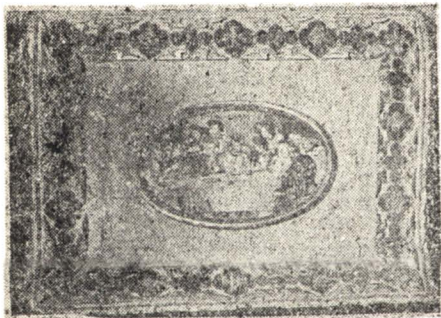
Pentru început se remarcă două extrem de interesante antimise, datînd din 1773 și respectiv din 1786, unele dintre valoroasele exemple atestînd dezvoltarea gravurii în lemn în Țara Românească; ceea ce este remarcabil la aceste piese se concretizează în elementele decorative (motive vegetale, ancadramente, medalioane etc.) sau simbo-

lice, atestînd influența puternică a modelelor Renașterii tîrzii europene și difuzarea acestora în teritoriul românesc.

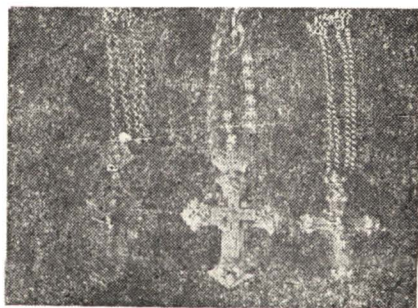
Tot aici se pot vedea cîteva piese de veșmînt lucrate din brocart țesut cu fir de aur și argint pe fond de catifea sau mătase : un saccos datînd de la mijlocul secolului trecut, lucrat cu probabilitate într-un atelier austriac sau german, o mîtră arhierescă lucrată într-un atelier autohton la finele secolului XIX, în sîrșit un orar și un stîhar diaconesc, ambele provenind dintr-un atelier oriental de la sîrșitul aceluiași secol ; se remarcă lucrătura îngrijită și motivele specific orientale ale florii de garoafă și fructului de rodie.

Tot în prima sală putem vedea cîteva piese de broderie românească : trei bedernițe datînd de la mijlocul sau din al treilea sfert al secolului XIX, precum și două frumoase piese de costum, mînecuțe lucrate într-un atelier autohton la finele veacului XVIII sau începutul celui de al XIX-lea, remarcabile prin diferitele puncte de broderie în fir de aur și argint și aplicațiile de lapis-lazuli.

În această parte a sălii în vitrina orizontală sînt expuse cîteva accesorii pentru costum : cruci pectoral cu o minuțioasă sculptură în relief plat și à jour lucrate în atelierelor românești din secolele XVIII—XIX, precum și un interesant lanț cu amulete, unde sculptura crucii engolpion este realizată în lemn de abanos și care a fost lucrat într-un centru oriental (Siria sau Palestina) la mijlocul secolului trecut. Deasupra acestei vitrine poate fi văzut un vâl liturgic (acoperitoare de altar) confecționat din brocart țesut cu fir de argint și mătăsuri colorate și montat în catifea de mătase, lucrătură a unui atelier italian din prima jumătate a secolului XIX.

Broderie în fir de aur (din 1895)

Cruci pectoral din aur și sîdef
(sec. XIX)

Pe un panou mare al acestei săli sînt expuse două importante piese de costum, lucrate dintr-un brocart prețios țesut cu fir de aur pe mătase vișinie, bogat decorate cu motive specifice orientale — al palmei polilobate, flori și frunze ; este vorba de un felon și un epitrahil provenind de la același costum, datînd de la sîrșitul secolului trecut.

Și în sîrșit în centrul primei săli se află o frumoasă vitrină sculptată în lemn ce face parte din mobilierul vechi al muzeului înfățișînd o colecție de monede vechi, medalii comemorative și ordine eclesiastice românești și grecești.

Monedele de bronz romane de la Traian pînă la Dioclețian (98—305 e.n.) sînt expuse aici, ele arătînd înflorirea vieții economice în secolele II—III în Dacia, fapt care a dus la intensificarea legăturilor comerciale cu alte provincii ale Imperiului Roman pe cale maritimă, pe Dunăre sau pe uscat. Apoi urmează, în vitrină, monedele de bronz bizantine din secolul V—X, bătute la Constantinopol și cîteva la Nicopole.

În vitrină sînt reunite medalii comemorative și jubiliare, din bronz și alamă, bătute de Societatea numismatică română, care reprezintă marcante personalități politice și bisericești cu vederi democratice și progresiste (Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Ion Heliade Rădulescu, Alexandru Ioan Cuza, Mitropolitul Iosif II Naniescu, Patriarhii : Miron, Nicodim și Justinian ș.a.). Își au locul binemeritat aici, mînăstirile fiind locuri încărcate de istorie și cultură românească.

Prin ordinele eclesiastice, conferite ilustrului stareț Nifon Popescu și prezentate aici, este oglindită legătura Bisericii noastre cu Biserica Greciei la sfîrșitul secolului trecut, precum și atitudinea ecumenică a clerului monahal.

Două exponate din partea superioară a vitrinei de lemn, acoperă-minte liturgice de mare finețe și expresivitate, lucrute de Anna Roth, consacrate ilustrării rafinamentului artistic la care a ajuns broderia românească la finele secolului XIX.

III — SALA A DOUA

Cea de a doua sală a muzeului reunește pictura medievală românească, cîteva exemplare de sculptură veche în lemn, piese de argintărie și carte veche românească, datînd din secolele XVII—XIX.

Pentru început cîteva opere de pictură veche, aparținînd altor școli decît cea românească și păstrate în Mînăstirea Sinaia de-a lungul timpurilor, un îngrijit «Iisus Mare Arhieru» datorat meșterului Ivan Tihonov, datat 1720. Este evident cum se fac simțite aici ecurile picturii europene, ale barocului tirziu, influențe și mai acuzat prezente în cea de a doua operă a aceluiași autor, prezentă în muzeul mînăstirii : «Schimbarea la față», datată 1730.

Din aceeași școală de pictură, de o dată mai recentă însă, face parte și o reprezentare a «Mariei Eleusa» (interpretare a unor modele celebre din secolul XV), remarcabilă prin cantitatea de afectivitate umană inclusă într-o reprezentare nu de puține ori convențională, de către meșterul anonim.

Tot aici se poate vedea o extrem de interesantă piesă reprezentînd «Fecioara cu Pruncul, scene din viața Sf. Atanasie Athonitul și viziunea Muntelui Athos», provenind dintr-un atelier de pictură grecesc de la mijlocul secolului XVIII. Pe lîngă subiectul iconografic relativ puțin abordat, vom sublinia realizarea abundînd în elemente descriptive laice a muntelui Athos, adevărată încercare de peisaj de sine-stătător (arhitecturile de epocă, tunurile care trag, ambarcațiunile sau animalele marine populînd prim-planul acestui medalion).

În partea dreaptă în primă vitrină orizontală sînt păstrate cîteva obiecte de cult din metal : ferecături de la sfîrșitul secolului XVIII și

inceputul secolului XIX, un discos de la 1809, lingurițe liturgice și mai ales o casetă din alamă, lucrată într-un atelier vienez al vremii și avînd pe verso gravată inscripția de donație a lui Mihail al II-lea Cantacuzino — fiul ctitorului acestui monument istoric — către minăstirea Sinaia și datat 1729.

În continuare cele două vitrine orizontale cuprind alte cîteva piese din metal, folosite ca accesorii la veșmîntul de curte sau de fiecare zi al epocii. E vorba de un grupaj de paftale datînd din secolele XVII—XIX, lucrate din diferite materiale (argint, bronz, sîdef, cormaline etc.) și probînd grija pentru accesoriul de mare efect somptuar. Se remarcă paftaua, a cărei ferecătură din argint aurit este opera unui atelier românesc de la finele veacului XVII și al cărei disc din ivoriu lucrat în à jour datează, după tradiție, din jurul anilor 1300, fiind ieșit dintr-un atelier bizantin.

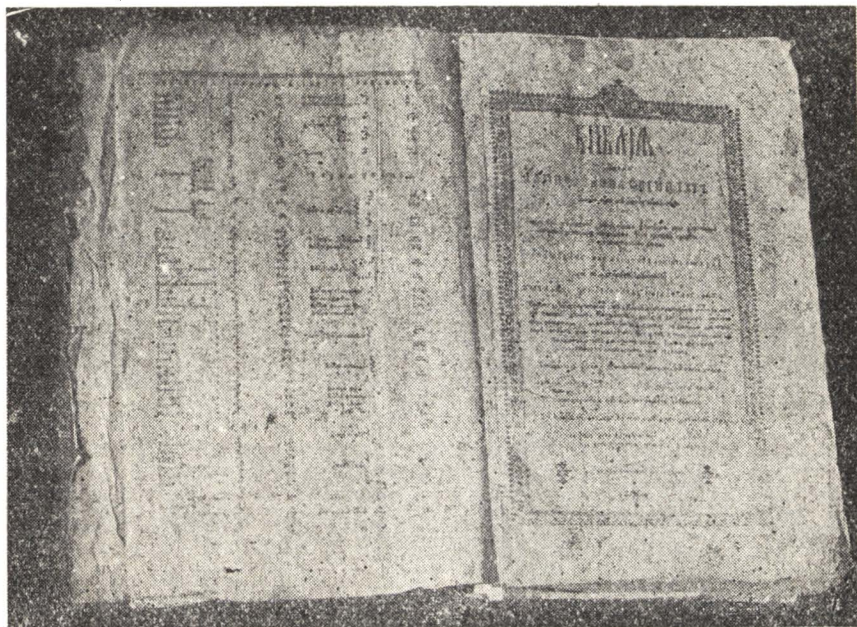
Seria picturilor medievale românești este deschisă de o reprezentare a «Mariei cu Pruncul anturată de Profeți», lucrată într-un atelier transilvănean și datată 1738. Chiar dacă este o realizare mai recentă decît lucrările prezentate în continuare, locul ei a fost ales aici deoarece ca tip de reprezentare, în întregime, artistul a folosit modele mai vechi, de secol XVI (a căror filieră în arta veche românească se poate stabili pînă la timpurile bizantine de secol XII care le-au generat).

Pe peretele din fundul sălii, 5 panouri grupeză lucrări datorate lui Pîrveu Mutu Zugravul, meșterul de curte al familiei Cantacuzino, căruia i se datorează și pictura bisericii voievodale a minăstirii. Cea mai frumoasă este «Treimea la Mamvri» datînd din jurul anilor 1700, o icoană cum puține se pot întîlni ca execuție artistică, echilibru în compoziție, distribuție a personajelor, colorit, desen etc. Ea provine de la schitul Lespezi — Comarnic (de asemenea ctitorie cantacuzină cu pictură de Pîrveu Mutu). Această icoană a fost descrisă de istoricul Nicolae Iorga în termenii următori: «Cea mai veche — și desigur cea mai frumoasă icoană românească — reprezintă pe cei trei îngeri veniți la Avraam. E fără îndoială din veacul al XVII-lea, din prima jumătate. În calitatea și buna orînduire a culorilor, în finețea faldurilor veșmîntului, în expresia cu adevărat îngerească a figurilor, sînt însușiri care nu se mai pot regăsi oriunde..., țesătura de pe masă e vădit românească. Un mare pictor a lucrat aici și va trebui ca opera lui, bine reprodușă să se găsească în toate casele noastre». Celelalte icoane ale faimosului zugrav Pîrveu sînt: Adormirea Maicii Domnului, Deisis, Maria cu Pruncul și Duminica tuturor Sfinților, provenind de la același edificiu și datînd din jurul anilor 1693. E lesne de remarcat gama cromatică dominată de auriuri bogate, ca și tipul somptuar de reprezentare, convenind puternicei familii care la acea epocă dăduse deja Țării Românești pe Șerban Cantacuzino.

În fața panourilor cu operele lui Pîrveu Mutu se află în patru vitrine orizontale, carte veche românească, conturînd ambiția culturală a epocii: monumentala Biblie a lui Șerban Cantacuzino, apărută la București în 1688, Evanghelia de la 1693, o carte populară «Kritil și Andronicos» ieșită din tipografiile de la Iași în 1794, Mineiul lunii noiembrie apărut la Rîmnic în 1778, ca și cîteva frumoase legături în piele

(ca ale Noului Testament tipărit la Leipzig în 1564 sau ale Noului Testament de la Neamț din 1818), sau în pergament decorat cu bogate motive orientalizante — cum observăm la Noul Testament grecesc din 1710.

Dintre aceste cărți cea mai valoroasă este Biblia de la București, prima tipărire integrală a Sfintei Scripturi în românește, ea reprezentând sinteza strădaniilor scriitorilor bisericești de pînă atunci de a scrie într-o limbă curată și înțeleasă de toți românii.

Biblia de la București (1688)

Tot în aceste vitrine poate fi admirată o somptuoasă ferecătură de Evanghelie lucrată în argint repusat și catifea de mătase verde, datînd din 1776, care atestă măiestria la care ajunseseră meșterii localnici în prelucrarea metalelor, ca și folosirea în continuare a repertoriului decorativ al epocii lui Constantin Brîncoveanu.

Continuînd seria picturilor vechi românești, e prezentată icoana «Pantocrator», opera unui artist transilvănean de la mijlocul secolului XVIII, unde se fac simțite influențele artei europene a timpului.

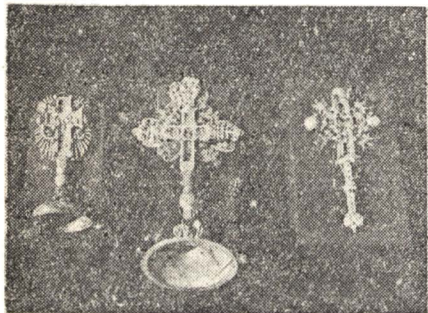
În continuare două valoroase reprezentări ale scenei «Deisis» și a «Mariei Hodighitria», relevînd un meșter școlit, influențat de modelele grecești ale timpului, ne atrag atenția asupra minuției detaliului decorativ sau a realelor calități picturale ale portretelor. Ramele bogat decorate cu motive orientalizante, lucrate în marchetărie de sîdef și bagă, împreună cu acuzatele influențe ale școlii de pictură grecești fac posibilă atribuirea acestor piese epocii Mavrocordat, deci primei jumătăți a secolului XVIII.

De la mijlocul secolului XVIII datează și reprezentarea Sf. Evangelist Marcu în care se remarcă bogăția cromatică, ca și plasarea perglasul Bisericii

sonajului portretizat în contextul vieții cotidiene a epocii cînd lucrarea a fost executată. Arhitecturile care sînt acelea pe care artistul le înfilnea la fiecare pas, împreună cu recuzita scenei (masă, scaunul, călimara sau pana), dau valoarea de document a acestei picturi, abundennd în elemente descriptive ale vieții laice.

O ultimă piesă de pictură pe lemn este icoana cu Sf. Nicodim cel Sfințit și Sf. Grigorie Decapolitul, anul 1783, remarcabilă prin gama cromatică vie ca și prin stilizările marcat decorative ale veșmintelor și chipurilor, și care demonstrează cum tradiția picturii bizantine s-a menținut în arta veche românească pînă tîrziu, la finele veacului XVIII.

O imagine mai vie asupra vieții liturgice a locuitorilor munteni în secolele XVIII—XIX o oferă, alături de cărțile de cult, piesele de metal expuse în cele trei vitrine verticale din centrul sălii. Dintre acestea se remarcă o căuie cu inscripția de apartenență a mînăstirii Sinaia sau cădelnița datorată unui atelier oriental din secolul XVIII, cu frumoase motive decorative lucrate în ajour. Remarcăm, de asemenea, alte cîteva obiecte prețioase: candelă, potire, o cruce de altar sau un sfeșnic, toate datînd din secolul XIX.

Cruci cu pietre prețioase și filigram argintat (sec. XVII)

În partea stîngă a sălii, două vitrine orizontale conțin cruci de mînă sau de altar lucrate în atelierelor românești ale vremii. Se poate remarca lucrătura prețioasă, în lemn de santal, cu diferite aplicații de emailuri colorate a celor două cruci de mînă datate 1699 și respectiv 1718, precum și minuția cu care sînt realizate cele trei cruci în filigram. Aceste cruci oglindesc priceperea și gustul pentru frumos al oamenilor acestor meleaguri.

Pe ultimul panou al sălii a doua e prezentat un grupaj de piese (fragmente sculpturale), datînd de la mijlocul secolului trecut și atestînd marea măiestrie a cioplitorilor în lemn de la noi, precum și perpetuarea motivelor și formelor artei brîncovenești pe parcursul secolelor următoare. Tot aici se fac simțite și influențele rococoului european care vin să completeze formația tradițională a meșterilor autohtoni, așa cum lesne se poate vedea la o ramă sau la medalioanele ovale provenind dintr-un iconostas mai vechi.

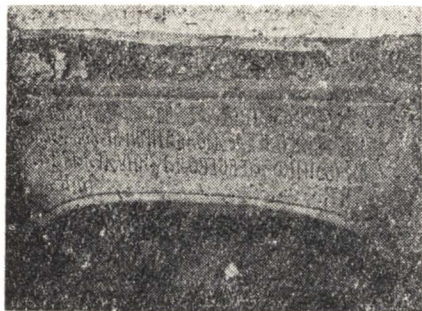
IV — CONCLUZII

Colecția de obiecte bisericești a Mînăstirii Sinaia este modestă, dar este a noastră. Nu are poate strălucirea colecțiilor muzeale occidentale. Decalajul dintre noi și Apus nu se explică prin lipsa unor elemente de creativitate, ci se explică prin greutățile pe care poporul nostru a trebuit să le înfrunte. În aceste condiții am reușit să creăm ceea ce am creat.

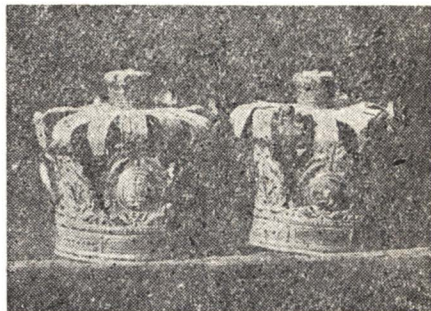
Tot ce avem aici și în alte părți a răsărit din ceea ce străbunii au semănat în lacrimi, sudori și sînge. În fața morții Tudor Vladimirescu

a declarat: «Ceea ce eu am semănat, va răsări grâu curat țării mele!». La noi nimic nu s-a făcut fără sacrificiu, că poporul român nu și-a clădit fericirea sa pe nefericirea altuia. Și această trăsătură de noblețe princiară și frumusețe de înaltă civilizație i-a dat-o Biserica, Ortodoxia românească, care i-a fost principiu de unitate, de credință și de viață.

De aceea aceste creații populare creștine și bunuri religioase au intrat în Patrimoniul cultural național pentru că ne vorbesc despre o Românie creștină cu o istorie frământată și cu un trecut sfânt și glorios.

Pisania din 1720

Coroanele de cununie ale lui
Matei Basarab

Și tot de aceea acest tezaur artistic național e pus sub egida minăstirilor, să-l protejeze, să-l expună, să garanteze supraviețuirea lui și transmiterea lui generațiilor viitoare.

Eforturile depuse de Sf. Arhiepiscopie a Bucureștilor, de soborul părinților și fraților de la Sinaia, pentru conservarea și menținerea colecției religioase în cele mai bune condițiuni, sînt profund răsplătite de puternicele impresii lăsate în sufletul celor care o cercetează. Astfel, reținem cîteva dintre ele, notate în Cartea de vizitatori: «Elogii Mînăstirii Sinaia care a reușit să pună la dispoziția vizitatorilor un asemenea muzeu» (un grup de studenți bucureșteni de la Arhitectură, 13.II.1982); «Am toată admirația pentru acest muzeu care, pe lângă diversele sale piese expuse, degajă o atmosferă unică» (Paul Rousseau din Franța, 15.VII.1983); «Operele de artă prezentate în această colecție muzeală reflectă bogăția sufletească și tradiția credinței acestui neam cinstitor de Dumnezeu și iubitor de gîia străbună» (un grup de sportivi din Elveția, 21.I.1984); «Am văzut, ne-a plăcut și-am constatat că exponatele din această colecție reprezintă manifestări ale iubirii față de om, ale dragostei de bine și frumos, alese însușiri ale acestui popor harnic și talentat din fire» (veterani de război din U.R.S.S., 20 august 1984).

Ierom. Drd. IRINEU POP

BIBLIOGRAFIE

Bobulescu C., *Vieți de zugrăvi (1657—1765)* în «Arhiva Românească», t. V, București, 1940.

Demetrescu C., *Muzeul Mînăstirii Sinaia*, Ploiești, 1979 (dactilografiat).

Gălățescu Al., *Eforia Spitalelor Civile din București*, București, 1899.

Arhim. Georgescu Serafim, *Sînta Mîndstire Sinaia*, Ploiești, 1936.

Iorga N., *Icoanele de la Muzeul Sinaia*, în «Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice», 1931.

Voinescu T., *Zugravul Pirvu Mutu și școala sa*, în «Studii și Cercetări de Istoria Artel», 1955, nr. 3—4.

CONSTANTIN BRÎNCOVEANU
— 270 de ani de la mučenícia sa —

Istoria românilor este dominată la sfîrșitul secolului al XVII-lea și primele decenii ale secolului al XVIII-lea de puternica personalitate

Gravură reprezentînd pe Constantin Brîncoveanu și cei patru feciori

a voievodului Țării Românești, *Constantin Brîncoveanu*. Înelungata sa domnie, începută la 29 octombrie 1688 și încheiată în mod tragic în anul 1714 în ziua de 15 august corespunde unor importante prefaceri

economice, sociale, politice și culturale. Timp de mai bine de 25 de ani, în condițiile accentuării decăderii Imperiului otoman și ale sîngeroaselor războaie ce angajau marile imperii din vecinătatea hotarelor țării, Constantin Brîncoveanu a reușit să se mențină în scaunul domnesc și să transforme Țara Românească într-un important centru diplomatic european, ca și într-unul de luptă împotriva jugului otoman¹.

După cum a existat o epocă a domniei lui Mircea cel Bătrîn, a lui Ștefan cel Mare, a lui Mihai Viteazul sau a lui Matei Basarab prin amploarea faptelor lor politice sau militare, așa a existat și o epocă a domniei lui Constantin Brîncoveanu. Ea se deosebește însă de celelalte epoci prin natura metodelor politice. Cu Constantin Brîncoveanu se încheia ciclul voievozilor războinici. Ultimul voievod, al cărui instrument de politică externă era războiul, a fost Mihnea III (1658—1659). Constantin Brîncoveanu a adoptat politica negocierilor diplomatice și a stabilirii de relații personale cu toți conducătorii lumii de atunci.

Sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, prin implicațiile războiului austro-turc (1683—1699) și ruso-turc (1711), au atras în calculele diplomației europene și popoarele din estul și sudul Europei. Într-o asemenea conjunctură, în care marile puteri răsăritene își disputau hegemonia lor pe cimpurile de luptă, micile popoare din răsăritul Europei, cum era și poporul român, nu puteau supraviețui decît adoptînd o diplomație foarte suplă și abilă. Acest lucru l-a înțeles și l-a realizat de la începutul domniei sale Constantin Brîncoveanu, adoptînd metode noi în politica Țării Românești față de puternicii ei vecini, reușind să păstreze semiautonomia și semiindependența Țării Românești un sfert de veac și să mențină poporul român în atenția marilor puteri care decideau atunci soarta lumii. Prin europenizarea sistemelor politicii tradiționale a domnitorilor pămînteni, Constantin Brîncoveanu a introdus prin politica sa abilă și echilibrată Țara Românească în circuitul politicii europene. Așa se și explică de ce el nu a reorganizat și nu a întărit oastea pămînteană, păstrînd-o într-o formă foarte redusă, numai la nevoile stricte de pază a curții domnești și a hotarelor țării².

Prin educația și prin formația lui politică pe care o cîștigase urmînd atît politicii unchiului său Șerban Cantacuzino (1678—1688), cit și sfaturilor învățatului stolnic Constantin Cantacuzino, celălalt unchi al său, Constantin Brîncoveanu, el însuși om de carte, «împodobit cu învățătură»³, a trăit din plin conștiința existenței poporului român,

1. Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brîncoveanu, Viața. Domnia. Epoca*, București, 1969, p. 5.

2. N. Iorga, *Valoarea politică a lui Constantin Brîncoveanu*, Vălenii de Munte, 1914; L. E. Semionova, *Stabilirea legăturilor diplomatice permanente între Țara Românească și Rusia la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea*, în «Romanoslavica», V, 1962, p. 29—50; Virgil Cîndea, *Diplomația românească sub Constantin Brîncoveanu*, în «Pagini din trecutul diplomației românești», București, Ed. Politică, 1966; Ștefan Ionescu, *Epoca brîncovenească*, Cluj-Napoca, 1981, p. 5—8.

3. N. Iorga, *Constantin Vodă Brîncoveanu. Viața și domnia lui*, Vălenii de Munte, 1914, p. 26.

unul și indivizibil, în tot spațiul Daciei, și nu a deosebit pe românii din Țara Românească de cei din Moldova sau din Transilvania și a căutat, în limitele ce i-au stat în putință, să se ocupe de poporul român în integritatea lui, căutând să mențină semiautonomia Țării Românești, să apere naționalitatea românilor din Transilvania și să aibă relații cât mai strânse cu domnitorii de la Iași ⁴.

Acolo unde Constantin Brîncoveanu s-a situat însă ca un adevărat european, în sensul occidental al cuvîntului, a fost stimularea pe care el a dat-o muncii culturale și artistice. Receptiv față de spiritul renascentist care domina Europa occidentală, Constantin Brîncoveanu a căutat prin tipărituri în limba română, prin introducerea limbii române cu ajutorul mitropolitului Antim Ivireanu în biserică, să dea un nou curs dezvoltării culturii românești. Prin spiritul nou introdus în viața politică a țării, ca și prin receptivitatea manifestată față de înnoirile ce trebuiau aduse culturii românești, stăpînită de spiritul culturii slavobizantine, a fost posibilă desfășurarea procesului de transformare a omului medieval în omul modern. Acest amplu și multiform fenomen politic și spiritual a dat epocii brîncovenesti o originalitate care-i conferă atributele unui stil, *stilul brîncovenesc* ⁵.

Prin stilul ei propriu, epoca brîncovenească a deschis perspective largi de afirmare a poporului român prin fapta lui politică și actul de cultură. Avînd o personalitate proprie, epoca brîncovenească este structurată de cîteva coordonate ale ei specifice, care privesc fie dimensiunile naționale ale politicii lui Brîncoveanu, fie dimensiunile ei europene. După cum pe plan cultural aceste coordonate privesc fie mediul cărturăresc de la curtea domnească, fie înnoirile intervenite în arta brîncovenească (arhitectură, pictură, sculptură și artele decorative), arta românească se afirmă în această epocă în sensul unei sin-teze între tradiție și influențe occidentale.

O asemenea realizare pe plan politic și cultural nu ar fi fost posibilă dacă voievodul muntean nu practica față de Imperiul otoman, puterea suzerană, *politica pungilor de aur*, devenind *Altîn Bei* (= *prînțul aurului*), «și nu s-ar fi adaptat, permanent și nuanțat, la politica otomană, care nu era nici logică, nici consecventă, ci nestatornică și primejdioasă, păstrînd astfel caracterele originare ale spiritului oriental. Numai astfel voievodul și-a putut apăra domnia și linștea, atît cît a avut (bani) și atît cît s-a putut (mai ales între 1703, după înapoierea de la Adrianopol, și 1711, campania de la Prut)» ⁶.

Intr-un asemenea cadru istoric, prin mutații spirituale s-au putut produce transformări cu adevărat revoluționare, care au pus temeiurile culturii moderne ce avea să se afirme plenar din secolul al XIX-lea.

4. Ștefan Ionescu, *Epoca brîncovenească*, cit., p. 6—7.

5. *Ibidem*; G. Popescu-Vilcea, *Inițiator și protector al unui nou stil în arta românească: stilul brîncovenesc*, în «Biserica Ortodoxă Română», anul LXXXII (1964), Nr. 9—10, p. 900—915.

6. Ștefan Ionescu, *Epoca brîncovenească*, cit., p. 9.

Rolul determinant l-a avut Constantin Brîncoveanu, la rîndul său fiind ajutat de o seamă de cărturari și artiști ai vremii cum au fost : stolnicul Constantin Cantacuzino, mitropolitul Teodosie și mitropolitul Antim Ivireanul, frații Radu și Șerban Greceanu, cronicarul Radu Popescu, Iordache Cantacuzino, frații David și Teodor Corbea, tipograful Mitrofan, episcopul Buzăului, Radovici și Mihai Stefanovici, zugravii Constantin și Pîrvu Mutu, ca și pietrarul Vupașin Caragea și Lupu Sărățan, și alții.

Prin inteligență, instrucție și intuiție politică, voievodul Constantin Brîncoveanu a reușit să se strecoare prin toate greutățile și să afirme Țara Românească în politica europeană a vremii sale și să dea un nou curs dezvoltării culturii românești⁷. Cum s-a spus, epoca lui Constantin Brîncoveanu deși este, în multe privințe, continuarea epocii lui Șerban Cantacuzino, «aduce totuși elemente noi de înprospătare și reprezintă culmea cea mai înaltă a culturii vechi românești în Muntenia»⁸.

Letopisețul Cantacuzinesc consemnează : *Cînd au șezut Costandin vodă domn, fost-au cursul anilor 7197 (= 1688), mesita octombrie 29 de zile, luni la 10 ceasuri de zi, iar vârsta lui au fost de ani 34*⁹.

Noul domn, care avea să conducă destinele Țării Românești mai bine de un sfert de secol, ajuns domn, fără voia lui, după moartea unchiului său, Șerban Cantacuzino (1678—1688), ales de Sfatul de obște al țării, era, cum spune cronicarul Radu Greceanu, «cu daruri vrednice împodobit» și a îngrijit de țară cu «adîncă pricepere și înaltă priveghere», «cu blîndețe și răbdare», izvorite din «înțelepciunea și multa bunătate»¹⁰.

Trupul lui Șerban Cantacuzino zăcea încă neîngropat, cînd boierii cu mitropolitul țării, Teodosie, și cu patriarhul ecumenic, Dionisie al IV-lea Seroglanul (Muselinul) se adunară la sfat în spătăria cea mică «care-i zic cu stele», ca să aleagă un nou domn. «Și făcură socoteală că Costandin logofătul Brîncoveanu este neam de al lui Matei-vodă și are și alte bunătăți, blîndețele și altele ; să-l ridice pre dînsul domn, că și om este în vîrstă, de va putea chivernisi domnia cum să cade, în vreme ce este țara ocolită de oști și de primejdii... Și aleseră pe Costandin logofătul Brîncoveanu să le fie domn și să rădicară cu toții din curtea domnească și merseră la Mitropolie, unde este obiceiul a să pune domnii și îndată ce au sosit acolo au strîns oștile și au trimis un boiaru de au chemat pe Costandin logofătul Brîncoveanu de la curte, că rămăsese acolo. Și porunciră să aducă comișai al doilea cal

7. *Ibidem*.

8. N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, vol. III, București, 1945, p. 205.

9. *Istoria Țării Românești 1290—1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, ed. critică de C. Grecescu și D. Simonescu, București, 1960, p. 192.

10. Radu Greceanu, *Incepătura vieții luminatului și preacrestinului Domnului Țării Rumânești, Io Constantin Brîncoveanu Basarab-Voievod, dă cînd Dumnezeu cu domnia l-au încoronat, pentru vremile și întâmplările ce în pămîntul acesta în zilele Mării-Sale s-au întîmplat*, în «Cronicari munteni», II, București, 1961, p. 9.

domnesc. Și îndată ce sosi acolo ziseră cu toții : «Logofete, noi cu toții pohtim să ne fim domn».

El zise : «Dar ce aş vrea eu cu domnia de vreme ce ca un domn sînt la casa mea , nu-mi trebuieşte să fiu». Iar ei ziseră : «Ne rugăm, nu lăsa țara să între alți oameni sau răi, sau nebuni să o strice, ci fii !».

Și-l luară de mîini și-l împingeau de spate. Și acelea fiind și un capugiu împărătesc pentru trebi împărătești, îl dusease și pă el la Mitropolie și duseră caftan la capugi-başa al împăratului, de l-au îmbrăcat cu caftan, și intrară în biserică, de i-au citit moliftele de domnie, și au mers de i-au sărutat toți mîna, zicîndu-i *mnoga leta*» ¹¹.

Vremurile în care Constantin Brîncoveanu a ajuns domn al Țării Românești erau vitregi, «cumplite vremi». Turcii stăpîneau, cum spunea Grigore Ureche, «două părți de pămînt», adică Asia, Africa și o bună parte din Europa. Tătarii, la răsărit, erau puși pe jafuri, pîrjol și robii, iar la apus ardeau flăcările războiului dintre creștini și turci. Ludovic al XIV-lea, angajat în război cu imperialii, era favorabil turcilor. Urmărea ca pe fiul lui Ioan Sobieski să-l căsătorească cu o principesă franceză și să ajungă cu ajutorul lui «suveran al Principatelor Moldovei și Valahiei».

La începutul domniei, armatele împăratului Leopold din Transilvania, comandate de generalul Donat Heissler, la instigațiile lui Constantin Bălăceanu, au intrat în Țara Românească în decembrie 1689 pe la Bran, cu un corp de patru regimente, au ocupat Tîrgoviștea și apoi Bucureștii, iar un detașament a ridicat de la Drăgănești pe doamna Maria și pe fiul ei, Gheorghe, și i-au dus la Brașov. În timp ce Constantin Brîncoveanu se retrăsese la Rușii de Vede, i se cerea să întrețină timp de șapte luni 15 000 de soldați imperiali și să plătească o contribuție de 800 000 de florini ¹². Soldații imperiali s-au dedat la prădăciuni și fărădelegi, încît cronicarul anonim scria : «carii șazînd o lună de zile, jafurile ce au făcut de pîine și de dobitoace nu poate om să le spună» ¹³. La sfîrșitul lunii ianuarie 1690, trupele de ocupație s-au retras peste Carpați, urmărite de detașamentele de tătari sosite în țară și de cele muntene.

Profitînd de liniștea de la hotare, Constantin Brîncoveanu începu zidirea minăstirii Hurez în primăvara anului 1690. La sfîrșitul primăverii aceluiasi an reîncepură însă luptele între turci și imperiali, care amenințau să ocupe din nou Țara Românească. În luna august 1690, unități tătare unite cu oastea munteană de cavalerie (aproximativ 2 000 de călăreți, sub comanda lui Cernica Izvoranu), în frunte cu voievodul Constantin Brîncoveanu, au trecut munții pe la Bran, și în ziua de 21 august «la zece ceasuri din zi», în cîmpia unde se învecinau Tohanii cu Zărneștii, armata imperialilor, comandată de Donat Heissler, este învinsă, și însuși Heissler este făcut prizonier, iar Constantin Bălăceanu, ajuns general în armata cezaro-crăiască din mai 1689, a căzut pe cîmpul

11. *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717 (Cronica Anonimă despre Brîncoveanu)*, în «Cronicari munteni», II, cit., p. 276—277.

12. Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brîncoveanu, op. cit.*, p. 152.

13. *Cronica anonimă, cit.*, p. 290.

bătăliei. Trupul i-a fost dus la Viena și înmormântat, iar capul, voievodul a poruncit de «l-au trimis la București de l-au pus într-o suliță în zioa de Sîntă Măria Mare, că intra-cea zi se lăuda Bălăceanu că va să fie în București...»¹⁴.

La curtea domnească, în serviciul personal al domnitorului, se aflau numeroși cărturari din Apus de influență italiană, ca medicul Iacob Pylarino, autor de lucrări științifice medicale, care a pus bazele primului spital românesc, Colțea, pe care i-l recomandase lui Constantin Brîncoveanu bailul Venetiei¹⁵. Între alți susținători ai influenței italiene este florentinul Anton Maria del Chiaro, secretarul de limbi occidentale al Brîncoveanului și autorul cunoscutei lucrări despre Țara Românească tipărită la Venetia în 1718¹⁶. Doctorul Bartolomeo Ferrati și Nicola Follas de Wolff făceau corespondență în limba latină. Preotul Ion Abramios (Avramie), fost paroh al coloniei grecești din Venetia, unde tipărise mai multe cărți, grec de origine, dar de formație italiană, se găsea la curtea lui Brîncoveanu în calitate de predicatorul Curții și profesor la Academia domnească¹⁷. George Maiota, tot grec, cu studii la Roma și Venetia, era profesorul de limbile greacă și latină al fiilor lui Constantin Brîncoveanu, predicatorul lui și profesor la Academie de limbă latină între 1694 și 1710.

Atașamentul voievodului față de cultura europeană, în special față de universitățile italiene, se constată și prin trimiterea în Italia, pentru studii, a mai multor bursieri, foști elevi ai Academiei domnești de la Sf. Sava, la îndemnul și cu banii voievodului, printre care s-au aflat Răducanu Cantacuzino, fiul stolnicului, Gheorghe Damian și Palade Damian Românul, latiniști, care au închinat voievodului în 1709 o odă. Un alt bursier, menționat într-un document din 14 aprilie 1712, este și Andronache postelnic, fiul lui Pascale vornicul, «plecat la Venetia pentru învățătură». Printre bursierii trimiși se cunosc și doi greci, Anton Stratigos și Gheorghe Hypomenas din Trapezunt, care au studiat medicina la Padova cu celebrul prof. Dr. Vallisnieri. Gheorghe Hypomenas, rămas credincios familiei Brîncoveanu și după drama din 1714, cu primejdia vieții, a rămas «pe lângă nenorocita doamnă și îndureratele principese și a luat drumul Apusului, pentru a salva ceea ce se mai putea, din averea depusă la băncile din Viena și Venetia»¹⁸. Prin bursierii trimiși de Brîncoveanu la studii în Apus se formase «un adevărat curent pentru cultura occidentală»¹⁹.

De la începutul secolului al XVII-lea la Padova și la Venetia ajunsesse dominant curentul neoaristotelic, favorabil spiritului reformei, care avea să aibă influență și la marea școală din Constantinopol prin Teofil Coridaleu, fost elev al universității din Padova ajuns apoi rectorul școlii din Constantinopol și care a intrat în conflict cu Meletie Syrigos,

14. *Ibidem*, p. 292.

15. N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, cit., p. 206.

16. «*Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia, con la descrizioni del paese, natura, costumi, rito e religioni degli abitanti con la tavola geografica di quella provincia...*».

17. Hurmuzaki, *Documente*, XIV/3, p. 60.

18. N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, cit., p. 207.

19. Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brîncoveanu*, op. cit., p. 312.

retor al Patriarhiei Ecumenice, apărător al tradiționalismului ortodox. Lupta dintre cele două partide avea să aibă urmări grave pentru lumea grecească, soldată cu uciderea prin înec sau spânzurătoare a mai multor patriarhi și mitropoliți din ambele partide, cazul patriarhului Chiril Lucaris († 1638), care își vor găsi refugiul și înțelegerea împăciuitoare și unii și alții la curtea lui Brîncoveanu, care devenise atunci adevăratul centru al Ortodoxiei. Amintim că învățatul Ioan Cariofil († 22 dec. 1692), care a petrecut mult timp la București, directorul școlii patriarhiei din Fanar, între 1641—1665, partizan și elev al lui Teofil Coridaleu, care fusese acuzat de idei dogmatice «luterano-calvinice» de patriarhul Dositei al Ierusalimului a purtat disputa între ei la București, de față cu Constantin Brîncoveanu și Antim Ivireanul, care a căutat să-i impace²⁰. La curtea lui Brîncoveanu a venit patriarhul ecumenic Dionisie al IV-lea Seroglanul (Muselinul), care-l unse ca domn în 1688, și patriarhul Dositei al Ierusalimului (1669—1707) cu sediul tot în Constantinopol, și care era, cum spune N. Iorga, «un fel de «hyper mitropolit» al țărilor noastre, unde era strictul, severul și fanaticul apărător al Ortodoxiei»²¹. Nepotul și urmașul său, patriarhul Hrisant Notara (1707—1731), care făcuse studii în Apus la Padova și Paris, «era un prieten al domnului, al doamnei, al boierilor și clericilor încă de când era diacon la Ierusalim și apoi mitropolit la Cesareia»²². Pe când era arhimandrit a trăit un timp la curtea lui Brîncoveanu și a fost profesor al fiilor săi. La București este prezent și patriarhul Alexandriei, Gherasim Paladas, care luase parte împreună cu patriarhul Hrisant Notara la instalarea lui Antim Ivireanul ca mitropolit, și care a cunoscut religios și pe domnița Bălașa, fiica lui Brîncoveanu, cu Manolache Lambrino. A fost prezent la curtea voievodului din martie 1700 și pînă în 1704 și patriarhul Antiohiei, Atanasie al III-lea Dabbas, căruia voievodul i-a donat la plecare tipografia arăbească de la Snagov cu literele săpate de Antim Ivireanul pentru creștinii din Siria. A săvîrșit și el slujba cununiei religioase a fiicei lui Brîncoveanu, Safta, cu Iordache Crețulescu. Tot el a tradus pentru Brîncoveanu din limba arabă populară în limba greacă nouă *Istoria patriarhilor din Antiohia*²³.

În afară de patriarhii Ortodoxiei, care veneau aduși de multe lip-suri și nevoi, se întîlnesc și mulți mitropoliți și episcopi, cum sînt mitropoliții Climent, fost de Adrianopol, Auxentie, fost de Sofia (de la 1691), Atanasie al Dristei, apoi Ierotei, Macarie al Varnei «fără a mai pomeni de ierarhii de Cirven și Lovcea, mai tot clerul fanariot al Bulgariei deci erau strînși aproape permanent în jurul domnului muntean.

20. N. Chițescu, *O dispută dogmatică din veacul XVII la care au luat parte Dositei al Ierusalimului, Constantin Brîncoveanu și Antim Ivireanul*, București, 1945.

21. N. Iorga, *Constantin Vodă Brîncoveanu. Viața și domnia lui*, București, 1914, p. 188—189.

22. *Ibidem*, p. 190.

23. Atanasie Dabbas, *Istoria Patriarhilor de Antiohia*. Text grecesc publicat și tradus de Pr. Vesile Radu și Ciril Karalevsky, în «Biserica Ortodoxă Română», an. XLVIII (1930), Nr. 9, sept., p. 851—857; Muracade Emil și Simonescu Dan, *Tipar românesc pentru arabi în secolul al XVIII-lea*, București, 1939.

Dintre episcopii *in partibus*²⁴ el adăpostea pe cei din Hierapolis, Maxim, de Sevastia, Neofit, și de Nisa (= Ghermanos de Nyssa, n.n.). Intreaga ortodoxie înaltă pe la 1707—1708, prin arhieriei săi aduceau prestigiu acestui strălucit tron creștin»²⁵.

Cum grecilor nu le mai rămăsese din marele lor imperiu de altă dată decât Biserica²⁶, salvarea și supraviețuirea Imperiului bizantin nu puteau s-o facă decât prin Biserică, iar refugiul era în Țara Românească și la curtea generosului voievod Constantin Brîncoveanu, care, ajutînd Biserica greacă și pe ierarhii ei, ca și Biserica și ierarhii din întreg Imperiul otoman, nu făcea decât să ajute indirect popoarele balcanice, ca și poporul său, în lupta de emancipare națională, care vedeau în el un nou Constantin cel Mare.

În introducerea grecească la *Istoria patriarhilor de Antiohia*, menționată, patriarhul Antiohiei, Atanasie Dabbas, aducea laude voievozului, mulțumindu-i, că «Poporul cel sărac din Răsărit și poporul Arabiei și clerul său sfînt, binecuvîntează și lăcrimește înțelepciunea ta cea de Dumnezeu dăruită și priceperea ta de conducător ... Căci precum razele soarelui strălucitor se răspîndesc peste tot pămîntul, tot așa și milostivirea Prea Luminăției Tale a ajuns pînă la ea și i-a arătat nu prea mică slavă și cinste, ci cu adevărat cea mai mare, și mila trebuitoare și prea frumoasă, așa cum n-a mai dobîndit ea la fel din vremea împăraților creștini de odinioară...»²⁷.

Dărnicia lui Brîncoveanu s-a revărsat în toată lumea ortodoxă, în bani, moșii, odoare, cărți, tipografii și obiecte bisericești, la românii din Transilvania, la Patriarhia Ecumenică din Constantinopol, în insulele Halchi, la minăstirile din Muntele Atos, la Locurile Sfinte de la Ierusalim, la Muntele Sinai, la Patriarhiile din Antiohia și Alexandria, în Georgia lui Antim Ivireanul, la minăstirile și bisericile de peste Dunăre din Serbia, Bulgaria, Grecia și Turcia.

În 1688, cînd a ocupat scaunul domnesc Constantin Brîncoveanu, învățămîntul în Țara Românească se găsea la un nivel scăzut. Cea mai veche școală deschisă la București era la biserica Sfîntul Gheorghe Vechi de prin anul 1576²⁸, care a fost reorganizată de către Șerban Cantacuzino într-o școală «slavonească și românească», singura școală de slovenie din Balcani în care, timp de aproape trei secole, au studiat, alături de români, și tineri din sudul Dunării²⁹.

Problema întemeierii unei școli de nivel mai înalt la București s-a pus mai ales după 1659, cînd orașul a devenit reședința domnească, de unde se emiteau cele mai multe hrisoave, pentru care era nevoie de scriitori și de oameni de carte.

24. «*in partibus inlideliu*» = episcopi fără diocese.

25. N. Iorga, *Constantin Vodă Brîncoveanu*, cit., p. 192—193.

26. Victor Papacostea, *Civilizație românească și civilizație balcanică*, București, 1983, p. 263.

27. Cit., la Pr. Pro. I. Rămureanu, *Constantin Brîncoveanu sprijinitor al Ortodoxiei*, în «Biserica Ortodoxă Română», an LXXXII (1964), Nr. 9—10, p. 925.

28. Gh. Nedioglu, *Cea mai veche școală românească cu caracter statornic, școala de la Sf. Gheorghe Vechi*, în «Convorbiri literare», XLV, III (1913).

29. Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brîncoveanu*, op. cit., p. 312.

Din noiembrie 1646 și pînă în 1651 funcționase la Tîrgoviște *Schola greca e latina* cu sprijinul lui Matei Basarab, înființată de postelnicul Constantin Cantacuzino, mai întîi pentru fiii săi, Drăghici și Șerban, apoi și pentru alți fii de boieri, pentru care adusese de la Academia Patriarhiei din Constantinopol pe învățatul profesor grec Panteimon Ligaridis, format în Apus, la Institutul Atanasie din Roma, secondat și de profesorul Ignatie Ligaridis. Este primul așezămînt de învățămînt mediu-superior cunoscut pînă acum în Muntenia, unde se predau limbile clasice, greaca și latina, cu trei obiecte de studii: gramatica, retorica și logica, adică studii filozofice și de retorică. Școala s-a înființat din necesitatea ca tinerii care absolveau școala slavă de la Tîrgoviște, atestată în 1640, să aibă acolo și o școală latină, să nu mai meargă pentru aceasta în Transilvania³⁰.

În București a existat un învățămînt în limba greacă, încă din anul 1674, cînd se întîlnesc ca profesori arhiereul Gherman de Nissa numit în prefața *Bibliei lui Șerban Cantacuzino* (1688) «prea înțeleptul, cel dinții dascăl ales» și doctorul Ion Comnen. Este posibil ca școala să fi început la mînăstirea Cotroceni sub forma unui colegiu particular, iar în timpul lui Șerban Cantacuzino școala de limbă greacă să fi devenit domnească, mutîndu-se de la Cotroceni la Sfîntul Sava. În privința structurii, școala de la București a fost asemănătoare celei organizate la Tîrgoviște în timpul lui Matei Basarab, o școală secundară, un colegiu³¹.

Școala care a însemnat un salt calitativ privind nivelul învățămîntului în Țara Românească a fost însă aceea organizată în 1694 de Constantin Brîncoveanu în chiliile de la Sfîntul Sava, cu predarea cursurilor în limba greacă veche, o adevărată «universitate renascențistă», cu un plan de studii potrivit programei universității din Padova³². Constantin Brîncoveanu, care a pus bazele învățămîntului superior în Țara Românească, va fi avut îndemnul și sfatul învățatului stolnic Constantin Cantacuzino, ca și a unor înalți prelați din Orientul Mijlociu, aflați la Curtea sa în București³³.

Academia domnească de la Sfîntul Sava a fost în grija permanentă a voievodului. Pentru a-i asigura sumele necesare întreținerii, i-a dăruit din veniturile sale 3000 de taleri, depuși la Zecca din Veneția. La 9 septembrie 1707 a dat din Tîrgoviște un hrisov prin care dăruia Academiei veniturile lacului Greaca, în care menționa: «ne-am hotărît a întemeia o școală înaltă de obște pentru școlari localnici și străini în București, politia domniei noastre, în venerabila mînăstire Sf. Sava...». De aceea «ca să aibă vreun mijloc de trai ucenicii străini și cei lipsiți de ajutor, am socotit că trebuie să-i miluim de la vama de aici, a Greacăi, cu 50 de lei pe an»³⁴.

30. Victor Papacostea, *op. cit.*, p. 247—282.

31. *Istoria învățămîntului din România*, vol. I, București, 1983, p. 160 (Gh. Părnua).

32. Adriana Camariano Cioran, *Academiile domnești din București și Iași*, București, 1971, p. 21—36; *Istoria Universității din București*, București, 1977, p. 12—48. Victor Papacostea, *op. cit.*, p. 283—329, care afirmă: «Il est probable que c'est en 1695 environ que l'«Académie» princière de Saint-Sava fut fondée» (p. 329); *Istoria învățămîntului din România*, *op. cit.*, p. 161—164 (Ion Ionașcu).

33. Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brîncoveanu*, *op. cit.*, p. 316.

34. *Ibidem*, p. 322—323; Hurmuzaki, *Documente*, XIV/1, p. 394.

În august 1707, Constantin Brîncoveanu, împreună cu Hrisant Notara, patriarhul Ierusalimului (1707—1731), reorganizează Academia domnească, prin actul numit *Rînduiala dascărilor*, fixă numărul profesorilor, disciplinele de predare, orarul, drepturile și salariile profesorilor, localul școlii, toate condițiile cerute pentru desfășurarea unui proces modern de învățămînt al Academiei. Prin programa din 1707 s-a instituit în mod oficial studiul clasicismului grec, al filozofiei și al științelor naturii. Baza programului de învățămînt era filozofia neoaristotelică în interpretarea lui Teofil Coridaleu. *Academia domnească*, numită și *Academia grecească*, după limba de predare a cursurilor, corespundea unei Facultăți de filozofie și litere (facultas artium) din cadrul universităților europene. Academia s-a bucurat de un mare prestigiu, devenind un for de lumină și pentru Țara Românească, dar și pentru întreg sud-estul Europei, fiind frecventată și de tineri greci, bulgari, sîrbi și aromâni. Vin să-i urmeze cursurile și doi studenți ruși: Andrei Mihailov și Danilo Vasiliev, trimiși de Petru cel Mare «ca să învețe latina și celelalte științe». Numărul studenților se ridică la peste 150, cîteodată depășind chiar 200³⁵. Academia domnească de la București a avut un caracter renașcentist precumpănit care a dezvoltat umanismul românesc. Neoaristotelismul, care anunța învățămîntul modern, condamnat de marea Școală de la Constantinopol, a fost liber și s-a afirmat plenar în capitala Țării Românești, și aceasta s-a datorat în primul rînd voievodului Constantin Brîncoveanu, care a știut să promoveze și să susțină spiritul nou, să depășească ceea ce era învechit și să promoveze cultura românească în spiritul renașcentist european.

Cel dintîi director și «dascălul cel mare» al Academiei domnești a fost Sevastos Kiminitis, grec din Trapezunt, cu studii la Constantinopol și la Padova, fost director al Academiei Patriarhiei din Constantinopol, pe care Constantin Brîncoveanu l-a invitat în Țara Românească și-l prețuia pentru știința sa, «punîndu-l să șadă mai sus decît toți boierii». La București, Sevastos Kiminitis a desfășurat o bogată activitate științifică și literară și a condus Academia domnească de la Sfîntul Sava pînă în 1702, cînd a murit în București. Dintre profesorii Academiei a fost și doctorul Ioan Comnen, cu studii tot la Padova, care a predat fizica și matematica și care călugărindu-se, sub numele de Ierotei, a ajuns mitropolit al Dristrei (Siliștra). Alături de el au mai predat la Academie și George Maiota, profesor de limba latină și totodată și predicator al Curții, Panaiot Sinopeus, Gheorghe Ipomeneu, Gheorghe Trapezundiul, Mitrofan Gregoras, Maxim Peloponesianul, Ioan Avramie ș.a.³⁶, toți cărturari de prestigiu ai vremii lor.

Pe lîngă Academia domnească funcționa în București în timpul lui Constantin Brîncoveanu și școala domnească de «slovenie» de la biserica Sfîntul Gheorghe-Vechi, ca și școala de la Colțea, înființată de Spătarul Mihai Cantacuzino, fundație particulară, iar pe la biserici și mînăstiri vor fi funcționat școli mărunte, cu dascăli întreținuți din

35. *Istoria învățămîntului din România*, cit., p. 163; Victor Papacostea, *Doi burseri ai lui Petru cel Mare la școlile din București*, în «Civilizarea românească și balcanică», cit., p. 330—334.

36. Pr. Nicolae Șerbănescu, *Constantin Brîncoveanu ctitor de cultură românească*, cit., p. 883.

plata elevilor. Toate aceste școli dovedesc pentru capitala Țării Românești un centru înaintat de cultură.

Pentru desfășurarea activității acestor școli era nevoie însă de cărți, de cât mai multe cărți tipărite, iar pentru tipărirea cărților era nevoie de tipografi pricepuți și de tipografii. Cărțile erau necesare atât școlărilor, cât și bisericilor. Cartea de cult de învățătură, de apărare a credinței ortodoxe era cerută în bisericile din țară, cât și de cele din întreg spațiul ortodox din Imperiul otoman.

Pentru desfășurarea acestui bogat și variat program cultural-religios, Constantin Brîncoveanu va iniția și va susține o amplă activitate, care îi va aduce meritul de voievod al culturii românești.

Constantin Brîncoveanu, cum îl caracterizează N. Iorga, «a știut, în curs de un sfert de veac să servească pe turci, de nevoie, fără să părăsească nici un drept al țării sale; a știut să înlăture stăpînirea necondiționată a creștinilor, austrieci, poloni, ruși, asupra pămîntului românesc; a știut să lege de muntenii săi prin legături culturale și politice Moldova; a știut, chiar după ce legăturile politice cu Ardealul au fost rupte, să păstreze încă pe acelea ale culturii cu acest pămînt. Și, în același timp, prin acea largă operă de cultură răsăriteană, de cultură în toate limbile Răsăritului, prin găzduirea fruntașilor bisericești ai Orientului, patriarhi, mitropoliți, dascăli, prin operele lui de citorie la toate «locurile sfinte», el a știut, față de regiunile siriene, arabe, cauziene supuse ori vasale turcilor, ca și față de greitatea europeană, să înlocuiască pe împărații bizantini de odinioară, ca urmaș legitim al cărora era privit. Domn autonom în țara lui, înconjurat cu prestigiu superior al cesarilor constantinopolitani ai lui Constantin cel Mare, în întreaga lume a Orientului, aceasta a fost situația lui Constantin Vodă Brîncoveanu»³⁷.

Drumul de mărire al lui Constantin Brîncoveanu a urcat sfișitul domniei lui în calvarul Golgotei, unde a băut din paharul de oțet și fiere al patimilor Răstignirii.

Trădarea își făcuse loc în sufletele Cantacuzinilor, rudele voievodului, porecliți și Șăitânești³⁸, mai de mult, încă din 1707.

Toma Cantacuzino, care dorea și el domnia, a adîncit conflictul cînd a fugit în Rusia, unde Petru cel Mare îl impropietărise în regiunea Kievului și-l făcuse general-maior de cavalerie. Fuga sa îi crease lui Constantin Brîncoveanu o poziție grea în fața turcilor. Pe de altă parte, unchiul său, stolnicul Constantin Cantacuzino, dorea și el scaunul domniei pentru fiul său, Ștefan, iar Mihail Cantacuzino îl dorea pentru Mihai Racoviță, domnul Moldovei, mazilit de turci în toamna anului 1709 la Constantinopol, al cărui frate, Dumitrașcu, căsătorit cu fiica lui Mihail Cantacuzino, complotau împreună împotriva domnului la București.

Firul trădării a pornit de la Mihai Racoviță, aflat închis în temnița Celor șapte turnuri din Constantinopol. Cu speranța recăpătării

37. N. Iorga, *Valoarea politică a lui Constantin Brîncoveanu*, cit., p. 51—52.

38. De la *șeitanoglu* (= fiul dracului), poreclă pe care o avea străbunul, Mihail Cantacuzino, ucis de sultanul Murad al III-lea (1574—1595).

domniei³⁹, el promise marelui vizir că-i va procura dovezile împotriva lui Constantin Brîncoveanu că este hain față de Înalta Poartă. Se organizase un complot, în care erau amestecați mai mulți agenți⁴⁰. Prin intermediul lui Dumitrașcu, fratele lui Mihai Racoviță, s-a intrat în legătură cu frații Cantacuzini, promițându-li-se de către Mihai Racoviță că li se va obține iertarea din partea sultanului pentru acuzațiile ce planau asupra lor, legate de fuga lui Toma Cantacuzino la ruși, dacă vor procura dovezile pentru denunțarea lui Constantin Brîncoveanu și-l vor împiedica să fugă în Austria, pînă la sosirea poruncii sultanului de mazilire.

«Iar turcii, spune Cronica anonimă, cu sfaturile Șăitâneștilor, atuncea au găsit vreme, cînd era domnul în București, și fără nici o grijă și au trimis cu taină mare pe imbrihorul cel mare al împăratului și pe Mustafa aga capiği — bașa ca să-l prinză și să-l ducă cu toată casa lui și cu toți ginerii la Țarigrad»⁴¹.

În ziua de 24 martie 1714, într-o marți din săptămîna patimilor sosi la București capugiul Mustafa Aga, însoțit de 12 cîhodari înarmați cu iatagane și pistoale.

A doua zi, 25 martie, capugiul se prezintă la Curte, pentru a fi primit de domn, care îl întîmpină ceremonios înconjurat de marii boieri, în sala divanului, adresîndu-i vorbe prietenoase, în limba turcă. Ca răspuns, Mustafa Aga scoase năframa de mătase și o puse pe umărul domnului, spunîndu-i că, fiindu-i vechi prieten, regretă că tocmai el a primit porunca împărătească de a-l declara mazilit și de a-l duce, cu toată casa, cu fiii și ginerii, la Constantinopol.

Urmă citirea firmanului, declarîndu-l hain, cu porunca adresată boierilor să ia pe Constantin Brîncoveanu, pe fiii și pe ginerii lui în paza lor, pînă cînd ostaticii vor fi preluați de imbrihorul cel mare, care aștepta la Giurgiu cu 400 de ieniceri, iar în caz de nesupunere, țara va fi trecută prin foc și sabie de 12000 de turci care așteaptă la hotarele ei. În atmosfera de groază, nimeni nu se opuse, nimeni nu schiță un gest de apărare. Trimișii turci și complicii lor, Cantacuzinii, răspîndiră zvonul în oraș că, în caz de răscoală, Bucureștii vor fi trecuți prin foc și sabie de turcii care se apropie de capitală.

Se luură măsurile pentru izolarea întregii familii domnești de boieri și de slujitorii curții. Fură scotocite cămările domnești, jefuite bijuteriile, confiscate toate bunurile lui Brîncoveanu și ale familiei sale.

În ziua următoare, joia patimilor, sosi și imbrihorul cel mare, cu vreo 300 de oameni, pe care boierii trebuiră să-l primească sărbătoreste, cu toate onorurile, la Văcărești. Adus la curte, imbrihorul spuse că porunca împărătească este să fie ales noul domn pe care îl vor voi ei, dar boierii stăruiră că îl vor domn tot pe Constantin Brîncoveanu. Imbrihorul supărat îi amenință și-l numi în fața tuturor domn pe vel

39. Lucru care s-a realizat pentru Mihai Racoviță, nepot de vară al lui Șerban Cantacuzino, mai tîrziu, fiind numit domn în Moldova între 25 dec. 1715 — 25 sept. 1726, cînd este mazilit la Iași. Ocupă apoi tronul în Muntenia în două rînduri: 1730—1731 și 1741—1744.

40. Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 275.

41. *Istoria Țării Românești. Cronica anonimă*, în «Cronicari munteni», vol. II, p. 342.

— logofătul Ștefan Cantacuzino, fiul stolnicului. Apoi au coborât cu toții la biserica domnească, unde Ștefan Cantacuzino a fost uns domn al țării de mitropolitul Antim Ivireanul, în timp ce Constantin Brîncoveanu era părăsit în camera lui, devenită închisoare. În urmă cu 25 de ani, când, în 1688 el fusese ales domn și nimeni nu se mai îngrijea de Șerban Vodă, care zăcea întins pe catafalc, acum nimeni nu mai îndrăznește să se intereseze de domnul făcut ostatic în apartamentele sale, golite și pustiite de bogății.

Ștefan Cantacuzino, după ce ieși din biserică în ovațiile tuturor, își călcă pe inimă și intră în apartamentul lui Brîncoveanu. Înainte de a-i zice ceva, Constantin Brîncoveanu, fără să-i reproșeze nimic, îi spuse numai: «E mai bine că domnia ți-a fost dată ție decât altuia, unui străin»⁴².

Brîncovenii fură deposedați de toate bunurile lor, le jefuiră și palatele de la Mogoșoaia, de la Potlogi și Obilești și casele din Scheii Brașovului și toate averile confiscate le fură încărcate în 40 de care.

Actul funest al trădării se încheiase. Înainte de despărțire, Del Chiaro ne informează că bătrînul mazil a ținut să-i spună vărului său, noul domn, și celor dimprejurul său: «*Dacă aceste nenorociri sînt de la Dumnezeu pentru păcatele mele, facă-se voia lui! Dacă sînt însă fructul răutății omenești, pentru pieirea mea, Dumnezeu să ierte pe dușmanii mei, dar păzească-se de mîna teribilă și răzbuunătoare a judecării divine*»⁴³.

Porni apoi urcușul calvarului. Ostași otomani călări înconjurau convoiul. După careta în care erau fostul domnitor cu doamna lui, urmau caretele cu cei patru copii, cu toți ginerii, cu nora cea mare și nepoțelul Constantin și vistiernicul Ianache Văcărescu. Se înșirau apoi carele cu averile Brîncovenilor. Prin fața bătrînelor case brîncovenești, pe tot lungul podului lui Șerban Vodă, sute, mii de bucureșteni priveau în trecerea lui înceată convoiul, tăcuți, înmărmuriți, cu ochii în lacrimi. Ei își plîngeau domnul și neputința lor de a-l apăra, prelungită în cîntece și balade⁴⁴.

În cuvintele cronicarului, tragedia durerii este săpată ca în piatră: «*...iar pe Constandin vodă cu toată casa lui și cu ginerii lui, a doua zi, în vinerea Paștilor, l-au luat Mustafa aga cu tare urgie împărătească și l-au dus la Tarigrad și l-au băgat în Edicula, unde au fost un loc mai de urgie, și toată avuția ce au avut acolo lîngă dînsul o au luat turcii...*»⁴⁵.

Ajunși la Constantinopol, după un drum de trei săptămîni de calvar, Brîncoveanu și ai lui au fost jefuiți de tot ce aveau asupra lor și aruncați apoi în întunecatele subterane de la Fornetta din Cele șapte turnuri,

42. La Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 283.

43. *Ibidem*, p. 283—284, cit. Del Chiaro, *op. cit.*, p. 121. (În noaptea de 6 spre 7 iunie 1716, domnul Ștefan Cantacuzino și tatăl său, stolnicul Constantin, erau sugrumați la Constantinopol, iar după două zile erau omorîți la Adrianopol și Mihail Cantacuzino și cumnatul său, Radu Dudescu).

44. Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 284, 297—301.

45. *Istoria Țării Românești. Cronică anonimă*, cit.

Edicule, și în «Groapa singelui», de la 15 mai 1714 Brincoveanu și fiul său mai mare, ca să mărturisească toate averile ⁴⁶.

Din aprilie și pînă spre sfîrșitul lunii iulie, Brîncovenii au fost supuși la cele mai cumplite torturi. Rînd pe rînd, zi de zi, noapte de noapte, au fost torturați să mărturisească unde își aveau ascunse averile, pe care turcii le considerau nesfîrșite. Cînd fuseseră ridicați din București, spre dezamăgirea jefuitorilor, după îndelungi căutări la vistierie nu găsiseră decît 4050 de taleri, în cămara particulară a domnului 12 000 de galbeni, iar prin odăi și cămări doar obiecte de preț ⁴⁷, ceea ce nu le venea să creadă că numai aceasta este averea lui Altîn Bei, prințul aurului.

Nesățiosul sultan Ahmed al III-lea și vizirul său, nebunul și crudul Gin Ali, au ținut să le transforme și singele în aur.

Brîncoveanu a fost supus la cele mai cumplite torturi: — «întindea pe roată, celuirea capului cu un cerc de fier, arderea cu fierul înroșit în foc pe piept și pe spate, înțeparea mîinilor și picioarelor...» ⁴⁸.

Ceea ce este și mai dureros, la cumplitele chinuri se adăugau și cele aduse din țara sa, de la urmașul său în scaun, vărul său, Ștefan Cantacuzino.

«Ura lui a mers pînă acolo, încît a dat turcilor atît diploma de principe al Imperiului Habsburgic, primită de Constantin Brîncoveanu în 1695, cit și corespondența diplomatică purtată cu țarul Rusiei, Petru I, și cu guvernul său. Toate aceste documente erau ascunse într-o chilie de la mănăstirea Colțea, după cum scrie Athanasie Comnen Ipsilante» ⁴⁹.

Mai mult, Ștefan Cantacuzino a numit capuchehaie la Constantinopol pe Constantin Știrbei, pe care Brîncoveanu îl iertase în atîtea rînduri de «toate hoțiile pe care le făcuse», și pe Radu Dudescu, cumnatul său. Pe aceștia, scrie cronicarul, i-a trimis vodă «la Constantinopol cu bani, ca să deie plocoanele domniei și să pîrască pe Constantin Vodă într-atît cît să nu scape cu viață» ⁵⁰.

La capătul suferințelor, nu le mai rămăseseră Brîncovenilor decît sufletele din ei. Au căutat călăii să le smulgă și sufletele, dar de data aceasta au rămas neputincioși.

Istoricul francez M. Mignot afirmă că muftiul le obținuse grațierea, dacă bătrînul voievod ar fi trecut la mahomedanism. Atît voievodul cît și fiii lui «au rămas însă constanți în credința lor și apărură la locul supliciuului cu o nobilă tărie» ⁵¹.

46. N. Iorga, *Documente privitoare la Constantin Brîncoveanu, la domnia și la sfîrșitul lui*, București, 1901, p. 57, 133.

47. Bartolomeo Ferrati, *Copie a unei scrisori scrisă la 11 aprilie 1714 din București*, în «Călători străini despre țările române», vol. VIII, București, 1983, p. 402.

48. Constantin Șerban, *op. cit.*, p. 180.

49. C. E. (Erbiceanu), *Documente inedite privitoare la istoria națională, politică și bisericească*, în «B.O.R.», XVI (1892), p. 289—302; Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 286—287.

50. *Istoria Țării Românești. Cornica anonimă*, cit., p. 345.

La rîndul său, și Ion Neculce acuză pe Cantacuzino de trădarea lor (Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*, ed. critică întocmită de Gabriel Ștrempel, București, 1982, p. 646—647).

51. M. Mignot, *Histoire de l'Empire ottoman*, IV, Paris, 1773, p. 202, la Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 290.

Condamnați la moarte, în ziua de 15 august 1714, zi aleasă anume ca să le mărească și mai mult durerea, zi sfântă pentru creștini, și ziua când împlinea 60 de ani și ziua numelui doamnei sale Marica, Brîncoveanu a fost scos din temniță cu toți fiii, ginerii, nepoțelul Constantin și sftenicul de încredere, bătrînul vel vistier Ianache Văcărescu, și isto-viți de cumplitele suferințe, desculți, numai în cămăși, cu capetele descoperite, au fost purtați în lanțuri ca făcătorii de rele, pe ulițele Constantinopolului spre locul de execuție din piața Ialy — Kioșc (= Chioșcul mării), din apropierea marelui serai. Convoiuil îl deschidea cel mai mic dintre copii, Matei, în vîrstă de 11—12 ani, și îl încheia bătrînul voievod ⁵².

Scena s-a desfășurat pe malul Bosforului «cu un ceas înainte de amiază». De față erau, pe lîngă șirurile de ieniceri și mulțimea de popor îngrozită, și sultanul Ahmed al III-lea (1703—1730), crudul său vizir, Gin Ali, și ambasadorii marilor puteri europene, Franța, Anglia, Rusia, Imperiul habsburgic, invitați special la macabrul spectacol, care impresionai de cruzimea asasinilor, dovedeau în realitate o Europă neunită și nesolidară în fața barbariei și a tiraniei.

Cumplita dramă, spun unii martori oculari ⁵³, n-a durat decît un sfert de ceas. Călăul i-a pus în genunchi pe toți șase, la o oarecare distanță unul de altul. Li s-au scos bonetele și li s-a îngăduit să-și facă o mică rugăciune înainte de execuție. Del Chiaro, secretarul florentin, păstrează următoarele cuvinte de îmbărbătare ale lui Brîncoveanu : «*Fiii mei, fiți curajoși, am pierdut tot ce am avut în această lume, cel puțin să salvăm sufletele noastre și să ne spălăm păcatele cu sîngele nostru*» ⁵⁴.

În *Cronica Bălăcenilor*, care nu erau prieteni Brîncovenilor, îmbărbătarea este mai amplă : «*Fiii mei, fiii mei ! Iată, toate avușiile și orice alta am pierdut. Să nu ne pierdem încai sufletele ! Stați tare, bărbătește, dragii mei, și nu băgați seamă de moarte. Priviți la Hristos Mîntuitorul nostru, cîte au răbdat pentru noi și cu ce moarte de ocară au murit ! Credeți tare în aceasta și nu vă mișcați din credința pravoslavnică pentru viața și lumea aceasta ! Aduceți-vă aminte de Sfîntul Pavel, ce zice : că nici sabie, nici îmbulzeală, nici moarte, nici alta orice nu-l va despărți de Hristos ; că nu sînt vrednice muncile și nevoile acestea de aici spre mărirea ceea ce o va da Hristos. Acuma dară, o dulcii mei fil, cu sîngele nostru să spălăm păcatele noastre*» ⁵⁵.

Sub lovitura de paloș a gîdelui căzu mai întii capul vistiernicului Ianache Văcărescu, apoi al fiului mai mare, Constantin, urmă al lui Ștefan și al lui Radu. Cînd călăul ridică paloșul să taie și capul copilului Mateiaș, acesta «în grozăvia spaimei se rugă sultanului să-l ierte, făgăduind că se va face musulman».

52. N. Iorga, *Constantin Vodă Brîncoveanu. Viața și domnia lui*, cit.; Idem, *Documente privitoare la Constantin Vodă Brîncoveanu, la domnia și slrșitul lui*, București, 1901, p. 145—146; Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 290—291.

53. P.P. Panaitescu, *Călători poloni în Țările Române*, București, 1930, p. 144—145.

54. Del Chiaro, *op. cit.*, p. 125; Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 292.

55. N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688—1821)*, vol. I, București, 1901, p. 207—208; I. Lupas, *Mucenicia Brîncovenilor*, în «*Studii, conferințe și comunicări istorice*», vol. III, Sibiu, 1941, p. 12.

— Din ce resorturi sufletești, din ce adâncuri de conștiință, din ce tainică rezistență morală mai putu să înfrunte împărăția și pe călăii ei, după atâtea luni de torturi, nu se poate ști. Doar gândul că puterile sufletești ale omului pot deveni nelimitate în momentele lui decisive, poate fi explicată tăria bătrînului tată care își îmbărbătă ultimul lui copil: «*Din sîngele nostru n-a fost nimeni care să-și piardă credința. Dacă este cu puțință, mai bine să mori de o mie de ori, decît să-ți renegi credința strămoșească, pentru a trăi cîțiva ani mai mulți pe pămînt*»⁵⁶.

Copilul, ca renăscut, își puse liniștit gîtul pe tăietor și-i zise călăului: «*Vreau să mor creștin : lovește !*» — și îi «zbură capul»⁵⁷.

La capătul «unei zguduitoare tragedii ce n-are pereche nici în analele sîngeroase constantinopolitane ale sultanilor de odinioară, numai atunci s-a pus capăt celor mai strașnice clipe pe care le poate suferi vreodată un suflet omenesc. Capul lui Constantin Brîncoveanu nu s-a putut dezlipi de trup la lovirea nedibace, poate miloasă a călăului, și, grămadă, trupul bătrînului părinte a căzut în țărîna udată de sîngele tuturor copiilor săi»⁵⁸.

După cumplitul sfîrșit, cele șase trupuri martirizate, în care încetaseră acum suferințele, au fost tirite pe uliți și apoi aruncate în apele Bosforului, iar capetele, purtate în prăjini pe ulițele constantinopolitane, au fost înfipte la prima poartă a seraiului⁵⁹, unde au stat trei zile, iar spre seară au fost și ele aruncate în mare⁶⁰.

Pe ascuns, poate la îndemnul Patriarhiei Ecumenice, creștini milostivi au cules din valuri, cît vor mai fi putut găsi, «sărmaneale rămășițe ale mucenicilor»⁶¹, și pe ascuns le-au dus și le-au înmormîntat, nu departe de Constantinopol, în insula Halchi, în biserica minăstirii Maicii Domnului, zidită din secolul al XV-lea de împăratul Ion Paleologu al II-lea, ajutată înainte cu multe daruri și de martirul Brîncoveanu.

După uciderea lui Brîncoveanu și a copiilor săi, doamna Maria, spune Del Chiaro, se găsea închisă cu nepotelul, scăpat ca prin minune de la moarte, cu nora și cu ginerii ei la Fornetta. Cîțiva binevoitori ai familiei Brîncoveanu au umblat pentru a le obține eliberarea. Plata pentru răscumpărare a fost fixată la 50 000 de galbeni și banii au fost împrumutați «cu dobînda uriașă de 30% și i s-au plătit marelui vizir». Dar «neîmpăcații lor dușmani din Țara Românească, născocind mii de minciuni și de pîri închipuite, au dat aceluiași vizir 40 000 de galbeni pentru ca să zădărnicească actul de hărțuire a libertății cumpărate cu bani, astfel

56. Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 291. N. Iorga, *op. cit.*, I. Lupaș, *op. cit.*

57. Aubry de la Motraye, *Voyage en Europe, Asie et Afrique*, II, La Haye, 1727, p. 212—213; G. Ionescu-Gion, *Ludovic XIV și Constantin Brîncoveanu*, București, 1884, p. 391—392; A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. VIII, ed. a III-a, București (1929), p. 71; Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 291—292; Pr. Prof. Nicolae Șerbănescu, *Mormîntul Voievozului martir Constantin Brîncoveanu*, în «Biserica Ortodoxă Română», an. XCVIII (1980), Nr. 1—2, p. 114.

58. N. Iorga, *Valoarea politică a lui Constantin Brîncoveanu*, cit., p. 6.

59. Joseph Hammer, *Histoire de l'Empire ottoman*, XIII, p. 305, cit. Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 292; N. Iorga, *Documente privitoare la Constantin Brîncoveanu*, cit., p. 145.

60. N. Iorga, *Constantin Vodă Brîncoveanu. Viața și domnia lui*, cit., p. 212.

61. *Ibidem*.

că au fost trimiși pe neașteptate în surghiun într-un loc numit Kutahia unde au stat vreo trei ani, de unde au fost apoi eliberați și trimiși din nou în Țara Românească, câteva luni după ce Ali pașa, mare vizir, a murit ucis de nemți în bătălia de la Petrovaradin» (5 august 1716)⁶². Doamna Marica a stat închisă la Constantinopol pînă în martie 1715, cînd a fost exilată la Kutai, pe malul estic al Mării Negre, de unde a fost eliberată și a venit în țară în 1716 împreună cu Ioan Mavrocordat (1716—1719), numit domn de Poartă, în locul fratelui său Nicolae Mavrocordat, luat captiv de imperiali. La 23 februarie 1719, cînd Ion Mavrocordat a murit de lingoare, doamna Marica a încuviințat, drept recunoștință, ca el să fie înmormîntat în ctitoria ei, în naosul bisericii Sfîntul Gheorghe Nou din București.

Osemintele lui Constantin Brîncoveanu au fost aduse în țară în taină de doamna Marica abia în 1720, în timpul domniei lui Nicolae Mavrocordat (1719—1730), și au fost înmormîntate alături de cele ale lui Ion Mavrocordat, în biserica Sfîntul Gheorghe Nou. Deasupra mormîntului, prin grija doamnei Marica, această Hecubă a românilor, cum a fost numită⁶³, a fost așezată o lespede de marmură albă, cu chenar floral, specific brîncovenesc, marginal, fără nici o inscripție. Spre capul cîmpului lepedei, mărginit de chenar, este săpată stema Țării Românești, în centrul căreia ușor se poate distinge vulturul cu crucea în cioc, un indiciu că acesta este mormînt domnesc și aici își doarme somnul de veci Constantin Brîncoveanu. Mormîntul este flancat în stînga de mormîntul lui Ion Mavrocordat, iar în dreapta de mormîntul lui Grigore Brîncoveanu († 30 aprilie 1832). Osemintele nu au putut fi duse la Hurezi, fiindcă, în urma păcii de la Passarowitz, din 21 iulie 1718, Oltenia se afla în stăpînirea austriacă. Nu s-a îndrăznit să se scrie nici numele voievodului pe piatra mortuară de teama turcilor, care n-ar fi îngăduit acest drept condamnat la moarte pentru hainie, adică de trădare. În mod discret, pioasa doamnă, pentru cinstirea memoriei soțului ei, la 12 iulie 1720, a suspendat de un suport, deasupra criptei, o candelă de argint cu o frumoasă lucrătură cizelată tot în stil brîncovenesc, cu o inscripție cu litere mărunte chirilice: «†Această candelă, ce s-au dat la s(ve)ti Gheorghie cel Nou, luminează unde odihnescu oasele fericitului Domnu Io Constandin Brîncoveanu Basarab Voievod și iaste făcută de Doamna Mării Sale Mariia, carca și măriia Sa năădăjduiaște în Domnul iarăși aici să i so odihnească oasele. Iulie, în 12 zile, leat 7228 (= 1720)»⁶⁴.

Textul inscripției candelii nu menționează și prezența rămășițelor pămîntești ale copiilor uciși o dată cu tatăl lor. Este o indicație că rămășițele lor, ca și ale lui Ianache Văcărescu să nu fi putut atunci să fie aduse în țară⁶⁵.

62. Anton Maria Del Chiaro, *Descrierea Țării Românești*, în «Călători străini despre Țările Române», vol. VIII, București, 1983, p. 390.

63. Hurmuzaki — N. Iorga, *Documente*, XIV, 2, p. 783.

64. Pr. Prof. Nicolae Șerbănescu, *op. cit.*, p. 118—119.

65. *Ibidem*; Ștefan Ionescu, Pănaît I. Pănaît, *op. cit.*, p. 293, afirmă: «Osemintele lui Constantin Brîncoveanu și ale fiilor lui au fost aduse în țară abia în 1720...». Textul inscripției, ca și săpăturile făcute în zilele de 9—16 dec. 1932 în mormîntul voievodului și expertiza osteologică a prof. dr. Nic. Minovici (1868—1941) și prof. dr. Fr. Rainer (1874—1944) au dus la concluzia identificării numai a osemintelor lui Constantin Brîncoveanu (Vezi discuția la Pr. Prof. N. Șerbănescu, *op. cit.*).

Lumina candelii mormintului a acoperit taina inscripției ei timp de două veacuri, când a fost făcută cunoscută public abia în iulie 1914⁶⁶. Cu prilejul comemorării a două sute de ani de la moartea martirică a voievodului Constantin Brîncoveanu, la 15 august 1914, mitropolitul primat al României de atunci, Dr. Konon Arămescu Donici (1912—1919), într-un cadru festiv, a săvîrșit parastasul la mormîntul voievodului, pentru prima dată, în mod oficial⁶⁷, și a vorbit Nicolae Iorga (*Valoarea politică a lui Constantin Brîncoveanu*).

Pentru confirmarea inscripției candelii au fost întreprinse săpături arheologice în mormîntul cu lespedea de marmură fără inscripție, în zilele de 9—16 decembrie 1932, unde au fost aflate osemintele unui bărbat «nu tocmai în vîrstă și destul de viguros». Din osemintele descoperite «o vertebră cervicală prezintă urmele unei tăieturi», iar alta «prezintă evidenta urmă a unei tăieturi cu un corp tăios», care au dus la concluzia că «săpăturile confirmă existența mormîntului ctitoricesc al lui Constantin Brîncoveanu... sub piatra de mormînt (fără inscripție, dar) decorată cu Stema Țării, care mormînt este flancat pe stînga de mormîntul lui Ion Mavrocordat Vodă, iar pe dreapta de mormîntul lui Grigore Brîncoveanu»⁶⁸.

Osemintele au fost așezate într-un sicriu ornate cu podoabe în stil brîncovenesc, al cărui lemn fusese luat dintr-un stejar din grădina palatului brîncovenesc de la Mogoșoaia. Sicriul cu oseminte a fost păstrat timp de un an și jumătate în altarul bisericii Sfîntul Gheorghe Nou. Păstrarea și cinstirea sfintelor oseminte în altarul bisericii a fost de fapt consfințirea lor ca sfinte moaște de martir creștin.

La inițiativa fostului patriarh Miron Cristea, în 1934, la 21 mai, cu prilejul praznicului Sfîntilor Împărați Constantin și Elena, hramul Catedralei patriarhale din București, «Biserica a crezut a fi o creștinească datorie să reazeze la locul de odihnă scumpele oseminte în cadrele unei slujbe și procesiuni festive, ca toți credincioșii să aibă puțința a li da cuvenita cinste»⁶⁹.

În seara zilei de duminică 20 mai 1934, sicriul cu osemintele lui Constantin Brîncoveanu a fost luat din biserica Sfîntul Gheorghe Nou, adus și așezat în paraclisul patriarhal, unde s-a săvîrșit slujba vecerniei cu priveghere de toată noaptea. A doua zi, luni, 21 mai 1934 după Sfînta Liturghie, în Catedrala Patriarhiei, unde au fost de față Conducătorul statului român de atunci, cu membrii familiei sale, cu tot sfatul țării, cu înalți demnitari, cu patriarhul, cu înalți ierarhi, clerici, monahi și mulțime de credincioși, s-a oficiat solemn parastasul pentru Constantin Brîncoveanu și neamul său cel adormit. La sfîrșitul slujbei a vorbit despre însemnătatea momentului comemorat patriarhul Miron Cristea.

66. A se vedea art. Pr. Prof. N. Șerbănescu, citat.

67. Diaconul Niculae M. Popescu, *Viața și laptele Domnului Țării Românești Constantin Vodă Brîncoveanu*, București, 1915 și ed. 1927.

68. *Raport asupra săpăturilor făcute la biserica «Sf. Gheorghe Nou» de dl. V. Drăghicescu, secretarul Comisiunii Monumentelor Istorice*, în «Apostolul», an. XI, Nr. 11—12, 1—15 iunie 1934, p. 226—227, la Pr. Prof. N. Șerbănescu, art. cit., p. 128.

69. Pr. Prof. Niculae Șerbănescu, op. cit., p. 133.

După cuvîntarea patriarhului s-a format o impresionantă procesiune cu onoruri militare, ca odinioară în vremea lui Constantin Brîncoveanu la sfințirea ctitoriei sale, Sfîntul Gheorghe Nou, și ca în vremea Bizanțului de altădată ⁷⁰.

Procesiunea, în mijlocul căreia se afla sicriul cu osemintele voievodului, purtat pe umeri de clerici, a străbătut în sunetele clopotelor bisericilor mai multe străzi din centrul Capitalei și a făcut două stări pentru «actenii de comînd», la Așezămintele Brîncovenesti și la Universitate, în fața statuei lui Mihai Viteazul, locul fostei minăstiri Sfîntul Sava, care adăpostise *Academia domnească*.

Spre amiază, procesiunea a ajuns la biserica Sfîntul Gheorghe Nou și aici, după ultimele rugăciuni de pomenire, sicriul, pe care erau săpate cuvintele : «*† Aci odihnesc osemintele martirului Brîncoveanu Constantin Basarab Voievod † 1714—1934*», a fost coborît în mormîntul de unde fuseseră mai înainte exhumate osemintele ⁷¹.

În pacea sfîntă, Constantin Brîncoveanu și-a regăsit odihna trupului său mult pătimitor, în cinstirea de mărire a Sfîntilor Martiri, cu închinarea de recunoștință adusă de urmașii Țării Măriei Sale.

Și la Sfînta Înviere, după Săptămîna Sfintelor Patimi, bătem la ușa Bisericii noastre Ortodoxe Române să intre împreună cu Împăratul Slavei și Sfîntii Săi Martiri ai neamului românesc, «*cel ce a murit creștin, Brîncoveanu Constantin*», împreună cu fiii săi : *Constantin, Ștefan, Radu și Matei și sfetnicul Ianache Văcărescu*, cei care «*ca mucenicii cei vechi s-au sfîrșit*» ⁷² și în slava lui Dumnezeu sînt preamăriți.

Pr. Ion IONESCU

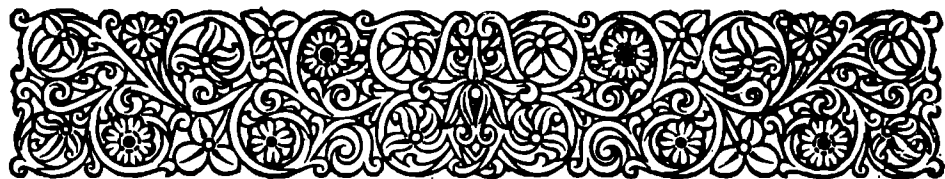
70. La procesiune am participat și eu atunci ca elev al fostului Seminar Central.

71. Tit Sîmedrea, *Reînhumarea osemintelor Voievodului Constantin Brîncoveanu*, în «*Biserica Ortodoxă Română*», 52, 1934, p. 483—484; În «*Universul*», an. 51, Nr. 137, din 23 mai 1934, p. 1—3; În «*Glasul Monahilor*», an. XII, Nr. 493 din 27 mai 1934, p. 1—2; În «*Apostolul*», XI, Nr. 11—12, 1—15 iunie 1934, p. 217—221; Pr. Prof. N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 133—134.

72. Diaconul Nicolae M. Popescu, *Viața și laptele domnului Țării Românești, Constantin Vodă Brîncoveanu*, București, 1927, p. 76; I. Lupaș, *Mucenicia Brîncovenilor*, în «*Studii conferințe și comunicări istorice*», vol. III, Sibiu, 1941, p. 3.

În 1938, sculptorul O. Han i-a turnat în bronz statuia lui Constantin Brîncoveanu, ridicată maiestuos pe un soclu de marmură, în fața bisericii Sfîntul Gheorghe Nou, aflată astăzi în restaurare, prin purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh, Dr. Iustin Molescu.

ȘTIRI ECUMENICE

ECUMENISMUL INTERRELIGIOS DIALOGUL TEOLOGIC CU RELIGIILE NECREȘTINE (IUDAISMUL ȘI ISLAMISMUL)

Ecumenismul vremurilor noastre nu mai poate fi limitat la Confesiunile creștine, ci ele «trebuie să închidă marile tradiții religioase din întreaga lume»¹, fiindcă o teologie ecumenică implică o teologie a păcii și o cale spre o teologie a religiilor lumii^{1 a}.

La Conferința Panortodoxă de la Rhodos (1961), s-a aprobat ca tema «Biserica Ortodoxă și religiile necreștine» să figureze pe agenda de lucru a viitorului Sfânt și Mare Sinod al Bisericii Ortodoxe. În lumina orientărilor date de prima Conferință Panortodoxă, Biserica Ortodoxă a statornicit relațiile ecumenice — la diferite niveluri — cu religiile necreștine, și a inițiat consultații teologice cu iudaismul și islamismul, cu care prilej s-a relevat că toate cele trei religii au aceeași credință monoteistă și că sînt înregimentate în același front comun al ecumenismului interreligios — cu caracter practic — pentru realizarea păcii și fericirii între oameni și popoare.

I. Temeiuri ale dialogului cu oamenii de diferite credințe

În cadrul Unității I din Consiliul Ecumenic al Bisericilor funcționează și un «Program asupra dialogului cu oamenii de diferite credințe și ideologii». Conform directivelor acestui program, s-au inițiat dialoguri locale cu mozaicii din Europa și S.U.A., și cu musulmanii și hindușii în Indonezia, Bali etc.

La Adunarea de la Uppsala (1968), Consiliul Ecumenic al Bisericilor a instituit un Comitet special (C.C.J.P.), denumit «Comitetul pentru Biserica și poporul iudeu», cu scopul de a iniția și organiza relațiile dintre creștini și evrei. Adunarea de la Nairobi (1975) a cerut creștinilor «să urmărească realizarea unității lor depline în sinul Bisericii celei una, întemeiată de Mîntuitorul Hristos, dar în egală măsură ei trebuie să caute și să sprijine dezvoltarea și întărirea comunității lărgite, sau a umanității».

1. Prof. D. Nicholl, *Introduction to the Opening of the Academy of Peace, 15 December 1983*, în «Israel, The Church and the World Religions Face the Future», Edit. Ecumenical Inst. for Theological Research, Tantur/Jerusalem, 1984, p. 60.

1 a. Vezi Fr. Buhlmann *Otm. Cap., Towards of World Religions*, în «Israel...», p. 77—92.

tii... În consecință, ei trebuie să fie dispuși — conchide documentul de la Nairobi — a asculta ceea ce semenul lor, care mărturisește o altă credință religioasă, dorește să le spună cu privire la adevărul acelei credințe...»^{1 b}.

Ayatollahul Rouhani, liderul musulmanilor Șiiți din Europa, preconiza — în mesajul adresat papei Ioan Paul II la 31 decembrie 1984 — «convocarea unui congres mondial monoteist» pentru a elabora o «Cartă a păcii, a reconcilierii și a înțelegerii mutuale»².

Relațiile Bisericii Ortodoxe cu religiile necreștine au nu numai o motivare practică, general-umană, necesită de o nevoie mereu crescândă de solidaritate umană, de colaborare, pace și înțelegere între toți oamenii — indiferent de rasă, credință sau convingeri ideologico-politice — ci și teme de natură doctrinară teologică, hristologică, pnevmatologică, eclezialogică și antropologică a Ortodoxiei³.

Din nefericire, mai sînt unii teologi exclusiviști care consideră inoportun un dialog teologic cu religii care nu au credința în Sfînta Treime, ca de pildă, iudaismul și islamismul⁴. Fără îndoială, adevărul revelat deplin se află numai în Biserica Ortodoxă, dar religiile necreștine păstrează în Cărțile lor sacre «cîrmepe de adevăr», «rămășițe din revelația făcută de Dumnezeu celor dintii oameni și transmisă din generație în generație, în toată lumea», datorită reminiscenței revelației supranaturale primordiale. Aceste rămășițe sau elemente prefigurative nu sînt însă «una și aceeași cu adevărul revelației supranaturale»⁵. Totuși, în baza existenței adevărului revelat — parțial — dialogul teologic inter-religios — între Biserica Ortodoxă și religiile necreștine — își are un temei teologic.

După învățătura Bisericii Ortodoxe, toți oamenii sînt fiii ai Aceluiași Părinte, plămădiți din același sînge (Fapte XVII, 26). Această origine comună impune tuturor aderenților religiilor lumii să conlucreze — în spirit frățesc — pentru dreptate, pace și unitate în lume. Conștientă de acest adevăr, Biserica Ortodoxă se roagă lui Dumnezeu — de aproape două mii de ani — pentru pacea și bunăstarea întregii lumi⁶. Sfîntii Părinți și Scriitorii bisericești au predicat prin exemplul vieții lor și s-au rugat pentru înfăptuirea păcii între Biserici și popoare⁷.

Astăzi, religiile lumii sînt conștiente că nu se poate realiza o pace fără o nouă ordine morală internațională, fără instaurarea unui climat de încredere și respect reciproc. În «Declarația asupra păcii și dreptății»,

1 b. Conseil Oecumenique des Eglises. *Cinquième Assemblée, Nairobi, Kenya, 23 novembre—10 decembre, 1975. Plénière. Document nr. P. D. 31 (révisé). Rapport...*, p. 3.

2. *La Chaine des Religions. Un message a Jean-Paul II de l'Ayatollah Rouhani, leader des musulmans Chites en Europe*, în «La Croix», 3 janvier 1985, p. 12.

3. Vezi Diac. Prof. Dr. Elimian Vasilescu, *Preocupări în teologia ortodoxă română în legătură cu religiile necreștine*, în «Ortodoxia», XXIII (1971), nr. 1, p. 27—41.

4. Vezi Lazăr Milin, *Catholicity and Mission to the World*, în «St. Vladimir's Theological Quarterly», vol. 17, no. 1—2/1973, p. 150.

5. Diac. Prof. Em. Vasilescu, *Duhul Ortodoxiei*, în «Glasul Bisericii», XV (1956), nr. 1, p. 136—137.

6. Vezi Pr. Nic. V. Dură, *Pacea, preocupare permanentă a Bisericii Ortodoxe*, în «Ortodoxia», XXXIV (1982), nr. 1, p. 5—11; Idem, *Educația pentru pace la Părinții Bisericii*, în «Ortodoxia», XXXV (1983), nr. 4, p. 580—589.

7. Vezi Pr. Prof. Șt. Alexe, *Învățătura Sfîntilor Părinți și a Scriitorilor bisericești despre pace*, în «Ortodoxia», XXXV (1983), nr. 4, p. 551—580.

a VI-a Adunare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor — întrunită la Vancouver în anul 1983 — se afirmă că «pacea nu este numai absența războiului. Pacea nu poate fi construită pe temelii nedreptății. Pacea cere o nouă ordine internațională bazată pe dreptate... și respect...»⁸.

Mîntuitorul Iisus Hristos — cel numit și «Pace, fiindcă a strîns laolaltă pe cei dezbiinați și ne-a împăcat cu Dumnezeu Tatăl»⁹ — ne-a lăsat ca poruncă să avem «pacea întreolaltă» (Marcu IX, 50), adică pace cu toți oamenii, indiferent de rasă, neam, credință religioasă și convingeri politico-filozofice.

Noi, creștinii, afirmăm că Biserica este Apostolică nu numai pentru că «credința și viața sa trebuie să fie un ecou al mărturisirii lui Iisus Hristos dat de către Apostoli... ci și pentru că, ...Biserica este îndatorată de a comunica lumii ceea ce ea a primit»¹⁰. În acest sens, Biserica Ortodoxă este și Ecumenică, întrucît ea comunică lumii — de aproape 20 de secole — ceea ce ea a primit de la Mîntuitorul Hristos și Sfinții Săi Apostoli, cuprinzînd virtual «pe toți oamenii, întreaga lume»¹¹. Catolicitatea (sobornicitatea) Bisericii Ortodoxe — realizată de întemeietorul ei, Iisus Hristos, implică și o recunoaștere a ceea ce are bun și folositor fiecare religie. De aceea, atitudinea Teologiei Ortodoxe față de ecumenism nu poate face abstracție «de o Teologie a lumii»¹².

În vremurile de astăzi, atitudinea de felul celor susținute de Bernard de Clairvaux și Toma D'Aquino — care serveau interesul de cruciade religioase — nu-și mai pot găsi ecou în rîndurile teologilor creștini. Evaluarea celorlalte religii nu se mai poate face în perspectiva criteriilor impuse de ecleziologia confesională, care releva doar aspectele negative ale religiilor, determinate într-un anumit timp istoric¹³. Această evaluare a religiilor necreștine trebuie deci să se facă întotdeauna în perspectiva iconomiei divine a mîntuirii întregului neam omenesc¹⁴.

II. Dialogul teologic ortodoxo-mosaic

După părerea unor teologi creștini, 4 ar fi punctele cardinale care i-ar determina pe evrei și creștini să se întrunească la masa dialogului teologic ecumenic. Aceste puncte ar fi «reînvierea rasismului și antisemitismului, lupta pentru respectul drepturilor omului și libertății sale, căutarea comună a bazelor teoretice și ale consecințelor practice ale unei

8. *Statement on Peace and Justice*, în «Background Information», no. 4/1983, p. 14.

9. Sfințul Niceta de Remesiana, *Despre dileritele numiri ale Domnului Iisus Hristos*, trad. Pr. Conf. Șt. Alexe, în «Mitropolia Olteniei», XXV (1973), nr. 7—8, p. 588.

10. *Commission Internationale Anglicane Catholique Romaine. Rapport final*. Windsor, 1981, în «Service d'Information», no. 49/1982, Cité du Vatican, p. 89.

11. Arhid. Prof. Dr. I. N. Floca, *Sobornicitatea (Sinodalitatea, Universalitatea sau Catolicitatea, Ecumenicitatea) Bisericii*, în «Ortodoxia», XXXIV (1982), nr. 3, p. 409.

12. J. Meyendorff, *The Catholicity of the Church*, în «St. Vladimir's Theological Quarterly», vol. 17, no. 1—2, 1973, p. 14.

13. Vezi Mitrop. G. Khodr, *Christianity in a Pluralistic World*, în «Sobornost», no. 3/1971, p. 166—171.

14. Vezi Pr. Prof. Dr. C. Sirbu, *Poziții principiale ale ortodoxiei față de celelalte religii*, în «Ortodoxia», XXI (1969), nr. 4, p. 507—523.

etici bazate pe Revelație și, în fine, necesitatea de a mărturisi împreună caracterul absolut al ființei umane creată după chipul lui Dumnezeu»¹⁵.

Într-adevăr, în lumea de astăzi discriminarea¹⁶ cunoaște diferite forme de manifestare, ca de pildă, rasismul, etnocentrismul, tribalismul, naționalismul, sexismul etc. Uneori, această discriminare se manifestă și în relațiile interreligioase, îmbrăcînd diferite forme de manifestare, ca de exemplu, fanatismul religios, prozelitismul, exclusivismul etc.

După cum se știe, motivul pentru care Biserica Ortodoxă este împotriva rasismului se întemeiază pe considerații doctrinar-dogmatice și morale¹⁷. Pentru noi, creștinii ortodocși, rasismul este o erezie morală. Condamnînd erezia gnosticismului¹⁸, Biserica a condamnat implicit și rasismul, care susține inegalitatea ontologică dintre oamenii aparținînd diferitelor rase. Creștinii ortodocși sînt conștienți că «...Cel ce ne-a creat, ne-a creat să fim fără deosebire, deopotrivă de sociabili față de toți oamenii...»¹⁹.

Mărturisirea în comun a caracterului absolut al ființei umane creată după chipul lui Dumnezeu, se poate face, într-adevăr, numai dacă «vom înainta în cunoașterea numelui Tatălui și prin aceea în unitatea fiilor proveniți dintre neamuri»²⁰.

Creștinii și iudeii au însă și datoria sfîntă de a căuta și impune «pace peste pace, celor de aproape și celor de departe» (Isaia, LVII, 19). Această pace biblică — la care este părtaşă sinagoga iudaică și Biserica Creștină, «Israelul lui Dumnezeu» (Galat. VI, 16) — cere realizarea unei ordini morale, economice și sociale internaționale «bazată pe dreptate»²¹, și instaurarea bunei înțelegeri între neamuri și popoare, indiferent de rasă sau convingerile lor religioase și politice.

Poporul iudeu, care are o «vocație universală»²², a fost chemat să devină «poporul cărții»²³, al Torei, pentru realizarea operei de răscum-părare a omenirii din blestemul legii. Vechiul Testament, moștenire comună iudaismului și creștinismului, oferă dialogului teologic studierea

15. B. Le Leannec, *Un nou climat în relațiile iudeo-creștine: Vocația poporului evreu*. În «La Croix». 19.X.1984, p. 15.

16. Vezi *Signs of Hope. Considerations and Questions*. L.W.F. Documentation, no. 15/16, March 1984, Kreuz Verlag, p. 137—142.

17. Pr. Prof. Dr. D. I. Belu, *Ortodoxia și discriminările etnico-rasiale*, în «Ortodoxia», XV (1963), nr. 1, p. 47—49.

18. Gnosticii propovăduiau că numai «pnevmaticii» participă la o viață superioară, ceilalți — ilicii — sînt destinați să rămînă pentru totdeauna pe treapta cea mai de jos a existenței (Vezi, *Rasismul, o gravă erezie morală a veacului nostru*, în «Mitropolia Banatului», XXXI (1981), nr. 7—9, p. 455—461).

19. Origen, *Contra lui Celsus*, trad. Pr. Prof. T. Bodogae, edit. Inst. Biblic, București, 1984, p. 545—546.

20. *L'Unité Chrétienne n'est pas une cause sacrée, elle est la cause même de l'Eglise, de la plénitude de l'Eglise du Christ*, în «Unité Chrétienne», no. 75/1984, p. 4.

21. *Statement on Peace...*, p. 14.

22. R. Thysman, *Communauté et directives éthiques. La Catéchèse de Matthieu*, Gembloux (Belgique), 1974, p. 15.

23. Dr. Moses Rosen (Șef rabin), *Două Table — o singură lege*, în «Revista Culturalului Mozaic», XXIX (1985), nr. 569, p. 1.

reciprocă a fondului doctrinar comun și a tradiției specifice fiecărei religii ²⁴.

În secolul al III-lea, Origen († 254) — marele teolog alexandrin — răspundea în 8 cărți la invectivele aduse iudeilor și creștinilor de păgînul Celsus. Prin această lucrare, Teologia creștină Ortodoxă se reîntîlnea cu Teologia iudaică întru aceeași cugetare despre Dumnezeu, creație, providență, angeologie, eshatologie etc. Conceptualizarea datului revelat nu înstrăinase deci Biserica Ortodoxă de iudaism ²⁵. Pentru Origen, evreii sînt «neam ales» și «preoție împărătească», care au viețuit retras și s-au ferit «de amestecul cu ceilalți, pentru ca să nu-și strice moravurile», fiind «apărați de puterea lui Dumnezeu ca într-o cetate» ²⁶.

În lumina prevederilor canoanelor Bisericii Ortodoxe, contactele creștinilor cu adepții mozaismului au privit doar viața lor moral-religioasă ²⁷. Urmînd orientarea legislației bizantine — care a interzis prozelitismul sinagogii ²⁸ — canoanele au interzis creștinilor să mănînce azimile iudeilor (can. 11, 12 trulan) și să observe obiceiurile iudeilor (can. 99 trulan). Exceptînd aceste interdicții, Bisericile Ortodoxe locale au întreținut o atitudine irenică față de iudaism. Prezența sinagogilor și a comunităților iudaice în toate țările ortodoxe, pelerinajul la Locurile Sfinte etc., au statornicit un climat de respect reciproc.

Consultațiile academice dintre teologii creștini ortodocși și cei mozaici au fost organizate de Centrul ortodox al Patriarhiei ecumenice de la Chambesy și Comitetul evreiesc internațional pentru consultații interreligioase (I.J.C.I.C.) de pe lîngă Congresul evreiesc mondial. La prima întrunire academică, care s-a ținut la Lucerna (Elveția), în martie 1977, s-a constatat o «asemănare netă între ortodoxie și iudaism în ceea ce privește izvoarele Revelației : Scriptura și Tradiția» ²⁹. Dezbaterile acestei Consultații s-au axat asupra rolului legii în concepția iudaismului rabinic și în gîndirea și Tradiția Bisericii Ortodoxe și Catolice. Cea de-a doua consultație academică între teologii creștini ortodocși și cei mozaici — care a avut loc la Institutul Teologic Universitar din București, între 29—31 octombrie 1979, sub înaltul patronaj al Patriarhiei Ortodoxe Române, — a dezbătut tema «Tradiția și comunitatea în iudaism și Biserica Ortodoxă» ³⁰. În intervențiile lor, participanții au evidențiat relația dintre Scriptură și Tradiție, și au subliniat importanța Tradiției pentru interpretarea Scripturii. Teologii evrei au relevat că — pentru iudaism

24. Vezi, Pr. Lector D. Abrudan, *Creștinismul și mozaismul în perspectiva dialogului interreligios* (teză de doctorat), în «Mitropolia Ardealului», XXIV (1979), nr. 1—3, p. 85.

25. Vezi, J. Bright, *The Kingdom of God, The Biblical Concept and its Meaning for the Church*, New York, 1978, p. 196 ; J. D. Quinn, *Ministry in the New Testament*, în «Theology Digest», vol. 20, no. 2/1972, p. 104.

26. *Contra lui Celsus...*, p. 257.

27. Vezi, *Can. 64, 70, 71, 86 apost.*, 35—39 *Laod.* ; 12, 14 *Hippo* (395) ; 2, 4, 5 *Cart. (401)* ; 2 *Cart. (418)* ; 11, 12, 24, 62, 94, 99 *Trulan*.

28. R. Janin, *Les Juifs dans l'Empire Byzantin*, în «Echos d'Orient», t. XV (1912), Paris, p. 126—133.

29. *Actes de la deuxième rencontre entre chrétiens orthodoxes et juifs*, în «Episkopsis», XV (1984), no. 315, p. 10.

30. *Ibidem*, p. 9.

— Tradiția este «Tradiția Revelației»^{30 a}. Pentru teologii ortodocși, «Tradiția este modalitatea de primire a revelației Adevărului...»^{30 b}. Cu același prilej, un delegat al Bisericii noastre conchidea că afirmația Teologiei iudaice despre caracterul permanent al Torei, «este în deplin consens cu teza creștină asupra permanenței sau neschimbabilității fondului revelat al Tradiției și a posibilității dezvoltării și refinoării continue a acestui fond în funcție de preocupările și exigențele fiecărei epoci»³¹.

Documentul «Liniile directoare pentru dialogul iudeo-creștin», adoptat de către subunitatea pentru dialog cu oamenii de alte credințe și ideologii a C.E.B.-ului, în ziua de 2 ianuarie 1982, la Bali (Indonezia), este formulat în spiritul viziunii de ansamblu a Consiliului Ecumenic al Bisericilor despre necesitatea dialogului intercreștin, interreligios și interuman. Documentul insistă asupra perspectivei largi pe care o deschid pentru dialog învățăturile de credință comună și identitatea de vederi asupra problemelor ce confruntă omenirea de astăzi. O obiecțiune ar putea exista doar în ce privește afirmația din Prefața Documentului, paragraful 1, al. 4, potrivit căreia creștinismul s-ar fi dezvoltat istoric din iudaism. Evident, o astfel de afirmație nu înfățișează corect realitatea istorică, întrucât raportul dintre cele 2 religii nu este acela dintre mamă și fiică. Creștinismul nu este o sectă iudaică, ci o religie nouă, în Duh și Adevăr, care se distinge tocmai prin originalitatea sa. Sfântul Apostol Ioan ne adevărește că «legea a venit prin Moise, dar harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos» (I, 17); apoi, «legea și proorocii au fost pînă la Ioan; de atunci împărăția lui Dumnezeu se binevestește și fiecare se silește spre ea» (Luca XVI, 16). Această bună-vestire se adresează tuturor oamenilor, indiferent de poziție socială, rasă sau loc geografic. Pentru această rațiune, Biserica Creștină nu are un centru culic, cum era Templul din Ierusalim pentru poporul vechii alianțe, fiindcă religia creștină are conștiința universalității (catolicității, ecumenicității), pe care i-a dat-o întemeietorul ei, Domnul Iisus Hristos.

În iulie 1984, Comitetul executiv al Consiliului Internațional al Creștinilor și Evreilor s-a întrunit la Vallombrosa (Italia). Cu acest prilej, papa Ioan Paul II a evocat «marele patrimoniu spiritual pe care-l posedăm în comun»³². Referitor la această realitate, se poate, într-adevăr, vorbi de un proces de conștientizare în rîndul teologilor creștini și mozaici. În ultima vreme, ei evidențiază cu tot mai multă insistență patrimoniul acesta spiritual comun. Prin intermediul consultațiilor acade-

30 a. Prof. M. Wyschogrod, *Tradition and Society in Judaism*, în «The Christian Orthodox Judaism», în «The Christian Orthodox Jewish Consultation II (Bucharest, oct. 29—31, 1979), Edit. Inst. Biblic al Bisericii Ortodoxe Române, p. 14.

30 b. Elias Jones — Golitzin, *The Role of the Bible in Orthodox Tradition*, în «The Christian Orthodox — Jewish...», p. 40.

31. Prof. D. Abrudan, *Role des diverses traditions (liturgiques, rituelles, canoniques, familiales etc.) dans l'Eglise Orthodoxe*, în «The Christian Orthodox — Jewish...», p. 45; cf. *A II-a Consultație Academică între teologii ortodocși și reprezentanți ai Comitetului evreiesc internațional*, în «Mitropolia Banatului», XXX (1980), nr. 4—6, nr. 4—6, p. 373—374.

32. *Allocution au Conseil International des Chrétiens et des Juifs*, în «La Documentation Catholique», 18 nov. 1984, no. 20, p. 1055.

mice, s-a descoperit «că evreii și creștinii pot ajunge să fie împreună la orice nivel semnificativ...»³³.

Desigur, dialogul teologic cu iudeii va trebui să abordeze și problema căsătoriilor mixte, cu care este confruntată realitatea zilelor noastre. După cum se știe, rabinii se opun căsătoriilor mixte și asimilării evreilor^{33 a}. În anul 1970, marele rabin afirma că «religia poporului Israel coincide cu naționalitatea sa și naționalitatea sa cu religia sa și un străin nu devine evreu decât prin convertire»³⁴. Dar, în cadrul dialogurilor respective se va putea analiza și soluționa și această problemă, dacă va fi abordată într-un spirit irenic-religios, ținându-se îndeosebi seama de implicațiile generate de astfel de căsătorii.

III. Dialogul teologic ecumenic islamo-creștin

În Coran, creștinii sînt numiți «ahl-al-kitab», adică poporul Scripturii; amestecul musulmanilor cu creștinii este interzis prin Sura V, 21³⁵. Realitățile istorice au determinat însă raporturi variate și diferite între creștini și musulmani. Relațiile Bisericii Ortodoxe cu islamismul au cunoscut și ele diferite etape și forme de manifestare.

În anul 911/912, Patriarhul Nicolae Misticul — regent al Tronului Imperial din Bizanț — scria Califului al Muktadir că «cele două imperii, cel al Saracinilor și al Romanilor, dețin împreună puterea pe pămînt; ...Pentru aceasta — declara Patriarhul Bizanțului — este necesar ca noi să avem raporturi de comuniune și frățietate, și ca noi să evităm în mod categoric de a fi în raporturi de ostilitate unii față de alții, sub pretext că noi diferim în felul nostru de viață, în obiceiurile noastre și în religia noastră»^{35 a}. Aceste raporturi frățești între cele două imperii — dorite de Bizanț — nu s-au materializat, întrucît cele două lumi — creștină și musulmană — s-au angajat într-un «dialog de luptă».

Pînă în secolul nostru, dialogul interreligios — creștino-islamic — a făcut obiectul doar a unui interes privat. Astăzi însă, acest dialog, care implică cele două religii — oamenii lor — urmărește să contribuie la o mai bună și autentică cunoaștere reciprocă a doctrinei lor monoteiste, și la o aprofundare a rolului pe care aceste religii le au în lume și în istoria mîntuirii.

Teoria lui «σπερματικός λόγος» a permis Părinților Bisericii primare să închidă în planul mîntuirii lui Dumnezeu toate popoarele și religiile naturale. Ecleziologia actuală trebuie să reactiveze teoria Logosului spermaticos, «...și a vedea dacă aplicarea sa nu ar fi posibilă unei religii care a recunoscut în persoana profetului Isă manifestarea Cuvîntului lui Dumnezeu și care așteaptă revenirea lui Hristos pentru a vedea că se realizează triumful definitiv al monoteismului»^{35 b}.

Sub auspiciile Conferinței Bisericilor europene (K.E.K.), s-a inițiat și un dialog islamo-creștin. Prima întrunire a avut loc la Tripoli, la 1 fe-

33. J. A. Carpenter, *On Christians and Jews in Dialogue. An Introductory Essay*, în «Anglican Theological Review», vol. 64, no. 4/1982, p. 447.

33 a. Vezi, M. J. Stiasny, N. D. S., *Encore un lois: qui est Juif?*, în «Proche Orient Chrétien», t. XX (1970), fasc. I, p. 56. 34. *Ibidem*, p. 55.

35. Vezi, *Coranul*, trad. S. O. Isopescu, Cernăuți, 1912.

35 a. Textul epistolei se află în *Patrologia Greacă* (P.G.), CX, 28.

35 b. Prof. Asterios Argyrion, *Coran et Histoire*, în «Θεολογία», tom. 55, fasc. 3, Atena, 1984, p. 688.

bruarie 1976. Ulterior au avut loc mai multe reuniuni ale Comitetului consultativ al Conferinței Bisericilor europene, avînd ca temă «Islamul în Europa». În anul 1978, a avut loc — la Salzburg (Austria) — o Consultație cu tema «Biserica și musulmanii în Europa», sub egida Conferinței europene a Bisericilor și a Consiliului islamic al Europei, înființat în anul 1973. În anul 1979 s-a ținut o Conferință la Kanamai (Mombasa, Kenya) cu tema «Prezență și mărturie creștină în relațiile cu musulmanii, semenii noștri», organizate de Secția «Dialog cu religiile și cu ideologiile vremurilor noastre (D.R.I.)» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Participanții — ortodocși, romano-catolici, protestanți și musulmani — și-au împărtășit experiența dobîndită în cadrul dialogurilor bilaterale, și au formulat recomandări privind atitudinile Bisericilor față de dialogul cu musulmanii. Între altele, s-a cerut Bisericilor să studieze materialul informativ și documentar redactat și publicat la Geneva — în anul 1977 — de către Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Aceste Conferințe au fost urmate și de Simpozioane teologice³⁵, ca de pildă, cel organizat — între 17—19 martie 1985 — de Școala de Teologie Holy Cross din Boston, care a relevat importanța continuării dialogului islamo-creștin.

Pentru unii teologi islamici din secolul nostru, musulmanii sînt «descendenții spiritali ai lui Avraam», iar nașterea islamului este considerată a fi rezultatul «redeșteptării arianismului strivit»³⁶. Evident, asemenea afirmații au nevoie de unele corective; dialogul islamo-creștin nu mai trebuie să rămînă la nivelul argumentărilor de odinioară din cadrul controverselor între saracini și creștini³⁷, sau a limbajului polemic și confesional³⁸, ci el trebuie să deschidă o eră nouă. Acest dialog trebuie deci să contribuie la conlucrarea celor două religii pentru binele omenirii, al reconcilierii, păcii și bunei înțelegeri între neamuri și popoare.

IV. Ecumenismul interreligios din țara noastră

Spiritul de toleranță religioasă al românilor constituie «o sacră moștenire lăsată de strămoși, o consecință a trecutului național, o tradiție istorică»³⁹. Această toleranță religioasă a poporului nostru drept-credincios s-a manifestat și față de musulmani și iudei⁴⁰.

Potrivit declarației Șef Rabinului din România, Dr. Moses Rosen, «comunitatea evreiască din România există din secolul al XVI-lea, isto-

35 c. Vezi, *Un Symposium concernant les orthodoxes et les musulmans*, în «Epi-skepsis», XVI (1985), no. 330, 8—9.

36. Ol. Carré, *Juifs et Chrétiens dans la société islamique idéale d'après Sayyid Qutb (m. 1966)*, în «Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques», t. 68, no. 1, Paris, 1984, p. 58, 70.

37. Vezi, Prof. Adel Th. Khoury, *Apologétique byzantine contre l'Islam (VIII—XIII siècles)*, în «Proche Orient Chrétien» (Jérusalem), t. XXXII (1982), fasc. I—II, p. 14—47.

38. *Ibidem*; cf. *Patrologia Greacă (P.G.)*, 140, 136 A. B.

39. B. P. Hașdeu, *Istoria toleranței religioase în România*, ed. a II-a, București, 1968, p. 8. *Session of the International Secretariate of the Christian Peace Conference (Bucharest, september, 7—10, 1981)*, în «Romanian Orthodox Church News», XI (1981), nr. 3, p. 56—63.

40. *Ibidem*, p. 53—58, 75—86.

ric vorbind, ea datează din secolul al V-lea»^{40 a}. De altfel, contactul daco-romanilor cu evreii — și bunele relații statornicite — urcă în epoca de formare a poporului român.

Bunele raporturi statornicite între Biserica Ortodoxă Română și cele 2 religii necreștine (iudaismul și islamismul) s-au datorat atât principiilor învățaturii de credință — care propovăduiesc unitatea neamului omenesc și perspectiva mântuirii tuturor⁴¹ — precum și protecției acordate acestor culte necreștine de statul român de-a lungul secolelor⁴².

Tratatul încheiat de Mircea cel Bătrîn cu Baiazid Ilderim, în anul 1331 (?3), stipula că teritoriul Țării Românești putea servi drept refugiu oficial pentru creștinii din imperiul otoman, care fuseseră trecuți cu forța la islamism și că românii creștini (clerici și laici) aveau îngăduința să străbată în voie teritoriile stăpînite de otomani — la sud de Dunăre — fără a fi împiedicați din cauza vestimentației lor specifice⁴³. Tratatul încheiat de Vlad Țepeș cu sultanul Mahomed al II-lea, în anul 1460, a acordat domnitorului român dreptul de a opri ridicarea de geamii și moschei pe pămîntul românesc. În conformitate cu prevederile acestui tratat, negustorii musulmani puteau fi judecați de Divan după obiceiul țării, în cazul încălcării legilor pămîntului. Prin urmare, atîta timp cît acești negustori musulmani nu inițiau acțiuni prozelitiste, se bucurau de libertate religioasă deplină pe teritoriul țării românești, în baza vechiului obicei al locului. În Moldova, tratatele încheiate au consfințit aceeași realitate, neîngăduind musulmanilor «a cumpăra sau stăpîni pămînturi, a se așeza în țară și a ridica geamii»⁴⁴. Ei s-au bucurat însă de protecția legilor privind statutul străinilor care se îndeletniceau cu negoțul în țările românești.

Într-adevăr, sîntem îndreptățiți să afirmăm că neamul românesc, și Biserica noastră strămoșească, au avut vocația ecumenismului local. Spiritul său religios tolerant și ecumenic⁴⁵ a fost evidențiat și de călătorii străini, care au menționat absența fericită în țările române a fanatismului și persecuției religioase, a exilului minorității lor confessionale, a războaielor religioase etc., proprii Europei Medievale⁴⁶. Adeverind această realitate, un sol al lui Ferdinand I al Habsburgilor scria, în anul 1538, că în Moldova «...locuiesc împreună, sub cîrmuirea voievodului, diferite secte și religii și neamuri, ca de pildă, ruteni, poloni, sirbi, armeni, bulgari și tătari, și, în sfîrșit, mulți sași din Transilvania, fără ca din cauza

40 a. *The Christian Orthodox—Jewish Consultation*. II. Bucharest, Oct. 29—31, 1979, Edit. Inst. Biblic, p. 70.

41. Vezi, Diac. Prof. Em. Vasilescu, *Ortodoxia și celelalte religii*, în «*Studii Teologice*», XV (1963), nr. 1—2, p. 3—27.

42. Vezi, Drd. Gh. Speranță, *Dovezi de toleranță religioasă în Țările române*, în «*Biserica Ortodoxă Română*», LXXXIII (1965), nr. 7—8, p. 147—149.

43. *Acte și Documente relative la istoria renașterii României*, publ. de Gh. Petrescu, D. A. Sturza și D. C. Sturza, vol. I, București, 1888, p. 1.

44. *Ibidem*, p. 6; Cf. A. Decei, *Relații româno-orientale*, București, 1978, p. 123—126.

45. Pr. Dr. Ioan V. Dură, *La Tolérance religieuse en Valachie et en Moldavie pendant la seconde moitié du XVII-e siècle*, în «*Irénikon*», t. LVII (1984), no. 2, p. 180.

46. Idem, *Les Catholiques de Valachie et de Moldavie durant la seconde moitié du XVII siècle et leurs rapports avec les voievodes et les grands dignitaires de ces pays*, în «*Irénikon*», t. 55, no. 2/1982, p. 171.

deosebirilor de rituri și dogme să se certe între ei. Și orice sectă sau neam își urmează ritul și legea după bunul său plac»⁴⁷. Domnitorul și cărturarul Dimitrie Cantemir ne confirmă și el că, în Moldova, evreii «puteau să aibă oriunde sinagogi»⁴⁸. De altfel, principiul nediscriminării pe bază de religie și naționalitate a fost afirmat de clericii Bisericii noastre și în vechile Catehisme românești⁴⁹.

«Regulamentul Sfintului Sinod român pentru relațiunile bisericești ale clerului ortodox român cu creștinii eterodocși sau de alt rit și cu necredincioșii care trăiesc în regatul României»⁵⁰ — publicat în anul 1881 — a deschis o nouă eră în relațiile interreligioase pe teritoriul țării noastre. În spiritul acestei legislații, și al principiilor ei morale, Biserica Ortodoxă Română a intervenit la autoritatea de stat — în perioada războiului al II-lea mondial — pentru ocrotirea vieții evreilor din România, primejduită de naziști și fasciști.

După instaurarea noii orînduiri sociale în țara noastră, regimul legal al cultelor — consfințit prin textul constituțional din anul 1948 (art. 27) și Legea cultelor din același an — a creat un nou climat al relațiilor dintre culte, inclusiv între Biserica noastră și cultele mozaic și musulman. În cadrul acestui climat de bună înțelegere și cooperare — potențat de principiul juridic al egalității tuturor cultelor în fața legii — la 19 decembrie 1950 întiiistătorii cultelor religioase din țara noastră s-au întilnit, la București, pentru prima dată, într-o consfătuire frățească⁵¹. De atunci și pînă în prezent, Biserica noastră s-a întilnit cu reprezentanții celor două culte (mozaic și musulman) la diferite conferințe și întruniri, locale și internaționale, care au avut drept scop conlucrarea frățească pentru materializarea marelui deziderat al omenirii — pacea⁵². În spiritul acestui climat frățesc, realizat între cultele din țara noastră, Biserica Ortodoxă Română a propus, în anul 1966, la Geneva, în cadrul Conferinței «Biserica și societatea» — organizată de Consiliul Ecumenic al Bisericilor — crearea unui «Consiliu mondial al tuturor religiilor», care avea ca scop «...slujirea omului — a omului care, după învățătura creștină — de-

47. *Documente străine despre Români*, edit. de Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.S.R., București, 1979, p. 68.

48. *Descriptio Moldaviae*, trad. Gh. Guțu, București, 1973, p. 296.

49. Vezi, Eufrosin Potecă, *Catehismul mititel cuprinzînd dogmele și tainele Bisericii Răsăritului*, cap. XII, al. 2, București, 1833, publ. de C. Rădulescu-Motru, în «Revista de Pedagogie», vol. X, București, 1940, p. 22; Cf. † Antonie Plămădeală, Episcop-Vicar Patriarhal, *Scopul vieții, după Catehismele Ortodoxe Românești*, în «Ortodoxia», XXXI (1979), nr. 2, p. 386.

50. Chiru C. Costescu, *Colecțiune de legi, regulamente, acte, deciziuni, circulări...*, București, 1923, p. 310—311.

51. Vezi, *Consfătuirea cîrmuitorilor tuturor cultelor religioase din Republica Populară Română*, în «Ortodoxia», II (1950), nr. 4, p. 671—703.

52. Vezi, Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, *Prima Conlînță mondială a religiilor pentru promovarea păcii*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 969; Pr. D. Soare, *Contribuția Fericitului Patriarh Iustin la dezvoltarea relațiilor ecumenice ale Bisericii Ortodoxe Române*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCVIII (1980), nr. 3—4, p. 429—431.

clara Întîistătătorul Bisericii noastre de atunci — este fratele tuturor oamenilor, indiferent de culoarea pielii sau de credințele sale»⁵³.

Membră în Mișcarea ecumenică încă din anul 1920 și în Consiliul Ecumenic al Bisericilor din anul 1961, Biserica Ortodoxă Română a îmbinat armonios cele 2 aspecte ale ecumenismului creștin integral: refacerea unității creștine și slujirea marilor deziderate ale omenirii contemporane (dreptate, echitate și pace).

Dezvoltînd în țara noastră un ecumenism practic, local, cu toate cultele religioase — inclusiv cu cele 2 culte necreștine (mozaic și musulman) — Biserica Ortodoxă Română a militat nu numai pentru un ecumenism intercreștin, ci și pentru un «ecumenism interreligios», lărgind deci orizontul preocupărilor ecumenice contemporane. De altfel, Biserica noastră a sprijinit întotdeauna ideea înființării unui «Consiliu mondial al tuturor religiilor», menit să slujească cu forțe sporite cele mai nobile aspirații ale omenirii contemporane. Insistînd asupra datoriei Bisericilor creștine de a colabora cu toate religiile lumii — pentru slujirea în comun a aspirațiilor de pace și de dreptate din întreaga lume — Biserica Ortodoxă Română a participat activ la diferite întruniri interreligioase, îndeosebi la Consultațiile teologice care au avut loc în ultima vreme cu reprezentanți ai iudaismului și islamismului.

În loc de concluzii.

Pentru Biserica Ortodoxă, ecumenismul interreligios își are temei în Sfînta Scriptură și în Tradiție. Relațiile actuale dintre Biserica Ortodoxă și religiile necreștine — iudaism și islamism — care au culminat cu inițierea și întrunirea unor dialoguri teologice ecumenice, sînt motivate atît de trăirea specifică a propriilor principii moral-religioase, cît și de atitudinea acestor culte față de problemele mari care confruntă omenirea. De altfel, responsabilitatea omenirii, față de problemele vitale cu care este confruntată, trebuie să depășească granițele convingerilor politice, filozofice și religioase ale omului contemporan⁵⁴.

Ecumenismul interreligios din țara noastră — realitate adevărată de toleranța religioasă dintotdeauna a românilor — a fost reactivat prin regimul legal al cultelor, creat de ansamblul legilor edictate după instaurarea noii ordini sociale.

În lumina spiritului ecumenist actual — ce animă religiile lumii — putem nădăjdui că dialogurile teologice cu iudaismul și islamismul vor contribui la apropierea dintre oameni și popoare, la slujirea marilor idealuri ale omenirii, la instaurarea păcii pe pămînt.

Caracterul conciliar, deschis și de convergență, al teologiei ortodoxe române va lărgi sfera tematicii dialogului interreligios, justificînd și potențînd înseși temeiurile acestui dialog.

Pr. Dr. DURĂ V. NICOLAE

53. Justinian, Patriarhul României, *Pentru un Consiliu mondial al religiilor*, în «Apostolat Social», vol. IX, p. 339.

54. Vezi *International Christian — Marxist Dialogue in Budapest*, în «Service de Documentation» (Conférence des Eglises Européennes, Geneva), vol. 9, no. 18/1984, p. 13—14.

IN MEMORIAM

EPISCOPUL DR. VISARION V. AȘTILEANU AL ARADULUI

Luni, 6 august a.c., la orele 22,30, când prăznuirea Schimbării la față a Domnului și Mintuitorului nostru Iisus Hristos se încheia, a trecut la cele veșnice, după o lungă și grea suferință, Prea Sfințitul Dr. Visarion Aștileanu, Episcopul Aradului și Hunedoarei.

Adormitul în Domnul s-a născut în municipiul Cluj-Napoca, la 14 martie 1914, din părinții muncitori Vasile și Maria, primind la botez numele de Vasile. Școala elementară a urmat-o în localitatea Suceagu, jud. Cluj; revine în orașul natal, unde frecvențează cursurile liceului și, apoi, pe cele ale Academiei teologice, pe care le absolvă în 1935. Între anii 1935—1942, beneficiind de o bursă la Roma, studiază la «Congregatio de Propaganda Fide», unde obține titlul academic de doctor în Teologie și filosofie, cu calificativul «magna cum laude». În timpul studiilor, în 1940, a fost hirotonit preot. Revenit în țară ocupă diferite funcții: preot paroh în Cluj, secretar și vicar episcopesc.

Între 1958—1962 activează ca: preot paroh la biserica Popa Tatu, slujitor la mănăstirea Antim din București, inspector general bisericesc și consilier patriarhal.

Între 1962—1969 funcționează ca episcop-vicar patriarhal sub numele de Visarion Ploieșteanu. În 1969 este ales în scaunul vacant de episcop-vicar al Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Sibiu, unde va activa pînă în anul 1973, cu titlul de «Rășinăreanu». Între 1971—1972 episcopul-vicar Visarion a funcționat și ca suplinitor al catedrei de Ecumenism de la Institutul teologic de grad universitar din Sibiu.

La 10 iunie 1973 episcopul Visarion este ales de Colegiul electoral bisericesc și de membrii Adunării Eparhiale a Episcopiei Aradului în scaunul vacant de Episcop al Aradului, Ienopolei și Hălmaagiului. După înminarea decretului prezidențial de recunoaștere, care a avut loc la Departamentul Cultelor în ziua de 8 august 1973, episcopul Visarion a fost instalat ca titular al episcopiei Aradului, Duminică, 26 august. Aici a păstorit timp de 11 ani, perioadă în care a purtat o grijă deosebită: construirii sau restaurării de biserici, cercetării arheologice a unor biserici-monumente de arhitectură, apariției unor cărți de rugăciuni, culminând cu editarea monografiei «Mănăstirii Hodoș-Bodrog», Arad, 1980.

Această rodnică activitate arhierescă i-a fost curmată de o boală nemiloasă, care, în cele din urmă, l-a trecut în sinul lui Avraam.

Slujba înmormîntării a avut loc joi, 9 august a.c. în catedrala din Arad. Din soborul slujitor au făcut parte: I.P.S. Nicolae, mitropolitul Banatului, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, I.P.S. Teofil, arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, P.S. Vasile, episcopul Oradiei, P.S. Pimen Suceveanu, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, P.S. Lucian Făgărășanu, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, P.S. Damaschin Severineanu, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, P.S. Timotei Lugojanu, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, P.S. Gherasim Hunedoareanu, arhieru-vicar al Episcopiei Aradului și Hunedoarei, P. C. Arhid. Prof. dr. Constantin Voicu, rectorul Institutului teologic de grad universitar din Sibiu, ș.a. La funeralii au luat parte, printre alții: P.C. Prot. Vladimir Marković, conducătorul Vicariatului ortodox srb din Timișoara, Em. Sa Dr. Albert Klein, Episcopul Bisericii Evanghelice C.A., reprezentanți ai cultelor din municipiul Arad și ai organelor locale de Stat.

După terminarea primei părți a slujbei, personalitatea marelui dispărut a fost elogiată de: I.P.S. Nicolae, mitropolitul Banatului, Dr. Tiberiu Iacob, membru al Adunării Eparhiale, P.C. Prot. Liviu Boldura (Brad, jud. Hunedoara), Em. Sa Episcop

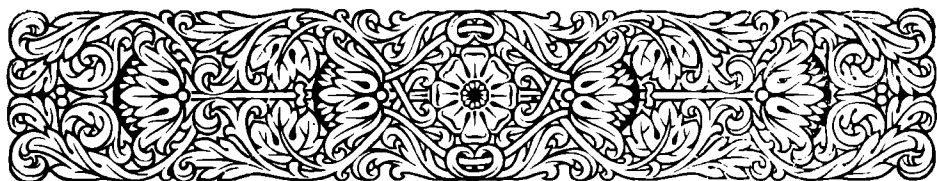
Albert Klein, Rev. dr. Kálmán Benöcs, protopop romano-catolic din Arad, P. C. Pr. Liviu Brînzaș, din parohia Suceagu, juđ. Cluj.

Înceindu-se cuvântările, sicriul cu trupul neînsuflețit al episcopului Visarion, a fost luat pe umeri de preoții eparhiei și s-a înconjurat catedrala în dangătul funebru al clopotelor. Apoi s-a format un cortegiu funebru impresionant, care a pornit spre mănăstirea Hodoș-Bodrog, necropola episcopilor Aradului. Aici s-a continuat slujba înmormântării, și, după otpust, s-a rostit un ultim cuvânt funebru de către P. S. Gherasim Hunedoreanul, arhiereu-vicar al Episcopiei Aradului și Hunedoarei. Apoi trupul neînsuflețit al episcopului dr. Visarion Aștileanu a fost depus în cripta mănăstirii, alături de înaintașii săi în scaunul arhiesc.

Amintirea sa de vrednic părinte sufletesc, om de aleasă cultură, suflet nobil, povățuitor și ocrotitor al preoților, doctoranzilor, etc., va rămâne în veci trează în sufletele celor care l-au cunoscut și i-au simțit căldura sufletească, precum și sprijinul moral și material.

Dumnezeu să-l odihnească în pace și să-i așeze sufletul unde toți Sfinții Săi se sălășluiesc.

Drd. Nicolae DĂNILĂ

ȘTIRI DIN CUPRINSUL MITROPOLIEI UNGROVLAHIEI

TRANSLAREA BISERICILOR — MONUMENTE DE ARHITECTURĂ «SCHITUL MAICILOR» ȘI «OLARI» DIN BUCUREȘTI

Preocuparea edililor pentru sistematizarea și modernizarea localităților patriei noastre este vizibilă pretutindeni. Căutând soluții care să imbine armonios trecutul așezărilor românești cu utilul prezentului, specialiștii desfășoară o largă acțiune de îmbinare și găsire a unor rezolvări dintre cele mai adecvate.

Această preocupare s-a observat și în municipiul București, unde specialiștii din cadrul Institutului de proiectare «Proiect»-București au propus pentru prima dată în țara noastră metoda translării unor biserici — monumente de arhitectură. Aplicarea acestei soluții s-a impus în două din zonele Capitalei supuse sistematizărilor : Izvor-Gh. Coșbuc și Calea Moșilor.

Și pentru că această premieră tehnică de translare a fost efectuată la două biserici — monumente de arhitectură din municipiul București, am găsit de cuviință să inserăm câteva date legate de această operațiune, atât de importantă pentru istoria Bisericii noastre strămoșești ¹.

De la început reliefăm ingeniozitatea, pregătirea, curajul și dragostea pe care specialiștii de la sus-menționatul Institut de proiectări, în frunte cu *Ing. Eugen Iordăchescu*, le-au dovedit în găsirea soluțiilor de păstrare nealterată a celor două monumente bisericesti.

Desfășurarea complicatelor operațiuni a fost asigurată de colaborarea fructuoasă cu instituții și întreprinderi naționale de specialitate, al căror nume le va descoperi cercetătorul dosarelor cu lucrările de translare.

Martor la desfășurarea etapelor și operațiunilor de translare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin i-a felicitat pe specialiștii noștri și le-a binecuvîntat lucrarea de conservare peste veacuri a acestor monumente bisericesti ².

---

1. Lucrările pregătitoare ca și translarea bisericii «Schitul Maicilor» s-au realizat între 11 ianuarie și 5 iulie 1982.

2. Fotografia cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin în vizită la șantierul «Schitul Maicilor».

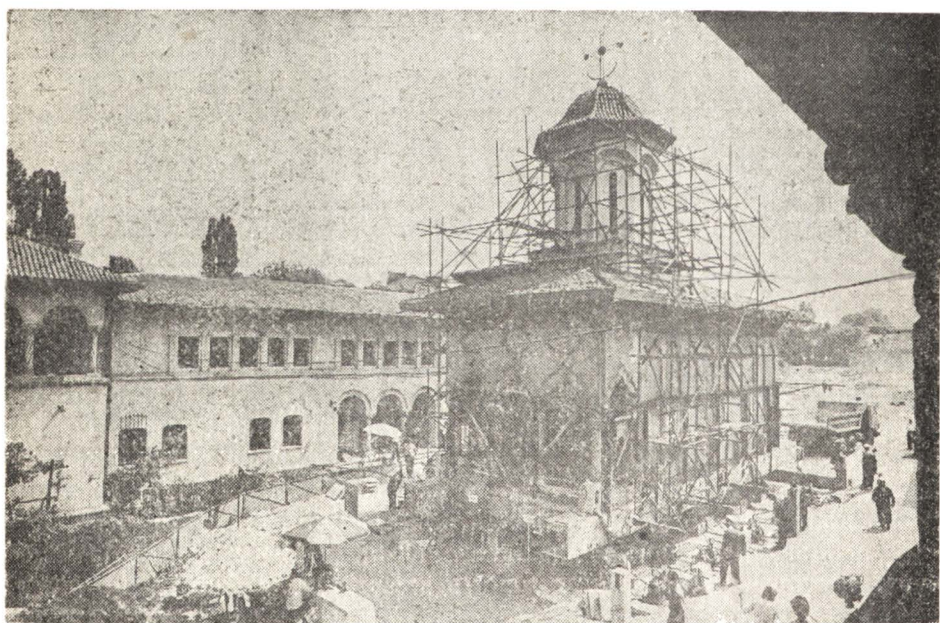
Biserica Schitul Maicilor înainte de a translați pe noul amplasament

I. Biserica «Schitul Maicilor» tirnosită în anul 1726 în vremea voievodului Alexandru Mavrocordat, a constituit pentru specialiștii români, momentul important al declanșării unor astfel de lucrări în țara noastră. Datorită premierei operațiunii, măsurile pregătitoare punerii în mișcare a acestei bijuterii a arhitecturii de tradiție brâncovenească au necesitat studii competente. Deși construită din cărămidă într-o redusă proporționalitate³, biserica a necesitat consolidări și injectări care să asigure elementele sculpturale, pridvorul și fresca originală, din sfântul locaș.

3. Forma de navă cu o singură turlă, cu o înălțime de 15,50 m, biserica are o lungime de 17,75 m și lățimea de 6,80 m.

Deplasarea bisericii în linie dreaptă pe distanța de 245 m

Ridicarea bisericii la înălțimea de 1,67 m

În vederea conservării, obiectele sacre ale bisericii au fost evacuate și depozitate corespunzător prin grija Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor și asistența specialiștilor Oficiului de patrimoniu cultural național al municipiului București.

Memorabila zi de 25 iunie 1982 a însemnat pentru istoria științei românești un nou succes de prestigiu al cărui ecou va răsună peste veacuri.

Complexitatea celor 5 mișcări proiectate și executate în vederea fixării bisericii în noul amplasament din strada Antim nr. 49, a cuprins :

- ridicarea pe verticală cu 1,67 m a bisericii în greutate de 745 tone, operațiune cerută de denivelările terenului ;
- două rotiri : prima de $13^{\circ}49'$; a doua de $36^{\circ}49'$;
- deplasarea pe o distanță de 245 m în aliniament drept ;
- coborîrea cu 25 cm pentru așezarea pe fundația definitivă ;

Este necesar să consemnăm că pentru executarea unei astfel de lucrări unice — au trebuit studiate și rezolvate mai multe probleme legate de :

- eliberarea construcției de vechile fundații în vederea deplasării în condiții de deplină siguranță ;
- consolidări speciale în vederea conservării elementelor de arhitectură și a picturii originale ;
- natura terenului și nivelul apelor subterane ;
- utilaje și mecanisme capabile să execute orice mișcare în spațiu ;
- cale de transport economică, cu o durată scurtă de execuție și cu mijloace materiale re folosibile.

Ținându-se seama de acestea, a fost elaborată o soluție originală sub aspectele concepției, tehnologiei de execuție și utilajului de transport, care a cuprins : cadrul purtător al bisericii, fundații, căi de rulare, radiere pentru operațiunile de rotire, prese, boghiuri, cărucioare, trolii⁴.

Așadar fazele care au dus la realizarea acestei translări, au cuprins:

- a) lucrări pregătitoare ;
- b) lucrări de bază.

a) **Lucrările ce au pregătit punerea în mișcare a sfintului locaș, au cuprins :**

— dezafectarea bisericii de toate obiectele de cult și conservarea lor în Colecția de obiecte bisericesti de la M-rea Plumbuita ;

— consolidarea pe amplasamentul inițial a zidăriei fisurate în urma cutremurului din 4 martie 1977. Consolidarea s-a făcut prin injectare ;

— sprijinirea arcelor și bolților în interiorul bisericii și în pridvor, cu protejarea picturii din 1726, precum și încorsetarea zidurilor exterioare și a turlei-pantocrator într-un schelet metalic ;

4. Soluția a fost brevetată cu nr. 106.328/1982 la O.S.I.M., sub denumirea de «Procedeu și instalații de ridicare și deplasarea construcțiilor», al cărui autor este Ing. Eugen I. Iordăchescu ; o va prezenta și susține și ca lucrare pentru obținerea titlului de doctor în cadrul Institutului de Construcții-București.

Calea de rulare a fost executată din elemente prefabricate

— executarea sistemului de grinzi pentru susținere a construcției în vederea efectuării tuturor mișcărilor în deplină siguranță.

b) Lucrările de bază au cuprins :

— ridicarea bisericii la înălțimea de 1,67 m cu ajutorul a 22 prese hidraulice montate câte 2 în 11 puncte de lucru. Nivelul ridicat al apelor subterane, ca și natura slabă a terenului au necesitat turnarea unor fundații pentru prese. Presele au fost montate câte 2 pe fiecare fundație

pentru a se asigura o ridicare continuă — o masă activă — cealaltă pasivă — cu un pas de ridicare de 10 cm.

Să subliniem aici că operațiunea de ridicare extrem de dificilă a fost comandată cu ajutorul unui calculator, care pe baza unui program a stabilit mișcarea de ridicare pentru fiecare presă, menținerea planului orizontal avînd o importanță deosebită. Echipele topografice, a Institutului de proiectare «Proiect»-București și a Institutului de Construcții București, și-au adus contribuția, utilizînd aparatură specială.

— Deplasarea în linie dreaptă pe distanța de 245 m — cea mai interesantă pentru specialiști și public — a demonstrat că deși considerate fixe, construcțiile pot să fie și mobile.

— Operații de rotire realizate pe tronsoane curbe : cea dintîi cu $13^{\circ}40'$ a fost efectuată după ce biserica a parcurs distanța de 19,26 m în linie dreaptă, iar cea de a doua cu un unghi de $36^{\circ}30'$, după parcurgerea distanței de 245 m.

Rotirile s-au efectuat pe un radier special construit cu realizarea unui moment de rotire în centrul de greutate al construcției materializat în sistemul de susținere și radier.

— La realizarea căii de transport din elemente prefabricate s-a folosit aparatură de înaltă precizie (teodolit cu dispozitiv laser ; Telurometru M. A. 100 pentru măsurarea distanțelor prin unde ; Teodolit pentru măsurarea distanțelor pe cale electrooptică și Teodolit cu auto-climație).

— Deplasarea bisericii s-a făcut în timp de 72 ore, cu ajutorul a 5 stații de tragere, viteza de mișcare, variînd între 1,6 m/oră și 4,32 m pe oră.

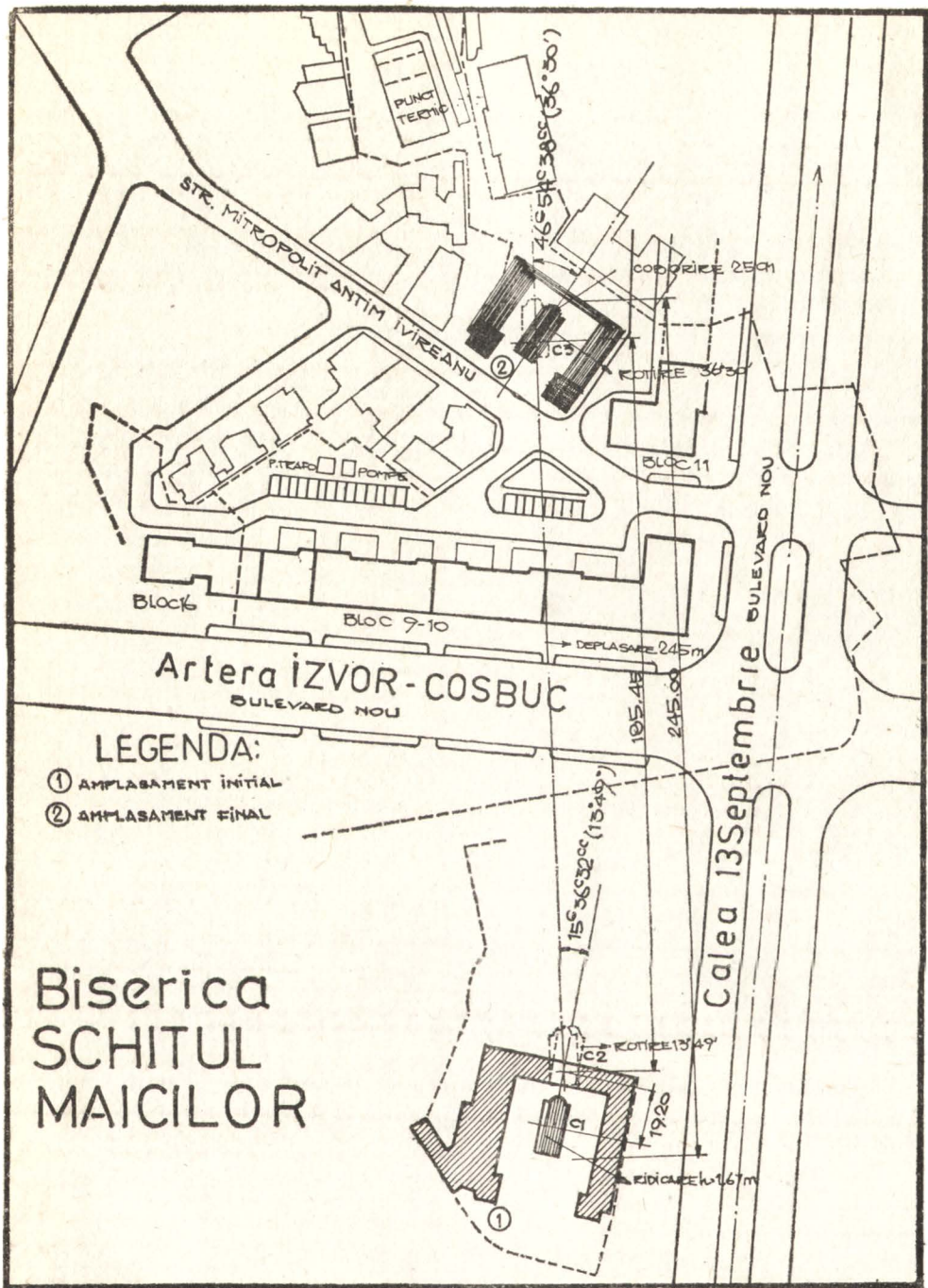
— Măsurătorile pentru determinarea parametrilor cinematici de translație, ca și caracteristicile dinamice ale bisericii în condițiile de rezemare din timpul deplasării au fost efectuate de aparatura specială montată în biserică pe cadrul purtător și turlă de specialiștii Institutului de construcții și INCERC-București.

— Montarea unor seismometre la baza și virful bisericii, au permis înregistrarea oscilațiilor construcției în timpul deplasării. Captatori inductivi de tip RFT-LWT 402 sau tip SS1 KINEMETRIKS și un casetofon Teac R-8-1 cu 7 canale au măsurat deplasările relative de translație și oscilațiile produse în timpul deplasării pe calea de rulare. Să notăm că s-a folosit și analiza spectrală cu ajutorul analizatorului de frecvență H. P. 3580 A.

Deplasarea așadar s-a făcut într-o mișcare rectilinie și uniformă, iar oscilațiile la care a fost supusă construcția în timpul acesteia, au avut amplitudini foarte mici (5 micrometri).

— După parcurgerea distanței de 245 m în linie dreaptă, a avut loc cea de a doua rotire, cu un unghi de $36^{\circ}30'$, în același mod în care s-a executat și prima rotire.

— Ajunsă pe amplasamentul final, biserica a fost așezată pe prese hidraulice și coborîtă 25 cm, pe fundația de beton realizată între grinda cadru-purtător și radierul de fundație.

Biserica SCHITUL MAICILOR

LEGENDA:

- ① AMPLASAMENT INITIAL
- ② AMPLASAMENT FINAL

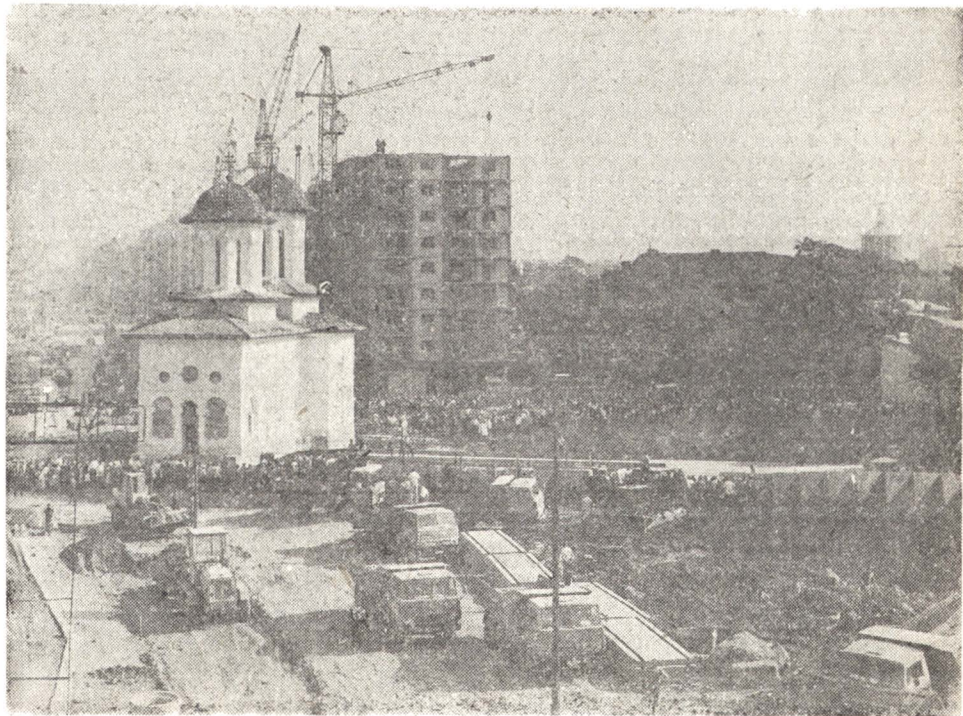
Cu aceasta s-a încheiat un act de mare respect pentru trecutul și cultura patriei noastre, la care am avut satisfacția că sîntem nu numai executanți și martori, ci și beneficiari.

II. Așa cum am menționat la începutul acestor rînduri, edilii Capitalei au proiectat și aplicat soluția de translare și la biserica Olari din Calea Moșilor.

Impusă de lărgirea arterei de circulație și de noul ansamblu de locuințe din intersecția Căii Moșilor cu B-dul Republicii, strămutarea bisericii Olari a cerut, ținînd seama de mișcarea unei mase construite, studii complexe din partea aceleiași echipe de specialiști dirijată de dl. ing. Eugen Iordăchescu.

Se cuvine să menționăm că din Bucureștiul veacurilor trecute, biserica Olari ctitorită de Vornicul Dimitrie Racoviță în 1758, a perpetuat stilul svelt, simplu și proporțional al arhitecturii sec. al XVIII-lea.

De-a lungul existenței sale de 225 de ani ctitoria de pe vremea lui Constantin Mavrocordat a suferit efectele multor cutremure, tasări de teren, etc. Restaurările ce i s-au făcut în anii 1939 și 1943, au respectat

Moment al deplasării bisericii

elementele arhitecturale specifice acestui monument și în special valoroasele fresce din 1870 identificate ca aparținând școlii Gh. Tattarescu.

Fazele de translare a acestei biserici⁵ au cuprins, ca și la biserica «Schitul Maicilor» :

- lucrări pregătitoare
- lucrări de translare.

Între lucrările care au premers strămutării, menționăm consolidarea structurii de rezistență a bisericii pe axul longitudinal, cât și pe direcția transversală ; centuri orizontale de beton armat împreună cu 30 stâlpișori executate prin tăierea zidăriei cu freză mecanică ; injectarea fisu-

5. Lucrările pregătitoare și de translare s-au executat între 1 aprilie—28 iulie 1982, iar ultima rotire în ziua de 7 iunie 1983.

rilor din zidărie, sprijinirea arcelor și bolților; măsuri de protejare a picturii.

Așa cum am arătat mai sus, lucrările principale de translarea bisericii Olari pe distanța de 58 m s-au făcut în condiții deosebite față de sistemul aplicat la biserica «Schitul Maicilor». Caracteristicile construcției, ca și direcția de deplasare perpendiculară față de axul pentru care biserica are momentul de inerție maximă, au necesitat un număr mare de căi de rulare și boghiuri. Sistemul de grinzi din beton armat sau cadru purtător executat sub zidurile longitudinale și transversale a făcut ca greutatea de 1278 tone a monumentului să fie distribuită conform tehnologiei deplasării. Programul de analiză statică și dinamică a structurilor RETGRI a prevăzut eforturile și deplasările în cadrul purtător pe o schemă alcătuită dintr-un sistem discret de noduri legate de bare.

Așadar, cunoscându-se starea de eforturi, starea de deformație și intensitatea reacțiilor pe prese, operațiunea s-a executat fără nici o fisură în cadrul purtător.

O operațiune dificilă, dar de o deosebită importanță, a fost aceea de tăiere a fundației existente în vederea desprinderii construcției de legătura cu terenul. Executată pe etape, realizarea fundațiilor a asigurat deplina siguranță în orice moment al execuției, precum și păstrarea monumentului într-un plan perfect orizontal și vertical.

Montarea celor 23 prese în vederea suspendării monumentului în tot atâtea punct de sprijin, a fost momentul cel mai impresionant al lucrării. Cele 1278 tone — greutatea bisericii puteau fi astfel trecute.

Au urmat apoi: montarea celor 14 căi de rulare și a celor 32 cărucioare pe care s-a transferat greutatea bisericii din poziția rigidă în cea elastică de pe boghiuri.

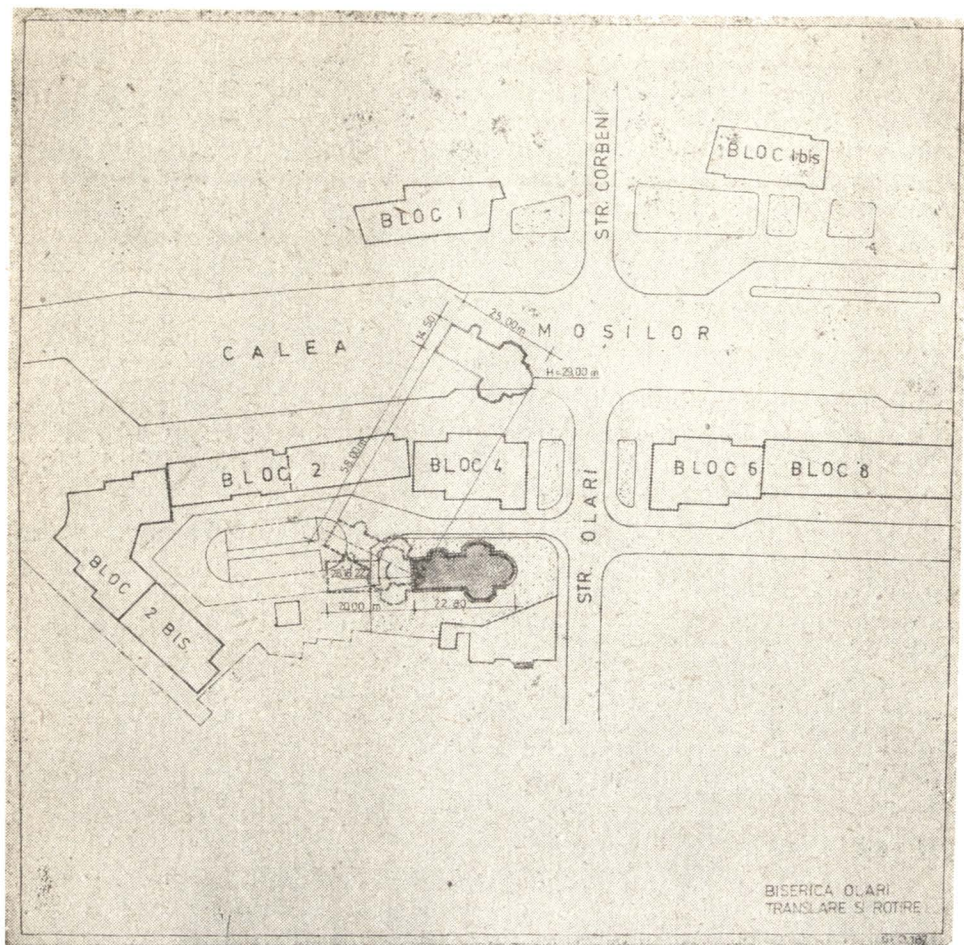
Translarea pe distanța de 58 m s-a executat cu ajutorul a două trolii electrice echipate cu aparatura forței și a vitezei în 25 de ore (1,80 m/oră—2,30 m/oră) în zilele de 22—23 sept. 1983.

Și la acest monument istoric s-a realizat apoi o rotire a edificiului cu unghiul de 28°18'22" pe o cale de rulare curbă, precum și o nouă deplasare în linie dreaptă pe o distanță de 22,35 m.

Pe amplasamentul final, între biserică și radier s-a executat o legătură prin turnarea fundației de beton pe contur, în jurul căreia s-a realizat sistematizarea terenului.

Experiența asupra modului de comportare a unei construcții în timpul deplasării a fost urmărită și înregistrată cu aparatura specială a INCERC-București.

Nu putem încheia rîndurile referitoare la aceste premiere tehnice fără să nu menționăm că executarea lucrărilor au fost asigurate de I.C.E.D.-București, cu echipa de specialiști condusă de: șef de lot Spiru D. Sterie, subinginerii Vasilescu I. și George Mija Popa, maistrul Anghel Ștefan și mulți alții.

Planul de mișcare și amplasare a bisericii Olari

Inițiată și concepută de ing. Eugen Iordăchescu împreună cu un colectiv din cadrul Institutului de proiectare «Proiect» București, metoda de salvare prin translare a acestor biserici — monumente istorice a scos în evidență capacitatea tehnică, ingeniozitatea, curajul, simțul creator, îndrăzneala constructorilor români, dar mai presus de toate, dragostea lor pentru trecutul Patriei noastre.

Folosind tehnica modernă de calcul, cum și utilajele corespunzătoare, lucrarea de conservare a patrimoniului cultural-național se dovedește un omagiu ce se aduce înaintașilor, care în condiții mult mai dificile au realizat astfel de edificii care au dăinuit și vor continua să dăinuie peste secole.

Ing. E. IORDĂCHESCU
Pr. V. I. BRIA

CONFERINȚA PREOȚEASCĂ DIN LUNA AUGUST 1984

Conferința preoțească din această lună a avut un caracter sărbătoresc, întrucât a avut de comemorat 40 de ani de la eliberarea Patriei noastre de sub dominația fascistă.

Ținută pe județe, la toate protoierile, sub președinția Prea Sfințitului Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, Conferința a dezbătut tema : «40 de ani de la marea revoluție de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944».

Cu acest prilej întreaga preoțime din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor a participat sărbătorește la acest popas istoric aniversar și, prin referenții care au prezentat tema ca și prin completări și discuții, au adus omagiul lor înaintașilor noștri, care, cu patruzeci de ani în urmă, s-au luptat și s-au jertfit în războiul antifascist, ca și soldaților sovietici și coaliției antifasciste, care au luptat pentru libertate și independență. S-a arătat că poporul nostru a aniversat acest eveniment cu deosebită mândrie națională, pentru că trăim într-o patrie larg înnoită și independentă, fiind contemporani și participanți activi ai celei mai înfloritoare perioade din întreaga istorie a poporului român.

În timpul celor 40 de ani, cîți s-au scurs de la 23 August 1944, poporul nostru a cunoscut transformări revoluționare fără precedent în întreaga sa existență, de un dinamism fără egal, în dezvoltarea societății și culturii românești, cea mai fertilă și mai rodnică decît niciodată. Aceasta se observă, mai ales în ultimii 19 ani de cînd în fruntea Patriei se află marele revoluționar, omul care și-a închinat întreaga viață și muncă intereselor poporului și independenței patriei — Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România.

Referindu-se la problema eliberării țării noastre de sub jugul fascist, preotul Ion Negoită de la parohia Băicoi II — Prahova, a spus : «Odată cu eliberarea țării a luat sfîrșit și coșmarul persecuțiilor rasiale generat de nazism, care au vărsat atîta sînge în lumea întregă».

Una dintre problemele care privesc drepturile omului în lumea contemporană și care face parte din concepția Președintelui Republicii Domnul Nicolae Ceaușescu, este rezolvarea problemei naționale în România. Toate națiunile conlocuitoare (maghiari, germani etc.) au drepturi egale, ca și îndatoriri ca toată populația țării. De aceea, el și-a înscris numele ca al unui făuritor al unei istorii a păcii, a colaborării, a cooperării, a respectului reciproc, a independenței și suveranității. Prin conlucrarea cu poporul, prin dăruirea totală, el a ridicat România pe culmi nebănuite, făcînd să fie numele ei cunoscut pe întreaga planetă, pe toate meridianele lumii.

La aniversarea acestui popas istoric putem afirma că și noi clericii Bisericii Ortodoxe Române, împreună cu credincioșii ne alăturăm, cu entuziasm, bucuriei întregului popor de a conlucra în strînsă unitate, și de acum mai departe pentru ridicarea unui înalt nivel de viață materială și spirituală, pentru progres și pace în Țara noastră.

În atmosfera solemnă a acestei conferințe preoțești omagiale, când s-a discutat, încă o dată, importanța actului istoric de la 23 August pentru poporul nostru, clericii din fiecare județ și-au îndreptat gândul către Președintele Republicii, Domnul Nicolae Ceaușescu, trimițându-i cite o telegramă omagială.

Pentru exemplificare redăm mai departe textul telegramei omagiale, trimisă de preoțimea din Capitală și Sectorul Agricol Ilfov :

«Preoții din Capitală și din Sectorul Agricol Ilfov, întruniți în conferință omagială la «împlinirea a 40 de ani, de la dezrobirea Patriei noastre de sub jugul fascist», vă transmit, pe această cale, întregul lor omagiu de prețuire, dragoste și recunoștință, pentru toate înfăptuirile din țara noastră, în decursul acestei perioade de profunde transformări sociale. Vă sîntem recunoscători, în mod deosebit, pentru climatul de largă libertate religioasă acordată tuturor cultelor din țara noastră.

Sîntem mîndri de mărețele înfăptuiri săvîrșite de oamenii muncii din Patria noastră în ultimele patru decenii și, în special, cele realizate în ultimii 20 de ani, de cînd Domnia Voastră sînteți la conducerea destinului Patriei noastre, de grija pentru om sub toate aspectele, precum și de lupta neobosită a Domniei Voastre pentru crearea unui climat de destindere, cooperare, dezarmare și pace în întreaga lume. Dreptul la viață, dreptul la muncă, la învățămînt, asigurarea sănătății, lipsa șomajului, reducerea cheltuielilor militare pentru înarmare, numărul mare de locuințe, etc. sînt numai unele din numeroasele înfăptuiri în dezvoltarea multilaterală din Țara noastră.

Vă asigurăm că sîntem conștienți de îndatoririle ce ne revin și în cadrul acestei conferințe omagiale ca membri ai Frontului Democrației și Unității Socialiste, vom răspunde pe mai departe, ca oameni ai cultului ortodox, la orice acțiune menită să ridice patria noastră pe noi culmi de bunăstare și progres».

Pr. David POPESCU

CEA DE A IV-A CONFERINȚĂ PREOȚEASCĂ DIN ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

(Octombrie 1984)

Potrivit dispozițiilor Cancelariei Sfintului Sinod în luna octombrie s-a ținut cea de a IV-a Conferință preoțească din Cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Această conferință a avut o însemnătate deosebită, întrucît a căutat să readucă în amintirea tuturor clericilor «unele momente din lupta poporului român pentru afirmarea ființei sale naționale» cu prilejul a 200 de ani de la Revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan din Transilvania.

Ea s-a ținut, la 20 de protoierii ale Arhiepiscopiei Bucureștilor, sub președinția delegaților chiriarhali, și anume :

P.S. Episcop Roman Ialomițeanul, la protoieriile Circ. I Capitală și Turnu Măgurele.

P.C. Pr. Octavian Popescu, vicar administrativ, la Protoieria Sectorul Agricol Iifov.

P.C. Vasile Bria, la protoieriile Titu și Tîrgoviște.

P.C. Pr. Ilie Georgescu, la protoieriile Giurgiu, Oltenița și Ploiești.

P.C. Pr. M. Marinescu, la protoieriile Alexandria și Călărași.

P.C. Pr. Constantin Bădescu, la protoieria Găiești.

P.C. Pr. Dinu Provian, la protoieriile Videle și Ciorogirla.

P.C. Pr. Nicolae Turcu, la protoieriile Urziceni și Slobozia.

P.C. Pr. D-tru Radu, Prorector, la protoieriile Circ. II Capitală și Cîmpina.

P.C. Pr. Prof. Constantin Galeriu, la protoieria Circ. III Capitală.

P.C. Pr. Prof. Nicolae Necula, la protoieria Cîmpulung Muscel.

Din prezentarea referatelor, precum și din completările și discuțiile purtate, s-a văzut că poporul român trăiește dintotdeauna pe vatra pe care s-a format și și-a păstrat unitatea de neam, în pofida tuturor obstacolelor. Deși secole la rînd au existat trei formații politice românești, ele au avut o unitate politică indestructibilă, care a constituit o permanentă semnificativă a istoriei poporului român, care și-a păstrat neîntrerupt continuitatea de viață materială, etnico-lingvistică și cultural-spirituală.

Contactele cu marile civilizații, războaiele duse, din cele mai vechi timpuri, împotriva celor care au rîvnit la pămîntul nostru strămoșesc, toate au întărit caracterul de granit al întregului nostru popor.

«Greutățile prin care a trecut, adversitatea cu care le-a îndepărtat și victoriile pe care le-a cucerit la momente de răscruce ale vieții, — sublinia Domnul Președinte al R.S.R. Nicolae Ceaușescu —, demonstrează că un popor hotărît să-și apere libertatea și neatîrnarea, deci să nu precepească nimic pentru a-și afirma drepturile și nealienabile, nu poate fi ingenuncheat de nimeni niciodată».

Participanții la conferință au arătat că lupta permanentă plină de jertfe a poporului nostru, pentru afirmarea ființei sale ca națiune, libertate și unitate, de a fi stăpîn pe propria ta țară, a fost ilustrată de renumiți domni : Basarab I, Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Șefan cel Mare, Mihai Viteazul, Horia, Cloșca și Crișan, Tudor din Vladimiri, etc.

S-a subliniat că țărănimea a fost vreme îndelungată eroul diferitelor lupte pentru dreptate socială și unitate națională, scutul de nădejde al țării în vremuri de restriște, punînd mîna pe arme și sărînd la luptă, fără preget.

Dovedind o înaltă conștiință patriotică și o neostoită dragoste pentru pămîntul strămoșesc, lupta de eliberare națională s-a împletit cu lupta pentru eliberare socială pentru o viață mai bună și mai dreaptă.

Astfel *BOBILNA* — răscoala țaranilor români și maghiari, condusă de Gheorghe Doja, luptele țărânimii iobage, conduse de Horia, răscoala din 1907, au fost manifestări ale cerințelor obiective ale societății româ-

nești, ale necesității unei schimbări care să deschidă drum liber dezvoltării forțelor de producție și să asigure condiții de viață mai bune pentru masele populare.

Firul roșu care a condus poporul nostru în luptele sale de afirmare a ființei sale naționale a fost cel pentru unitatea națională și pentru înlăturarea pericolului turcesc. În aceste frământări și lupte figurile strălucitoare ale unui Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Matei Basarab, din acest punct de vedere capătă valoare de simbol.

Toți participanții clerici, de la această conferință, au privit și felul cum preoțimea Bisericii a luat parte la aceste eforturi ale poporului nostru.

Astfel preotul *Lungu Dumitru*, de la parohia Grui, a arătat că Biserica noastră nu a fost o Biserică privilegiată, ci o Biserică țărănească a iobagilor și poporului. De aceea, preoțimea a suferit odată cu poporul, luînd parte la luptele pentru dreptate socială și unitate națională.

Privind momentul sărbătoresc al aniversării a două secole de la revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan, s-a subliniat că el reprezintă cel mai însemnat act din lupta seculară pentru libertate și o viață mai bună, a țărănilor din Transilvania. Cauzele ei sînt crunta aspirare a iobagilor și exploatarea sîngeroasă executată de către grofii maghiari. De aceea, revoluția lui Horia, apare ca o răbufnire a suferinței întregii țărănime românești.

Pe linia participării clerului la aceste lupte, *Preotul Furtună Vasile* — Ploiești, pomeneste de călugărul Visarion Sarai, care a apărat unitatea de credință ortodoxă și a fost chiar martirizat.

Pr. Popescu Horia — Ploiești, arată că Revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan, s-a înscris cu litere de sînge în conștiința neamului nostru, ea a demonstrat asupritorilor străini cîtă forță sălășluiește într-un popor a cărui unitate națională și spirituală merge pînă la jertfa supremă.

Pr. Dinu Georgescu — Bucov, arată că legăturile lui Horia cu românii din Moldova și Țara Românească constituie o dovadă de solidaritate în apărarea unei cauze drepte.

Pr. Iosif Tincoca — Berceni, spune că revoluția lui Horia a fost o revoluție țărănească, care a generat ulterior revoluția lui Iudor Vladimirescu — 1821, — războiul din 1877, răscoala țărănească din 1907, Unirea cea mare din 1918, și apoi noua orînduire politică, socială și economică din Patria noastră, în vremurile pe care le trăim.

Pr. Bărbuleanu Haralambie — București, arată că pe seama lui Horia au fost create legende, cîntece și strigături, prin care îl preamăreau cu numele de «Împărat» (Rex Daciae). Menționează că preotul Nicolae Rațiu a scris testamentul lui Horia, spovedindu-l și împărtășindu-l și fiind alături de condamnați pînă la executarea sentinței.

Ca nume de preoți participanți la răscoală, *preotul Zaharia Răducănu* — Poenarii Rali pomeneste pe : Preotul Iancu din Lupșa, care ia jurămîntul de credință luptătorilor conduși de Crișan, la pîrîul Turcului ; între oamenii de încredere ai lui Horia se afla preotul Simion din Lupșa ; pe lista căpitanilor conducători numiți direct de Horea se află

preoții : Ion Cocan din Pîclișa și Constantin Turcin, precum și Gheorghiu Nicula din Albac, satul lui Horia. Mai sînt pomeniți : Popa Dumitru din Cîrtej, care a însoțit pe Horia în cele patru călătorii la Viena, Tudor din Albac, Simeon din Brădeștii Rimetului, Irimia din Ponor, Ioan din Vingrad, Simion, Gherasim și Iancu din Lupșa.

Conferința preoțească din luna octombrie 1984, a constituit un omagiu adus tuturor acelora din înaintașii noștri, tribuni și apărători vajnici ai ființei noastre naționale, sociale și spirituale, care au luptat pînă la jertfă, și în mod special celor care au luptat alături de Iancu Ursu din Albac — zis Horia —, Cloșca și Crișan.

Întreaga istorie a neamului nostru românesc a fost condusă și străbătută de două fire bine definite : iubirea de patrie și credința creștină ortodoxă.

Fără a ne erija în frunte, nu se poate vorbi despre revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan, fără să se vorbească de participarea preoțimii ortodoxe.

Ca preoți și cetățeni ai Patriei noastre, avem îndatorirea să ne amintim totdeauna de eroii noștri naționali și de faptele lor, așa cum ne reamintim și de eroii credinței noastre. Aceasta trebuie să o cultivăm și în conștiința credincioșilor noștri, pentru a le imprima iubirea de patrie și jertfelnicie, arătîndu-le că trebuie să cunoască și să prețuiască trecutul istoric al neamului nostru.

Acum cînd întregul nostru popor trăiește împlinirea mărețelor idealuri pe care le-au avut înaintașii noștri, pentru care s-au luptat și s-au jertfit, să ne dăruim, cu întreaga noastră ființă, pentru edificarea independenței patriei noastre, a sporirii continue a prestigiului ei în lume, pentru pace și progres.

Pr. David POPESCU

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA GĂLBINAȘI — LAMOTEȘTI

La începutul lunii iulie, zi de plină vară, s-a săvîrșit resfințirea celei de a II-a biserici din parohia Gălbinași — Lamotești, unde păstoraște vrednicul preot Irod Cornel.

Cutremurul de pămînt din 1977 a fost vitreg cu parohia Gălbinași. Cele două biserici din comună au fost amîndouă grav avariate, — una pînă la temelie. De aceea, la îndemnul Conducerii Bisericii și al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, obștea credincioșilor din această parohie, în frunte cu păstorul lor sufletesc, au jertfit tot ce aveau mai bun, ridicîndu-le pe amîndouă din nou, în cinstea Maicii Domnului și a Sfinților Părinți, ca să le fie locaș de rugăciune, bine și frumos împodobit, de credința și dragostei ei.

Numai cu doi ani în urmă a fost resfințită biserica din centrul satului, dîndu-i-se strălucirea dintii. Astăzi, cea de a doua biserică la fel de înfrumusețată și împodobită, aștepta venirea delegației Arhiepiscopului.

copiei Bucureștilor — Pr. Octavian Popescu, Vicarul Arhiepiscopiei, însoțit de Pr. David Popescu, Arhidiaconul, Constantin Popescu și Arhidiaconul Vasile Antofi.

Un sobor de preoți, condus de către Pr. Mateescu Gheorghe, protoiereul Circ. Oltenița, i-a întâmpinat.

După sfințirea apei și ocolirea bisericii, după rînduială, s-a săvîrșit Sfînta Liturghie, urmată de Polihroniu și Parastas pentru credincioșii și citorii adormiți.

Predica zilei a fost rostită de Pr. David Popescu, de la Centrul eparhial, iar răspunsurile liturgice de credincioșii și cîntăreții din vecinătate care, împreună cu cei localnici, au împodobit frumos săvîrșirea ceremoniei liturgice.

În continuare, P.C. Preot Gheorghe Mateescu, după ce salută prezența P.C. Vicar Octavian Popescu și a însoțitorilor, arată că aceasta este cea de a II-a sfințire în această parohie. Cu 6—7 ani în urmă preotul Cornel Irod a cerut o parohie în care să aibă de lucru. A venit aici și așa a făcut, aproape dintru început, amîndouă bisericile precum se vede, ajutat de credincioși și cu sprijinul Centrului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

P. C. Protoiereu subliniază că în cuprinsul protoieriei Oltenița bisericile au fost refăcute, în afară de cele de la Budești unde se mai lucrează. Aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh și organelor de stat pentru ajutorul acordat. Roagă pe Părintele Vicar Octavian Popescu, să prezinte Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin omagiul preoțimii și respectul credincioșilor din protoieria Oltenița.

Preotul Irod Cornel, parohul bisericii, într-o aleasă cuvîntare, pornește de la cuvintele Psalmistului : «Ce casă Îmi veți face Mie ?» și se adresează bunilor credincioși din parohie zicînd : «Toate acestea, munca, grija și cheltuiala au fost pe umerii voștrii, iubiți credincioși, ai Consiliului și Comitetului Parohial. A fost greu cu cutremurul și cu refacerea aproape totală a ambelor biserici, dar nu ne-am speriat și, cu ajutorul lui Dumnezeu le-am făcut mai frumoase decît erau mai înainte. Să mulțumim lui Dumnezeu că ne-a dat putere și ne-a ajutat în munca noastră. De asemenea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin și organelor de stat pentru concursul acordat. Credincioșilor le prezintă felicitări și mulțumiri că au știut cum să urmeze munca lor după staturile date și contribuțiilor esențiale primite.

P. C. Preot Octavian Popescu, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, după ce mulțumește P.C. Protoiereu pentru primirea făcută, felicită pe preot și credincioși pentru frumoasa realizare, subliniind că toate bisericile din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor care au fost afectate de cutremur au fost refăcute.

În continuare, P.C. Sa prezintă o frumoasă cateheză despre «Biserică», locașul de închinăciune care este înfricoșat celor vrăjmași și bucurie celor credincioși. În biserică stă Hristos, permanent în Sfîntul Altar, în Sfînta Euharistie, și prezența Sfîntului Duh, căci Împărăția lui Dumnezeu este în sufletele noastre. Să ne ferim, deci, de păcate și să trăim în virtute. Să ne reamintim cuvintele sfînte : «orice păcat se va ierta, dar cel care este împotriva Duhului Sfînt nu se va ierta niciodată».

Să păzim, în primul rând, virtuțile teologice : credința, nădejdea, și dragostea, altfel, cel care apostaziază face păcat contra Sfântului Duh, ca și cel care cade în deznădejde. Iubirea este mai mare decât acestea și, cu toate acestea, păcatele o macină, — răutatea, ura împotriva fratelui, distrugerea, războiul etc. «Cel ce urăște pe fratele său este ucigaș de om». Prin rugăciune și ținerea legăturii cu biserica ocolim săvârșirea păcatelor și ne ajută să ajungem la : «ceea ce ochiul nu a văzut, urechea n-a auzit și la darul ce pregătește Dumnezeu, celor ce-L iubesc pe El».

A urmat polihroniul și parastasul pentru ctitori și credincioși.

Pr. David POPESCU

RESFINȚIREA BISERICII SFÎNTUL GHEORGHE — PLEVNA DIN CAPITALA

Trecătorul ce pleacă de la gară pe vechea arteră — Calea Plevnei, — vede spre stînga, o biserică frumoasă monumentală, în cărămidă aparentă, ce poartă deasupra portalului icoana Sfântului Mare Mucenic Gheorghe. Aici vin să se închine credincioșii din cartier și să depună la picioarele lui Hristos, rugile și florile lor de recunoștință, pentru toate darurile primite de la Dumnezeu.

De aproape un veac biserica aceasta își înalță spre ceruri turlele ei frumoase, iar din fața sfântului altar, prin mîinile preoților ce s-au înșiruit, a binecuvîntat pe credincioșii ei — copii, tineri sau bătrîni, care, trecînd, cereau sprijinul Sfântului Gheorghe în rugăciunile lor.

Așezată în centrul Capitalei și vizitată de mulți credincioși și turiști din țară și de peste hotare, se cerea ca biserica să fie mereu curată și în haină de sărbătoare.

Din cauza intemperiilor, dar, mai ales în urma cutremului din 1977, stricăciunile ce se vedeau la acoperiș, turlele și pictura se cereau remediate.

De aceea, organele parohiale, în frunte cu preoții bisericii Moldoveanu Teodor și Bucată Miluță, au luat măsurile necesare și au efectuat, mai întîi reparațiile curente și apoi, au trecut la restaurarea picturii prin pictorul Petre Achițenie așa cum se vede și cum s-a prezentat în ziua sfințirii ei.

Pentru aceasta în frumoasa duminică de 26 mai, P. S. Episcop Roman Ialomîțeanul, însoțit de P. C. Mihai Marinescu, consilier mitropolitan au fost întîmpinați de preoții bisericii și de credincioșii prezenți.

După rînduiala sfințirii apei, ocolirea și stropirea bisericii cu aghiasmă s-a trecut la săvîrșirea sfintei liturghii arhieresti, cu un bogat sobor de preoți și diaconi. Predica zilei a fost rostită de Preotul David Popescu de la Centrul eparhial.

În continuare, preotul Moldoveanu Teodor, parohul bisericii, prezintă o dare de seamă asupra desfășurării lucrărilor de restaurare, spunând că această zi va rămâne de neuit în amintirea credincioșilor. Arată că lucrările au fost de o deosebită necesitate și de aceasta, încredințându-se bunii enoriași, au contribuit cu toții în marea lor dragoste pentru Casa Domnului. Cu râvna credincioșilor și cu sprijinul material al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, s-a realizat tot ce se vede și le aduce deosebite mulțumiri. De asemenea Departamentul Cultelor și organelor locale de stat pentru concursul acordat.

Îndeosebi mulțumește P.S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, pentru oboseala ce și-a luat să vină și să sfințească lucrările de reînnoire și pictură ale bisericii. Prin prezența sa și prin frumoasa slujbă arhierască, a încălzit sufletele tuturor. La sfârșit aduce mulțumiri colegului de altar M. Bucată și organelor parohiale, precum și tuturor credincioșilor, care într-un fel sau altul, au contribuit la această frumoasă realizare.

P.C. Pr. Mihai Marinescu, consilier mitropolitan, felicită pe preoți și credincioși pentru munca și jertfa depusă pentru înfrumusețarea bisericii lor.

Luând cuvântul, Prea Sfințitul Episcop Roman, aduce binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, preoților și credincioșilor bisericii Sfântul Gheorghe Plevna, cu felicitări pentru realizarea lucrărilor ce se văd. Laudă dragostea credincioșilor, râvna și jertfa lor, care reprezintă exprimarea credinței ce au pentru biserica lor.

Referindu-se la actul sfințirii bisericii și mai ales a picturii, P.S. Sa arată că prin sfințirea lor, chipurile nu mai sînt simple tablouri, ci icoane sfinte, pe care biserica și credincioșii le venerază cu evlavie, așa cum am moștenit din părinți și strămoși.

Această credință este bunul cel mai de preț al sufletului creștin.

Reflectînd această credință în textul Sfintei Evanghelii care s-a citit și anume «vindecarea orbului din naștere, care s-a vindecat ca urmare a credinței sale, P.S. Sa arată că acesta a ascultat de cuvîntul lui Dumnezeu» de a merge la Lacul Siloamului, unde s-a spălat și a văzut.

Credința este forța nebiruită, care ne ajută și ne sprijină în viață, prin noianul de împrejurări pe care le întîmpinăm, pentru că roada credinței este aducătoare de puteri duhovnicești cu care luptăm împotriva celui rău.

Cuvintele de învățătură spuse credincioșilor au fost ascultate cu multă evlavie și atenție, fiind puse la inima tuturor celor de față.

Ceremonia sfințirii lucrărilor de reînnoire și pictură de la biserica Sfântul Gheorghe Plevna s-a terminat cu un polihroniu și apoi parastasil pentru ctitorii, slujitorii și credincioșii cei adormiți.

Pr. David POPESCU

RESFINȚIREA BISERICII «SFÎNTUL IOAN BOTEZĂTORUL»-FERENTARI DIN BUCUREȘTI

Duminică 28 octombrie 1984, Prea Sfințitul Părinte Episcop Vasile Tîrgovișteanul, vicar patriarhal, a săvîrșit din încredințarea Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, slujba sfințirii bisericii «Sfîntul Ioan Botezătorul» din cartierul Ferentari, București, în cadrul Sfintei Liturghii și în prezența unui mare număr de credincioși.

Între anii 1980—1984, s-au executat ample lucrări de reînnoire a acestei biserici, necesitate, în cea mai mare parte a lor, de stricăciunile suferite în urma marelui cutremur din martie 1977.

Deoarece vechea pictură în ulei a bisericii, realizată între 1938—1940, căzuse în cea mai mare parte în urma acestui pustiitor cutremur, cu aprobarea Comisiei de pictură bisericească, s-a realizat o nouă pictură acoperind în întregime pereții interiori ai sfîntului locaș, în stilul bizantin și în tehnica *fresco*.

Părintele Gheorghe Ciobanu, pictor bisericesc autorizat, căruia i s-a încredințat executarea acestei importante lucrări, a căutat să reînnoade firul tradiției bizantine din iconografia ortodoxă și a urmărit să realizeze o pictură care să constituie un comentariu îmbogățit al dogmelor ortodoxe, o dezvoltare a bogatelor idei teologice care și-au găsit cel mai adesea expresia în arta bizantină. «El imprimă picturii tradiționale un caracter viu și creator, urmînd exemplul iconarilor din secolele XIV—XV din imperiul bizantin și din alte trei secole de după aceea din țările care au moștenit această tradiție. Cuvioșia sa este un iconar care, pictînd, face teologie vie, de caracter duhovnicesc», scrie Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae într-un amplu comentariu al acestei picturi, publicat în revista «Biserica Ortodoxă Română» (nr. 3—4), 1983, p. 176—184.

Cunoscutul bizantinolog profesorul dr. Wilhelm Nyssen de la Universitatea din Köln a scris, la rîndul său, o carte intitulată *Die Flamme des Heils. Fresken der orthodoxen Kirche St. Johannes des Täufers in Ferentari bei Bukarest* (Flacăra mîntuirii. Frescele bisericii Sfîntul Ioan Botezătorul-Ferentari din București), Luthe-Verlag, Köln, 1983, 100 pagini + 18 ilustrații color. Spicuim din această carte: «Există în lumea noastră de astăzi semne mîngîietoare pe care nici nu le-am fi bănuit... Un asemenea semn este biserica Sfîntul Ioan Botezătorul-Ferentari... Din originalitatea poporului acestei țări străbătute de credința creștină, răsar chipuri zugrăvite conform tradiției într-o legătură liberă, cu conștiința credinței din fierbînta învățătură a Părinților. Ele iau ființă în acest ivc într-un mod atît de grăitor, că întreaga Creștinătate, de Răsărit și de Apus, ar trebui să-și simtă răsuflarea tăiată în fața impresionantelor prezențe» (p. 7).

«Ce s-a săvîrșit aici, spune profesorul Nyssen, poate fi socotit pe drept cuvînt un act cutezător care desparte duhurile. Că acest lucru s-a petrecut în Biserica românească... ne atinge ca un semn, țîșnit din adîncuri de credință, din fundamentul de viață mereu activ al țăranilor și păstorilor, cărora chipurile văzute ale credinței le-au fost familiare în toate epocile Creștinismului» (p. 10—11).

Pensula pictorului a fost pusă în mișcare de o profundă cunoaștere a Sfintei Scripturi, a învățaturii Bisericii, a literaturii și trăirii liturgice și a vieții sfinților, învățătorii vieții duhovnicești.

Toate faptele mântuirii sînt așezate pe fondul unui cer albastru închis, încărcat de stele. Ele răsar din el strălucind ca dintr-o noapte, înconjurate de spațiile colorate ale lumii în care intră și de peisajele ei.

În general din toată pictura iradiază o lumină ce dă spre roșu. «E ca un foc al Duhului Sfînt, ca o expresie a vieții și a entuziasmului dragostei de Dumnezeu care ne vine din cer. Peste tot curg rîuri de lumină și de foc din cer. Din chipul lui Iisus țînesc, oriunde e prezent, raze de lumină. Peste tot e prezent Duhul Sfînt în chip de porumbel; oriunde e Hristos e și crucea și potirul. Capul lui Hristos și porumbelul, simbolul Duhului Sfînt, stau pe fondul eternității reprezentată prin octogon... Pictura e o interpretare lărgită a momentelor mîntuirii, o punere în evidență a multora din sensurile mîntuirii și totul e întemeiat pe o luare în considerare a multor amănunte din textul Sfintei Scripturi, trecute adeseori cu vederea» (Pr. prof. D. Stăniloae, *art. cit.*, p. 184).

În aceeași lucrare, se scoate în evidență «caracterul comunitar al acestei picturi. Niciodată Hristos nu este prezentat singur, ci în legătură cu Maica Sa, cu oamenii ajutați de El. La fel sînt prezentați sfinții totdeauna în legătură cu Hristos» (*Ibidem*, p. 134).

Se poate trage concluzia că această pictură reprezintă «o izbîndă românească», cum se exprimă poetul Ioan Alexandru în «Săptămîna culturală a Capitalei» din 16 martie 1983.

La recepția definitivă a lucrărilor s-a constatat că pregătirea perețelui a fost în așa fel făcută, încît se asigură o mare durabilitate a acestei importante ctitorii a zilelor noastre.

Cheltuielile necesare executării lucrărilor de reînnoire și împodobire a bisericii «Sfîntul Ioan Botezătorul» au fost suportate din donațiile enoriașilor și din ajutoarele bănești primite de la Arhiepiscopia Bucureștilor și de la alte instituții bisericești.

Popasul festiv al resfințirii bisericii «Sfîntul Ioan Botezătorul»-Ferențari a prilejuit o mare bucurie duhovnicească pentru enoriașii parohiei care și-au exprimat profunda lor recunoștință față de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin care a sprijinit neîncetat lucrările amintite și a delegat pe Prea Sfințitul Părinte Episcop Vasile Tîrговиșteanul pentru a binecuvînta strădaniile lor de reînnoire a sfîntului locaș.

Pr. Sabin VERZAN

SPINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA PLEAȘA-BUCOV JUDEȚUL PRAHOVA

Dacă ieși din orașul Ploiești și te îndrepti pe Valea Teleajenului și apoi te îndrepti spre Bucov, întilnești satul Pleașa cu noua sa biserică, închinată «Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil».

În această pitorească regiune viticolă cu harnici și frunțași agricultori de la vestita Cooperativă «Bucov», «Erou al muncii socialiste» sem-

nul hărniciei lor se vede pretutindeni. În sat, pe ulițe, în curțile și casele cetățenilor vezi numai gospodărire frumoasă și muncă plină de rod.

Buni cetățeni și buni gospodari, ei și-au îndreptat privirea împreună cu toții și spre vechea capelă a parohiei care suferise greu, mai ales după cutremurul din 1977.

Și atunci, la îndemnul preotului paroh Victor Mănguță, organele parohiale au făcut formele pentru ridicarea unei noi biserici, pe locul acestei capele, care și ea, la rindul ei, fusese ridicată pe locul unei biserici mai vechi.

De aceea, în dimineața zilei de 8 noiembrie P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, însoțit de preotul Dinu Proviaan, au poposit în parohia Pleașa fiind întâmpinați de către un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Protoiereu Ștefan Săvulescu din Ploiești.

După ceremonia sfințirii apei, ocolirea bisericii, stropirea cu aghiazmă și ungerea zidurilor cu Sfântul și Marele Mir, toți cei prezenți au intrat în altar și au sărutat sfântul Prestol, după care a urmat sfânta Liturghie. Răspunsurile la strană au fost date de toți cei prezenți. Cu această ocazie s-a săvârșit și hirotonia unui diacon.

Luând cuvântul preotul Victor Mănguță, mai întâi face un istoric al parohiei, arătând evlavia credincioșilor care totdeauna a fost mare, îngrijindu-se de viața lor duhovnicească. Printre altele C. Sa spune: «Fiți mândri, credincioși ai satului Pleașa, că toți cei ce vor păși pe scările acestui sfânt locaș, vor avea numai cuvinte de laudă pentru voi. Vă vor pomeni mereu în rugăciunile lor». Aduce mulțumiri P. S. Episcop Roman pentru osteneală și celor care au participat la această zi de sărbătoare pentru parohia Pleașa. Aduce mulțumiri P. C. Protoiereu și soborului de preoți.

În continuare, ia cuvântul P. C. Protoiereu Ștefan Săvulescu care subliniază importanța zilei de azi pentru credincioșii parohiei, când biserica a primit darul Sfântului Duh. Felicită pe credincioși și pe preotul lor, căruia Conducerea Bisericii i-a acordat cea mai mare distincție de «Iconom stavrofor».

P. S. Episcop Roman Ialomițeanul aduce binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin preotului și credincioșilor. Apoi, într-o frumoasă cateheză vorbește despre «Frumusețea locașului lui Dumnezeu» și însemnătatea lui pentru viața sufletească a credincioșilor». De acum biserica este sfințită și plină de dar, iar rugăciunile făcute într-însa sînt pline de dar.

Ca încheiere citește rugăciunea de hirotesie în «iconom stavrofor» a preotului Victor Mănguță, parohul bisericii.

La sfîrșit preotul V. Mănguță mulțumește Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin pentru distincția acordată, organelor locale de stat și credincioșilor pentru toate.

Slujba sfințirii s-a încheiat cu un polihroniu și slujba pomenirii celor morți.

ASISTENT

† PREOTUL ICONOM STAVROFOR ANDREI IACOBEANU

Luna mai — luna florilor și a învierii totale a naturii — care acum se îmbracă în haine frumos împodobite, a însemnat, tristă soartă, pentru preotul Andrei Iacobeanu, luna în care el și-a sfârșit viața pămîntească.

Răpus de o boală care l-a ținut la pat vreme de mai bine de o jumătate de an, răposatul și-a părăsit casa, soția, colegii de slujire de la Protoieria I Capitală și tagma preotească, pe care a cinstit-o vreme de peste 42 de ani.

★

Preotul Andrei Iacobeanu s-a născut la 6 noiembrie 1914 în vestita stațiune climaterică Slănic-Moldova, din părinții Dumitru și Elena. Tatăl său a fost institutor, iar mama sa fiica preotului Andrei Mirza din Bogdăneștii-Oituzului. Astfel încă din familie, viitorului preot Andrei Iacobeanu i-a fost imprimată o educație religioasă, care l-a și făcut să-și îndrepte pașii — după absolvirea cursului primar la Letea-Bacău — spre Seminarul teologic din Roman. După absolvirea acestuia, s-a înscris și a urmat Facultatea de teologie din Cernăuți. Fiind un student sirguincios încă din anul II a fost numit funcționar la Episcopia din Roman, avînd și predestinație de cancelarist, pe care va dovedi-o mai tîrziu.

În anul 1939 s-a căsătorit cu Sevastia-Coca Găgilă, fiică de moldoveni din Roman, tatăl său fiind șef de serviciu la Episcopia Romanului și profesor la Școala de cîntăreți de acolo, părinți ce au imprimat și fiicei lor o educație religioasă meritorie, care a făcut-o să-l secondeze pe soțul, Andrei, în viața de preoteasă vrednică ajutătoare a soțului în misiunea pastorală.

După ce și-a luat licența în teologie «Cum laude», tînărul Andrei s-a înscris și a absolvit cursurile Seminarului pedagogic din Iași, în urma căruia a ocupat un post de profesor la Liceul industrial din Iași, apoi a lucrat în funcția de secretar-șef la Seminarul teologic «Veniamin Costachi» din Iași.

În anul 1939 a fost hirotonit diacon pentru biserica «Sf. Spiridon» din Iași. Aici a fost remarcat pentru *vocea lui baritonală de excepție*, de către răposatul patriarh Justinian și a fost adus — prin chemare, arhidiacon ceremonial la Catedrala patriarhală din București, împreună arhidiaconul Alexandru Munteanu, cel cu care s-a înfrățit pînă și în moarte, acesta precedîndu-l în sfîrșitul pămîntesc cu numai o lună de zile. Împreună cu acesta și cu alți diaconi ceremoniali, arhidiaconul Andrei Iacobeanu au format pleiada «de aur», a diaconilor patriarhali din perioada 1952—1962 înfrumusețînd slujbele arhieresti ce se săvîrșeau la Patriarhia din București.

Concomitent, printr-o decizie patriarhală, diaconii de la Patriarhie erau îndatorați să lucreze o jumătate de normă la Cancelaria Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, încadrare în care arhidiaconul Andrei Iacobeanu a triat și a organizat întreaga arhivă din subsolul palatului patriarhal, apoi, vreme de zece ani, a condus Biroul personalului din Arhiepiscopia Bucureștilor.

Dar acela care a fost pregătit — prin studii și prin chemare — pentru misiunea preoțească, arhidiaconul Andrei a fost numit preot-paroh la parohia «Galileea-Străulești» din Protoieria I Capitală. Aici a desfășurat o deosebită activitate liturgică, pastorală și gospodărească, reparând biserica unde slujea după stricăciunile provocate de seismul din martie 1977 și pe care a înfrumusețat-o, dându-i o nouă strălucire. Enoriașii care l-au îndrăgit și l-au apreciat pe preotul lor, au venit acum, în aceste triste momente să-i sărute mâna care i-a sfințit pe ei și pe copiii lor. Pentru meritele sale deosebite, ca și pentru participarea activă în Corala preoților din Capitală, Autoritatea superioară bisericească a acordat Pr. Andrei Iacobeanu Crucea patriarhală și rangul de Iconom Stavrofor.

Slujba prohodului a fost săvârșită în biserica pe care a ctitorit-o, de la numire și pînă la deces, de către un sobor de 18 preoți, avînd ca proistos pe P. C. Consilier Mihail Marinescu, consilier la Șf. Arhiepiscopie, care a și adus — în cuvîntul său — condoleanțe și binecuvîntarea de mîngiere pentru familia răposatului preot, din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin. Ca și ceilalți vorbitori, și părintele Constantin Stănuț, care l-a urmat la parohiat a subliniat activitatea pastorală și celelalte merite ale acestui preot de elită din București.

Jelit de sute și sute de enoriași, care au umplut pînă la ultimul loc biserica — și așa neîncăpătoare a Străuleștilor — curtea și chiar strada, sicriul cu rămășițele pămîntești, purtate pe umeri în cîntarea irmosului «Ajutor și Acoperitor», după ce a înconjurat biserica, a fost transportat la cimitirul din comuna Mogoșoaia, unde își pregătise, din vreme, loc de veșnică odihnă.

Aici, cu o cruce de marmură la căpățți, așteaptă, în pace și liniște, Judecata supremă, care îi va aduce răsplata pe care o merită pentru faptele lui vrednice de pomenire, preotul Andrei Iacobeanu.

Veșnică să-i fie amintirea !

Pr. Anatolie LEFTER

---

† PREOTUL PAȘOI GHEORGHE

În noaptea zilei de 21 iulie 1984, la orele 23,30, s-a stins din viață, una dintre figurile proeminente ale preoțimii Capitalei, Preotul Gheorghe Pașoi, Parohul Bisericii Sf. Apostoli din București.

S-a născut la 7 iunie 1905, în Comuna Stoenști, jud. Vilcea, din nărinți agricultori harnici și creștini pioși. Tatăl său cunoștea, pe dinafară o bună parte din Sf. Scriptură. Din casa părintească Preotul Gh. Pașoi a deprins datoria muncii sirguincioase, dragostea de carte și de învățatură, însemnătatea credinței și a virtuților morale, înțelegerea nevoii și a suferinței, precum și omenia, care i-au caracterizat viața și activitatea preoțească.

S-a căsătorit cu distinsa învățătoare Eleonora Smeureanu, fiică de preot. Au avut un singur copil, Octavian, azi inginer.

Licențiat în Teologie, cu doi ani de doctorat, absolvent al Seminarului Pedagogic Universitar din București, doi ani de Drept la Facultatea din Sibiu.

În cei 52 de ani de activitate, a îndeplinit multe ascultări și munci în cadrul Bisericii și al Statului, după cum sînt notate de el în volumul de «Amintiri» ce numără 305 pagini bătute la mașina de scris, volum închinat nepoților săi Costin și Ruxandra. Astfel : funcționar public și cîntăreț bisericesc în timpul studenției în București ; Preot fără salariu în Cătunul Pietrari din Com. Păușești-Măglași—Vilcea ; Preot la Catedrala Episcopiei din Rîmnicu-Vilcea ; Director la Școala de Cîntăreți bisericești din R.-Vilcea ; Protoiereu al jud. Vilcea ; Revizor cl. I al inv. religios din oraș și județ ; prof. suplinitor de religie ; conducător efectiv al Cercului Misionar din oraș ; predicator la Catedrală ; conferențiar la Cercul preoțesc din orașul R.-Vilcea ; Consilier Mitropolitan și apoi Consilier Patriarhal. Încă din anul 1938 primise cu Decret Chiriarhal toate rangurile onorifice care se acordă unui Preot căsătorit în B.O.R.

Marți 24 iulie 1984 — s-a oficiat convenita pogribanie preoțească de către P. S. Episcop Roman, Vicarul Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, înconjurat de un impunător sobor de preoți și diaconi. La sfîrșit a luat cuvîntul P. S. Episcop Roman care a elogiat viața și activitatea Preotului Gh. Pașoi care a ocupat în Administrația Bisericească cea mai înaltă treaptă, Consilier Patriarhal. Din partea colegilor de Seminar a vorbit Pr. H. Bărbuleanu slujitor la bis. Sf. Spiridon-Nou — Paraclis Patriarhal, care a evidențiat cu căldură și cu numeroase mărturii, calitățile superioare, sufletești, teologice, intelectuale și umane ale înzestratei personalități a Preotului Gh. Pașoi, precum și meritele sale multiple pastorale-bisericești și cetățenești. Unul din marile merite ale Preotului Pașoi este acela de a fi propus și reușit, — în calitate de Director, — să transforme Școala de Cîntăreți bisericești cu durata de trei ani, în Școală cu durată de patru ani. A arătat cum a fost ca elev seminarist, silitor la învățătură, totdeauna printre premianți, mare iubitor al Bibliotecii, citind, în cei 8 ani de școală, toată literatura clasică. Disciplinat, coleg de încredere, multitalentat supranumit «poetul clasei», scriind versuri de o deosebită frumusețe, unele din poeziile sale fiind tipărite (publicate), în diferite reviste. A scris un volum de «Amintiri» de 305 pagini. Stăruitor în muncă, conștiincios, animator de acțiuni cultural-sociale, preot cu vocație, cu rîvnă și cu grijă permanentă pentru bunăstarea și buna podoabă a bisericii, cu preocupare și stăruință neobosită pentru sporul credinței, de lumină și de viață creștinească în parohie, gospodar, cancelarist priceput și scrupulos în executarea obligațiilor. Conduită ireproșabilă și demnitate preoțească. Aceste calități i-au adus aprecieri elogioase de la superiori, admirația colegilor, precum și stima și prețuirea și dragostea credincioșilor. Avea o înfățișare plăcută, o inimă caldă, era apropiat, sincer și bun, cinstit și demn. Bun slujitor, bun predicator și cîntăreț duios, bun gospodar, reparînd biserica Sf. Apostoli în două rînduri.

Adresîndu-se familiei îndoliate a spus : «Și acum la despărțire, încredințăm familia de întreaga noastră participare la durerea ei și o asigurăm că vom pomeni de-a pururi numele Părintelui Gheorghe în rugă-

ciunile noastre și ne vom aminti cu drag de frumusețea sufletească a acestui vas de aur al Sfântului Duh».

În dangătul de jale al clopotelor, purtat pe umeri de frații preoți și Consilieri Parohiali, — sicriul cu rămășițele pămîntești ale Preotului Pașoi, a fost purtat în jurul bisericii în care a slujit 34 de ani, și apoi transportat la Minăstirea Cernica, acolo unde și-a ales loc de veșnică odihnă, la umbra Sfintelor Moaște ale Sfântului Ierarh Calinic făcător de minuni.

Dumnezeu să-l ierte și să-l primească printre slujitorii Altarului Său cel ceresc.

Pr. H. BĂRBULEANU

---

† PREOTUL ICONOM STAVROFOR TOMA DRĂGULESCU

«Cine este omul care să trăiască și să nu vadă moartea» zice psalmistul și «Vreme este să muncești, dar vreme este să și te odihnești» zice înțeleptul Solomon.

La 29 martie 1984 a mai părăsit viața pămîntească unul dintre preoții de elită ai Capitalei, iconomul stavrofor Toma Drăgulescu, de la biserica Olteni.

Mic la trup, dar cu suflet înfocat, plin de rîvnă duhovnicească, slujitor neclintit, de dimineața pînă seara la altarul bisericii, pe care, în ultimul timp, vreme de peste 40 de ani a slujit-o cu aleasă vrednicie.

Născut la 4 mai 1906 în satul Hăbeni-Dîmbovița, termină școala primară în sat și apoi școala de cîntăreți bisericești de la Tîrgoviște, după care ocupă postul vacant de cîntăreț de la biserica «Bradului-Stai-cului», de unde se transferă apoi, la biserica Olteni, pe care a îndrăgit-o și peste 30 de ani își va aduce aminte de ea și va veni aici, de data aceasta ca preot.

În anul 1923 se înscrie la Seminarul «Nifon» din București, pe care îl termină în iunie 1930. În toamna anului se căsătorește cu Maria Georgescu, consăteană din Hăbeni, iar peste numai o lună este hirotonit diacon pentru parohia Balaciu-Ialomița. Se înscrie la Facultatea de teologie a Universității din Iași și este licențiatul acesteia în iunie 1934.

De aici încep peregrinările acestui cleric care nu avea astîmpăr în slujirea lui Dumnezeu. Și numai cu har de diacon, dar cu experiență în mînuirea textelor Sfintei Scripturi — pe care a studiat-o și a ajuns să o cunoască, ca puțini alți preoți de vîrsta lui, este chemat de episcopul Gherontie la Constanța, unde i se încredințează postul de consilier cultural și acela de misionar al eparhiei.

Pleacă, atras de misionarism, în Moldova, diacon la Catedrala din Huși. Aici este hirotonit preot și numit protopop de județ și misionar eparhial. Cînd a plecat de la Huși, în 1939, și și-a luat rămas bun de la credincioși lumea plîngea în biserică — și plîngea și el. Toți cereau să rămîna la ei, dar peregrinarea hărăzită de la Dumnezeu nu se încheiase și preotul Tomiță mai avea înainte un drum lung de parcurs și o activitate bogată de împlinit.

În 1939, vine ca preot la biserica «Sf. Nicolae-Vlădica» din București, cu carte canonică eliberată de episcopul Hușilor, care regreta, în scris, plecarea sa de la Catedrala moldavă. Și în București i se încredințează duhovnicia, misionarismul și postul de consilier cultural la Arhiepiscopie. Și așa cum spuneam mai înainte, parohia Olteni unde își pornise activitatea clericală, îl cheamă să o păstorească. Aici l-a găsit moartea, după o slujire de peste 50 de ani ca diacon, preot, consilier și misionar.

Pentru meritele sale deosebite de bun slujitor, de avîntat predicator, de bun cunoscător al Sfintei Scripturi și de misionar a fost cinstit cu rangul de iconom stavrofor, cu cruce patriarhală și briu roșu.

Toate locurile pe unde a trecut și a lucrat au fost ocupate de alți preoți. Numai locul de soț, de tată și de bunic rămîne, acum, neocupat. Vrednica lui soție, care l-a urmat pretutindeni, l-a încurajat și l-a îngrijit la vreme de bătrînețe, va rămîne să se sprijine pe unicul lor fiu, cunoscutul muzicolog Tudor Drăgulescu, pe nora sa Ancuța și pe cele două nepoțele, Cristina și Oana.

Prohodul a fost săvîrșit în biserica pe care a păstorit-o. Soborul slujitor — format din peste 35 de preoți — a fost condus de Prea Sfințitul Roman Ialomițeanul, Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, care, în cuvîntul său, a transmis familiei și enoriașilor condoleanțe din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin.

A mai vorbit preotul Haralambie Bărbuleanu, fost coleg de seminar și de slujire la Episcopia Hușilor, evocînd frumos și inspirat viața și activitatea adormitului în Domnul.

Dumnezeu să-l odihnească în pace și să-i răsplătească slujirea cu vrednicie, vreme de peste 50 de ani, în ogorul Său.

Pr. **Anolie LEFTER**

**Trecerea la cele veșnice a P. Cuv. Arhimandrit
GHERONTIE-GHEORGHE GHENOIU, fost preot și duhovnic
al Catedralei Patriarhale din București**

După o viață binecuvîntată de peste 56 de ani ca slujitor, închinată numai lui Dumnezeu, în calitate de monah, Sfintului Altar în calitate de preot slujitor și binecredincioșilor creștini — în calitate de părinte, duhovnic și slujitor al oamenilor și al binelui comun, în noaptea de 24 spre 25 septembrie 1984, Părintele Arhimandrit și duhovnic Gherontie GhenoIU a fost chemat la Domnul, la viața cea pururea fiitoare, despărțindu-se de toți cei apropiați și dragi într-un chip cu totul neobișnuit de pașnic și pe neașteptate.

Duminică, 23 septembrie, deci numai cu o zi înainte, după ce a oficiat Sfînta Liturghie în sobor la Catedrala Patriarhală, ca un fel de rămas bun de la acel Altar și înalt jertfelnic unde P. C. Sa s-a ostenit cu drag timp de peste 30 de ani, după ce s-a văzut și s-a întreținut duhovnicește cu mulți dintre confrății săi slujitori, după ce a împărțit bine-

cuvântări și doriri de bine unora dintre fiii și fiicele sale în Domnul, după ce le-a împărtășit tuturor celor apropiați unele din experiențele sale monahicești și bucuria că Dumnezeu și Maica Domnului l-au ajutat să traducă în viața Bisericii străbune și îndeosebi a monahismului nostru românesc unele din planurile sale bune și curate, în primul rând pe plan duhovnicesc, dar și organizatoric, exemplul ostenele sale depuse ani la rând la Sfântul Schit Sitaru (Balamuci) (Sect. Ilfov), vorbindu-le chiar și de unele proiecte de viitor în acest sens, ceasul de pe urmă a sosit parcă fără de veste pentru Prea Cuvioșia Sa, deși adeseori avea de fapt unele presimțiri în acest sens și vorbea parcă în taină despre sfârșitul său inevitabil cu cei mai apropiați.

Părintele Arhimandrit și duhovnic Gherontie Ghenoiu suferind încă cu mult timp înainte de inimă, a avut un sfârșit creștinesc, fără de patimă, nerușinat, în pace..., adică așa cum a cerut el în sfintele rugăciuni, ca preot, pentru toți creștinii, pentru toți oamenii din lume și pentru sine. De aceea, gândindu-ne la viața sa frumoasă și liniștită; având în vedere folosul duhovnicesc și moral al prezenței sale pentru viața duhovnicească a sute și mii de confrați, de fii duhovnicești care îl avem ca pe un adevărat și bun Părinte, plecarea dintre noi a Părintelui Gherontie și trecerea sa la cele veșnice nu poate să nu lase urme dureroase în sufletele noastre, ale tuturor, așa cum a lăsat durere și frumoase amintiri trecerea la cele veșnice a P. C. Arhim. Ghermano Dineață — Vicarul Episcopiei Râmnicului și Argeșului († 9 februarie 1971) sau a P. C. Arhim. Nicodim Sachelarie († 1973).

Arhimandritul Gherontie Ghenoiu s-a născut în comuna Bleici, jud. Argeș, la 21 iulie 1910, din părinți ortodocși Ion și Maria Ghenoiu. După terminarea școlii primare, tânărul Gheorghe, trăind încă câțiva ani în sînul familiei sale, unde era întru totul supus părinților săi, și faptul că atât în școală cât și în familie primise o frumoasă educație religioasă dar îndeosebi pentru faptul că el însuși era înzestrat de Dumnezeu cu o chemare spre slujirea celor înalte și sfinte, la vârsta de 18 ani, deci la vârsta tuturor frământărilor dar și a înaltelor aspirații sufletești a părăsit totul: tată, mamă, frați, surori, avere și a îndrăznit să dea ascultare sfatului evanghelic al Mintuitorului Iisus Hristos adresat tot unui tânăr dornic de a moșteni viața de veci (Matei, 19, 21; Marcu 10, 21—22).

Părintele arhimandrit Gherontie a fost tuns în monahism în anul 1932, când era în clasa a II-a la Seminarul monahal de la M-rea Cernica. Fiind încă elev la seminar, a fost hirotonit ierodiacon la 29 iunie 1934 și ieromonah la 27 decembrie 1937 (Vezi certificat nr. 10378/31 oct. 1938 semnat de Episcopul Vartolomeu Stănescu al Râmnicului).

Absolvind Seminarul monahal de la Cernica în anul 1938 și Facultatea de teologie din Suceava în 1943, fiind preot la schitul Crasna-Gorj, între anii 1941—1945, a urmat și absolvit și Seminarul Pedagogic-Universitar de la Universitatea din Cluj (la 12 martie 1946 — Certificat de absolvire nr. 155/1946).

Înainte de aceasta, la 29 iunie 1940, fusese hirotonit duhovnic de către Mitropolitul Nifon Criveanu al Olteniei (vezi Carte de duhovnic nr. 78/07660/1940) pentru M-rea Lainici-Gorj. Tot mitropolitul Nifon al Olteniei i-a conferit la 28 iulie 1942 rangul de Protosinghel, cu dreptul

de a purta la sfintele slujbe, pe lângă celelalte veșminte preoțești, beder-niță și sfântă cruce și a avea înfietate de ședere între ceilalți preoți (vezi Gramata nr. 11/20111/4 sept. 1942).

În anul 1951, dec. 12, Fericitul întru adormire Justinian, Patriarhul B.O.R., i-a acordat părintelui Gherontie Ghenoiu rangul de Arhimandrit (vezi tem. nr. 15.760/1951).

Este important de reținut faptul că după ce a fost preot la M-rea Lainici, exarhul Olteniei timp de aproape doi ani (1946—1947), după ce a fost și duhovnic la M-rea Mamu-Vâlcea, începând cu anul 1950, Arhim. Gherontie este rânduit preot și duhovnic la Catedrala Patriarhală din București, unde, cu mici întreruperi, a slujit cu vrednicie pînă în clipa trecerii sale la cele veșnice — 24—25 sept. a.c.

Este demn de menționat că între anii 1954—1955, Arhimandritul Gherontie Ghenoiu a fost profesor și director la Școala de cîntăreți din Curtea de Argeș, de unde a revenit la București.

Ceea ce trebuie să rămînă în amintirea tuturor celor care l-au cunoscut și în sufletul fiilor și al fiicelor sale duhovnicești, călugări și mireni, este exemplul slujirii sale ca preot și devotamentul său părintesc de duhovnic.

Arhimandritul Gherontie era un preot foarte apropiat de oameni, sincer și dornic de a îndruma pe calea cea bună și a ajuta pe fiecare, atît pe plan spiritual cît și material. Iar zecile de predici și sutele de îndrumări catehetice oferite tuturor în timpul săptămînii sale, cînd era de rînd la racla Sfîntului Dumitru cel Nou de la Catedrala Patriarhală din București, reprezintă aureola și podoaba care se adaugă ostenețiilor sale personale de monah și preot al Domnului și care fac să fie numărat de pe acum în rîndul monahilor români aleși la sfîrșitul căruia privind putem cu toții să-i urmăm rîvna, osteneala, credința și dragostea pentru om și pentru cele sfinte (Evrei 13, 7).

Slujba înmormîntării P. C. Arhimandrit Gherontie Ghenoiu a avut loc joi, 27 sept. 1983 la Schitul Sitaru, Sectorul Agricol Ilfov, și a fost oficiată de Prea Sfîntitul Episcop Roman Ialomițeanul, înconjurat de un sobor mare de preoți și de mulți credincioși care i-au adus un ultim omagiu și s-au rugat pentru veșnica sa pomenire.

Dumnezeu să-l rînduiască în numărul celor aleși ai Săi.

Arhim. Chesarie GHEORGHESCU

Exarh

PĂRINTELE PANTELIMON IONESCU

În seara zilei de 4 august 1984, a decedat preotul pensionar, Pantelimon Ionescu, din Alexandria, la venerabila vîrstă de 93 de ani, vetera-
teran și al primului război mondial.

S-a născut în ziua de 26 iunie 1881, în satul Ciofleni-Berindei din județul Olt, în casa bordei a părinților săi, preotul Constantin și Ana Ionescu, ca al doilea fiu, după Vasile Ionescu, renumitul profesor de limbi clasice, de mai tîrziu. Școala primară a făcut-o în satul Stoică-

nești-Olt, unde se transferaseră părinții între timp. După terminarea cursului primar, urmează un an la Gimnaziul din Caracal, după care, între anii 1905—1913, va urma cursurile Seminarului Central din București.

Încă din anii de seminar se remarcă prin aprofundarea limbilor clasice, prin vocea sa deosebită de tenor și ca foarte bun minutor al arcusului pe strunele vioarei.

Între anii 1914—1916, urmează cursurile Facultății de teologie din București, fiind în același timp ajutor de secretar la Colegiul Național Sf. Sava. La 15 august 1916 este mobilizat în compania I-a sanitară a unui regiment din Craiova, făcând totodată, tot războiul de întregire a neamului, remarcându-se și prin devotamentul arătat răniților pe care îi îngrijea.

În toamna anului 1918 este demobilizat, iar în anii 1919 se căsătorește cu tinăra Maria Vlădescu din Titulești-Olt și decedată în anul 1983. Au avut doi copii: Matei Ionescu, profesor de muzică și apreciatul medic, Dr. Aurel Ionescu din Brașov. Între timp își termină facultatea, luându-și și diploma de învățător la Seminarul Pedagogic, de la fosta școală Sf. Ecaterina din București. Între anii 1919—1922, va funcționa ca învățător în satele Stoicănești și Titulești. În această calitate, se remarcă aci, ca un foarte bun activist cultural, organizând serbări în cinstea Unirii din 1918 și antrenând tineretul în activitatea culturală, artistică etc.

Călușul, dans național, cu multă popularitate în județul Olt, organizat de dînsul în Titulești, va ajunge celebru și dintolo de hotarele județului.

Pentru a veni în sprijinul văduvelor și invalizilor de război din sat, le dăruiește beneficiul obținut din serbările organizate. În toamna anului 1922, se va preoți în Parohia Meri-Goala, azi comuna Vedea, din județul Teleorman, slujind aici pînă în vara anului 1929. Și ca preot dă dovadă de o mare putere de muncă, înființînd primul cămin cultural sătesc în județul Teleorman și imprimîndu-i o activitate extrem de bogată, culturală, socială etc. Totodată înființează un cor foarte bun cu tineretul din sat, educîndu-l în dragostea de patrie, de muncă, ca și față de tradițiile poporului român.

Înființează o casă pentru copiii sugari spre a veni în ajutorul mamei ocupate cu munca la cîmp, împreună cu o mică farmacie. Pe țărani îi organizează într-un sindicat agricol, lucru rar în vremea aceea, reușind să obțină împroprietărirea lor cu 10 pogoane teren arabil și nu numai cu 5 cum voiau moșierii satului.

În toamna anului 1929, se transferă la Parohia Cuvioasa Paraschiva-Sf. Vineri, din Alexandria, slujind la această parohie pînă în anul 1971 cînd se pensionează definitiv. Și aci se remarcă un bun gospodar, renovînd biserica între anii 1930—1935, refăcînd pictura, interiorul și exteriorul bisericii, introducînd lumina electrică, etc. De asemenea va construi o casă parohială pentru catehizarea credincioșilor. De altfel marea pasiune a părintelui Pantelimon a fost predicarea Evangheliei și transformarea credincioșilor săi, în trăitori adevărați ai preceptelor evanghelice.

A fost o slujire permanentă, remarcabilă prin slujirea sa plină de prestanță, prin vocea sa minunată ca și prin cuvîntul său de remarcabil predicator. Acest ideal creștin nu l-a părăsit niciodată, pentru că, spunea dînsul: «Sîntem datori să slujim doar pe temelia Bisericii pe care a așezat-o Mîntuitorul» (I Cor., III, 5—11).

A iubit Biserica și a slujit-o mai bine de 60 de ani, atît la altar cît și la strană, organizînd cîntarea omofonă, pentru care motiv a și publicat două cărțile de cîntări religioase, armonizate chiar de dînsul. A slujit lui Dumnezeu și oamenilor, unind cuvîntul cu fapta. Pe mulți bolnavi i-a cercetat, i-a ajutat și i-a internat în spitale purtîndu-le de grijă.

Coleg și bun prieten la nevoie, a ajutat elevi, studenți, profesori, la muzică și la limbile clasice, benevol. Pe enoriașii săi i-a catehizat și i-a învățat cîntarea omofonă.

În refugiul din 1940, deși avea cea mai mică parohie din oraș, a primit un preot la parohia sa și i-a oferit lui și familiei sale, adăpost în casa sa, mult timp.

Acesta a fost părintele Pantelimon Ionescu, slujitor din toată inima al lui Dumnezeu. Pentru acest ideal a trăit și a slujit, de aceea și Dumnezeu l-a binecuvîntat cu viață lungă, neavînd nici o meteahnă trupească, pînă în ultimele 2—3 zile înainte de a bea paharul morții. A fost prohodit în ziua de 6 august, la biserica unde a slujit, de un sobor de 14 preoți, elogiîndu-i viața și preoția în fața credincioșilor veniți în număr mare, să asiste la înmormîntarea fostului lor preot.

Dumnezeu să-l odihnească cu dreptii Săi.

Pr. Ioan SPIRU-ALEXANDRIA

† PREOTUL ICONOM STAVROFOR EUGEN BĂRBULESCU

S-a stins din viață încă unul dintre stejarii bătrîni ai Bisericii Capitalei și sprijinitori ai vieții spirituale a veacului nostru, pionieri ai ortodoxiei în epoca de frămîntări, de prefaceri și cristalizări ale întregului patrimoniu sufletesc al societății creștine românești. S-a stins din viață nonagenarul preot Eugen Bărbulescu, slujitor, vreme de aproape 70 de ani la biserica Sfîntul Silvestru din București, profesor la mai multe școli din Capitală, director la fostul Seminar «Nifon» și consilier mitropolitan la Arhiepiscopia Bucureștilor.

Născut în anul 1888 în comuna Retevoiești-Muscel, județul Argeș, după școala primară din satul natal, a urmat cursurile Seminarului «Nifon» și Facultatea de Teologie, luîndu-și licența în anul 1913. Trece prin toate treptele clericale: cîntăreț la biserica Cotroceni, diacon la Mînăstirea Pasărea și preot la biserica Silvestru.

Inzestrat cu o deosebită capacitate și energie, intră în administrația bisericească, în calitate de subdirector și apoi consilier administrativ la Centrul eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor, pînă în anul 1929, cînd intră în învățămîntul secundar pînă în anul 1940, cînd se retrage la bi-

serica sa. A depus o activitate multilaterală din punct de vedere cultural, publicînd diferite broșuri religioase și cărți pentru folosul sufletec al credincioșilor, sau sprijinînd activitatea Căminului Cultural și Casa de Ajutor de pe lângă biserica Silvestru. Pentru acestea toate a fost distins cu Crucea Patriarhală și Ordinul «Sfîntului Mormînt».

Alături de soția sa — Cornelia — a crescut cei 5 copii dăruți de Dumnezeu, în care a aflat sprijin pînă la sfîrșitul vieții. A fost respectat și iubit de credincioșii săi, care regretă nespuse dispariția sa din această viață.

Slujba înmormintării a fost săvîrșită la 19 iulie 1984 în biserica în care a slujit 67 de ani, de către un sobor de preoți, în frunte cu Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, P. C. Preot Octavian Popescu, Vicar mitropolitan și P. C. Preot Alex. Ionescu, fost vicar, P. C. Preot Zareh Baronian, vicarul Bisericii armene din București, P. C. Pr. Prof. Constantin Galeriu, parohul bisericii, P. C. Pr. Nicolae Bordașiu și alții, dintre care mulți foști nifoniști.

În numele preoților parohiei și al credincioșilor a vorbit P. C. Pr. C. Galeriu care a subliniat fidelitatea și devotamentul cu care repausatul a slujit Biserica, înfrumusețînd cu vocea sa prețuită de mulți, cultul bisericii noastre.

Preotul Alexandru Ionescu a vorbit în numele foștilor absolvenți ai Seminarului Nifon și a menționat energia și activitatea preotului Eugen Bărbulescu în cadrul asociației nifoniștilor.

În încheiere a luat cuvîntul P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, care prezintă condoleanțe parohiei Silvestru, credincioșilor și familiei îndoliate, în numele Centrului Eparhial. Văzînd prezența numărului de credincioși, participanți la această ceremonie, P. S. Sa arată că totdeauna credincioșii însoțeau pe mai marii lor și cei iubiți cu rugăciunile lor la trecerea din această viață. Despărțirea este dureroasă, dar, după credința noastră, moartea este o trecere dincolo în așteptarea învierii.

După tradiționala ocolire a bisericii rămășițele pămîntești ale respectatului preot Eugen Bărbulescu au fost conduse la locul său de veci de la cimitirul Iancu Nou-Bălăneanu.

Pr. David POPESCU

VIZITA PASTORULUI HANS JOACHIM BERNBECK ȘI A DOAMNEI BERNBECK DIN OFFENBACH/MAIN, R. F. GERMANIA

La invitația Patriarhiei Române, între 14—23 octombrie 1984, Dl. Past. Hans Joachim Bernbeck, împreună cu soția, au făcut o vizită Bisericii Ortodoxe Române.

Programul vizitei a cuprins obiective bisericești din Arhiepiscopia Bucureștilor, Eparhia Rîmnicului și Argeșului, Arhiepiscopia Sibiului și Mitropolia Moldovei și Sucevei.

Oaspeții au fost însoțiți de P. C. Pr. Tudor Alexandru, șef serviciu la Sectorul Relații Externe Bisericești și Dl. Ion Stoica de la același Sector, în calitate de traducător.

În cadrul programului din București oaspeții au fost primiți și salutați de P. S. Episcop Vasile Tîrgovișteanul, vicar patriarhal, și au vizitat următoarele obiective: Mînăstirea Antim și Biblioteca Sfintului Sinod, Tipografia Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Catedrala patriarhală, Institutul teologic și Capela Institutului, Seminarul teologic din București și mînăstirile din împrejurimi: Cernica, Pasărea, Țigănești.

În drum spre Rîmnicu Vilcea au vizitat Mînăstirea Curtea de Argeș.

În Eparhia Rîmnicului și Argeșului oaspeții au fost primiți și salutați de P. S. Episcop Gherasim și au vizitat sediul episcopal de la Rîmnicu Vilcea, și mînăstirile: Govora, Dintr-un Lemn, Hurezu și Plovraci și colecția de ceramică românească de la Hurezu.

Pe frumoasa vale a Oltului, în drum spre Sibiu, s-a vizitat mînăstirea Cozia și Schitul Cornet.

La Sibiu oaspeții au fost primiți de I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului și de Dl. Episcop Albert Klein al Bisericii Evanghelice.

Aici au fost vizitate următoarele obiective: Institutul teologic, Biblioteca și Capela, Catedrala mitropolitană, Tipografia, Biserica Romano-Catolică și Biserica Evanghelică din oraș, Muzeul Brukenthal, Colecția de icoane pe sticlă de la Sibiu și biserica-cetate din Cîsnădie.

În cadrul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, oaspeții au fost primiți de I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei și de P. S. Episcop Vicar Pimen Suceveanul. În Moldova s-au vizitat mînăstirile: Sf. Ioan-Suceava, Putna (unde au participat la o slujbă arhierescă de sfințire a noii capele), Voroneț, Humor, Neamț și Seminarul teologic de la Neamț, Agapia și Văratec, Sediul mitropoliei din Iași și bisericile Trei Ierarhi, Golia și Cetățuia.

Miercuri, 24 octombrie a.c., oaspeții au părăsit țara, profund impresionati de viața și activitatea Bisericii Ortodoxe Române, pe care au avut posibilitatea să le cunoască chiar la fața locului, împărtășind, la rîndul lor, bucuriile și momentele frumoase petrecute în Biserica noastră, nu numai credincioșilor evanghelici din parohia lor din Offenbach, ci și credincioșilor ortodocși români din comunitatea română din Offenbach, cărora le-au prezentat o serie de fotografii și diapozitive făcute în România.

DIN ACTIVITATEA CENTRULUI ARHIEPISCOPAL GALAȚI MAI—IUNIE 1984

1. Slujbe arhieresti și hirotonii

— La 6 mai 1984, Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Dr. Antim Nica al Tomisului și Dunării de Jos a slujit la catedrala arhiepiscopală din Galați și a hirotonit pe diaconul Gheorghe Dumitru ca preot, pe seama parohiei Sf. Nicolae din Municipiul Galați, iar pe candidatul Oancea Gheorghe ca diacon.

— La 23 mai, I.P.S. Sa a slujit la catedrala arhiepiscopală și a hirotonit pe diaconul Oancea Gheorghe ca preot pe seama parohiei Cooru-

gea, protopopiatul Babadag, județul Tulcea, iar pe candidatul Ionescu Vasile ca diacon.

— La 5 iunie, IPS Arhiepiscop a slujit la catedrală și a hirotonit pe diaconul Ionescu Vasile ca preot, pe seama parohiei Cuza Vodă, protopopiatul Medgidia, județul Constanța.

— La 14 iunie, IPS Arhiepiscop a slujit la catedrală și a hirotonit ca diacon pe candidatul Plescan Nicolae.

— La 15 iunie IPS Arhiepiscop a slujit la catedrală și a hirotonit pe diaconul Plescan Nicolae ca preot pe seama parohiei Prodănești, protopopiatul Galați, județul Galați și pe candidatul Dănilă Mihai ca diacon.

— La 25 iunie, IPS Sa a slujit la catedrală și a hirotonit pe diaconul Dănilă Mihai ca preot, pe seama parohiei Movilenii de Jos, protopopiatul Tecuci, județul Galați, iar pe candidatul Ionescu Nicolae ca diacon.

— La 26 iunie, IPS Arhiepiscop Antim a slujit la catedrală și a hirotonit pe diaconul Ionescu Nicolae ca preot, pe seama parohiei Torcești, protopopiatul Tecuci, județul Galați, iar pe candidatul Virgolici Nelu ca diacon.

2. Sfințiri de biserici

— Resfințirea bisericii parohiale Sf. Gheorghe și Modest din municipiul Galați.

Din Încredințarea IPS Arhiepiscop Antim, la 3 iunie a.c., p. c. arhim. Ieronim Motoc, vicar administrativ, a oficiat resfințirea bisericii Sf. Gheorghe și Modest din municipiul Galați, păstorită de preotul Vicol Nicolae, paroh și preotul Lungeanu Vasile. La această biserică s-a refăcut pictura în frescă și au fost executate unele lucrări de întreținere și înfrumusețare.

Pe lângă cei doi preoți ai parohiei, din soborul slujitor au făcut parte p. c. protoiereu Mălăia Stanciu, p. c. pr. Buruiană Gheorghe, misionar protopopesesc și c. diacon Munteanu Marian.

În predica zilei și în cuvântările ocazionale rostite cu acest prilej, de către p. c. protoiereu și preotul paroh, între altele au fost date credincioșilor învățături și îndemnuri duhovnicești pentru trăirea creștinească și obștească, iar p. c. vicar a transmis preoților, organelor parohiale și credincioșilor parohiei binecuvântarea IPS Arhiepiscop Antim și mulțumiri și felicitări pentru rodnică activitate care se desfășoară la această parohie fruntașă din orașul Galați.

3. Conferințele preoțești de orientare din luna mai 1984

În partea a doua a lunii mai, la sediile protopopești din eparhie, s-au desfășurat lucrările conferințelor preoțești de orientare pe trimestrul II/1984, avînd ca temă principală «Aportul României la Frontul comun al popoarelor pentru dezarmare și pace. Contribuții ale Bisericii Ortodoxe Române».

Conferința de la protoieria Galați, din 17 mai, a fost prezidată de p. c. vicar administrativ arhim. Ieronim Motoc. Conferințele de la parohiile Medgidia și Constanța, din 17 și 18 mai au fost prezidate de p. c. consilier cultural Igor Jechiu, conferința de la Tecuci, din 18 mai

de p. c. consilier Constantin Lungu, iar conferințele de la Babadag și Tulcea din 24 și 25 mai de p. c. consilier Ioan Teoharie.

Referenții principali au fost: la Galați pr. Lungulescu Grigore — Galați, la Tecuci pr. Gologan Ioan — Dobrinești, la Constanța pr. Răileanu A. — Vultur, la Medgidia pr. Diacu Ștefan — Lipnița, la Tulcea Strat Aurel — Sulina, iar la Babadag pr. Gheorghe Mihai — Dăeni.

Referatele au fost bine studiate în strînsă legătură cu tema, după bibliografia dată de Cancelaria Sfintului Sinod. Referenții principali au evidențiat efortul popoarelor iubitoare de pace și al opiniei publice mondiale pentru destinderea internațională și pentru dezarmarea nucleară, care prezintă în vremea noastră o mare primejdie pentru viața omenirii. De asemenea, au fost arătate eforturile susținute ale poporului nostru pentru dezarmare și pace, în frunte cu domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele țării noastre, care este recunoscut pe plan mondial ca stegar al păcii și cooperării între națiuni.

Odată cu acestea a fost evidențiată și contribuția Bisericii noastre și a celorlalte culte religioase, la eforturile poporului nostru pentru întărirea patriei, progresul obștesc și pacea lumii.

La discuții pe marginea acestor referate au participat un număr de 70 de preoți în total, care au adus completări substanțiale. În încheiere, delegații eparhiali au subliniat aspectele deosebite în legătură cu problema dezarmării și au trasat sarcinile cuvenite, care revin clerului și credincioșilor în sprijinirea mai departe a poporului nostru în eforturile sale pe plan intern și extern pentru apărarea păcii.

În partea a doua a conferinței au prezentat rapoarte de activitate socială, la Galați pr. Prescură Laurențiu — Măcișeni, pr. Dobre Ioan — Tulcești, pr. Trif Virgil — Cuca, pr. Mîndra Nicolae — Măstăcani; la Tecuci — pr. Stoica Istrate — Matca II, pr. Ramfu Vasile — Tecuci, pr. Croitoru Ioan — Liești, pr. Popa Octavian — Bucești; la Constanța pr. Dincă Anghel — Pecineaga, pr. Atanasie Vasile — Mereni, și pr. Măldăianu Emil — 2 Mai; la Medgidia pr. Picu Viorel — Băneasa, pr. Ploscaru Gh. — Ciocîrlia, pr. Teugea Gheorghe — Oltina, pr. Balaș Vasile — Coslugea și pr. Begu Lucian — Zorile; la Tulcea pr. Cernica Gheorghe — Carcaliu, pr. Malcea Gheorghe — Luncavița și pr. Ispas Mircea — Chilia Veche.

La Babadag pr. Gheorghe Ioan — Dorobanțu și pr. Tară Alexandru — Topologu.

Din rapoartele prezentate a rezultat că preoții în general desfășoară o rodnică activitate bisericească și socială și respectă îndrumările primite de la Centrul eparhial.

Conferințele preoțești din mai a.c. s-au desfășurat în bune condiții. Prin dezvoltarea temei principale și prezentarea rapoartelor de activitate, ca și prin discuții, au fost abordate probleme de stringentă actualitate care servesc preoțimii în activitatea pastorală și socială din prezent și viitor.

Arhim. Ieronim MOTOC
Vicar Administrativ

IULIE—AUGUST 1984

1. *Slujbe arhieresti și hirotonii*

— La 3 iulie 1984, I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica al Tomisului și Dunării de Jos a oficiat Sfânta Liturghie în catedrala arhiepiscopală din Galați și a hirotonit pe diaconul Virgolici Nelu ca preot, pe seama parohiei Corod III, protopopiatul Tecuci, județul Galați și pe candidatul Mitrofan Vasile ca diacon.

— La 4 iulie, I.P.S. Sa a slujit la catedrala arhiepiscopală și a hirotonit pe diaconul Mitrofan Vasile ca preot, pe seama parohiei Corbu de jos, din protopopiatul și județul Constanța, iar pe candidatul Brătan Fănel, ca diacon.

— La 12 iulie, I.P.S. Sa a slujit la catedrală și a hirotonit pe diaconul Brătan Fănel ca preot, pe seama parohiei Sinoe, din protopopiatul și județul Constanța, iar pe candidatul Secuianu Petru, ca diacon.

— La 31 iulie, I.P.S. Arhiepiscop a oficiat sfânta liturghie la catedrală și a hirotonit pe diaconul Secuianu Petru ca preot, pe seama parohiei Stejaru, din protopopiatul Babadag, județul Tulcea.

2. *Vizite pastorale*

— La 12 iulie, I.P.S. Arhiepiscop Antim a vizitat mănăstirea Celic Dere, și Metocul Saon, județul Tulcea.

— La 13 iulie a vizitat parohiile Nalbant și Nicolae Bălcescu din protopopiatul Babadag, județul Tulcea și căminul eparhial de la Eforie Sud, județul Constanța.

— La 14 iulie, I.P.S. Sa a vizitat bisericile : Schimbarea la Față, Adormirea Maicii Domnului II, Sf. Cuv. Parascheva-Cimitir și Sf. Împărați I, din municipiul Constanța.

— La 15 iulie, I.P.S. Sa a vizitat biserica parohială din Techirghiol.

— La 16 iulie, a vizitat bisericile parohiale : Tîrgușor, cu filiala Mireasa, Pantelimon, Crucea și Gălbiori din protopopiatul Constanța, precum și Dorobanțu și Nicolae Bălcescu din protopopiatul Medgidia.

— La 17 iulie I.P.S. Sa a vizitat bisericile parohiale din protopopiatul Medgidia : Basarabi, Castelu, Cuza Vodă, Satu Nou cu filiala Mircea Vodă, Medgidia și sediul protoieriei Medgidia.

— La 18 iulie a vizitat bisericile parohiale : Potîrnichea, Topraisar și Comana din protopopiatul Constanța.

Cu prilejul acestor vizite I.P.S. Sa a luat contact cu preoții și cu unii membri ai organelor parohiale și credincioși și s-a interesat de activitatea pastoral-misionară și gospodărească a parohiilor respective, dînd îndrumările cuvenite. La parohiile cu șantiere în lucru a urmărit desfășurarea lucrărilor și calitatea lor, iar la bisericile care au nevoie de reparații, I.P.S. Sa a dispus să se treacă la întocmirea documentațiilor necesare în vederea procurării materialelor și începerea lucrărilor.

3. *Conferințe preoțești*

La începutul jumătății a doua din luna august a.c. au avut loc conferințele preoțești pe trim. III/1984, pe județe, la sediile protopopești din

Galați, Tulcea și Constanța. La protoieria Galați au participat preoții din protopopiatele Galați și Tecuci, la Tulcea preoții din protopopiatele Tulcea și Babadag, iar la Constanța, preoții din protopopiatele Constanța și Medgidia. Conferințele au fost prezidate de I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica, asistat de p.c. consilieri ad-tivi de la Centrul eparhial și de p.c. protoierei respectivi.

Tema conferinței a fost : «Aniversarea a 40 de ani de la eliberarea patriei (23 August 1944 — 23 August 1984)». Conferințele au avut caracter festiv, în cinstea jubileului împlinirii a patru decenii de la eliberarea socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a patriei noastre.

a) Conferința de la protoieria Galați

La conferința de la Galați, din 16 august a.c. I.P.S. Arhiepiscop a fost salutat la sosire de p.c. protoiereu Stanciu Mălăia, în numele preoților din protopopiatele Galați și Tecuci. I.P.S. Sa, luînd cuvîntul și-a exprimat bucuria de a avea în față preoții din județul Galați și, referindu-se la tema conferinței, a spus între altele :

«În aceste zile, întreg poporul român este pregătit să aniverseze cu entuziasm împlinirea a patru decenii de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din 23 August 1944, eveniment epocal în istoria țării noastre, care a deschis calea unor împliniri strălucite în toate sectoarele de activitate. Această mare zi este încununarea luptei și aspirațiilor de veacuri ale înaintașilor noștri, început și temelie a mărețelor înfăptuiri care au urmat după aceea, pînă în prezent.

Ziua de 23 August 1944 a fost hotărîtoare pentru soarta României : dușmanul dinăuntru și din afară a fost înfrînt, poporul și-a luat soarta în propriile-i mîini, țara a ieșit din războiul în care a fost împinsă fără voia ei și a întors armele împotriva Germaniei hitleriste, pentru alungarea agresorilor și recîștigarea Transilvaniei de Nord.

În această perioadă, relativ scurtă, care a urmat, țara noastră a fructificat într-un mod fericit libertatea și independența pe care le-a cîștigat, fiind călăuzită de conducători înțelepți și cu dragoste de popor. Ea s-a transformat dintr-o țară agrară, slab dezvoltată, într-un stat industrial-agrar, cu o industrie puternică, modernă, cu agricultură socialistă în plin progres și cu un nivel de viață materială și spirituală în continuă creștere pentru întregul popor.

Ultimele aproape două decenii care au urmat după Congresul al IX-lea al P.C.R. (1965), cînd Domnul Nicolae Ceaușescu a fost ales în fruntea conducerii țării, ca Secretar General al Comitetului Central al P.C.R. și apoi în 1967 ca Președinte al Consiliului de Stat, iar în 1974 ca Președinte al Republicii Socialiste România, reprezintă etapa cea mai luminoasă din istoria patriei noastre, care a fost numită pe drept cuvînt «Epoca Ceaușescu». În această perioadă au avut loc prefaceri profunde în dezvoltarea forțelor de producție și perfecționarea relațiilor sociale.

S-a trecut la modernizarea tot mai accentuată a economiei naționale, la progresul științei și culturii, la creșterea nivelului de trai material și spiritual al întregului popor.

S-au depus eforturi gigantice, care caracterizează această epocă și care fac cinste țării și poporului nostru.

De asemenea, în politica externă a țării, Președintele Nicolae Ceaușescu a inițiat acțiuni și intervenții consecvente la O.N.U., la Conferințele pentru securitate europeană și în alte organizații politice pentru desținderea internațională, dezarmarea generală și totală, în primul rind dezarmarea nucleară, încetarea războaielor existente în lume și rezolvarea litigiilor dintre state pe calea tratativilor.

Pentru activitatea sa neobosită desfășurată pentru cooperarea și prietenia dintre popoare, Domnia Sa este recunoscut pe plan mondial ca mare personalitate politică a lumii contemporane.

Realizările mărețe din țara noastră de pînă acum constituie o puternică garanție că poporul nostru va merge mai departe cu succes și cu același elan, pe drumul pe care și l-a ales la 23 August 1944, drumul vieții noi socialiste, al păcii și al prosperității întregii obști românești.

Alături de întregul popor, Biserica Ortodoxă Română, cu clerul și credincioșii ei, participă cu sinceră bucurie la marea sărbătoare a eliberării patriei, ca una care, în cei 40 de ani de deplină libertate de manifestare a cultelor religioase din țara noastră, s-a reorganizat, potrivit misiunii și tradiției ei milenare și s-a integrat activ în sprijinirea eforturilor pe care le depune întreaga națiune, strîns unită în jurul Conducerii de Stat, pentru construirea unei vieți noi, demne și fericite.

Împreună cu celelalte culte religioase, Biserica noastră a colaborat cu autoritățile locale de Stat și cu organizațiile membre ale Frontului Democrației și Unității Socialiste, în problemele pentru întărirea patriei, înfrumusețarea satelor și orașelor, sprijinirea campaniilor agricole, respectarea legalității socialiste și în alte acțiuni de interes obștesc.

La sărbătoarea jubiliară a zilei de 23 August din anul acesta, Biserica se prezintă cu o serie largă de importante înfăptuiri pentru viața religioasă și socială care vor fi expuse detaliat în rapoartele și discuțiile care vor urma în actuala ședință.

În conferința noastră de astăzi vom avea prilejul să ne reîmprospătăm faptele mari din viața poporului nostru, de după 23 August 1944, să le subliniem importanța și să luăm învățături pentru mai departe în activitatea noastră bisericească și socială, ca slujitori ai Altarului străbun și cetățeni ai scumpei noastre patrii, România Socialistă.

De asemenea, vom putea să ne exprimăm omagiul și recunoștința pentru toți eroii care au luptat și s-au jertfit de la începutul neamului pînă la generația lui 23 August 1944, cînd lupta și idealurile lor sfinte s-au împlinit.

Același omagiu și recunoștință exprimăm și pentru întreg poporul muncitor și conducătorii noștri care, strîns uniți, prin muncă, aspirații și avînt patriotic au contribuit la făurirea României Socialiste multilateral dezvoltată, în aceste patru decenii de libertate și independență națională».

În încheiere I.P.S. Sa a urât deplin succes conferinței.

I.P.S. Sa a dat apoi cuvîntul preotului Vicol Nicolae, de la parohia Sf. Gheorghe și Modest din Galați, care a fost rînduit să susțină temă conferinței ca referent principal.

C. sa a prezentat o conferință bine studiată, cu numeroase exemplificări de fapte patriotice din istoria neamului și a Bisericii Române, pînă la generația de la 23 August 1944, care a reușit să înfăptuiască eliberarea țării de sub jugul străin.

I.P.S. Sa a mulțumit referentului și a invitat preoții să se înscrie la cuvînt pentru completări. Au luat cuvîntul pr. Doniga Ioan de la parohia Sf. Gheorghe Tecuci, p.c. protoiereu Mălăia Stanciu de la Galați, arhim. Ieronim Motoc, vicar ad-tiv, pr. Dicu Toma de la parohia Sf. Ilie-Tecuci, pr. Cărnaru Gh. de la parohia Nașterea Maicii Domnului-Galați, pr. Buruiană Gh. de la parohia Sf. Împărați-Galați, pr. Ramfu Vasile, de la parohia Adormirea Maicii Domnului-Tecuci, pr. Berezescu Vasile, de la parohia Sf. Vasile-Galați, pr. Chirică Constantin de la parohia Sf. Ioan-Tecuci, pr. Ciocănel Gheorghe de la parohia Sf. Trei Ierarhi-Galați, pr. Zamfir Iordache, de la parohia Corod I, pr. Moisei Gheorghe, de la parohia Vasile Alecsandri, pr. Gheorghită Gheorghe de la parohia Munteni I, pr. Popovici Jan, de la parohia Sf. Apostoli-Galați, pr. Velicu Constantin de la parohia Piscu Corbului, pr. Necula Nica de la parohia Adormirea Cimitir-Galați, pr. Copceac Petru de la parohia Mavromol-Galați, arhim. Teofil Pandele de la parohia Sf. Arhangheli-Metoc-Galați, și pr. Pamfil Nicu de la parohia Brăhășești I.

I.P.S. Arhiepiscop a mulțumit tuturor și a încheiat conferința, spunînd că: «Generația noastră este și trebuie să fie mîndră că trăim în această perioadă de mărețe înfăptuiri. Să ne arătăm vrednici de înaintașii noștri, să fim strîns legați de popor și să lucrăm cu osirdie pentru progresul României Socialiste».

b) Conferința de la protoieria Tulcea

Conferința de la Tulcea s-a ținut la 17 august a.c. în biserica Sf. Grigorie Luminătorul P.c. pr. Ioan Secuianu, protoiereu de la Babadag, a adresat I.P.S. Arhiepiscop un cuvînt de salut în numele preoților din protopopiatele Tulcea și Babadag. I.P.S. Sa a deschis apoi ședința printr-o cuvîntare ocazională privind marea sărbătoare de la 23 August și înfăptuirile din țara noastră în cei 40 de ani de viață nouă.

Tema conferinței a fost prezentată de preotul Gavrilă Dumitru de la parohia Parcheș. Expunerea sa a întrunit toate condițiile unei conferințe bune.

Au luat apoi cuvîntul: p.c. consilier economic Constantin Lungu de la Centrul eparhial, p.c. protoiereu Nicolae Ionescu de la Tulcea, pr. Voicu Nicolae de la parohia 6 Martie, pr. Scutaru Vasile de la parohia Nufăru, pr. Andone Dumitru de la parohia Sf. Gheorghe-Tulcea, pr. Gușatu Dumitru, de la parohia Niculițel, pr. Serghie Mihai de la parohia Simbăta Nouă, pr. Hilohi Alexandru, de la parohia Traian, pr. Scarlat Gheorghe de la parohia Ceamurlia de Jos, pr. Nistor Nicolae, de la parohia Sf. Împărați-Tulcea, pr. Tomoilă Nicolae, de la parohia

Frecăței, pr. Ion Ștefan de la parohia Babadag, pr. Spînu Gheorghe, de la parohia Bunavestire-Tulcea, pr. Mazilu Ioan de la parohia Schimbarrea la Față-Tulcea, pr. Sulșchi Gheorghe, de la parohia Izvoarele și pr. Neculai Vasile de la parohia Sf. Gheorghe-Isaccea.

După luările de cuvînt, I.P.S. Arhiepiscop concluzionînd, a spus între altele: «Am evocat cu toții figuri ilustre din trecutul patriei noastre. Am reamintit numele ierarhilor și clericilor care au sprijinit cu tărie libertatea, suveranitatea și unitatea poporului român. Putem fi mîndri astăzi că trăim o perioadă de mărețe realizări. Această mîndrie să ne fie un îndemn permanent în activitatea noastră pastorală și socială. Să fim buni preoți în parohiile noastre. Să fim buni cetățeni. Prin pilda noastră vom putea participa la propășirea vieții ca buni lucrători în ogorul Domnului».

c) Conferința de la protoieria Constanța

Această conferință a avut loc la 20 august a.c. și s-a ținut în biserica Sf. Împărați I din Constanța.

I.P.S. Arhiepiscop Antim, însoțit de p.c. pr. Dumitru Găureanu — inspector bis. eparhial, a fost salutat de p.c. protoieru Dumitru Stănei de la Constanța.

I. P. S. Arhiepiscop, deschizînd ședința, a vorbit despre marea sărbătoare de la 23 August pe care întreg poporul român este pregătit să o aniverseze cu multă însuflețire, pentru marile înfăptuiri realizate în cei 40 de ani de viață nouă.

Preotul Verban Mihai, de la biserica Sf. Îngeri din Constanța, ca referent principal, a prezentat referatul cu dezvoltarea temei date, care a fost urmărit cu deosebită atenție de către toți cei prezenți. La sfîrșit I.P.S. Președinte a mulțumit conferențiarului pentru frumoasa expunere și l-a felicitat.

La discuțiile purtate pe marginea acestui referat, au vorbit: p.c. protoiereu Nicolae Virgil de la Medgidia, pr. Drăguș Enache de la parohia M Kogălniceanu, pr. Iftimie Tănase de la parohia Pietreni, pr. Dragomir Ioan, de la biserica Sf. Dumitru-Constanța, pr. Moise Onofrei de la parohia Medgidia, pr. Mihai Dumitru de la parohia Palazu Mare-Constanța, pr. Popa Octavian de la parohia Medgidia, pr. Lembrău Constantin de la parohia Adormirea I-Constanța, pr. Mascal Alexandru de la parohia Cernavodă, pr. Tudorache Ioan de la parohia Tariverde, pr. Stănescu Ioan de la parohia Adormirea I-Constanța, pr. Teugea Gh. de la parohia Oltina, pr. Popa Timotei, de la parohia Techirghiol, pr. Stoica Gavrilă de la parohia Negru Vodă și pr. Herghelegiu Nicolae, de la parohia Sf. Ap. Petru și Pavel-Constanța.

I.P.S. Arhiepiscop încheind discuțiile, a spus: «Cu deosebit interes am ascultat atît referatul cit și pe toți cei ce ați luat cuvîntul, aducîndu-vă contribuția la elucidarea temei acestei conferințe festive. Sentimentele de profund patriotism pe care le-ați mărturisit umplu sufletul de bucurie». Tuturor le-a făcut urări de bine și spor în activitatea de slujitori ai Bisericii și cetățeni ai Patriei.

Conferințele preoțești din august a.c. au fost mobilizatoare și pline de însuflețire. Ele au împrumutat lumină din strălucirea mării sărbători naționale de 23 August, piatră de hotar în istoria poporului nostru. Atît

în referatele prezentate cit și la discuții, au fost amintite actele de seamă care au premers sau au succedat istoricului eveniment de la 23 August 1944. Spicuum din declarațiile unora dintre preoți :

— «23 August 1944 este un moment hotărâtor în istoria neamului, căci la această dată a fost încununată lupta de veacuri a poporului român «pentru libertate și independență» (Pr. Hergehegiu N.-Constanța).

— «O pagină dintre cele mai glorioase din istoria patriei a înscris-o acea grupare de patrioți înflăcărați care, conduși de Partidul Comunist Român și sprijiniți de armată și de întregul popor, au răsturnat de la conducere regimul militar-fascist, care adusese țara pe marginea prăpastiei». (Arhim. Ieronim Motoc-Galați).

— «Evenimentul acesta înseamnă împlinirea unui deziderat major nutrit de veacuri de întreaga suflare românească, pentru realizarea unității, libertății și suveranității naționale, pilonii de susținere a României Socialiste» (protoiereu Ion Secuianu-Babadag).

— La 23 August 1944, «În locul unei cîrmuiri nedrepte a fost instaurat un regim democrat popular, a cărui autoritate izvorăște din voința poporului și al cărui dinamism rezidă în unitatea indestructibilă dintre popor și conducătorii săi» (pr. Gavrilă Dumitru-Parcheș).

— «Ziua de 23 August este începutul de eliberare a neamului nostru, este calea dezvoltării țării. Astăzi, după patru decenii de libertate și înfăptuiri mărețe ne dăm seama că acestea ar fi fost cu neputință de îndeplinit în alt cadru social» (pr. Dicu Toma-Tecuci).

— «Biserica Ortodoxă Română, ca și celelalte culte religioase, pe baza prevederilor Constituției și a Legii Cultelor s-a încadrat noii structuri sociale. Statul tratează egal orice cult care respectă legile țării. Datorită acestei libertăți religioase s-a creat un raport de colaborare și înțelegere între culte, dispărînd atmosfera de ostilitate dintre ele». (Pr. Cărnaru Gheorghe-Galați).

— «Întrunirea de astăzi se justifică prin îndatorirea noastră de a participa la bucuria generală produsă de împlinirea a 40 de ani de la eliberarea patriei noastre de sub dominația fascistă. Perioada de după 23 August 1944, a creat posibilitatea ca și cultele, inclusiv, și mai cu precădere Biserica Ortodoxă Română, să participe activ la politica înțeleaptă a Statului, făcînd parte prin reprezentanții ei din Frontul Democrației și Unității Socialiste» (protoiereu Nicolae Virgil-Medgidia).

— «Țara noastră prezintă azi un aspect lăudabil și înfloritor. În ceea ce privește politica actuală a Statului nostru este cunoscut tuturor că ocîrmuirea țării noastre, în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu, desfășoară o intensă și susținută politică de destindere și pace» (Pr. Iftimie Tănase-Pietreni).

— «Covîrșitoare este importanța zilei de 23 August 1944. Chipul patriei s-a schimbat radical. Din această perioadă, ultimii 19 ani, de cînd în fruntea statului român se află domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, sînt cei mai rodnici. Biserica Ortodoxă Română s-a integrat în noile condiții istorice și sociale și s-a apropiat și mai mult de popor» (Pr. Moise Onofrei-Medgidia).

La încheierea acestor conferințe au fost adresate telegrame omagiale domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România.

Conferințele preoțești din august a.c. au avut darul de a repune în lumină lupta și biruințele poporului de dinainte și de după 23 August 1944, pînă în prezent. La acestea s-a arătat de asemenea și contribuția pe care a adus-o Biserica prin slujitorii ei la opera de făurire a României Socialiste.

4. Oaspeți suedezi în vizită în cuprinsul Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos.

La invitația Patriarhiei Române, pastorul luteran Ingvar Oreback din Stockholm, cu soția, însoțiți de p.c. preot Poșircă Anton de la biserica ortodoxă română din capitala Suediei, au făcut o vizită la Constanța, pe litoral și în nordul Dobrogei între 30 iunie—3 iulie a.c., fiind conduși din partea Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos de p.c. protoiereu Dumitru Stănei, din Constanța.

Oaspeții au vizitat mai multe biserici din Constanța, reședința Episcopului-vicar, Muzeul de Arheologie și obiective turistice mai însemnate din stațiunile de pe litoral și căminul preoțesc al Sf. Patriarhii de la Techirghiol.

Un alt obiectiv al vizitei lor a fost nordul Dobrogei, cu orașul Tulcea, și mănăstirile Cocoșu, Celic Dere, și Metocul Saon.

După ce oaspeții, potrivit programului, au făcut o vizită de cîteva zile și în nordul Moldovei, au revenit la Constanța și la 14 iulie au plecat cu avionul spre Suedia, ducînd cu dînsii cele mai frumoase impresii despre țara și poporul nostru și despre slujitorii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române.

Arhim. Ieronim MOTOC
Vicar administrativ

SEPTEMBRIE — OCTOMBRIE 1984

1. Slujbe arhieresti și hirotonii

— La 7 octombrie 1984, I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica al Tomisului și Dunării de Jos, a slujit la catedrala arhiepiscopală din Galați și a hirotonit pe diaconul Donici Ioan ca preot, pe seama parohiei Sf. Cuvioasa Parascheva din municipiul Constanța.

— La 16 octombrie, I.P.S. Arhiepiscop a oficiat sfînta liturghie la catedrală și a hirotonit pe diaconul Filimon Vasile ca preot, pe seama parohiei Gohor II, protopopiatul Tecuci, jud. Galați.

2. Resfințire de biserică

— Resfințirea bisericii parohiale din Topalu, județul Constanța.

La 30 septembrie a.c., din încredințarea I.P.S. Arhiepiscop Antim, a avut loc resfințirea bisericii parohiale din Topalu, județul Constanța, păstorită de preotul Luca Nicolae. Slujba a fost săvîrșită de p.c. arhim. Ieronim Motoc, vicar administrativ, de la Centrul eparhial, fiind încon-

jurat de un sobor de preoți din care au făcut parte : pr. Stoica Marin, secretarul protoieriei Constanța, pr. Antoche Costică de la parohia Horia, preotul paroh Luca Nicolae și diaconul Donici Ioan.

La această biserică s-au făcut în anii aceștia reparații capitale și pictură nouă în frescă, prin osîrdia preotului paroh, a organelor parohiale și a credincioșilor.

3. Instalare de stareț

La 19 septembrie, I.P.S. Arhiepiscop Antim a instalat în postul vacant de stareț al mănăstirii Cocoșu, județul Tulcea, pe p.c. protosinghel Modest Zamfir. Cu acest prilej, I.P.S. Sa, printr-o cuvîntare ocazională în care a arătat importanța mănăstirii Cocoș, a prezentat soborului mănăstirii și credincioșilor care întimplător se aflau de față pe noul stareț, și i-a dat îndrumările cuvenite. La rîndul său, p.c. stareț a mulțumit Înalt Prea Sfinției Sale pentru încrederea ce i s-a acordat și s-a angajat ca, împreună cu întreg soborul, să lucreze ca un bun lucrător în Ogorul Domnului.

4. Conferințe preoțești

În ultima decadă a lunii octombrie a.c. au avut loc conferințele preoților pe trimestrul IV/1984, avînd ca temă «Momente din lupta poporului român pentru afirmarea ființei sale naționale de-a lungul veacurilor (cu prilejul împlinirii a 200 de ani de la revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan). Conferința de la protoieria Galați a fost prezidată de p.c. vicar ad-tiv, arhim. Ieronim Motoc; conferința de la protoieria Tecuci a fost prezidată de p.c. consilier adm. bis. pr. Ioan Teoharie; conferințele de la protopopiatele Constanța și Medgidia au fost prezidate de p.c. consilier pr. Igor Jechiu, iar conferințele de la protoieriile Babadag și Tulcea au fost prezidate de p.c. inspector bisericesc, pr. Dumitru Găureanu, ca delegați ai I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica.

Referenții principali care au prezentat tema conferinței pe protoierii au fost : la Galați pr. Filip Mihai de la parohia Pechea, la Tecuci pr. Alupoie Marcel de la parohia Cudalbi II, la Constanța pr. Albuleț Mihai de la parohia Plopeni, la Medgidia pr. Teodosiade Alexandru de la parohia Negureni, la Tulcea pr. Jecu Stelian de la parohia Niculițel, iar la Babadag pr. Ion Ștefan, de la parohia Babadag.

Referenții principali menționați, ca și preoții care în mare număr au luat cuvîntul la discuții, au relatat cu numeroase dovezi istorice și arheologice despre lupta susținută a înaintașilor noștri, conduși de marii voievozi, ctitori de țară, pentru afirmarea ființei naționale a poporului nostru în avîntul său pentru unitate, independență, libertate și dreptate socială. Faptul că românii din cele trei principate de-sine-stătătoare : Țara Românească, Moldova și Transilvania au păstrat în permanență legăturile frățești, limba, credința, obiceiurile și s-au întrajutorat, le-a dat putere să reziste în fața tuturor încercărilor de a fi cuceriiți și deznaționalizați de către alte popoare, iar la vremea cuvenită au putut să se unească într-un singur stat liber și independent.

Privitor la revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan s-a arătat că aceasta constituie punctul culminant al luptei țărănilor iobagi din Țara Moșilor, împotriva necurmatelor abuzuri ale nemeșilor și ale funcționarilor imperiali. În părțile cu populație mixtă română și maghiară, țărănimea

maghiară a îmbrățișat cauza luptei țăranilor români. Revoluția aceasta a avut caracter social și național. Iobagii cereau desființarea nobilimii, trecerea nobililor în rîndul contribuabililor și împărțirea pămînturilor nobiliare la țărani.

În rîndurile revoluționarilor au luptat și unii preoți, alții le-au acordat ajutoare, pentru care au suferit bătăi și închisori sau chiar moarte. Toți acești preoți, stînd și luptînd alături de păstoriții lor în suferință «au ales mai bine să pătînească cu poporul lui Dumnezeu». «Alții au suferit batjocură și bici, ba chiar lanțuri și închisoare. Au fost uciși cu pietre, au fost puși la cazne, au fost tăiați cu fierăstrăul, au murit uciși de sabie» (Evr. 11, 25, 36—37), ascultînd de cuvîntul Domnului care a spus că: «Păstorul cel bun își pune viața pentru oile sale» (Ioan 10,11) și: «Mai mare dragoste decît aceasta nimîni nu are ca viața lui să și-o pună pentru prietenii săi» (Ioan 15,13).

La concluzii, delegații chiriarihali au arătat că jertfa lui Horia, Cloșca și Crișan, mucenicii neamului, prin dreptatea cauzei pentru care au luptat, a devenit simbol al aspirațiilor de dreptate socială, de unitate și libertate națională ale poporului român. Cei trei conducători ai revoluției au rămas pentru generațiile următoare un permanent îndemn la luptă împotriva nedreptăților, silniciilor și exploatării. Pentru cinstirea jertfei lor, pe locul unde au fost trași pe roată, în 1785, în «Cîmpul lui Horia» din Alba Iulia, la 1 decembrie 1918, reprezentanții poporului român au hotărît unirea pe veci a Transilvaniei cu Țara-Mamă.

Toate discuțiile purtate la aceste conferințe au fost pline de însuflețire și de patriotism din partea preoților, pentru cauza dreaptă a poporului nostru, întărirea și prosperitatea scumpei noastre patrii. Unii preoți au recitat poeme ale poezilor noștri, închinată celor trei eroi naționali, care au fost primite cu mare însuflețire.

În partea a doua a conferinței, preoții au prezentat rapoarte de activitate socială.

Lucrările conferințelor din octombrie a.c. de la protoierii din eparhie s-au desfășurat cu bune rezultate, preoții fiind bine cunoscători ai problemelor și ai modului de a le prezenta.

VICAR ADMINISTRATIV
Arhim. Ieronim MOTOC

ȘTIRILE DIN CUPRINSUL EPARHIEI BUZĂULUI aprilie—iunie

DIN AGENDA DE LUCRU A P.S. EPISCOP EPIFANIE NOROCEL

1 aprilie 1984. A oficiat slujbă arhierescă la Catedrala episcopală, hirotonind preot și hirotesind duhovnic de diaconul Aurel Bratosin, pe seama parohiei Herăstrău, prot. Panciu.

3 aprilie 1984. A prezidat lucrările conferinței administrative la prot. Buzău.

5 aprilie 1984. A prezidat lucrările conferinței administrative, la prot. Pătirlagele. În aceeași zi a făcut vizite canonice la bisericile parohiilor : Pătirlagele, Sibiciul de Jos, Pănătău, biserica Plăișor, filială a parohiei Sibiciul de Jos, biserica Poeni, filială a parohiei Cislău, Bîscenii de Jos, Bîscenii de Sus, Cătina, Corbu, filiala Lera, Chiojd I și Chiojd II.

8 aprilie 1984. A făcut vizite canonice la bisericile : Merei, Monteoru, Gura Sărății, Nenciuiești, Valea Botii, Sărînga I, Dara, Clondiru de Sus, Pietroasa de Jos, biserica Bădeni, filială a parohiei Pietroasa de Jos, și Pietroasa de Sus, toate din prot. Buzău.

10 aprilie 1984. A prezidat lucrările conferinței administrative la prot. Focșani. Tot în aceeași zi a făcut vizite canonice la bisericile parohiilor : Milcovul și Sf. Nicolae — Umbră din Focșani.

11 aprilie 1984. A prezidat lucrările conferinței administrative la prot. Panciu.

15 aprilie 1984. A oficiat slujbă arhierescă la biserica casei de odihnă Rogozu. În aceeași zi a făcut vizită canonică la biserica parohiei Slobozia Bradului, prot. Focșani.

16 aprilie 1984. A făcut vizite canonice la biserica Bădeni, filiala parohiei Tisăul de Jos, prot. Buzău și la biserica parohială Unguriu, prot. Pătirlagele.

21 aprilie 1984. A oficiat slujbă arhierescă la catedrală de «Sfinta Înviere» hirotonind diacon pe tînărul Nicolae Caloianu.

22 aprilie 1984. A oficiat tot în catedrală, slujba Vecerniei, la «a doua Înviere» după care a invitat preoții din municipiul Buzău la tradiționala recepție. Cu acest prilej P.C. Pr. Gheorghe Guță — consilier economic a rostit un scurt cuvînt, ocazional, iar Corul Catedralei a cîntat cîteva bucăți religioase adecvate praznicului.

La sfîrșit P.S. Episcop Epifanie luînd cuvîntul de asemenea s-a referit la marele praznic al «Învierii Domnului» și încheind prin îndemnul «Să fim slujitorii vieții, slujitorii Patriei și ai păcii pentru care Mîntuitorul Hristos s-a răstignit, aducîndu-ne nouă pacea cea sfîntă».

23 aprilie 1984. A oficiat slujbă misionară la biserica «Tuturor Sfinților» din munciepiul Buzău, hirotonind preot și hirotosind duhovnic pe diaconul Nicolae Caloianu pentru parohia Padina I, din prot. Buzău.

24 aprilie 1984. A făcut vizită canonică la parohiile : Bobocu, Cochirleanca, Roșioru, Bălăceanu, Lanuri, Heliade Rădulescu, din prot. Rm. Sărat, Vișani, Jirlău, Sătuc, Galbenu din prot. Brăila, biserica Bonțești, filiala parohiei Blidarele din prot. Focșani.

27 aprilie 1984. A oficiat slujbă arhierescă la Catedrala episcopală cu care prilej a resfințit biserica catedrală și paraclisul Seminarului în urma reparațiilor și lucrărilor de restaurare a picturii ce s-au efectuat la ambele biserici. Tot la această slujbă a hirotonit diacon pe tînărul Marcel Jugănaru. În aceeași zi a făcut vizită canonică la parohia Simileasca.

29 aprilie 1984. A oficiat slujbă arhierescă la Catedrala episcopală, hirotonind preot și hirotosind duhovnic pe diaconul Marcel Jugănaru, pentru parohia Rîmniceni, prot. Focșani.

1 mai 1984. A cercetat minăstirea Rătești și minăstirea Sihastru.

3 mai 1984. A convocat preoții din parohiile urbane ale protopopiatului Buzău, dându-le sfaturi pentru îmbunătățirea activității misionare.

4 mai 1984. A convocat preoții din parohiile rurale ale prot. Buzău, dându-le îndrumări privind activitatea misionară.

6 mai 1984. A resfințit biserica parohială din Albești, prot. Buzău, în cadrul căreia a hirotonit preot și hirotesit duhovnic pe diaconul Virgil Ionescu pe seama parohiei Pruneni, prot. Rm. Sărat. P.C. Protoiereu Dima Stamate a adresat un cuvînt de salut pentru P.S. Episcop iar preotul paroh Vasile Dinu a făcut pe scurt expunerea lucrărilor executate. La sfîrșit P.S. Episcop Epifanie a adresat un cuvînt de învățătură și îndemn tuturor celor prezenți clerici și credincioși, arătînd că sfințirea unei biserici este un eveniment important din viața unei parohii, îndrumînd pe fiecare să devină mai buni și mai sîrguincioși în tot ceea ce fac pentru Biserică și Patrie.

Pentru merite deosebite, a acordat rangul onorific de «Sachelar» preotului paroh Vasile Dinu după care l-a hirotesit. Tot în aceeași zi a făcut vizită canonică la parohia Maxenu, prot. Buzău.

11 mai 1984. A făcut vizită de lucru la Mînăstirea Sihastru.

12 mai 1984. A făcut vizite canonice la parohiile Garoafa și Făurei, ambele din prot. Panciu.

13 mai 1984. A oficiat slujbă arhierescă la Catedrala episcopală.

14 mai 1984. Din încredințarea Prea Fericitului Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române, P.S. Episcop Epifanie a participat la deschiderea cursurilor pentru perfecționarea și pregătirea ghizilor care au avut loc la Techirghiol.

17—18 mai 1984. A luat parte la Conferința teologică interconfesională, care a avut loc la Institutul Teologic Protestant Unic din Cluj Napoca.

20 mai 1984. A făcut vizite canonice la parohiile: Broșteni, Sf. Nicolae (șantier de pictură), Sf. Dumitru (șantier de pictură). Tot în aceeași zi a făcut vizită de lucru la Mînăstirea Ciolanu, unde există șantier de pictură.

21 mai 1984. A oficiat slujbă misionară la parohia Movilița, prot. Panciu.

22 mai 1984. A prezidat lucrările Conferinței preoțești de la prot. Focșani.

23 mai 1984. A prezidat lucrările conferinței preoțești de la prot. Brăila.

24 mai 1984. Împreună cu alți ierarhi a condus la Aeroportul Otopeni pe P.F. Patriarh Dr. Iustin cu prilejul efectuării unei vizite frățești în Grecia.

5 iunie 1984. A făcut vizite canonice la parohiile: Sf. Dumitru, Gîrlași și Cuvioasa Paraschiva din mun. Buzău, (toate cu șantier de pictură).

7 iunie 1984. A inspectat modul cum se desfășoară cursurile misionare la prot. Panciu. Tot în aceeași zi a făcut o vizită de lucru la Mînăstirea Sihastru și Casa de odihnă Rogozu în ambele locuri fiind șantiere de reparații.

10 iunie 1984. A oficiat slujbă arhierescă la Catedrala episcopală.

11 iunie 1984. A făcut vizite canonice la parohiile : Lipia I, Lipia II, Stîlpu, Ulmeni, Breaza, Greceanca, Banu, toate din protopopiatul Buzău.

Tot în aceeași zi a vizitat șantierul de reparații de la sediul prot. Buzău.

12 iunie 1984. A participat la funeraliile Episcopului Iosif Gafton, al Rîmnîcului și Argeșului.

17 iunie 1984. A oficiat slujbă arhierescă la Catedrala Episcopală cu care prilej a hirotonit diacon pe tînărul Petre Matei pe seama paraclisului episcopal.

18—19 iunie 1984. A participat la ședința de lucru a sesiunii ordinare a Sf. Sinod.

21—23 iunie 1984. A participat la Conferința cultelor pentru pace ce a avut loc la Institutul Teologic Universitar din București.

24 iunie 1984. A oficiat slujbă arhierescă la biserica Casei de odihnă Rogozu, cu prilejul hramului, hirotonind diacon pe tînărul Valentin Anghel.

28 iunie 1984. A luat parte la Plenara Comitetului Central al Organizației Democrației și Unității Socialiste și la Plenara Consiliului Național al F.D.U.S.

29 iunie 1984. A oficiat Sf. Liturghie la Catedrala episcopală, hirotonind preot și hirotesind duhovnic pe diaconul Valentin Anghel pentru parohia Voetin, prot. Focșani.

30 iunie 1984. A prezidat lucrările Consiliului Eparhial, unde s-au rezolvat probleme privind numiri și transferări de preoți, iar la sectorul economic s-a făcut analiza și stadiul lucrărilor de reparații și consolidări din cadrul Complexului Centrului Eparhial, s-au acordat dotații și ajutoare unor parohii.

În partea a II-a a ședinței s-a făcut analiza muncii cu P.C. părinți protopopi pe semestrul I, a.c., și s-au dat îndrumări pentru semestrul II.

CONFERINȚA ADMINISTRATIVĂ PE LUNA APRILIE 1984

În luna aprilie, conferința administrativă s-a desfășurat pe data de 3, 4, 5, aprilie la protoierile : Buzău, Pătîrlagele, fiind prezidate de P.S. Episcop Epifanie, iar la Protoieria Rm. Sărat lucrările au fost conduse de P.C. Pr. Gheorghe Guță — consilier economic.

La data de 10, 11, 12 aprilie s-a desfășurat conferința la protoierile : Focșani, fiind prezidată de P.S. Episcop Epifanie, iar la protoierile Panciu și Brăila, lucrările au fost conduse de P.C. Pr. Dionisie Grigore — consilier administrativ și P.C. Pr. Nicolae Popescu — inspector eparhial.

Referatul conferinței a fost susținut de următorii preoți, desemnați de Comisiile de lectură după cum urmează : la prot. Buzău P.C. Pr. Aurel Dragomirescu, parohia Cuv. Paraschiva, Buzău, la prot. Rm. Sărat P.C. Pr. Ionel Biscanu, parohia Dedulești, la prot. Pătîrlagele P.C. Pr. Nicolae Moldoveanu — parohia Valea Muscelului, la prot. Focșani, P.C. Pr. Gheorghe Neamu — parohia Mărtinești, la prot. Panciu, P.C. Pr. Ștefan Soare, parohia Adjud, la prot. Brăila, P.C. Pr. Dinescu Marin, parohia Sf. Ioan Botezătorul — Brăila.

Completări prețioase în legătură cu subiectul conferinței administrative au adus următorii preoți: prot. Buzău: Pr. Ioan Frăsineanu, parohia Cuv. Paraschiva — Buzău; Lazăr Moise — parohia Gomoești; Ioan Ionescu — parohia Amaru, Pr. Constantin Popa — parohia Zărnești; Pr. Nicolae Săvescu — parohia Rușețu; Pr. Virgil Frinculescu — parohia Sf. Nicolae — Buzău.

Prot. Em. Sărat: Pr. Virgil Costea — parohia Murgești; Pr. Petre Pîrlog — parohia Oreavu; Pr. Constantin Crețu — parohia Topliceni; Pr. Ștefan Sbirnea — parohia Ghergheasa; Pr. Gheorghe Cliniciu — parohia Plevna Cristinești; Pr. Victor Buga — parohia Ziduri; Pr. Constantin Negoită — parohia Aliceni; Pr. Ștefan Turloi — parohia Heliade Rădulescu; Pr. Constantin Ionescu — parohia Nicolești — prot. Pătirlagele; Pr. Florinel Grigore — parohia Odăile; Pr. Grigore Ioan — Cozieni, Pr. Nicolae Avram — Berca, Pr. Bonifatie Podoreanu, Pîrscovul de Jos, Pr. Valerian Grama — Valea Fintinii; Pr. Ioan Dobrescu — Nehoiu, Pr. Ioan Briciu — Nehoiași, Pr. Lucian Alexe — Pănătău, Prot. Focșani, Pr. Ghiță Moldoveanu — Gugești, Pr. Culai Enache — Sf. Neculai — Vechi, Pr. Gheorghe Hrubaru — Suraja, Pr. Constantin Năstase — Andreiașul de Jos, Pr. Vasile Platon — Precista — Focșani, Pr. Costică Popa — Nașterea Maicii — Odobești, Prot. Brăila, Pr. Dobrin Bănuț — Buna Vestire — Brăila, Pr. Paulică Mihai — Sf. Gheorghe, Pr. Vasile Chiriloiu — Gulianca, Pr. Ioan Veveriță — Cazasu, Pr. Emil Ionescu — Urleasca, Pr. Fănel Copae — Bordei Verde; Pr. Ioan Cheleş — Chiscani, Pr. Gogu Sirbu — Sf. Gheorghe — Brăila, Prot. Panciu, Pr. Strat Vasile — Adjud; Pr. Trif Dumitru — Ruginesti I; Crăciun Emil; Pr. Oceanu N. Ivăncești; Pr. Poede Ion — Ciorani; Pr. Galoiu Constantin — Panciu.

P.S. Episcop și delegații de la Centrul Eparhial au arătat importanța subiectului conferinței: «Grija pentru pregătirea clerului», precizînd că tinerii viitori slujitori ai altarului, trebuie să aibă deprinderi pentru cele sfinte din familie. Apoi preoții parohi au un rol foarte important în formarea tinerilor în acest scop, pregătindu-i cum se cuvine în vederea examenului de admitere la Seminar.

De asemenea, preotul trebuie să fie cît mai bine pregătit din punct de vedere profesional și social, studiînd și învățînd continuu, întrucît atît pregătirea cît și viața morală a preotului și familiei sale este urmărită de credincioși și luată ca exemplu de aceștia.

Preoțimea noastră trebuie să manifeste dragoste față de popor sprijinind munca constructivă la tot ceea ce s-a realizat și se realizează în Patria noastră.

CONFERINȚA PREOȚEASCĂ PE LUNA MAI 1984

Cea de a doua conferință preoțească din anul acesta la Episcopia Buzăului s-a desfășurat între 15—24 mai 1984, avînd ca temă potrivit indicațiilor Sf. Sinod al B.O.R. :

«Aportul României la efortul comun al popoarelor pentru dezarmare și pace. Contribuții ale Bisericii Ortodoxe Române».

Lucrările conferinței au fost conduse la protoierii Brăila și Focșani de către P.S. Episcop Epifanie, care a fost întâmpinat de un delegat chiriarhal, la protoierii Buzău și Panciu, lucrările au fost conduse de P.C. Pr. Gheorghe Guță — consilier economic iar la protoierii Rm. Sărat și Pătirlagele lucrările au fost conduse de P.C. Pr. Nicolae Popescu — Inspector bisericesc.

La fiecare protopopiat s-a oficiat Te-Deum și polihroniu pentru P.S. Episcop și conducerea țării noastre, fiecare P.C. Protoiereu rostind un scurt cuvînt de bun venit, mulțumind P.S. Episcop și delegaților eparhiali pentru prezența la lucrări.

Tema conferinței a fost susținută de următorii preoți desemnați de Comisia de lectură a fiecărui protopopiat: la protoieria Buzău preot Nicolae Bivolaru; la protoieria Brăila — preot Mircea Epure — parohia Radu Negru — Brăila; la protoieria Focșani — preot Sanda Nicolae — parohia Sfinții Apostoli — Focșani; la parohia Panciu — preot Bolovan Ticu — parohia Burca; la protoieria Rm. Sărat — preot Ion Alexandru — parohia Ghizdita, iar la protoieria Pătirlagele preot Leau Pampil — parohia Siriu.

La discuțiile purtate în legătură cu tema conferinței au adus completări prețioase un număr însemnat de preoți arătînd că a vorbi despre pace este lucrul cel mai important pentru zilele noastre. Cuvîntul pace a fost pe buzele oamenilor doritori de bine din totdeauna, datorită faptului că ea reprezintă viață. De aceea și noi ca slujitori ai lui Dumnezeu și ai oamenilor trebuie să luptăm totdeauna pentru pace.

La sfîrșitul conferinței P.S. Episcop Epifanie a făcut concluziile spunînd printre altele: «Să avem mai întîi pace între noi, cu credincioșii noștri, să demonstrăm prin fapte că sîntem oameni ai păcii. Ca slujitori ai Bisericii lui Hristos trebuie să sădim în sufletele credincioșilor noștri sentimente de dragoste, frățietate, dreptate și de pace.

Putem afirma, fără nici o rezervă, că Biserica Ortodoxă Română, ierarhii, clerul și credincioșii săi, sprijină cu toată răspunderea de pe pozițiile și cu mijloacele specifice, toate eforturile și propunerile României, ale președintelui său, Domnul Nicolae Ceaușescu, privind soluționarea marilor probleme ale omenirii contemporane, între care la loc central se află aceea a apărării și consolidării păcii, a vieții oamenilor împotriva unui nou război.

Să facem tot ceea ce depinde de noi, pentru triumful păcii, în lume angajîndu-ne să muncim pentru pace, să luptăm pentru pace și să ne rugăm pentru pace».

TRECEREA LA CELE VEȘNICE

† Preotul Roșcan Traian

La data de 12 ianuarie 1984 a încetat din viață, după o grea suferință, pr. Roșcan Traian de la parohia Corbița, prot. Panciu.

S-a născut la 26 martie 1938 în comuna Cîmpuri, județul Vrancea din părinții Soare și Zoița. Școala primară a făcut-o în satul natal Cîmpuri. Între anii 1953—1958 a frecventat cursurile Seminarului Teologic din Buzău, iar Institutul Teologic l-a urmat între anii 1958—1962, la București.

În anul 1966 se căsătorește cu D-ra Mărășescu Ecaterina. A fost hirotonit preot la data de 12 martie 1967, pe seama parohiei Petreanu, prot. Focșani, unde a funcționat pînă la 13 august 1968, cînd s-a transferat la parohia Dălhăuți, unde activează pînă în 1975 cînd se transferă la parohia Cotești. De aici se transferă în anul 1978 la parohia Corbița, prot. Panciu.

La cele 4 parohii părintele Roșcan Traian s-a dovedit a fi un preot gospodar, reparînd sfintele locașuri și împodobind unele dintre ele, cu pictură.

În ziua de 15 ianuarie 1984, a avut loc slujba înmormîntării în cimitirul parohiei Cotești, la care a participat un număr însemnat de preoți și credincioși.

Activitatea celui decedat a fost evidențiată de P.C. Pr. Constantin Dobrin, Protopop de Panciu care a prezentat condoleanțe familiei din partea P.S. Episcop Epifanie, cu regretul pentru pierderea unui slujitor al Bisericii. Au mai elogiât pe cel decedat pr. Nicolae Sanda ca fost coleg, precum și preoții Capră Alexandru de la parohia Faraoanele și pr. Zămfir Lăduncă de la parohia Cotești.

Sicriul cu corpul neînsuflețit a fost depus în cimitirul parohiei Cotești.

Veșnică să-i fie pomenirea !

† Preotul Găgescu Constantin

În ziua de 16 ianuarie 1984 a încetat din viață pr. Găgescu Constantin de la parohia Rubla comuna Valea Rîmnicului, jud. Buzău, după o scurtă și grea suferință.

S-a născut la 28 ianuarie 1905 în comuna Manasia, actualul județ Ilfov, din părinții Vasile și Elena.

Școala primară a făcut-o în satul natal, după care s-a înscris la Seminarul Teologic «Sf. Andrei» din Galați. A urmat și Facultatea de teologie de pe lângă Universitatea din București.

S-a căsătorit la 6 martie 1932 cu d-ra Elena Angelescu, fiica preotului Marin Angelescu din Gl. Siliștea și a fost hirotonit preot în anul 1933 pe seama parohiei Rubla, prot. Rîmnicu Sărat, pe care a păstorit-o cu mult zel pastoral pînă la data decesului.

Din căsnicia cu buna sa soție au rezultat trei copii, Viorica, Gabriela și Iuliu-Petre, crescuți în frica de Dumnezeu, devenind oameni utili societății. Părintele Constantin Găgescu a fost un bun gospodar și predicator, distins slujitor și generos, însușindu-și o deosebită cultură teologică.

În ziua de 19 ianuarie 1984, a avut loc slujba înmormîntării la care au participat 17 preoți. Viața și activitatea celui dispărut a fost elogiată de P.C. Pr. Grigore Petrache — protopop de Rm. Sărat și de preotul Gheorghe Ivan de la parohia Valea Rîmnicului, iar din partea enoriașilor de către Ion Enache cîntărețul parohiei.

Sicriul cu corpul neînsuflețit a fost purtat de preoți în jurul bisericii și depus în cripta din fața bisericii unde a slujit cu devotament 51 de ani.

Dumnezeu să-l odihnească cu dreptii în locașurile sale veșnice !

† Preotul Roman Ionel

La data de 19 ianuarie 1984 s-a stins din viață pr. pensionar Roman Ionel care a slujit la parohia Filipești, județul Brăila.

Pr. Roman Ionel s-a născut în anul 1907, în comuna Nisipurile, jud. Brăila, dintr-o familie de țărani gospodari și buni credincioși. Școala primară și generală a făcut-o în satul natal, după care în anul 1922 se înscrie la Seminarul Teologic pe care îl absolvă în anul 1930.

Se căsătorește cu D-ra Gherghina din Mircea Vodă și este hirotonit preot în anul 1932, pe seama parohiei Niculițel, jud. Tulcea unde păstorește pînă în anul 1948 cînd se transferă la parohia Filipești, județul Brăila, unde a funcționat ca preot pînă la data de 1 noiembrie 1982, cînd s-a pensionat.

Pentru meritele deosebite ca preot slujitor, cetățean bun gospodar și pentru corectitudinea de care a dat dovadă, timp de peste 10 ani a funcționat și ca secretar la cancelaria fostului protopopiat Făurei.

În ziua de 22 ianuarie 1984, a avut loc slujba înmormintării la care a luat parte un sobor de 9 preoți. La sfîrșitul slujbei P.C. Pr. Gheorghe Marinescu a transmis familiei îndoliata condoleanțe și mîngieri în durerea de care sînt încercați, evidențiind totodată meritele și activitatea desfășurată de defunctul preot în această parohie, timp de 34 ani.

Au mai vorbit: Pr. Gheorghe Cloșcă de la parohia Făurei, pr. Ioan Alexe de la parohia Surdila Găiseanca și pr. paroh Paul Rădulescu de la parohia Filipești.

A fost înmormîntat în cimitirul parohiei Filipești.

Veșnică să-i fie pomenirea !

† Preotul Tătaru Constantin

La data de 22 martie 1984 a decedat preotul Tătaru Constantin de la parohia Pogoanele, prot. Buzău.

S-a născut în comuna Singeru, jud. Prahova la data de 8 octombrie 1912 din părinții Iosif și Aneta. A făcut școala primară în satul natal, după care în anul 1925 se înscrie la Seminarul Teologic din Buzău pe care-l termină în anul 1933. Între anii 1933—1937 a urmat Facultatea de teologie și apoi a fost hirotonit pe seama parohiei Valea Sibiciului, jud. Buzău.

În ziua de 25 martie a avut loc înmormîntarea la parohia Adîncata — prot. Urziceni — Ialomița la care au participat un sobor de 8 preoți. Activitatea pastorală a celui dispărut a fost elogiată de P.C. Pr. Dima Stamate ca delegat al P.S. Episcop Epifanie al Buzăului, iar P.C. Protoiereu Constantin Vasile de Urziceni a subliniat răspunderea pe care o are preotul ca slujitor al lui Dumnezeu și al oamenilor. Șirul cuvîntărilor a fost continuat de preotul Coțoapă Nicolae de la parohia Cioranu de Sus — Prahova și preotul Stan Grigore ca coleg.

După slujba de prohodire a fost înmormîntat în cimitirul parohiei Adîncata.

Veșnică să-i fie pomenirea !

† Preotul Manea Stelian

S-a stins din viață preotul pensionar Stelian Manea la data de 14 aprilie 1984, fost preot slujitor la parohia Cilibia, prot. Buzău, timp de peste 50 de ani.

S-a născut la 23 iulie 1906, în comuna Căldărăști, județul Buzău, din părinții Ion și Maria, buni creștini și buni gospodari.

Între anii 1913—1918 urmează școala primară în satul natal Căldărăști, iar între anii 1920—1928 urmează cursurile Seminarului Teologic din Buzău. Se căsătorește în anul 1929 cu D-ra Constanța, iar la 1 decembrie același an a fost hirotonit preot pentru parohia Cilibia unde și-a desfășurat activitatea până la pensionare.

Pentru devotamentul cu care a slujit din punct de vedere pastoral și gospodăresc la cele două biserici, munca fiindu-i apreciată prin acordarea rangurilor onorifice de «Sachelar» în 1964, «iconom» în 1966 și «iconom stavrofor» în 1976.

Slujba prohodirii s-a oficiat la biserica «Sfinții Îngeri» din Buzău la care a participat un număr de 14 preoți, iar în calitate de rude sau colegi au mai asistat încă 6 preoți.

La sfârșitul slujbei P.C. Pr. Alexandru Marcoșanu a evocat viața și activitatea defunctului preot.

În încheiere, P.C. Protoiereu Dima Stamate a transmis condoleanțe și compasiune pentru familia îndurerată din partea P. S. Episcop Epifanie Norocel.

Sicriul cu corpul neînsuflețit al regretatului preot a fost depus în cripta familiei din cimitirul Dumbrava — Buzău.

Dumnezeu să-l odihnească cu dreptii și veșnică să-i fie pomenirea!

† Preotul Preda Constantin

La data de 23 aprilie 1984, a încetat din viață preotul pensionar Constantin Preda, fost preot paroh la parohia Gura Dimienii, prot. Buzău.

S-a născut la data de 23 ianuarie 1903 în comuna Pătirlagele, jud. Buzău din părinți evlavioși și buni gospodari. Școala primară a făcut-o în satul natal după care se înscrie la Seminarul Teologic din Buzău pe care-l termină în anul 1926.

Se căsătorește în anul 1927 cu D-ra Lucia Georgescu și este hirotonit preot la 12 noiembrie 1927 pe seama parohiei Sibiciul de Jos, prot. Pătirlagele. Își desăvârșește studiile la Facultatea de teologie din București.

Pentru activitatea pastorală și gospodărească depusă P.C. Pr. Preda Constantin a fost distins cu toate cele trei ranguri «Sachelar», «iconom» și «iconom stavrofor».

Joi 26 aprilie, s-a oficiat slujba prohodirii defunctului preot, la care au participat 16 preoți, credincioșii din parohie și din împrejurimi.

La sfârșitul slujbei au rostit cuvântări pr. paroh Robe Moroianu, Nicolae Diamandescu, Lector Pr. Alexandru Stan — Institutul Teologic București, Sburlan Nicolae și P.C. Protoiereu Dima Stamate, care au scos în evidență activitatea pastorală, gospodărească, ca tată și cetățean bun a defunctului preot Constantin Preda.

În încheiere, P.C. Protoieru Dima Stamate a transmis sincere condoleanțe familiei îndoliate și tuturor credincioșilor parohiei din partea P.S. Episcop Epifanie Norocel.

S-a făcut ocolul bisericii cu sicriul celui decedat, după care s-a lăsat în cripta din curtea bisericii.

Veșnică să-i fie pomenirea !

† Preotul Noapțeș Constantin

S-a stins din viață în urma unui accident tragic la data de 22 iunie 1984, pr. Noapțeș Constantin de la parohia «Sf. Ioan» din municipiul Brăila.

P.C. Pr. Constantin Noapțeș s-a născut la data de 20 decembrie 1901 în comuna Jitia, fostul județ Rm. Sărat, din părinții Simion și Safta, oameni evlavioși, buni creștini și gospodari. Clasele primare le face în satul natal Pleșești, după care se înscrie la Seminarul Teologic pe care l-a absolvit în anul 1916.

În anul 1923 este hirotonit preot pe seama parohiei Vadu Sorești, județul Buzău. Între 1926—1930 urmează Facultatea de teologie și paralel facultatea de litere și filozofie. În anul 1930—1933 îndeplinește funcția de profesor suplinitor la Seminarul teologic Buzău, iar din 1933 se transferă la parohia «Sf. Nicolae» din Brăila ca preot coslujitor, unde funcționează pînă în 1936, cînd se transferă ca preot paroh la parohia «Sf. Ioan» — municipiul Brăila unde a slujit pînă în ultima clipă a vieții sale.

A fost mai mulți ani, protoieru la Protoieria Brăila și o perioadă de timp a fost membru în Consistoriul Eparhial. A slujit cu vrednicie și dăruire, atît în latura pastorală cît și în latura administrativ-gospodărească.

Duminică 24 iunie, după oficierea Sf. Liturghii un sobor de 15 preoți în frunte cu P.C. Protoieru Gheorghe Marinescu, au făcut slujba înmormîntării. La sfîrșit P.C. Protoieru Gheorghe Marinescu a evidențiat activitatea desfășurată în cei aproape 60 de ani de slujire preoțească, transmitînd arhieresti binecuvîntări și mîngîieri familiei îndoliate din partea P.S. Episcop Epifanie.

A mai luat cuvîntul pr. *Chiscăncanu Alexandru de la parohia Brăilița*, care a evocat chipul de adevărat preot al defunctului, arătînd rostul și menirea preotului în lume, iar preotul Marin Dinescu coslujitor al decedatului a evocat armonia și buna înțelegere pe care a avut-o cu decedatul, exprimîndu-și regretul pentru pierderea sa.

După necrologurile rostite, sicriul cu corpul neînsuflețit a fost purtat pe umeri de preoți în jurul bisericii și apoi condus la locul de veci al familiei în cimitirul «Sf. Maria» din municipiul Brăila.

Bunul Dumnezeu să-l odihnească cu dreptii în locașurile sale veșnice !

Pr. Grigore Dionisie
CONSILIER AD-TIV.

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Origen, Scrieri alese. Partea a patra. Contra lui Celsus. Studiu introductiv, traducere și note de Pr. Prof. T. Bodoșogae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1984, 585 p.

În volumul IX, Colecția «Părinți și Scriitori Bisericești» — care apare din inițiativa și sub îndrumarea Prea Fericitului Părinte Dr. Iustin Moiescu, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române — inserează lucrarea lui Origen «Contra lui Celsus», într-o admirabilă traducere românească semnată de Pr. Prof. Dr. T. Bodoșogae, care — pînă în prezent ne-a oferit deja alte trei volume din opera marelui teolog alexandrin.

Redactată în anul 249, pentru a combate invectivele aduse la adresa iudeilor și creștinilor de păgînul Celsus — cu șaptezeci de ani mai înainte — această lucrare de teologie fundamentală «Contra lui Celsus» este opera cea mai cunoscută dintre lucrările lui Origen, teolog care a dat dovadă de adincă cunoaștere a Scripturilor, a Tradiției apostolice, a filosofiei vremii sale, și îndeosebi de un nestăpînit entuziasm evanghelic.

Se pare că același entuziasm l-a molipsit și pe traducătorul român, Pr. Prof. T. Bodoșogae, care a făcut să plece «la propovăduire și acest volum de caldă pleoară a crezului creștin» (p. 22), pentru a reinnoi entuziasmul evanghelic al preoților noștri de astăzi.

În Prefața lucrării sale, Origen ținea să precizeze că este «mai fericit cel ce nu are nevoie — chiar dacă ar citi personal tratatul lui Celsus — de o apărare contra lui, ci se arată cu totul nepăsător față de întreg cuprinsul cărții lui, pentru că, prin lucrarea Duhului, care petrece în el, pînă și primul venit dintre credincioșii lui Hristos îl disprețuiește pe bună dreptate» (p. 29). Dar, după propria-i mărturisire, Origen nu a putut «lăsa necontrolat nimic din ceea ce zic necredincioșii», și a cercetat «problemele pînă în adîncii lor» (p. 53), destrămind în cele opt cărți ale lucrării sale toate invectivele aduse de Celsus iudeilor și creștinilor. Prin răspunsul dat lui Celsus, Origen, a dezarmat, într-adevăr, întreaga cugetare păgînă despre Dumnezeu, Creație, Providență, Ingeri, Eshatologie etc.

În Cartea a IV-a, Origen își informa adresantul — cucernicul Ambrosie — că va «spune cîteva lucruri, atît cit este necesar, pentru ca ascultătorii să se aleagă cu ceva din apologia noastră și să înlătore afirmațiile ridicole făcute de Celsus la adresa noastră» (p. 239).

Menționînd că această apologie este «scrisă împotriva unui om de altă credință» (p. 330), Origen a cerut îngăduința să precizeze «cîteva idei potrivite pe seama cititorilor noștri» (p. 330). De aceea, Origen, și-a argumentat aceste idei cu mărturii din Scriptură, Tradiție și filosofia veacului său. De altfel, teologul alexandrin ne mărturisește că a cercetat «cu iubire de învățătură... nu numai punctele doctrinei noastre

și diversitatea lor», ci a «examinat, cu iubire de adevăr, și doctrinele filosofilor...» (p. 367), dovedind «cu argumente din Sfintele Scripturi, că și Cuvîntul lui Dumnezeu ne îndeamnă la dialectică» (p. 375). Pentru a adevăra și această realitate, Origen răspunde lui Celsus și cu citate «tot din Platon...» (380).

Origen mărturisește cititorului că «pasiunea de a învăța» l-a determinat să străbată «multe regiuni» și să caute «persoane despre care se zicea că știu ceva» (p. 290). De la acestea, teologul alexandrin a învățat nu numai tâlcuirea evangheliilor și înțelegerea Tradiției bisericești, ci și filosofia platonice și stoică. Cu aceste diverse și bogate cunoștințe (biblice și profane), agonisite de la dascălii săi, Origen a respins «...fiecare din obiecțiunile lui (Celsus n.n.)», fără să țină seama «de ordinea firească și logică a lucrurilor, ci așa cum vin ele pe rînd în cartea lui», pentru ca să nu se creadă că n-ar putea «obiecta nimic și că intenționat se ferește să-i dea lui Celsus un răspuns» (p. 65).

Pentru Origen, dovada clară a puterii divine a Mîntuitorului Hristos a constituit-o faptul că «cu toată lipsa de lucrători care să se ostenească la secerișul sufletec, totuși secerișul este atît de bogat încît a umplut pretutindeni ariile lui Dumnezeu și bisericile» (p. 67).

Răspunzînd invectivelor aduse de Celsus, Origen declara că Scriptura se împărțese «numai celor înduhovniciți» (p. 72), care au dobîndit «un simț dumnezeiesc». Acest simț dumnezeiesc (Pilde II, 5) — care nu-i din lumea sensibilă — i-a învățat și pe prooroci să prevadă «pe Cuvîntul cu ajutorul credinței» (p. 72). După cum se știe, interpretarea duhovnicească a Sfintei Scripturi a constituit pentru Origen un leit-motiv în exegeza biblică. El a izbutit — după cum însuși mărturisește — «să se ridice de la înțelesul literal al Legii la înțelesul ei duhovnicesc» (p. 96). Dar, teologul alexandrin n-a rămas doar la o argumentare biblică, ci el s-a slujit și de argumentarea logico-filosofică. Pentru Origen, «filosoful sau înțeleptul creștin trebuie să-și întărească principiile învățaturii cu tot felul de dovezi, atît din Sfînta Scriptură, cît și legate de rațiune...» (p. 236). Mai mult, el consideră că «învățătura este calea spre virtute... Și, departe, de a fi un obstacol în calea cunoașterii lui Dumnezeu, cultura și sîrguința după învățături mai bune, ca și înțelepciunea, sînt un ajutor» (p. 205). De aceea, noi, creștinii, «pe cît ne este cu putință — răspundea Origen acuzațiilor aduse de Celsus — chemăm și pe cei dedicați filozofiei la religia noastră, arătîndu-le sinceritatea și superioritatea ei» (p. 210).

În răspunsul său, Origen a dovedit — cu competență și autoritate — că Celsus «nu a înțeles exact pe Platon, el care — afirma teologul alexandrin — și-a intitulat cartea, îndreptata împotriva noastră, *Discurs adevărat*, dorînd să cuprînda tot adevărul într-o singură carte» (p. 284).

Celsus n-a înțeles — sau poate n-a vrut să înțeleagă — nici textul Sfintei Scripturi. La una dintre obiecțiile acestuia, Origen îl informa pe cucernicul Ambrosie — adresantul lucrării — că Celsus n-a înțeles textul de la *Facere* II, 2-3, unde «este vorba de două lucruri deosebite: pe de o parte, de ziua sabatului și a odihnei lui Dumnezeu, iar pe de alta, de facerea lumii, care durează atîta vreme cît va fi lumea» (p. 423). Evident, sensul textului scripturistic nu poate fi înțeles de oricine și oricînd. Înțelegerea aceasta operează cu alte criterii epistemologice, care au fost proprii și teologului alexandrin.

Origen consideră că învinuirile «aduse de Celsus împotriva creștinilor» (p. 442) nu ne pot determina «să părăsim creștinismul și să îmbrățișăm credința lui păgînă» (p. 435). Mai mult, teologul alexandrin constata că «din lipsă de argumente serioase — Celsus — s-a împotmolit într-o adîncă nerozie» (p. 435).

Referindu-se la textele biblice rătălmăcite — cu rea voință — de Celsus, Origen preciza că «...numai un om cu adevărat înțelept în Hristos va putea fi în stare

să explice întreagă înlănțuirea pasajelor profetice care au un înțeles ascuns, lămurind lucruri duhovnicești oamenilor duhovnicești, și tălmăcind, după stilul obișnuit al Scripturilor, tot ce descoperă el» (p. 451). Dar, «cei care uneltesc împotriva Evangheliei celei adevărate — preciza Origen — aduc fără încetare Hristosului Domnului fierea răutăților și oțetul vicleniei lor...», (p. 453), «crezîndu-și atacul fără replică...», (p. 451). Atacul lui Celsus a primit însă o replică pe măsura marelui teolog alexandrin, care a extirpat fierea răutății acestuia împotriva adevărului, a Evangheliei lui Hristos.

Cu ajutorul argumentelor logice, biblice, filozofice, istorice etc. Origen a răspuns fiecărei învinuiri aduse de «iudeul lui Celsus». La învinuirile aduse «la cele scrise în Evanghelie», Origen răspunde cu argumente biblice. «De unde ai luat aceste lucruri, Celsus, dacă nu din Evanghelie?... Laudă mai curînd sinceritatea acestor scriitori...» (p. 129), este cuvîntul de întrebare și răspuns-povață adresat de Origen lui Celsus. Origen conchidea că «...numai deformînd textele Evangheliilor noastre poate declara iudeul atîtea fleacuri în atacurile lui împotriva lui Iisus și a noastră» (p. 161).

Evidențiînd autenticitatea proorociilor Vechiului Testament, Origen preciza că «nici una din lucrările demonice» și «nici acțiunile miraculoase datorită oracolelor și ghicirile» (p. 544) — de care făcea mențiune Celsus în lucrarea sa polemică — nu pot fi comparate cu profețiile vetero-testamentare realizate în timp.

Origen răspunde lui Celsus că toți poeții și filozofii antici (Hesiod, Platon etc.), care au amintit despre creație, suflet, rai și șarpe, au fost inspirați de tradiția orală iudaică sau de cărțile Vechiului Testament (p. 265). Învățătura noastră n-am luat-o deci «nici de la elini, nici de la Platon, ci mai curînd aceștia, care sînt mult mai tineri decît străvechiul Moise și decît ceilalți dintre prooroci, s-au inspirat din Sfintele noastre Scripturi, fie că au înțeles greșit anumiți termeni tainici întrebuițați de ei..., fie că au citit și au copiat chiar texte din Sfintele Scripturi» (p. 467).

Apologia lui Origen, «Contra lui Celsus», rămîne o lucrare de referință în literatura creștină apologetică. În Apologia sa, teologul alexandrin a dorit să ne prezinte o teologie «întru totul în armonie și în consonanță cu Scripturile inspirate de Duhul Sfînt...», (p. 242). Expunerea sa s-a vrut a fi deci în deplină consonanță cu textul scripturistic. Această dorință și preocupare constantă a lui Origen nu trebuie uitată niciodată, chiar dacă, în efortul său de pionierat de a plămădi un sistem de gîndire teologică, n-a fost scutit și de unele interpretări forțate ale textului scripturistic. El rămîne totuși un teolog profund, paradigmă a teologului complex, care a reușit să surpe trufia lui Celsus și să nimicească cugetarea păgînă. Răspunzînd acuzațiilor aduse de Celsus, Origen a fost obligat să aducă și argumente raționale chiar și în legătură cu minunea Învierii (p. 544). Argumentarea rațională l-a dus însă pe Origen și în pragul unor afirmații străine de doctrina Bisericii Ortodoxe. Totuși, ele nu pot minimaliza aportul lui Origen la dezvoltarea gîndirii teologice creștine. Personalitate a începuturilor de drum, Origen a așezat temelii pe care s-au edificat sistemele teologice de mai tîrziu. De aceea, exegetul sau teologul creștin de astăzi nu poate face abstracție de contribuțiile aduse de acest pionier al cugetării creștine în epoca încă de formare a teologiei.

În Biserica noastră, lucrările lui Origen au fost în mare parte cunoscute. Din porunca Domnitorului Vasile Lupu, dascălul Meletie Sirigul — care a participat la Sinodul de la Iași, 1642 — a tradus din limba latină în grecește tîlcuirea lui Origen la Epistola către Romani. Prin această traducere, teologia ortodoxă de limbă greacă a cunoscut deci și această lucrare a marelui teolog alexandrin. (C. Erbiceanu, Cronica grecii, București, 1888, p. XI). Din nefericire, traducerile latine ale lucrărilor din Origen au aplicat același sistem pe care l-a folosit Rufin în secolul al V-lea, adică sistemul corectării erorilor († Nestor, Arhiepiscop și Mitropolit, Scrieri patris-

tice în Biserica Ortodoxă Română... în «Mitropolia Olteniei», XXXV (1983), nr. 1—2, p. 125).

După cum se știe, Rufin de Aquileea († 411) mărturisea, în anul 400, că în opera lui Origen au fost «introduse de către alții» afirmații ce i se atribuiau lui «de presupusă vinovăție» (Mărturisire de credință, trad. Pr. Prof. Nic. Petrescu, în «Mitrop. Olteniei», XXXVI (1984), nr. 5-6, p. 358). Pentru a nu fi învinuit, Rufin a omis și corectat multe locuri din opera lui Origen. Această intervenție în textul lucrărilor lui Origen i-a atras însă condamnarea contemporanilor și a posterității. La această învinuire, Rufin răspunde: «Dacă este ceva în autorul tradus (în Origen), care ar dispăcea, de ce să fie întors acest ceva împotriva traducătorului?» (p. 358). Aceste cuvinte le poate rosti, cu îndreptățire, și traducătorul român, Pr. Prof. T. Bodogae.

Traducerea românească a Scrierilor lui Origen — inclusiv «Contra lui Celsus» — oferă teologilor noștri o panoramă a gândirii teologice a uneia dintre conștiințele tutelare a teologiei pre-niceene și post-niceene. Prin operele sale, Origen ni se descoperă ca un teolog adânc, chinuit de setea de a ști, și mistuit de dragostea pentru Hristos. Existența sa de mucenic al scrisului și ascet al cărții s-a valorificat în lucrări teologice de pionierat, care sînt tot atâtea fascicule de lumină menite să restituie posterității imaginea cât mai apropiată de adevăr a autorului Exaplei.

Prin traducerea operei lui Origen — fie ea și incompletă — Pr. Prof. T. Bodogae a oferit teologiei românești daruri de zile mari, iar cărțile teologice românești merita ei strălucire.

Pr. Asist. Dr. Nicolae V. DURĂ

Preot Profesor Ion Bunea. Cuvînt de învățătură la Duminici și Sărbători, tipărit cu binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Teofil Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, Sibiu 1983. Pag. 370.

Propovăduirea învățăturii Mîntuitorului este funcția vitală a Bisericii, — imperativ indisolubil legat de chemarea preoțească (1 Cor. IX, 26), se subliniază, pe bună dreptate în «Cuvînt Înainte» al volumului. Obligația aceasta, evident, l-a îndemnat pe preotul profesor *Ion Bunea*, care dispune de o temeinică pregătire teologică, probată de pe catedră și prin o serie de scrieri religioase, să pună la îndemîna slujitorilor Sf. Altare acest volum de predici. Iar din cuprinsul volumului se înțelege bine că a propovădui învățătura Mîntuitorului nu înseamnă a face o simplă înșirare de texte biblice, ci a face expuneri clare de învățătură creștină în legătură cu însemnătatea religioasă a zilei respective și cu trebuințele zilnice ale credincioșilor. Și faptul acesta se desprinde limpede din cuprinsul volumului și de el se convinge oricine îl «studiază» și nu simplu frunzărește.

Mai notăm că la fiecare predică, după menționarea zilei și textului biblic respectiv, se precizează și tema specială a predicii. D. p. Duminica Învierii (Ioan I, 1—17) — «Învierea Domnului — Învierea Omului»; Duminica a IV-a după Rusalii: Caracterul moral. (Matei VIII, 5—13, Luca VII, 1—12); Duminica a XII-a după Rusalii (Matei XIX, 16—26). Cinstirea Părinților; Duminica a XXIX-a după Rusalii (Luca XVII, 12—19) Recunoștința; «Cuvînt la Nașterea Maicii Domnului — Ascultarea — virtute morală etc., etc.

Lucru cert, este o lucrare de primă calitate religioasă și de primă utilitate slujitorilor Sf. Altare, și tuturor credincioșilor.

Autorul merită toată aprecierea, iar lucrarea să fie utilizată din plin.

Diac. Prof. O. BUCEVSCHI